Editör: Güneş Ayas

BARBAR BATI

Bir Aimé Césaire Kitabı

barbar batı

Salyangoz Yayınları: 71
Locus / 5

Aimé Césaire

BARBAR BATI

Derleyen ve Çeviren: Güneş Ayas
Yayın Yönetmeni: Kâzım Uğur Kızılaslan
Kapak Tasarım: Muhammet Uzun
Mizanpaj: Mert Meriç

© Bu kitabın yayın hakları
Salyangoz Basın Yayın Dağ. İlt§. Sist.
Org. San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir, 2007.

Birinci Basım: Eylül 2007
ISBN: 978-975-6277-89-8

Baskı ve Cilt: Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Tel: (212) 551 11 19

Salyangoz Yayınları
Cemal Nadir Sok. Akşam Han Kat: 2 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (212) 528 92 15, Fax: (212) 528 92 14
www.salyangozyayinlari.com

Aimé Césaire

BARBAR BATI

Sömürgecilik Üzerine Söylev

Derleyen ve Çeviren
Güneş Ayas

SALYANGOZ
YAYINLARI

İçindekiler

Giriş Yerine
"Medeniyet Dediğin Tek Dişi Kalmış Canavar" 7
Güneş Ayas

Sömürgecilik Üzerine Söylev 61
Aimé Césaire

Maurice Thorez'e Mektup 121
Aimé Césaire

Anti-sömürgeciliğin Poetikası 139
Robin D. G. Kelley

Aimé Césaire'yle Röportaj
"Bizim Mücadelemiz Yabancılaşmaya Karşı Bir Mücadeleydi" 171
Rene Depestre

Césaire Hakkında Yazılanlardan Seçmeler 189
Edward Said, Frantz Fanon, Ali Şeriati, Lilyan Kesteloot, Jean Paul Sartre, Gayatri Spivak, Robert Young, Marc Ferro

"Yeryüzünün Lanetlileri"ne Önsöz 211
Jean Paul Sartre

Giriş Yerine

"MEDENİYET DEDİĞİN TEK DİŞİ KALMIŞ CANAVAR"

Güneş Ayas

"Bir medeniyetin ilk çürümeye başlayan yeri kafası değil, kalbidir"
Aimé Césaire

"Sömürgecilik Üzerine Söylev" ilk kez 1950'de yayımlanmıştı. "Maurice Thorez'e Mektup" ise 1957'de. Césaire'in Türkçe'de yayınlanması için ise elli yıldan fazla bir süre beklemek gerekti. Galiyev'i derli toplu okuyabilmek için bile bundan daha fazla beklemek zorunda kalan Türk aydını için şaşırtıcı olmayan bir durum bu.

Yayımlandığı yıllarda Avrupa'yı sarsan bir fikir dalgasının başını çeken ve koskoca bir post-kolonyal çalışmalar literatürünü başlatan bir eserin Türkçede bu kadar geç yayımlanmasını Türk düşünce dünyasının gereğinden fazla dünyaya kapalı olmasına bağlayabilir miyiz?

Yoksa gerçekten de küreselleşmecilerin söylediği gibi "bunca yıl üçüncü dünya ülkesi olmaktan bir türlü kurtulamayıp" gözlerimizi dünyanın geri kalanına kapadık mı?

Öyle olduğu söylenemez. Yayın dünyası son derece küreselleşmiş görünmektedir. Birçok kitap neredeyse Batıyla aynı anda Türkiye'de yayınlanmaktadır. Bununla birlikte Césaire'in eserleri serbest ticarete iman eden liberalizm müritlerinin gümrüklerine takılmaktan kurtulamamıştır.

Demek ki dünyaya açılmak dedikleri bir yere kadarmış.

Dünyaya açılmaktan sık sık bahseden küreselleşmeci entelektüellerimiz için her zaman filtreden geçirilmeden içeri girmesine izin verilmeyen bir dünya da söz konusudur. Hitler "çılgınlığının" ve Batı ırkçılığının dönemsel bir sapma olmayıp burjuva Batı dünyasının ve Avrupamerkezci Batı düşüncesinin doğal sonucu olduğunu söyleyen Césaire'in filtreden geçememesi de doğal karşılanmalıdır. Mallarda serbestlik, fikirlerde tercihli korumacılık!

Görmezden gelmek de elbette bir sansürdür.

Dünyaya açılmak deniliyor, pek güzel, ancak burjuvanın dünyayı Batı Avrupa'dan, evrensel düşünceyi de burjuva düşüncesinden ibaret gören sahte evrenselciliği, "içe kapanık bir üçüncü dünya ülkesi mi olmak istiyorsunuz" diye diye bizi çok daha büyük bir "dünya"dan koparmıyor mu? Bu dünyaya açılma yaygarası altında çok daha küçük bir dünyaya hapsolmuyor muyuz? Bunu derinlemesine tartışmak konumuzun dışında. Ancak Césaire'in bugüne dek maalesef filtreden geçemeyen tarafta kaldığını söyleyebiliriz.

Peki "orada" Césaire neyi ifade etmektedir?

Césaire Fanon'la birlikte, hatta Fanon'u da önceleyerek, üçüncü dünyacı tepkinin ve sömürgeci Avrupamerkezci söylem eleştirisinin kurucu babalarından biri olarak bilinir. Hatta oryantalizm eleştirisinin babası olarak gösterilen Edward Said bile Césaire'in de aralarında olduğu aydınlar grubunun bu işi kendisinden çok daha uzun zaman önce başlattığını itiraf eder. Ama nedense o da eserlerinde Césaire'e olan borcunu gereğince ödemez.

Gerçi Césaire'in şairliğinin, zenci meselesine verdiği özel önemin ve esas olarak kültürel sorunlara yoğunlaşmasının siyasal alanda kimi zaman kendisini ikinci plana

ittiği de olmuştur. Ancak "medeniyet ve evrensellik", "zenci diyasporası", "post-kolonyal çalışmalar" gibi ana disiplinlerin araştırma konusu olduğu dünyanın bir çok büyük üniversitesinde Césaire'in "Söylev"i ve "Maurice Thorez'e Mektup"u öğrencilere okutulan temel metinlerden biri olmayı halen sürdürmektedir.

Bu kitap hazırlandığı sırada Türkiye'de Césaire'in siyasi eserlerinin herhangi bir Türkçe çevirisine rastlamak mümkün olmadı. Ve hatta Türkiye'nin en büyük kütüphanelerinde İngilizce çevirilerini dahi bulamadık.[1]

Elinizdeki kitap her şeyin ötesinde Césaire hakkında bir Türkçe kaynak ortaya çıkartmak isteğinden doğdu. Kitabın ana omurgasını Césaire'in "Sömürgecilik Üzerine Söylev"i- "discourse sur le colonializme"- ve "Maurice

[1] Césaire'in en önemli eserlerinden biri olan "Maurice Thorez'e Mektup"un İngilizce baskısı Türkiye'deki hiçbir kütüphanede bulunmamaktadır. "Sömürgecilik üzerine Söylev"'in İngilizce çevirisini yabancı kitaplar satan kitabevlerinden sipariş yoluyla temin etmek kolaydır. Türkçe çevirisinin ise daha önce İleri dergisinin 11. sayısında Işıl Camgöz imzasıyla yayımlandığını belirtmek gerekir. O sıralarda ben de İleri dergisinin yazarıydım ve Işıl'ın takdir edilmesi gereken özverili çalışmasına karşın çevirinin üstesinden gelememesi üzerine baskıya girilmesine birkaç gün kala Utku'dan (Utku Umut Bulsun) Işıl'ın çevirisi üzerine çalışmasının istendiğini hatırlıyorum. Ancak bu kadar dar bir zaman aralığında ve tanık olduğum elverişsiz çalışma koşulları içinde dünyanın en iyi çevirmeni bile bunun üstesinden gelemezdi ve maalesef çeviri çok sayıda hata içeren bir şekilde baskıya girmişti. Ayrıca İngilizcesiyle karşılaştırırken gördüm ki; Césaire'in birçok paragrafı baskıya girmeden önce yazıları gözden geçiren Gökçe Fırat Çulhaoğlu'nun azizliğine uğrayarak ortadan kaybolmuş. Césaire'le tanışmama neden olan bu iyi niyetli çabaları halen saygıyla anmakla birlikte bu hatalı ve eksik çeviriye gönderme yapmamam normal karşılanmalıdır. Bununla birlikte çeviriyi yaparken Utku'nun çalışmalarından da faydalandığımı ve katkılarından dolayı ona teşekkür borçlu olduğumu belirtmek isterim. (Sömürgecilik Üzerine Söylev kitap olarak ilk kez Erol Cihangir'in Doğu Kütüphanesi tarafından yayınlandı. Elinizdeki kitap genişletilmiş ve gözden geçirilmiş yeni bir edisyondur.)

Thorez'e Mektup"u oluşturuyor. Ek metinler ve çevirenin bu uzun giriş yazısı, Türkçe kaynak boşluğunu doldurma çabası ve Türkçede ilk kez yayınlanacak bir eserin heyecanından dolayı mazur görülmelidir.

"Sömürgecilik Üzerine Söylev" için temel aldığımız metin Monthly Review Press tarafından 2000 yılında yayımlanan Joan Pinkham çevirisidir.[2]

"Maurice Thorez'e Mektup" için ise Presence Africaine tarafından 1957'de yayımlanan İngilizce metinden faydalandık. Metni bulmak bizim için oldukça zahmetli oldu ama katlanılan zahmete değdi. "Maurice Thorez'e Mektup" Césaire'in Komünist Partiyle ilişkisini kesmesine ilişkin tarihsel bir belge olmasının yanısıra, Söylev'deki tezlerin hem daha derli toplu biçimde özetlendiği hem de belli noktalarda netleştirildiği bir metin olma özelliğini taşıyor.[3]

Césaire'den sonra Robin D. G. Kelley'in "Söylev" ve Césaire üzerine bir makalesini sunuyoruz. Alanının en başarılı ve önde gelen uzmanlarından biri olan ve üstelik kendi ülkesinin en genç profesörü Kelley'in makalesiyle

---

[2] "Sömürgecilik üzerine Söylev" ilk kez 1950 yılında "Discourse sur le colonializm" ismiyle yayımlandı. 1972'de Monthly Review Press tarafından İngilizce'ye çevrildi. 2000 baskısı için bknz. Césaire, Aimé, *Discourse on Colonialism*, translated by Joan Pinkham, Canada, 2000

[3] Metni Tükçeye kazandırma konusunda öncelikle Osman Çetinkaya'ya (İ.Ü. öğretim üyesi) ciddi bir teşekkür borçluyuz. Metni bulmak için giriştiğim sonuçsuz çabaların sonunda tam vazgeçmiştim ki Osman Hoca kitabın bu metin olmadan çıkmaması konusundaki ısrarıyla adeta beni onu bulmaya zorladı. Rahmetli Erkin (Yurdakul) "Osman Hocayla konuştuğumda gerçekten üniversitede olduğumu anlıyorum" derdi. Erkin bir kez daha doğrulanmış oldu. Osman Hoca metni bizzat bulmak için elinden geleni yaptı, ancak "Maurice Thorez'e Mektup"un bir kopyasını British Library'den getirtmemizi sağlayan kişi yine Edirne'de bir dönem öğrencisi olduğum Mehmet Ali Hocam (Güner) oldu. Her ikisine de borcumuz büyüktür.

birlikte okunduğunda Césaire'in fikirleri şüphesiz daha iyi anlaşılacaktır.

Kelley'in makalesini takip eden René Depestre ile röportaj ise Négritude hareketinin doğuşunu ve Césaire'in tartışmalı konulardaki görüşlerini kendi ağzından okumamızı sağlıyor. Okuma kolaylığı sağlayacağı düşüncesiyle Kelley'in yazısı ve Depestre'nin röportajının başlıklarını biz koyduk, Césaire'in metinlerine ise dokunmadık.

Césaire'in Türkiye'de yeterince tanınmadığından hareket ederek, Said, Spivak, Sartre, Fanon, Robert Young, Ali Şeriati, Breton, Marc Ferro ve Lilyan Kesteloot'un Césaire değerlendirmelerini de kitaba eklemeye karar verdik.

Kitabın en sonuna da Jean Paul Sartre'ın, Césaire'in öğrencisi Fanon'un efsanevi kitabı "Yeryüzünün Lanetlileri'ne yazdığı ve "Barbar Batı"yı bir Batılı olarak değerlendiren meşhur önsözünü ekledik.

Césaire'in Fikirlerinin Türk Aydını İçin Önemi

Hasan Basri Gürses'in yönetimindeki Sosyalist yayınlarının en önemli hizmetlerinden biri de Fanon çevirileriydi. Fanon'un gerek "Yeryüzünün Lanetlileri"nde gerekse de "Siyah Deri Beyaz Maskeler"de dostu ve öğretmeni Césaire'den bıkıp usanmadan yaptığı uzun alıntılar sayesinde uyanan ilgiyi saymazsak, Césaire Türkiye'de daha çok şairliğiyle bilinmektedir. "Daha çok" derken yine de sınırlı ve edebiyat çevrelerinden kaynaklanan bir ilgiden söz ediyoruz. Nazım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı tarafından yayınlanan seçme şiirler kitabının "şair Césaire"i tanıtmadaki payını teslim etmek gerekir.[4]

---

[4] Césaire Aimé, Seçme Şiirler, Ankara, 2000, ayrıca *Boynu Vurulmuş Güneş*, Eray Canberk&Metin Cengiz Çevirisi, İstanbul 2006.

Nazım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı, Uluslararası Nazım Hikmet Şiir Ödülleri'nin ikincisini Césaire'e vermişti ve sözü edilen kitabın yayınlanması da bu ödülle ilgilidir. Ancak Césaire'e bir ödül verecek kadar onunla ilgili olan Vakıf bile yayınladığı seçme şiirler kitabında, Césaire'in kısa hayat hikayesini sunarken onun politik kimliğine damgasını vuran ve halen dünyanın bir çok büyük üniversitesinde kaynak kitap olarak okutulan "söylev"den hiç bahsetmemiştir. Bilgisizlikten olduğunu düşünmek mümkün görünmüyor, muhtemelen Césaire'in "edebiyat dışı" bu eserini edebiyatçılığından daha önemsiz görmelerinden kaynaklanıyor olmalı.

Césaire'in etkili bir edebiyatçı olduğu kesindir. Hatta "söylev" bile, aslında son derece politik olmakla beraber, edebi bir metin olarak da okunabilir. Ama dünya çapında onu ön plana çıkaran şey, edebiyatçılığından ziyade Avrupamerkezcilik ve sömürgecilik eleştirisinin öncü fikir babalarından birisi olmasıdır.

Aklını tümüyle Batıya teslim etmişlerin ona ilgi duyacağını beklemek zaten boş bir beklenti olurdu. Ama onu gerçekten bilmesi gerekenlerin, yani Batıyı sorgulayan aydınlarımızın Césaire'den habersiz olması fikri düzeyimizin ve entelektüel alışkanlıklarımızın acıklı bir göstergesidir.

Bunu Türklerin tarih boyunca bir sömürge dönemi yaşamamış olmasına bağlayamayız, çünkü onun ilgisi sömürge toplumlarla sınırlı değildir. Césaire aynen Fanon, Che ve Galiyev gibi Batı kapitalizminin ve kendini beğenmiş Batı medeniyetinin tahrip ettiği, tarihsizleştirdiği ve "Batılılaştırdığı" tüm Batılı olmayan medeniyetlerin makus talihi ile özdeşleşen evrensel bir ufka sahiptir. Bu nedenle Césaire'in yazdıklarında yalnız sömürgelerin ve zen-

cilerin dramını görmek bizi eksik bırakır, anlatılan aynı zamanda bizim de hikayemizdir.

Bununla birlikte Césaire'in yazdıklarıyla Türk toplumunun serüveni arasında doğrudan bağlantı kurmaya istekli olanların, şüphesiz, büyük bir yanılgıya düşeceklerini de daha baştan vurgulamak gerekir. Kitap Türkçe yayımlandığı ve Türk toplumuna hitap ettiğinden, bu yanılgının önüne geçmek için konu dışına çıkma pahasına da olsa belli noktalarda belli uyarılarda bulunmak şarttır.

Herşeyden önce Türkler Afrikalılar gibi bir sömürge aşaması yaşamamış, tersine üç kıtaya egemen olan büyük devletler kurmuş bir kavimdir. Bu iki kavmin tarihi arasında zorlama paralellikler kurmak bizi yanıltıcı sonuçlara götürebilir ve yeri gelmişken belirtelim ki 68 isyanının heyecanlı, kendini adamış o pek güzel kuşağının en önemli yanılgılarından biri de onların azgelişmişlik analizlerinde karşımıza çıkan bu ikna edici olmayan zorlama paralellikler kurma çabasıydı.

Afrikalılar da şüphesiz bizim de mensup olduğumuz "Doğu" medeniyetinin, o ortak ailemizin bir parçasıdır. Afrikalılar da şüphesiz kendi kıtalarında çok büyük medeniyetler kurmuşlardır ve bu medeniyetler insanlığın ortak hazinesine kaydedilmiştir. Ancak Afrika medeniyeti, Amerika'daki benzerleri muhteşem Aztek, İnka ve Maya medeniyetleri gibi tamamıyla ortadan kaldırılmasa bile maalesef büyük ölçüde tarihten silinmiştir.

Belki de bu durum, Afrika medeniyetinin Türk medeniyeti gibi evrenselleşme, yayılma ve büyük toprakları devlet örgütlenmesi aracılığıyla kontrol etme tecrübesinden yoksun olmasından ve yaşadığı benzersiz talihsizlik dolayısıyla Doğu-Batı çatışmasının en keskinleştiği dö-

nemlerde bile marjinal bir mücadele alanı haline gelmesinden kaynaklanıyor olabilir.

Türk medeniyeti, ortaya çıktığı coğrafi-tarihsel bağlam ve kendine özgü toplumsal yapısı nedeniyle dünyanın dört bir tarafına yıldırım hızıyla yayılmış ve deyim yerindeyse Yahudilerin üstlendiği misyonun tam zıddı olacak biçimde enternasyonal bir misyona sahip olmuştur.[5]

Bilindiği gibi Yahudiler doğu kaynaklı bir kavim olmalarına karşın özgün tarihsel deneyimleri onları vatansızlığa sürüklemiş, bu durum ise yahudileri muhtemelen önce bir savunma aracı olarak gelişen sonraları ise Batı saldırganlığının başlıca kaynağı haline gelen ve bütünüyle iktidarlarla kurduğu özgün ilişkilere dayanan bir para istifçiliğine sürüklemiş, onları kozmopolitizmin ve kapitalizmin hem başlıca başlatıcıları ve liderleri hem de dünya çapındaki ajanları haline getirmiştir.

Türkler ise bu süreç boyunca tersi bir işlev üstlenerek bu saldırıya karşı Doğu medeniyetlerini koruyan, geliştiren ve kendi isminde bütün Doğu birikiminin simgeleştiği bir merkez haline gelmiştir. Bu noktada Türklük etnik ve ırksal bir kavram olmaktan çıkmış, siyasi bir merkez ve Batıya direnç gösteren bir devlet geleneğini temsil etmiştir. Hatta öyle ki Batının Doğuya galebe çalması ancak Türk gücünün kırılmasıyla mümkün hale gelmiştir.[6] Türk-

[5] Tarihi Türk Yolu ve Yahudi Yolu arasındaki gerilimin türevi olarak ele alan görüşün ikna edici teorik temelleri için Hasan Basri Gürses'in fikirleri önemlidir. Ancak Gürses bizi yazılarından mahrum bıraktığı için tek kaynak sohbetleri olmaktadır. Bununla beraber bu fikirlerin ifade edildiği Hasan Basri Gürses röportajı için bknz. "İnsanlığın önündeki ayrım: Türk-Yahudi savaşı", *Türksolu gazetesi*, 21.03.2005

[6] Emperyalizmin mazlumlar coğrafyasında ilerlemesiyle Türk gücünün kırılması arasında çarpıcı bir ilişki kuran ve Türkleri mazlumlar dünyasının kalkanı olarak tanımlayan değerli bir görüş için bknz. ALTAŞ Hanifi,Türk gücünün kırılması, *Yeni Hayat dergisi*, Temmuz 2004.

lerin Asya'nın ve daha sonraları Balkanların geniş coğrafyasından zorla çıkarılışı ile sömürgeciliğin, kapitalizmin ve Batı hakimiyetinin bu topraklara girişi ve yükselişi aynı tarihlerdedir. Bu anlamda alternatif bir tarih yorumu olarak kapitalizmin doğuşu ve Batı hakimiyeti çağına giriş Türk gücünün kırılmasıyla da açıklanabilir.

Türklerin tarihten gelen bu özelliği, yani Batının saldırgan, bireyci kültürüne karşı kollektivist Doğunun ileri karakolu ve ana karargahı olması[7], Türklere hem bir büyük devlet duygusu kazandırmış, hem de atlatılan bütün badirelere karşın devletsiz, dilsiz ve dinsiz kalmamasının başta gelen dayanağı olmuştur.

Bu nedenle Batı-Doğu çatışmasının esas alanının eski Osmanlı coğrafyası olduğu gerçeğinin kesinlik kazandığı bu günlerde Batı karşıtlığını Afrika medeniyeti savunusu temelinde ele alan Césaire'i yayınlayarak gerçeği bulandırmak gibi bir niyetimiz yok. Amacımız buradan yola çıkarak Batı medeniyetini ve onun saldırganlığının kökenlerini anlamak, Türkiye'nin bugün belki de karşı karşıya kaldığı en büyük sorun olan Batılılaştırma saldırısına ve dolayısıyla Türklerin tarihsel misyonlarını unutmalarına karşı bir uyarıda bulunmaktır.

Kaldı ki Césaire'in "Söylev"i bugün nostaljik ve salt Afrika merkezli bir eser olarak da ele alınamaz. Bu sıralar, AB tartışmalarında olsun, 11 Eylül sonrası daha da keskinleşen Doğu-Batı çatışması tartışmalarında olsun her Allah'ın günü üzerinde fırtınalar koparılan Batı, Batı medeniyeti, Batılılaşma, Avrupa kimliği, modernleşme gibi bir çok kavramı da yerli yerine oturtan bir eserdir.

---

[7] Mustafa Kemal Paşa'nın da bu konuda "Anadolu bütün mazlumlar dünyasının zulüm dünyasına doğru ileri sürdüğü bir vaziyettedir" dediğini hatırlatalım. (Bknz. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri* Cilt 2, sf. 23-24)

Üçüncü Dünyacı Tepkinin Öncü Eseri: "Söylev"

Césaire Avrupa'nın dar, kısır, ırkçı ve emperyalist evrenselciliğine karşı milliyetçi kökenlerini koruyan alternatif bir evrensellik tanımlamış ve Avrupamerkezciliğe karşı gelişen bu ortak eleştiride birleşen entelektüeller arasında saygın bir yer elde etmiştir.

Aslına bakılırsa Césaire, düşüncelerini ilk kez "söylev"de formüle etmemişti. Hatta daha sonra da değineceğimiz Négritude (Zencilik) hareketini Afrika kökenli arkadaşlarıyla birlikte daha 1930'larda başlatmıştı. Şiirlerinde, oyunlarında ve çıkardığı sürrealist dergilerde de bu fikirleri görmek mümkündü. Ancak bunların bir manifestoyu andırır biçimde ilan edilmesi "Söylev"le birlikte mümkün oldu.

Césaire'in eseri sömürgecilik karşıtı edebiyatın öncü çalışmalarından biridir ve hatta bu türün ilk rafine örneği sayılabilir. Her ne kadar sömürgecilik sonrası çalışmaların çıkış noktası olarak genellikle Fanon'un "Yeryüzünün Lanetlileri"[8] gösterilse de Fanon'un bir çok tezi, (sözgelimi sömürgeciliğin sömürgeci üzerindeki barbarlaştırıcı etkisi, sömürgecilik ve faşizmin burjuva aydınlanma düşüncesindeki ve hümanizmdeki kökleri, Avrupa proleteryasının sömürgeciliğin ortağı haline geldiği ve bu yüzden esas mücadele alanının dünya çapında burjuvazi-proleterya şeklinde değil de üçüncü dünya halkları ile emperyalizm arasında gerçekleştiği gibi) önceden Césaire'in "Söylev"inde yer almaktadır. Césaire'in yakın dostu ve mücadele arkadaşı olan Fanon aynı zamanda Césaire'in öğrencisidir de. Fanon'un öğrencilik yıllarında içinde bulunduğu yabancılaşmadan kurtulup Afrikalı kökenlerine yönelmesi öğret-

[8] Fanon Frantz, *Yeryüzünün Lanetlileri*, İstanbul 2001

meni Césaire sayesinde mümkün olmuştur ve Fanon da eserlerinde Césaire'e bitmez tükenmez göndermeler yaparak bunu hiç saklamamıştır.

Devrimci Bir Aydının Doğuşu

Césaire'in hikayesi sömürgecilik karşıtı hareketin başını çeken bir çok önde gelen figürün hayat hikayesini andırmakta ve bir çok noktada onlarla kesişmektedir.

Aimé Césaire 25 Haziran 1913'te bir Fransız sömürgesi olan Martinik'te terzi bir annenin ve vergi müfettişi bir babanın oğlu olarak doğar. "Anavatanıma Dönüş Defteri"nde "Ana Ocağı"nı şöyle anlatır:

"Gün doğuşunun sonunda, daracık bir sokakta çok pis kokan küçük bir ev, çürümüş tahta aralıklarında onlarca lağım faresini ve altı kız ve erkek kardeşimin yaygarasını barındıran ufacık bir ev; uzlaşmazlığı ay sonlarımızın ve hangisidir hiç bilmediğim, görünmez bir büyücülüğün melankolik bir şefkatle yatıştırdığı yada öfkenin yüksel alevlerinde kendinden geçirdiği, bir tek yoksulluğun kemirmiş olduğu garip babamı şaşkına çeviren küçük zalim bir ev, ve bitmek bilmeyen açlığımız için ayaklarıyla pedal çeviren annem; gece gündüz pedal çevirirdi. Gece ben bile uyanırdım annemin pedalını çevirdiği, açlığımız için gece gündüz çevirdiği bir Singer'in gecenin yumuşak etindeki kekre ısırığıyla...."[9]

Genellemeler çoğu zaman yanıltıcıdır, ama istisnalar da kaideyi bozmaz. Üçüncü Dünyanın Batı karşıtı devrimcilerini, Batılı devrimcilerden ve bütün ilhamını bu Batılı dostlarından alan yerli "komünistlerden" ayıran başlıca özelliklerden biri de onların toplumun daha yoksul yada

[9] Césaire, *Seçme Şiirler* içinde "Ana Ocağı", Çev. Metin Cengiz

orta halli sınıflarından gelmeleridir. Césaire gibi Fanon'da, Galiyev'de, Nerimanov'da, Rızkulov'da, Che'de, Mustafa Kemal'de, Fidel'de ve daha bir çok devrimcide gördüğümüz bu ortak özellik belki de onları aynı hareket içindeki Batıcı "aristokrat" arkadaşlarından ayıran ve proleter millet fikrinin çeşitli versiyonlarına ulaşmalarını sağlayan etkenlerden biri olabilir.

Césaire Belediye Başkanlığını da yapacağı Fort-de-France'daki Schoelcher Lisesi'ni 1931 yılında bitirir. Başarılı bir öğrencidir ve kendi memleketinde huzurlu değildir. Bir çok arkadaşının aksine hemen Paris'e gitmek ister. Anlaşılan bu yıllarda başarılı bir öğrencinin Martinik'te yapacak bir şeyinin olmadığını düşünmektedir.[10]

Martinik'ten ayrılıp bir an önce kavuşmak istediği Paris'e gittiğinde Césaire'in fikirleri değişir ve giderek kendisini vatanından koparan bu yabancılaşmayı aşar. Paris'te aldığı insan bilimleri eğitimi, bütün Avrupa merkezci müfredatına karşın ironik biçimde Césaire'i tersi yönde eğitir. Kendilerine öğretilen Avrupa aydınlanmasının, yüceltilen burjuva hümanizmasının aslında tam da ırkçı, kibirli ve saldırgan bir ideoloji olduğunu fark eder. Yalana dayanan Batı emperyalizmi belki de en iyi onun merkezinde anlaşılabilmektedir. Böylece köklerinden kopmak için gittiği Paris'te Afrikalı köklerini bulma tutkusuna sahip bir genç aydın olup çıkar.[11]

---

[10] Böylesi bir istek sömürge ülkelerdeki bir çok aydında ortak biçimde oluşan bir yabancılaşmanın sonucudur. Sözü gelmişken bir sömürge olmamasına karşılık Türkiye'de de özellikle genç ve aydın kesimin bir an önce Türkiye'den uzaklaşma isteği, yetişmiş aydınlarımızın bir an önce kapağı Batı ülkelerine atması ve şu küçültücü Green Card çılgınlığı da bu yabancılaşmanın bir başka örneğidir ve Türkiye'nin sömürgeleşmesinde alınan mesafenin bir göstergesidir.

[11] Césaire gibi Fransa ile sömürge ilişkisi içinde olan bir ülkeden gelmese

1939 yılında ülkesine geri dönerek bir süre Martinik'te öğretmenlik yapar ve bir anlamda ülkesine olan borcunu ödemeye çalışır. Bir süre sonra bunu komünist bir Belediye Başkanı ve milletvekili olarak da yerine getirecektir.[12]

Césaire Paris'te sürrealizm akımının önemli bir şairi olarak sivrilir. "Cahier d'un retour au pays natal" (1939)(Anavatanıma dönüş defteri) bu alandaki en meşhur çalışmasıdır ve gençliğinin Martinik'ini ve siyahların baskı altında tutulmasını anlatır. Lilyan Kesteloot bu eseri şöyle değerlendirir:

"Irk dramına gelince, kimse Césaire'in dile getirdiğinden daha iyisini yapamaz, hatta belki de güzelini duyamaz. Césaire'in sesi Zenci diasporasının sınırlarına dek erişti, onun "Anavatanıma Dönüş Defteri" yeryüzündeki tüm zencilerin ulusal marşı olarak değerlendirilmektedir. Çünkü Césaire bu yapıtında Antiller'deki, ABD'deki, Afrika'daki, Avrupa'daki, geçmişteki ve şimdiki zencileri, köleleri ve kahramanları aynı aşk ve başkaldırıyla taşıyabilmiştir."[13]

---

de Attila İlhan da benzer bir deneyime sahiptir. O yıllarda Fransız kültürü Türkiye'de insanlığın yarattığı en yüksek ve en insancıl kültür olarak kabul edilmekteydi. Fransız solu ve Fransız entellektüelleri de Türk entellektüellerinin kabesi gibiydi. Anlaşılan Attila İlhan da gençlik yıllarında bu hayranlığın etkisiyle Fransa'ya gitmiştir. Ancak Fransa deneyimi bu hayranlığı büyütecek yerde bizlere tadına doyulmaz o "Hangi Batı"yı hediye edivermiştir. Fransa deneyimi Batı hayranı Attila İlhanı "Batı karşıtı" yapmıştır, üstelik "Batı karşıtı" edebiyatın en seçkin ürünlerinden biri bu şekilde su yüzüne çıkmıştır. Bknz. İLHAN Attila, *Hangi Batı*, Bilgi Yayınları.

[12] Césaire'in 50 yılı aşkın bir süre boyunca kesintisiz olarak Fort-de-France Belediye Başkanı seçildiği ve fikirlerinde belli yumuşamalar olsa da şu an bile Martinik'in efsane şairi, fikir ve devlet adamı olarak el üstünde tutulduğunu da ayrıca not etmek gerekir.

[13] Kesteloot Lilyan, *Césaire Şiirine Genel Bir Bakış*, Çev. Metin Cengiz, Seçme Şiirler,2000, Ankara içinde

Avrupalı Olmayan Bir Sürrealizm

Césaire Martinik'te benzer düşüncedeki siyah aydınlarla birlikte Tropique isimli sömürgecilik karşıtı sürrealist eğilimli dergiyi çıkartır. Dergi sömürge yönetiminden sık sık baskı görür. Bir keresinde Martinik İstihbarat Şefi tarafından kaleme alınan ve derginin "ırksal ve sekter olan devrimci bir bakış açısına" sahip olduğu, "toplumun maneviyatını zehirlediği, nefret tohumları ektiği ve ülkenin ahlaki değerlerini tahrip ettiği" gerekçesiyle yasaklanmasını savunan bir mektup alırlar. Césaire'in de imzasını taşıyan cevap mektubu Avrupalı sömürgeciye karşı boyun eğmez tavrının bir göstergesidir:

" 'Irkçılar', 'sekterler', 'devrimciler', 'nankörler ve vatan hainleri', 'ruhları zehirleyenler', bu sıfatların hiçbiri gerçekte bizleri gücendirmemektedir. Racine gibi 'ruhları zehirleyenler', Zola gibi 'nankörler ve vatan hainleri', Hugo gibi 'devrimciler'. İhtiraslı biçimde Rimbaud ve Lautreamont gibi 'sekterler'. 'Irkçılar', evet. Drumont ve Hitler'inkine karşı Toussaint L'Ouverture'ün ve Claude McKay'in ve Langston Hughes'in ırkçılıkları. Geri kalanı için bizden özür dilememizi, davamızı savunmamızı yada yararsızca karşılıklı suçlamalara ve tartışmalara girişmemizi beklemeyin. Aynı dili konuşmuyoruz."[14]

Tropique sürrealist bir dergidir. Böylesine Avrupa karşıtı bir radikal hareketin genellikle Avrupalı bir akım olarak bilinen sürrealizmi seçmesi bir tutarsızlık mıdır?

Tersine Césaire, sürrealizmi, dilin geleneksel biçimlerinden kurtulmanın, Fransız sömürgeciliğinin yabancılaştırdığı bilinçleri Afrikalı kökenlerine yöneltmenin ve Afri-

[14] Robin D. G. Kelley, A Poetics of Colonializm, "Discours", 2000 içinde

ka'ya özgü güçlü imgelerle dolu, isyankar bir anlatımın aracı olarak görür. Sürrealizmin bilinç altına dönüş yöntemi Césaire'de Afrika'ya dönüş biçimini almıştır.

Bu, aslında Batı düşüncesinin bir silah olarak Batıya çevrilmesiymiş gibi görünür. Çünkü Césaire, psikanalizin ve sürrealizmin yabancılaşmadan kurtulmak için bilinç altını açığa çıkarma fikrini, sömürgecinin zencilerin Afrikalı köklerini bilinç altına iterek onları asimile eden ve siyah derili bir Fransız'a çeviren yöntemini alt etmek için kullanır.

Depestre ile röportajında bunu şöyle ifade eder:

"...benim düşünme biçimim şu çizgileri takip etti: İyi öyleyse, eğer sürrealist yaklaşımı benim özel koşullarıma uygularsam, bu bilinç altı kuvvetlerini bir araya toplayabilirim. Bu, benim için Afrika'ya çağrı anlamına geliyordu. Kendime dedim ki: Yüzeysel olarak Fransız olduğumuz doğru, Fransız alışkanlıklarının izlerini taşıyoruz; Kartezyen felsefeyle, Fransız retoriğiyle damgalanmış durumdayız, ancak eğer bütün bunlarla bağımızı koparır ve derinliklerimize inersek, bulacağımız şey esasta siyah olduğumuz olacak."

Bununla beraber Aimé Césaire ve eşi Suzanne Césaire sürrealizmi hiç de Batının tekelinde ve Batı ürünü bir düşünme biçimi olarak görmezler. Aksine Batı, bu düşünme biçimini Avrupalı olmayan toplumlardan ve özellikle Afrika'dan öğrenmiştir. Sonraları bir çok Batılı sürrealist de bu fikri kabul eder ve sürrealizmde derinleşmek için Afrika'ya yönelirler.[15]

---

[15] Benzer bir durum Batı üstünlüğünün ifadesi olan bir çok düşünce, bilim ve sanat ürünü için geçerlidir. Söz gelimi Yunan mucizesinin kaynağının Fenike kanalıyla Doğulular olduğu artık bilinen bir gerçektir. Bknz BER-

Batı Medeniyeti Tek Başına Batının Ürünü müdür?

Yeri gelmişken bir noktaya daha temas edelim; Batı üstünlüğünü Batılı olmayan toplumlara dayatmanın en rafine yollarından biri Batı kültürünün üstün eserlerine yönelik yaygın bir hayranlık ve zevk yaratmaktır.

Gerçekten de bu, Batı edebiyatının, sanatının, müziğinin rafine eserleriyle yetişmiş aydınlar için en büyük handikaptır. Batı karşıtlığı söz konusu olduğunda başlıca itiraz bu noktadan gelmektedir. "Batının sömürgeciliği, barbarlığı tamam da; bu yüksek sanat ve fikir eserleri medeniyet değilse nedir, bunlar Batıdan başka nerede gelişti?"

Gerçi bu itirazı cevaplamak zor değildir. Herşeyden önce medeniyet yaratıcı bir insan eylemidir. Oysa ki Batı toplumlararası ilişkilerde medeniyetleri yok ederek üstünlüğünü sağlamış ve bu yıkıcı barbarlığı sürdürerek üstünlüğünü devam ettirmiştir. Batı medeniyetinden önce dünyada binlerce savaş olmuş, ama bu savaşlarda taraflar birbirlerinin medeniyetini topyekün yıkmak gibi bir hedefe sahip olmamıştır. Üç kıtaya egemen olan Osmanlı çekildiğinde yerli kültürler eskisinden daha güçlü olarak ayakta kalmıştır. Hatta Batı üstünlüğü çağından önceki en "barbar" yayılmayı gerçekleştiren ve gittikleri yerlerde "taş üstünde taş bırakmayan" Moğollar bile buralardaki medeniyetleri yok etmemiş, tersine dünya ticaretini birbirine bağlayarak büyük medeniyet alanlarının gelişmesine ola-

---

NAL Martin, Kara Atena, Kaynak Yayınları. Aynı şekilde Avrupa'ya mal edilen Rönesans büyük ölçüde İslam filozofları kanalıyla bir fikri canlanma sağlayabilmiştir. Bize öğretilenin aksine bilim ve teknik alanında da bir tekelleşmeye gitmek imkansızdır. Ama ille de bir kaynak belirtmek gerekirse bugün Batının mucizesi olarak bildiğimiz bir çok bilimsel ve teknik buluşun, tıbbi buluş ve araştırmaların ilk örneklerinin Doğu medeniyetlerinde ortaya çıktığı da bilinmektedir. Bu konuya daha sonra da değinilecektir.

nak sağlamıştır. Batı yayılmasında ise tam tersi söz konusudur. Batı üstünlüğü çağı açılırken Batının egemen olduğu ilk bölge Amerika, ikincisi Afrika'dır. "Uygar" Avrupa'nın dünyayı nasıl "medenileştirdiği" bu iki örnekten izlenebilir. Amerika kıtasında Batılı sömürgeci sadece medeniyeti değil insanlarıyla birlikte bütün kıtayı yok etmiştir. Büyük medeniyetlerin beşiği Afrika ise bugün insanlık dışı koşullarda yaşamaktadır.

Avrupa medeniyetinin nasıl oluştuğunu görmek için Avrupa dışına bakmak gerekir. Atilla İlhan bu keskin paradoksu ironik bir şekilde açıklar:

"...Çok kibar, çok varlıklı, çok ince bir komşunuz olsa sizin; konağının duvarları usta ressamların tablolarıyla süslü, kitaplığı en namlı yapıtlarla yüklü olsa; piyanoya çöktü mü Bach'ı, Monteverdi'yi derya gibi çalkalandırsa parmaklarıyla, şiir okumaya durdu mu duyarlığına vurulsanız; ama bir gün öğrenseniz ki, bu kibar kültürlü komşu, bu evi kurmak, bu inceliğe varmak için çevresindeki bütün komşularını haraca bağlamış, kimisini vurmuş, kimisini kırmış, kimisini evinden yurdundan etmiştir; yine de ona saygı duyar, elini aynı içtenlikle sıkar mıydınız? Ve sıkarsanız aynada kendi suratınıza nasıl bakarsınız?..."[16]

Attila İlhan'ın sorusu yerindedir. Ancak biz ona bir soru daha ekleyelim. O hayranlık duyulan Batı kültürünün köklerinin ve gelişiminin Batı kökenli olduğunu nereden biliyoruz? Bildiğimiz şu ki sömürgecilik dönemine kadar Batı güçlü medeniyetler yaratamadı, üretici bir kültür olmaktan ziyade, üretici olan ve yüksek bir medeniyetin be-

[16] İLHAN Attila, *Hangi Batı*, Bilgi Yayınları, 2001

şiği olan Doğu ile ilişkilerde aracılık ve ticaret bağları sayesinde ayakta kaldı.[17]

Ve yine biliyoruz ki, bütün o bilimsel keşiflerin, bütün o sanat eserlerinin, Batı enstrümanlarının ve her şeyin başı olduğu söylenen Rönesans'ın ilk örnekleri hep Doğu kaynaklıdır.[18]

Ve yine biliyoruz ki Batı kültürünün temeli olduğu söylenen ve Batının uygarlık tekelciliği iddialarının tek dayanağı olan o Yunan mucizesi aslında Fenikelilerin yani Doğuluların eseridir.[19]

Peki bu gerçeği Avrupalı insan yada onun daha bayağı bir kopyası olan sömürge aydını bilmez mi? Pekala bilir, ama Césaire'e göre onların beyni normal insandan biraz farklı çalışmaktadır.

"Kimse küçük burjuvanın şimdiye dek hiçbir şey okumadığını söyleyemez. Tersine, o her şeyi okumuştur, her şeyi hırsla yalayıp yutmuştur.

Ancak beyni, bazı basit sindirim sistemi çeşitleri gibi işler. Önce filtre eder, ve bu filtre yalnızca burjuvanın te-

---

[17] SEZER Baykan, *Tarihte Doğu-Batı Çatışması Ders Notları*, Tarihte Doğu-Batı Çatışması, Yayına Hazırlayan: Ertan Eğribel-Ufuk Özcan, İstanbul 2005 içinde

[18] Yunan düşüncesinin akılcılığının yeniden keşfedilmesi olarak başladığı söylenen Rönesans bu düşünceyi İslam filozofları aracılığıyla öğrenmişti ve Avrupa engizisyon işkenceleri ve mantık dışı dinsel tartışmalar arasında boğulurken insanlığın felsefi birikimi İslam dünyasında korunup geliştirilmekte ve dünyaya buradan yayılmaktaydı. Ancak Avrupa aydınlanması bu felsefi birikimi insanlığın başına en büyük belaları açan bir "boyun eğdirme" silahına dönüştürdü. Aydınlanma felsefesinin ve modernizmin güncel yansımalarının oldukça başarılı bir eleştirisi için bknz. GRAY John, *El Kaide, Modern Olmanın Anlamı*, İstanbul, 2004

[19] BERNAL Martin, *Kara Atena*, Kaynak Yayınları

miz vicdanının kalın derisini besleyebilen şeylerin geçmesine izin verir.

Fransızların ülkelerine gelişinden önce Vietnamlılar eski, harika ve rafine bir kültürün insanlarıydılar. Bu gerçeği aklına getirmek Banque d'Indochine[20]'in sindirimini alt üst eder. Öyleyse haydi unutma makinesini başlatın.

Bugün işkence gören Madagaskarlılar, bir asırdan az bir zaman önce şairdiler, sanatçıydılar ve yöneticiydiler? Şşşşş! Ağzınızı kapalı tutun. Ve sessizlik çöker, sessizlik bir kasa kadar derin.

Neyse ki hala zenciler var. Ah! Zenciler! Hadi zenciler hakkında konuşalım.

Kabul, zenciler hakkında konuşalım.

Sudanlıların imparatorluklarından mı? Benin'in bronz eserlerinden mi? Shango heykeltıraşlığı? Bana uyar, Avrupa başkentlerini süsleyen o duygusuz, kötü sanat eserleri arasında bizim için bir değişiklik olur. Ya Afrika müziği, onun hakkında konuşalım mı? Neden olmasın?

Ve ilk kaşiflerin söyledikleri hakkında konuşalım onların gördükleri hakkında...Şirket yemliklerinde beslenenlerin değil! Ama d'Elbées, Marchais, Pigafettas! Sonra Frobenious! Sahi Frobenious'un kim olduğunu biliyor musunuz? Hadi beraber okuyalım: " Kemiklerinin iliklerine kadar medenileşmişler! Barbar zenci fikri bir Avrupa icadıdır."

Dar kafalı burjuva artık daha fazlasını duymak istemiyor. Kulaklarını kapatarak bu fikre bir fiske vuruyor.

---

[20] Çin Hindi Bankası, fransızca

Fikir, sinir bozucu bir sinek."[21]

Yani bütün entelektüel cilasına karşın Avrupa burjuvazisinin kulakları artık fikre kapalıdır. Çünkü onlar söylenecek her şeyi söylemiş, ve önceden söylenen ve gelecekte söylenecek olan her türlü muazzam fikri de hükümsüzleştirmişlerdir!

Oysa ki Césaire ve arkadaşları buna inanmamaktadır.

"...Ve ses Avrupa'nın çağlar boyunca beynimizi yalanlarla doldurduğunu ve kötülükle şişirdiğini söylüyor...Çünkü insan eserinin bitmiş olduğu hiç doğru değil. Dünyada yapacağımız hiçbir şeyin olmadığı, dünyayı bozduğumuz, dünyanın dişlileri arasında olmamızın bize yeterli olduğu doğru değil. Daha yeni başlıyor insan eseri.

Ve insana coşkusu karşısında süre giden her yasağı kazanmak kalıyor ve hiçbir ırk güzelliğin, zekanın, gücün tekelini elinde bulunduramaz ve zafer için buluşulan yer herkesin yeridir ve şimdi güneşin yalnız bizim irademizin saptadığı en küçük yerleri bile aydınlatarak dünyamızın etrafında döndüğünü ve sınırsız buyruğumuzla her yıldızın gökten yere düştüğünü biliyoruz."[22]

Césaire'in Marksizmle İlişkisi

Ve Césaire Paris'tedir ve Afrika kökenli mücadele arkadaşlarıyla beraber "daha yeni başlayan insan eseri"ni geliştirmek için bütünüyle Afrikalı ve devrimci bir fikir inşa etmektedir.

Benzer düşüncelere sahip Senegalli aydınlar Osman

---

[21] Césaire,"Söylev"

[22] "İnsan Sözü", Çev. Metin Cengiz, Seçme Şiirler, 2000 içinde

Soce ve özellikle Senghor ile tanışması Césaire'de Afrika'ya karşı bir ilgi uyandırır ve ortak çalışmalar sonucu bu beraberlik négritude akımının doğmasına yol açar. Robin D. G. Kelley'in ifadesiyle Césaire'in fikri Marksizm, négritude ve sürrealizmin bir bileşimidir.[23]

Césaire'in Marksimle ilişkisi ayrıca incelenmeye değer. Çünkü Doğunun anti emperyalist aydın ve mücadele adamlarının serüvenleriyle de kesişir. Böylece Batılı olmayan Marksistlerin aslında hiç de Batılı anlamda Marksist olmamalarına karşın Marksizmin dünya çapında yayılmasında en büyük paya sahip olmalarındaki ironi anlaşılabilir.

Césaire 1930'lu yıllardan itibaren Négritude kavramını ortaya atıp bir aydın grubu içinde faaliyetlerini yürüttüğü sırada zaten tüm bu aydınlar otomatik olarak kendilerini solda tanımlamışlardı. Négritude milliyetçi ve Afrika kültürünü diriltmeyi amaçlayan bir hareketti, ama bu yüzden ırkçı ve muhafazakar olmayı hiç düşünmedi.

Tersine Afrika kültürünün ancak kapitalist sömürge düzenine karşı evrensel bir mücadele içinde gelişebileceğini savunuyordu. Bununla beraber Césaire yalnız solda olmakla kalmamış örgütlü bir komünist olmayı tercih etmiştir.

1945'ten itibaren 11 yıl boyunca bir komünist liderdir ve hatta Komünist Parti'nin adayı olarak Fort-de-France Belediye Başkanı ve Fransız Ulusal Meclisi'ne milletvekili olarak seçilir. Uzun yıllar bir komünist belediye başkanı olarak Fort-de-France'ı yönetir. Ancak 1956'da Fransız

[23] Kelley Robin D.G., A Poetics of Anticolonialism, Discourse on Colonialism, translated by Joan Pinkham, Canada, 2000 içinde, kitabın ilerleyen sayfalarında tarafımdan yapılan bir çevirisi de bulunmaktadır

Komünist Partisi lideri Maurice Thorez'e yazdığı ünlü mektubunda istifasını açıklar.[24]

Komünist yoldaşlarına eleştirisi Galiyev'in Bolşeviklere yönelttiği eleştirilerle[25] çarpıcı bir benzerliğe sahiptir ve esas olarak Marksizmin Batılı yanına saldırır. Césaire ulusal sorunun, daha da özel olarak Zenci sorununun sınıf mücadelesine yada kapitalizm ile sosyalizm arasındaki mücadelenin sonucuna indirgenmesine ve sömürgecilik karşıtı mücadelenin dünya çapındaki sosyalizm mücadelesine tabi kılınmasına karşı çıkar.

Galiyev ve Fanon da aynı şekilde Batı tipi bir Marksizme karşı çıkmışlar ve bu nedenle kendi komünist partileriyle ayrı düşmüşlerdi. Galiyev Türk kimliğinin bilincine varmış bir komünistti, aynı şekilde Fanon ve Césaire de Zenci kimliklerini koruyarak komünizmi benimsemişlerdi. Bu aidiyet hiçbir toplumsal ilişkiye yada düşünsel formüle indirgenemeyecek denli köklü ve karmaşık bir kimliği ifade ediyordu.

Bu nedenle ulusal sorunun çözümünü sosyalizmin zaferine bağlamak yada "ulusal sorunu çözmek yerine aşmayı tercih etmek"[26] her seferinde iddia edildiğinin aksine enternasyonalizmle değil sömürgeci ulusun şovenizmiyle sonuçlanıyordu. İşte bu nokta Marksizmin belki de en zayıf yanıdır.

---

[24] Aimé Césaire, Letter to Maurice Thorez (Paris: Présence Africaine,1957)

[25] Sağlıklı bir teorik çerçeve üzerine inşa edilmiş olan ve Türkiye'de Galiyev hakkında hazırlanmış ilk ve yanılmıyorsam tek yüksek lisans tezi için bknz CİHANGİR (Kaymak)Erol, *Galiyev ve Sömürgeler Enternasyonali*. Galiyev'in fikirlerini kendi ağzından tanımak için yararlı bir kaynak olarak bknz. KAKINÇ Halit, *Destansı Kuramcı Sultan Galiyev*, İstanbul, 2002

[26] İfade esas olarak Lenin'e aittir, son mektuplarında da geçmekte ve böylece Lenin ölmeden önce geride bıraktığı yoldaşlarını uyarmaktadır, uyarıya kulak asılmadığını biliyoruz.

Ama buna karşın Marksizm 20. yüzyıl boyunca en hızlı biçimde Doğu halkları arasında ve milliyetçi hareketler içinde kendine bir yayılma zemini buldu. Buna karşın yayıldığı hiçbir Doğu ülkesinin dokusuyla da tamamen uyuşmadı. Komünist yada sosyalist partilerin önderlik ettiği üçüncü dünya devrimleri bile çok geçmeden kendilerine özgü bir yol inşa etmeye çabaladılar.

Marksizm, Doğu Halkları ve Milliyetçilik

Öyleyse gerçekte var olanın Marks'ın öngördüğü biçimde Marksizmin ve proleterya mücadelesinin dünyaya yayılması mı yoksa milliyetçi hareketlerin anti-kapitalist doğaları gereği Marksizme yönelmeleri mi olduğunu sorgulamak gerekir.

20. yüzyılda tüm dünyayı kaplayan sosyalizm dalgası Marksizmin dünyaya yayılmasının değil, Marksizmin var olan milliyetçi hareketlerle birleşmesinin sonucudur. Bu süreç içinde başlangıç noktası milliyetçi tepki ve Batıya karşı dirençtir, Marksizm kendisini bunlara uyarlamıştır. Uyarlayamayan Marksizmler de göçüp gitmiştir. Sovyet Devrimi'yle ilgili yazılmış tüm kitaplarda aynı gerçekle karşılaşırız. Devrim başarıya ulaşmadan önce ve sonra devrimin gündemindeki temel sorunlar klasik Marksizmin sorunları değil ulusal sorundur.

Sovyetler'in 70 yıllık tarihi de yıkılışı da milliyetsiz bir devlet olamayacağının kanıtıdır. Sovyetler Birliği, isminde millet adı geçmeyen tek devlettir. Ancak Sovyet toprakları içinde yaşayan toplumları proleterya kimliği altında birleştirme fikrinin ne kadar saçma olduğu ortaya çıkmıştır. Bu politikanın tutmayışını iki sonuçta görebiliriz. Bir; Sovyetler yıkılınca Türklerin milli kimliklerinden hiçbir şey kaybetmeden yeniden ortaya çıkması, İkincisi de Sov-

yetler dönemi boyunca uygulanan Rus şovenizmi. Enternasyonalizm, maalesef 70 yıl boyunca bir yandan Sovyet devleti içindeki Türkleri ezmenin ve sömürgeleştirmenin, diğer yandan da Rus Emperyalizminin kukla parti ve devletler aracılığıyla yayılmasının aracı haline gelmiştir.[27]

Avrupa Solu ve Sömürgelerdeki Devrimciler

Maurice Thorez'e yazdığı mektupta Césaire, bu gerçekleri bir bir Thorez'in yüzüne vurur ve ısrarla reddettiği şeyin komünizm değil başta Stalin olmak üzere onu bu şekilde kullananlar olduğunu tekrarlar. Hatta komünistler Fransa'da iktidara gelse Stalin'in yarattığı felaketlerin aynısını yaratacaklarını da iddia eder.

Gerçekten de Galiyev'in Sovyet komünistlerinden gördüğü muamele ile Césaire ve Fanon'un Fransız komünistlerinden gördüğü muamele birbirinin aynıdır, tek fark birinin iktidarda olması diğerinin olmamasıdır.

Rus şovenistleri nasıl Galiyev'i Pan-turanist faşist olarak suçlamışlarsa, sömürgeci Fransa'yı destekleyen ırkçı Fransız komünistleri de sömürgecilik karşıtı Césaire ve Fanon'u ırkçılıkla suçlamışlardır.

Césaire komünist olmasına karşın Sovyet tipi bir enternasyonalizmi kabul etmez, yerine bütün ulusların özgün değerlerini ve bağımsızlıklarını korudukları bir evrensellik anlayışı geliştirir. Komünistlerle kurulacak bir ittifaka da bu şekilde bakar.

" ... *bize Fransız halkıyla dayanışma öneriliyor; Fransız proleteryasıyla ve komünizm aracılığıyla bütün dünya proleteryasıyla. Bu dayanışma çabalarını önemsiz*

---

[27] AYAS Güneş, *Türkiye'de Sol, Marksizm ve Milliyetçilik*, İleri Dergisi, Sayı:18-19

görmüyorum, onları inkar da etmiyorum. Yalnız onların metafizik bir dünyada paramparça olduklarını görmek istemiyorum.

İlahi bir hakka sahip hiçbir müttefik yoktur. Yalnız mekan, tarihsel an ve şeylerin doğası gereğince bizlere yaklaşan müttefikler vardır. Eğer Fransız proleteryasıyla yaptığımız ittifak bizim diğerleriyle ilişkiye geçmemizi engellerse, diğer gerekli ve doğal, haklı ve verimli ittifaklardan çekilmemizi ya da onları unutmamızı sağlamaya çalışırsa, eğer komünizm en canlı dostluklarımızı ortadan kaldırır, bizi diğer Batı Hint adalarına bağlayan ilişkileri, yani bizi Afrika'nın çocuğu yapan bağı yıpratırsa o zaman derim ki; komünizm, bizi bütün soğuk soyutlamaların en soğuğunun özelliklerine sahip soyut bir şey uğruna, yaşayan bir kardeşliği feda etmeye zorlayarak bize büyük zararlar vermiş demektir."[28]

"Söylev"i yazdığı yıl halen komünist olmakla beraber "Söylev"de son satır hariç (ki o bile tartışmaya açıktır) Avrupa proleteryasına beslenen en ufak bir ümit ifadesine rastlamak mümkün değildir. Aksine Avrupa proleteryası sömürgeciliğin ortağı olarak değerlendirilir. Bu bakış açısını Maurice Thorez'e yazdığı istifa mektubunda daha da netleştirmiş, Galiyev ve Fanon'da paralellerini gördüğümüz şekilde Marksist enternasyonalizm karşısında önce siyahların sonra da mazlumların evrensel dayanışması formülüne varmıştır.[29] Césaire'e göre kurtarıcı olan proleterya dünyanın tüm ezilenleridir.

---

[28] Césaire Aimé, *Maurice Thorez'e Mektup*

[29] Césaire'inki bir çeşit Turancılıktır, aynı Galiyev'in yada Che'ninki gibi. Galiyev Sovyet Türklerini birleştirip devrimci bir merkez yaratmak bu karargahtan da Araplara, Farslara ve elbette Türkiye Türklerine ulaşarak adım adım bir mazlumlar enternasyonali kurmayı savunuyordu. Che ise Küba'yı

Césaire'in Galiyev'den haberdar olduğuna dair bir işarete sahip değiliz. Ancak Fanon pekala Césaire'in öğrencisidir ve gerek "Siyah Deri Beyaz Maskeler" gerekse de "Yeryüzünün Lanetlileri" "söylev"in tezlerinden yola çıkmaktadır. Fikirler kadar deneyimler de ortaktır. Fanon da Cezayir'de bulunduğu sırada, yalnız Fransız Komünist Partisi'nin değil ona bağlı olan Cezayir Komünist Partisi'nin de sömürgecilik karşısında sağlam bir müttefik olmayacağını bizzat kendi deneyimleri ile öğrenmiştir. Cezayir'deki kurtuluş mücadelesinin başarıya ulaşacağını anladığı andan itibaren Fransız Komünist Partisi'nin tüm çabası Cezayir'i Fransız çerçevesi içinde tutacak bir çözüm aramak olmuştur. Parti Fransa'nın yardımı olmadan Cezayir'in var olamayacağını savunarak Cezayirli bağımsızlık savaşçılarını mücadeleden vazgeçirmeye çalışmıştır.[30]

Fransız Komünist Partisi'ne göre Cezayir "biçimlenmekte olan bir ulus"tur, bu yüzden de "Fransa ile Cezayir arasında varolan özgül kültürel, ekonomik ve siyasi bağların var olması ve sürmesi gerekli"dir.[31]

Fanon'un Fransız Komünist Partisi'ne cevabı büyük bir hayal kırıklığı yaşayarak Batılı komünist yoldaşlarıyla yollarını ayıran bütün doğulu devrimcilerin razı olmayı reddettikleri ortak kaderini ifade eder:

"Biçimlenmekte olan bir ulus tezi Cezayir'i Fransız kontrolü altında tutmanın, Fransız İmparatorluğu'nu

---

karargah olarak kullanıp bütün Latin Amerika'yı birleştirmeyi amaçlıyordu. Césaire keza önce Batı Hint adalarının ve Antillerin ardından da Zenci dünyasının birliğini amaçlıyordu. Turancılık deyince akıllarına hemen faşizm gelen Türk solunun olaya bir de bu açıdan bakması faydalı olmaz mıydı?

[30] GENDZİER Irene L., *Frantz Fanon*, Sosyalist Yayınlar, 1997

[31] age. sf. 193

yeni bir Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği yapacak Fransa'daki komünist devrimin zaferini beklemeye dayanan bir başka yoludur."[32]

Sartre da "Yeryüzünün Lanetlileri"ne yazdığı meşhur önsözde sömürgelerdeki devrimcilerle Fransız komünistleri arasındaki ilişkiyi benzer bir şekilde tanımlar:

"Sol, kimi kez, onları uyarır: "Çok ileri gidiyorsunuz, sizi artık desteklemeyeceğiz." Yerliler onların desteğine hiç mi hiç aldırmazlar; çünkü en büyük desteğin bile onlara pek bir yararı yoktur. Savaşları başladığında şu katı gerçeği görmüşlerdir: Onlardan hepimiz yararlandık, hiçbirimiz masum değiliz, kanıtlamaları gereken hiçbir şey yok, kimseye yaranmaya çalışmayacaklar. Bir tek görev, bir tek amaç var: Sömürgeciliği eldeki tüm imkanları kullanarak yok etmek. Aramızda daha ileri görüşlü olanlar son çare olarak bu görevi ve bu amacı kabul etmeye hazırdır; fakat yine de biz, bu zorlu kişilik sınavında, bu aşağı insanların bir insanlık bildirgesi tavizi koparmak için tüm insanlık dışı araçları kullandığını da görmemezlik edemeyiz. Öyleyse bu hakkı onlara bir an önce verelim ve sonra bunu hak etmek için barışçıl yükümlülüklerle bırakalım çabalasınlar. Nefsimizin derinlerinde ırksal önyargılar var."

Avrupa solunun bugün Irak, Filistin, Afganistan için tavrı bundan farklı mıdır sanki. En radikalleri bile, en ağır ambargolar, bombardımanlar, işgaller, işkenceler altında sadece işgalci haydutları kovup hayatta kalma mücadelesi verenlere akıl öğretmeye, kullandıkları yöntemlere dudak bükmeye, hatta başka bir savunma araçları varmışçasına bu yöntemleri kınamaya ve gayet "insancıl", "muhalif" ve

[32] age. sf.193

"radikal" biçimde direnişçilerin bu "akıl almaz" eylem biçimlerinin ardında yatan psikolojik faktörlerle ilgili ahkam kesmeye, onları yürüttükleri bir deneyin kobayları, Avrupalı aydınların yardımı olmaksızın iyileşemeyecek zavallı ruh hastaları olarak görmeye devam etmiyorlar mı?

Batının kendi içinden çıkan en radikal anti tez olan Marksizm bile iş Batılı olmayan toplumlara gelince kendisini önceleyen burjuva aydınlanma düşüncesini takip etmeyi yeğlemiştir.[33]

Avrupalı olmayan ulusların mücadelesini desteklemek artık bir zorunluluk halini aldığında ise verilen destek taktik bir destekten öteye geçememiştir.

Marksizm ulusal kurtuluş savaşlarını dünya proleter devriminin yedek kuvveti olarak görmekteydi. Bununla birlikte gelişmiş kapitalist ülkelerin dışında, yani proleteryanın yeterince gelişmediği üçüncü dünya ülkelerinde devrimin başarı kazanma şansını gelişmiş ülkelerde sosyalizmin kurulmasına ve Batı proleteryasının üçüncü dünya ülkelerine desteğine bağlıyordu.

Liberalizm ise aynı ülkelere Batının yolunu takip ederek ve Batı kurumlarının ekonomik ve politik yardımı aracılığıyla kalkınmayı ve Batı seviyesine ulaşmayı öneriyordu. Ki bugün her ikisi de aynı pozisyonu korumaktadır. Böylece üçüncü dünya ülkelerinin kendi kimlikleri, deneyimleri, tarihleri ve imkanları küçümsenmiş, yok edilmiş ve her şey öyle yada böyle bir Batı yardımına bağlı hale ge-

[33] MARKS ve ENGELS'in sömürgeci girişimleri ve kapitalizmin bu yolla Doğu toplumuna enjekte edilmesini bir ilerleme olarak alkışlayan Avrupamerkezci bakış açıları için Sol Yayınlarının yayınladığı "Marks/Engels-Sömürgecilik Üzerine" derlemesinde özellikle Hindistan ile ilgili bölümlere bakılabilir.

tirilmiştir. Bu koşullar içindeki bir toplumun varlığını sürdürme imkanı kalmamaktadır.

Öze Dönüş Programının Evrenselliği ve Négritude

Bu her iki tip yabancılaşmadan kurtulmanın yolu ise bir öze dönüş hareketi olarak ortaya çıkar. Bir şeyi model almak yerine kendi modelini kurmak, bu modeli kendi tarihine, kültürüne ve toplumsal özelliklerine dayandırmak. Kısacası kendi olmak, Atatürk'ün deyişiyle: "Biz bize benzeriz"

Batının ve Batılılaşmanın yarattığı tahribatı aşmanın tek yoludur bu. Ve ancak bu şekilde dünya coğrafyasının çok çok küçük bir kısmını oluşturan bir kültürün[34] kendini evrensel olarak sunması yalanı aşılabilir. Batının sahte evrenselciliğine karşı gerçek bir evrensellik yaratmanın tek yolu tek tek her medeniyetin kendi özlerine dönmesi, bu öz üzerinde gelişmesi ve bu özü dünya medeniyeti içine katmasıdır.[35]

---

[34] Avrupa merkezcilik coğrafyayı bile kendi amaçları için saptırmıştır. Denizcilik açısından doğru açıları gösterdiği gerekçesiyle yaygın olarak kullanılan Mercator projeksiyonunda Avrupa gerçeğe taban tabana zıt biçimde haritada Afrika ve Hindistan'dan daha büyük ve merkezi bir konumda gözükür. Bknz. HODGSON Marshall G.S., *Dünya Tarihini Yeniden Düşünmek*, İstanbul, 2001

[35] Öze dönüş programının evrenselliği dışlamadığını vurgulayan kayda değer bir katkı için bknz. Erkin YURDAKUL: *Üçüncü Dünya Milliyetçiliği, Atatürkçülük ve Ulusal Sol*, İstanbul 2004 içinde: "...özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişen tüm devrimci hareketler "kendine özgü" olmayı programatik bir ilke sayıyorlardı. Bu kendine özgülük elbette ki Üçüncü Dünya ülkelerini birbirinden değil, Batıdan ayıran bir ilkeydi. Üçüncü Dünya ülkeleri kendi kaderlerindeki ortaklığın farkına uzunca bir süredir varmışlardır...Latin Amerikalı devrimcilerin gelip Afrika'da savaşmasında tutun da emperyalizm ve kapitalizm karşısında programlar ortaya koymak için yapılmış bir düzine devrimci buluşma, bugünün "enternasyonalist" solcusunun kafasının basmayacağı kadar uluslar arası bir buluşmaydı."

Afrika kökenli Zenciler için bunun adı Négritude olmaktadır.

Négritude akımını başlatma şerefi en çok Césaire'e aittir. Kimi sözlüklerde Türkçe'ye "zenci nitelikleri" olarak çevrilen[36] négritude bu anlamın çok ötesinde geniş bir anlayışı ve felsefi kavrayışı ifade eder.(Sözcüğü orijinal biçimiyle kullanma tercihimizin nedeni budur) Terimi ilk kez kullanan ve dolayısıyla yaratan Césaire'dir. René Depestre ile röportajında, bu akımın nasıl doğduğu sorusuna şöyle cevap verir:

"Sanırım biraz da kollektif bir yaratım oldu. Terimi ilk kez ben kullandım, doğrudur. Ama onun hakkında grubumuzda konuşmuş olmamız mümkündür. Négritude gerçekten asimilasyon politikasına karşı bir direnişti. O zamana kadar, benim neslime kadar, Fransızlar ve İngilizler-ama özellikle Fransızlar- sınır tanımaz biçimde bir asimilasyon politikası uygulamaktaydı. Afrika'nın ne olduğunu bilmiyorduk. Avrupalılar Afrika'yla ilgili her şeyi aşağılıyorlardı ve Fransa'da insanlar barbar ve medeni iki dünyadan söz ediyorlardı. Barbar olan dünya Afrika'ydı, medeni olan ise Avrupa. Bu yüzden birisinin bir Afrikalıya yapabileceği en iyi şey onu asimile etmekti: amaç onu siyah derili bir Fransız'a dönüştürmekti...

Bizim mücadelemiz yabancılaşmaya karşı bir mücadeleydi. Bu mücadele Négritude'u doğurdu. Çünkü Antiller Zenci olmaktan utanıyorlardı, Zenciliklerini örtmek için her yolu denediler: Renkli insan, esmer tenli insan ve bunun gibi bir çok aptalca ifade kullanacaklardı...

---

[36] Örneğin Oxford'un İngilizce-Türkçe sözlüğü bu karşılığı tercih etmektedir. Diğer sözlüklerde bir karşılık bulunmamaktadır. İngilizce metinlerde ise çoğunlukla sözcüğün İngilizceyle neredeyse aynısı olan Fransızcası(négritude) tercih edilmektedir.

Bir meydan okuma yolu olarak Zenci (négre) sözcüğünü kabul ettiğimizde, bu gerçekten de cüretkar bir isimdi. Belli bir yere kadar bu, öfkeli gençliğin bir reaksiyonu biçimindeydi. Zenci(négre) sözcüğünden bir utanma söz konusu olduğundan biz de kasten zenci(négre) sözcüğünü seçtik. L'etudiant noir'yı kurduğumuzda geçekten isminin L'etudiant négre olmasını istediğimi ama Antiller safından büyük bir direnmenin geldiğini söylemeliyim...

Böylece ben de négritude'den bahsetmeye cüret ettim. Bizde cüretkar bir irade vardı ve négre ve négritude sözcüklerinde bunun kesin bir doğrulanmasını bulduk."[37]

Césaire'in Yarattığı Sözcük: Négritude

Négritude sözcüğünün üzerinde biraz durmak gerekir. Zenci (negro) yada daha kötüsü "nigger" Kuzey Amerika'da siyahları aşağılamak için kullanılan sözcüklerdi. Bu nedenle Fransa'da da resmi olarak zenciye karşılık gelen sözcük siyahtı. (noir)

Bununla birlikte Antiller'deki siyah insanlar Fanon'un da belirttiği gibi Afrikalı köklerine yabancılaşmışlardı. Fanon'un deyişiyle onlara göre Afrika *"vahşilerin, barbarların, yerlilerin" ülkesiydi, "Afrikalı bir zenciydi, ancak Antiller'deki siyah insan Avrupalı'ydı."* "Zenci" sözcüğü Martinik'te aynen Kuzey Amerika'da olduğu gibi bir aşağılama sözcüğü olarak kullanılıyordu.

Arnold James, Césaire'i aşağılama anlamındaki "zenci" sözcüğünü "gurur duyma" anlamındaki "zenci" sözcüğüne

[37] DEPESTRE René, An Interview with Aimé Césaire, Discourse on Colonialism, translated by Joan Pinkham, Canada, 2000 içinde, ayrıca bu röportajın bir çevirisi ilerleyen sayfalarda bulunmaktadır

dönüştüren Afrika dışındaki ilk siyah entelektüel olarak kaydeder.[38]

Césaire yeni bir sözcük yaratarak (négritude) siyah insanın yabancılaşmasını somutlaştırmıştır. Bu sözcüğün literatüre girmesini sağlayan ve ilk kez kullanıldığı meşhur négritude şiiri şöyledir:

Négritude

Onlar ki ne barutu ne pusulayı buldular
Onlar ki hiçbir zaman buhara da elektriğe de egemen olmayı beceremediler
Onlar ki ne denizleri ne gökyüzünü keşfettiler
Ama kendi köşelerinde acının yurdunu bilirler
Onlar ki gurbetçilikten başka yolculuk bilmezler
Onlar ki diz üstü gelip dizginleşmişlerdir
uzaklaştırıldılar ve Hıristiyanlaştırıldılar onlar
yozlaştırma aşılandı onlara
boş ellerin tam tamları
ses veren acıların tam tamları
.....
Benim zenciliğim bir taş değildir, sağırlığı bir darbe vurur
Günün uğultusuna
Benim zenciliğim ölü bir suyun donuk lekesi değildir
Yeryüzünün ölü gözünde
Benim Zenciliğim ne bir kuledir ne bir katedral
Saplanır toprağın kızıl etine
Saplanır gökyüzünün ateşli etine

[38] ARNOLD A. James, *Modernism and Negritude:The Poetry and Poetics of Aimé Césaire*, (Cambridge: Harvard University Pres, 1981)

Anlaşılmaz bitkinliği delip geçer
O kaskatı sabrıyla
.....[39]

Şiiri yorumlayan Nesbitt'in ifadelerine başvurursak:

"Négritude toplumun onu indirgediği cansız bir nesne (bir "taş", bir "leke", ve hatta "kule") değildir. Tersine o enerjik, yaratıcı ve kurtarıcıdır. (Onu zincire vuran, boyun eğdiren dünyaya "saplanır", "delip geçer")[40]

Négritude Afrika ve Karayipler kökenli olan ve Fransa'da eğitim gören zenci aydınlar tarafından ortaklaşa yaratılan bir terim olarak ortak bir zenci mirasının ve ortak bir zenci kaderinin ifadesidir. Sömürgeci değerlere karşı isyanla doludur ve Helenik akıl ve mantık kavramlarına dayandırılan burjuva düşüncesine karşı geleneksel Afrika toplumunun uyum ve güzelliğini yüceltir. [41]

Negritude, Milliyetçilik, İlericilik ve Evrensellik

Négritude sömürgeciliğin barbar ve vahşi olarak sunduğu sömürgecilik öncesi toplumların aslında kendi kendine yeten, eşitlikçi ve –Batıcı Marksistlerle burjuva tarihçilerinin öne sürdüğü gelişme şemasına aykırı olarak- (sırf kapitalizm öncesi toplumlar olmakla kalmayıp) kapitalizm karşıtı toplumlar olduklarını savunur.

Césaire'in sözleriyle:

---

[39] Şiirin ilk bölümünün çevirisi Eray Canberk'e aittir, ikinci bölümü ben çevirdim.

[40] NESBİTT Nick, *Negritude*, africanwriters@yahoo.co.uk

[41] *The Harper Dictionary of Modern Thought*, yayına hazırlayan: Allan Bullock, Oliver Stallybrass, s. 413, New York,1977

"Onlar komünal toplumlardı, küçük bir azınlık için çalışan büyük bir çoğunluk değil.

Söylendiği gibi sadece kapitalizm öncesi (prekapitalist) toplumlar değil, kapitalizm karşıtı (antikapitalist) toplumlardı.

Her zaman demokratik toplumlardı.

Yardımsever toplumlardı, kardeşçe toplumlardı.

Ben, emperyalizm tarafından yok edilen toplumların sistematik bir savunusunu yapıyorum.

Onlar hakikiydiler, bir temenni değildiler; hatalarına karşın nefret edilecek ya da suçlanacak toplumlar değildiler. Hallerinden memnundular. Onlarda "başarısızlık" sözcüğünün de "avatar" (Tanrının dünyaya insan ya da hayvan şeklinde inmesi fikri) sözcüğünün de bir anlamı yoktu. Onlar umudu dokunulmamış olarak sakladılar."[42]

"Onların alıp götürdüğü adamlar evler inşa etmesini, imparatorluklar yönetmesini, şehirler kurmasını, toprağı ekip biçmesini, madencilik yapmasını, pamuk dokumasını, çelik yapmasını biliyorlardı.

Onların dinleri ülkenin kurucusuyla kurulan mistik bağlantılara dayanan kendi güzelliğine sahipti. Birlik, şefkat ve yaşa saygı üzerine inşa edilmiş gelenekleri memnuniyet vericiydi.

Zorlama yoktur, yalnız karşılıklı yardımlaşma, yaşama neşesi, özgürce kabullenilmiş disiplin.

Düzen-Samimilik- Şiir ve Özgürlük"[43]

---

[42] "Söylev"den

[43] Aimé Césaire, "Introduction to Victor Schoelcher", Esclavage et colonisation (Paris: Presses Universitaries de France,1948), s.7 aynı zamanda Fanon'un "Black Skin, White Masks", çeviren Charles Lam Markman(New York: Grove Pres,1967), 130-131'de de alıntı yapılmıştır.

Négritude, Afrika tarihine ve zenciliğin Afrikalı köklerine sahip çıkmakta tutkulu olmasına karşın, geleneksel Afrika kabileciliğinden ayrılır ve evrensel bir ufka sahiptir. Bu anlamda özellikle Césaire'in bakış açısının Batıcılığa karşı olmakla beraber ilerici olduğunu ifade etmemiz gerekir.

Césaire sömürgecilik öncesi toplumları yüceltmekle birlikte olanaksız ve anlamsız bulduğu bir geriye dönüşü de savunmaz. Onun savunduğu şey, bu toplumların kendi tarihsel birikimleri ve ulusal kültürleri temelinde modern bir toplum kurarak yepyeni bir kültür inşa etmeleridir. Bu noktada Négritude akımı içinde kimi arkadaşlarından ayrılır.

Maurice Thorez'e hitaben yazdığı meşhur istifa mektubunda şöyle der:

"Yolunu kaybetmenin iki biçimi vardır: tekil(özel, kendine özgü, particular) olanın içinde kendini yalıtmak ve bir duvar örmek yada "evrensel" olanın boşluğu içinde eriyip gitmek.

Benim farklı bir evrensellik anlayışım var. Kendine özgü olanla zenginleşmiş, her kendine özgü olanı içine almış, her birinde derinleşmiş ve her birinin bir arada var olduğu bir evrensellik.."[44]

Césaire'i dar bir zenci milliyetçiliğiyle sınırlamak kadar yanlış bir şey olamaz. Césaire milliyetçiliğin, yani kendi milletinden gurur duymanın, onun kaderini iyileştirmek için çırpınmanın insanlık için duyulan kahramanca endişeye ve bütün insanlığın kurtuluşu için kafa yormaya engel olmadığını ne kadar da içten ifade eder:

"Yeryüzünde linç edilen bir yoksul, işkence altında ca-

[44] Aimé Césaire, Letter to Maurice Thorez (Paris: Présence Africaine, 1957)

nından bezdirilen bir mazlum yok ki, onunla beraber canına kıyılan ve aşağılanan ben olmayayım."[45]

Bu yönden Césaire hem Afrika'nın özgünlüğünü reddeden Batı merkezli evrenselci fikirlerle, başka bir deyişle Marksist enternasyonalizm yada liberal kozmopolitizmle mücadele ederken diğer yandan üçüncü dünyanın bütünlüğünü ve emperyalizme karşı mücadelenin evrensel yanını göz ardı eden ve mutlak bir geri dönüşü savunan dar Afrika milliyetçiliğine de karşı çıkar. Bu noktada önerdiği formül, aynı kimlik ve gelişme krizini yaşayan bütün Batılı olmayan toplumlar için geçerli gibidir:

"Bir kere daha, sistematik olarak bizim eski Zenci medeniyetlerimizin tarafını tutuyorum, onlar nezaket sahibi medeniyetlerdi.

Öyleyse, diyorsunuz, gerçek sorun onlara geri dönmek. Hayır, tekrar ediyorum. Biz meseleleri siyah ve beyaz, ya hep ya hiç biçiminde algılayan insanlardan değiliz. Bizim için sorun, geçmişi tekrarlamak için hayalci ve verimsiz bir çabaya girişmek değil, ilerilere gitmek. Yeniden hayat vermek istediğimiz şey ölü bir medeniyet değil. Bunu egzotizm meraklılarına bırakıyoruz. İstediğimiz şey, şimdiye dek güneşin altında çürüyerek kokuşmuş bir leşe dönüşen bu sömürgeci toplumun ömrünü uzatmak ise hiç değil. Yaratmamız gereken yeni bir toplumdur, esaret altındaki kardeşlerimizin yardımıyla, modern zamanların üretici güçleriyle zengin, eski günlerin kardeşliği ve dayanışmasıyla sıcak bir toplum."[46]

---

[45] Césaire'den aktaran FANON Frantz, Siyah Deri Beyaz Maskeler, sf.81, Sosyalist Yayınları,1996

[46] Césaire, Aimé, Discourse on Colonialism, translated by Joan Pinkham, Canada, 2000

Yeteri kadar açık, değil mi? Bu satırlardan sonra Batıcı kalemlerin üçüncü dünyacılığa yönelttikleri ilkellik, gericilik ve anakronizm savunuculuğu suçlamaları, Césaire'in sevdiği bir terimle ifade edersek, bir bumerang etkisiyle dönüp tapındıkları o Batı medeniyetini vurmuyor mu?

Sömürgecilik ve emperyalizm bizim Batılı olmayan medeniyetlerimizin kimi yanlarını öldürmüş olabilir, hatta bunların kimisinin artık dirilme imkanı kalmamış da olabilir, ancak Batı tüm bunları yaparken aslında kendi kendisini öldürmüştür. Bu nedenle ölüm Batıdadır, yeniden doğuş ise Doğuda.

Batı sömürgeciliği, Afrika ve İslam Medeniyeti

Bu karşıtlığın en derindeki temeline kadar inebilmek için Batı üstünlüğünün başlangıcına, dünya tarihini ikiye bölen sömürgeciliğin miladına kadar gitmek gerekir. Çünkü sömürgecilik öncesi dünya ile sömürgecilik sonrası yaratılan dünya birbirine taban tabana zıttır. Batı bilinçlerimizi esir almak için sömürgecilik öncesi dönemi tarihten silmeye çabalar.

Ancak bu, aynı zamanda Batının ilerlemecilik ve medeniyet kuruculuğu yalanını da kökünden sarsar. Çünkü Batı aydınlanması ve o çok sözü edilen ilerleme aslında propaganda edildiğinin tersine bir medeniyet yıkıcılığının ürünüdür.

Bu anlamda barbar kelimesini en çok hak edenler Batılılardır. Oysa ki onlar dünyanın en muhteşem medeniyetlerini yıkmakla kalmayıp yıktıkları bu medeniyetlerin aslında hiç var olmadığını, insanlığa muazzam değerler hediye eden bu toplumların hep geri, hep ilkel oldukları yalanını savunurlar.

Peki mesela şu "yamyam vahşilerin", "ilkel Afrikalıların" tarihte nasıl bir rol oynadığını hatırlamak ister misiniz?

"...M.Ö. 1,5 milyonda, insan soyunun araç kullanan ilk atası Afrika'nın güneyinde ve doğusunda ortaya çıkmış, kuzeye doğru uzun yolculuğuna buradan başlamıştı. Büyük Sahra'yı aşarak eski dünyanın bütün kıtalarına yayılanlar da bu Homo Erectus türünün mensuplarıydı..."[47]

"...Afrikalıların ilk yaratmış oldukları eserler, Roma uygarlığının doğuşundan çok daha geriye gidiyordu. Mısırlılar ve Kartacalılar gibi beyaz Afrika halklarından başka, Kara Afrika halkları da Firavunlar imparatorluğunu etkileyecek kadar ileri gitmişlerdi..."[48]

"...Milattan sonra bin yılına doğru Avrupa daha yarı barbarken ve Fatih Guillaume'nin Normanları İngiltere'ye çıkarken Gana demir silahlarla donatılmış üç yüz bin askeri bir araya toplayabiliyordu. O kadar zengindi ki "altın diyarı" olarak adlandırılıyordu"[49]

"...Avrupalılar Afrika'yı ele geçirip sömürgeleştirmeye karar verdiklerinde bu ülkelerin ilkel ve budalaca bir barbarlık içinde olduklarını ileri sürmeye başladılar. Aşağı yukarı bilinçli bir yalandı bu... 'Avrupa uygarlığı' kıtayı geriletmesinden 300 yıl önce Afrika'ya gelmiş olan Portekizliler, kendi yönlerinden yerli kültürü küçümsemişlerdi. Hatta aradıkları bir efsane ülkesine, "Papaz Jean"ın ülkesine[50] *ulaşmış olduklarını sanmışlardı...Afri-*

---

[47] *Siyah Afrika'da Kurtuluş Mücadeleleri*, Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, Cilt 4, İletişim Yayınları

[48] LURAGHİ Raimondo, *Sömürgecilik Tarihi*, İstanbul, 1975

[49] age.

[50] Batılı sömürgeciler kendileri dışındaki toplumların bu denli yüksek bir

ka'nın güney doğu kıyılarında ve Zambezi'nin oralarda Portekizliler, Barbosa'nın dediği gibi "dünyanın bütün öteki yerlerinden daha yaygın ve zengin bir ticaret" buldulardı..."[51]

"...Nikerk'te bazı konularda çağdaş mühendisleri kıskandıracak kadar üstün bir teknikle yapılmış su bentlerinin, "Piramitler kadar ve belki daha güçlü yapılmış" bir tahkimatın kalıntıları görülmektedir.Demek ki Portekizlilerin geldikleri sıra Sahra Çölünden Güney Afrika'ya kadar binlerce yıldan beri değişik bir tarih hüküm sürüyordu: Latin Amerika'nın büyük imparatorlukları yada Avrupa'nın eski çağlarla Orta çağlardaki en parlak günleriyle kıyaslanabilecek uygar ulusların tarihi. Ticaret canlıydı...Portekizliler zevkli ve güzel giyinmiş kibar krallara rastladılar. Adalet yerine getiriliyor, kamu düzeni sağlanıyordu..."[52]

"...Gine Körfezi'nde dolaşan 17. yy. gezginleri kocaman kocaman, kımıl kımıl, yaşamla dolu şehirlerle karşılaşınca düştükleri hayranlık ve şaşkınlığı anlata anlata bitiremeyeceklerdir...bu eski, adamın içini buran ve hiç alışılmadık Afrika görüntüleriyle söze girişim, belleğimizde yer etmiş Hollywood Afrikalılarından kalma yamyamlık ve barbarlık izlenimlerini silmek için. Gerçekte

---

gelişme düzeyine ulaşabileceklerini kabul etmek istemedikleri için bu durumu hep bilim dışı gerekçelerle açıklamayı tercih etmişlerdir. Afrika uygarlığı'nı Papaz Jean'ın efsane ülkesi sananlar, Mısır, İnka ve Maya medeniyetlerini ise uzaylıların eseri olarak görecek kadar fantezi dünyasına uzanmışlardır. (AYAS Güneş, *Sömürgecilik Tarihi*, İleri Dergisi, sayı:11) Ayrıca bknz. ŞATIROĞLU Ayşen, *Marco Polo Seyahatnamesi'nde Rahip John Efsanesi*, Tarihte Doğu-Batı çatışması içinde ve DANİKEN Erich von, Tanrının Arabaları, E yayınları

[51] LURAGHİ

[52] age.

bizi, Balandier'in toplumbilimci Afrika'sından Tarzan filmlerinin ısmarlama exotizmine kaydıran, kaydırmak da laf, buna düpedüz inandıran sömürgecilik gerçeğidir diyeceksiniz. Peki ama sömürgecilik nedir? Ekonomik ve toplumbilimsel açıklamaların içinde hepi topu bir avuç Avrupalının teknik üstünlüğüne yaslanarak adım adım bütün yeryüzünü ahtapot kolları arasına alması, sömürmesi değil mi? Hem de ne doymaz bir iştah, ne azgın bir şiddetle..."[53]

Ya İslam dünyasını hatırlamak ister misiniz?

Hani şu "ortaçağdan kalma bir yer olan", "anakronik" özlemler içinde "modern, çağdaş" Batıyı tehdit eden ve Amerika'nın bombalarıyla "medeniyet" götürüp terbiye ettiği İslam dünyasını.

Batı üstünlüğünün ve zekasının ürünleri olarak selamlanan o müthiş bilimsel icatları düşünün. Örneğin fotoğraf makinesini... Avrupalı fizikçiler tarafından ilk kez 16. yüzyılda kullanılan karanlık oda daha 1040'da İbnü'l Heysem tarafından bulunmuştu. Sulama kanallarını Avrupalılar onlardan öğrendiler. Galile'den 600 yıl önce dünyanın yuvarlak olduğunu söylemekle kalmayıp, geoid bir şekle sahip olduğunu söyleyenler, boylam kavramını coğrafya bilimine hediye edenler ve bundan 1200 yıl önce ekvatorun uzunluğunu şaşmaz bir şekilde ölçenler Müslüman coğrafyacılardan başkası değildi.

Newton mu? Hazini ondan 500 yıl önce "her cismi yer kürenin merkezine doğru çeken bir güç" olduğunu söylemişti. Batılıların üstün matematiğinin temeli Harizmi'nin "cebir"iydi. Ki biz de, çok şükür, İngilizce eğitim yapılmayan okullarımızda buna "cebir" diyoruz.

---

[53] İLHAN Attila, Hangi Batı, Ankara, 2001

Timur Beyin oğlu Uluğ Bey bundan yaklaşık 600 yıl önce dünyanın güneş çevresindeki hareketinin süresini ölçmüştü, bugün modern cihazlarla ölçülenden sadece 58 saniye bir sapmayla.

Einstein? Görelilik kuramının felsefi temellerini ondan yüzyıllar önce ortaya koyan Kindi değil miydi?[54]

Bunlar ilk akla gelenler ve Avrupalı barbarların ve onların Avrupalılaşmış uşaklarının *"basit sindirim sistemleri gibi çalışan beyinleri"*[55]ne bunları durmadan hatırlatmak gerek.

Galeano'nun yaptığı gibi:

"Sadece düşünün. Geçen yılın ortalarında, bu savaş sadece kafalardayken, George W. Bush "dünyanın karanlık köşelerine saldırmak için hazır olmak zorundayız" açıklaması yaptı; ki Irak dünyanın karanlık köşelerindendi. Bush, uygarlığın Teksas'tan başladığına ve Teksas'lı akranlarının yazıyı keşfettiğine mi inanıyor? Gerçekten de, Ninova kütüphanesini, Babil kulesini ve Babil'in asma bahçelerini hiç mi duymamış? Bağdat'ın Binbir Gece Masalları'ndan birini bile dinlememiş mi..."[56]

Ya da ülkesini işgal etmeye gelen Bush'a seslenen Irak Enformasyon Bakanı El-Sahaf gibi:

"Alçaklar, şerefsizler, kıçıkırıklar, emperyalist katırlar, yerin dibine batasıcalar...Bush'un ataları mağaralarda yaşarken, bizler Mezopotamya uygarlığını insanlığın hizmetine sunuyorduk"

---

[54] SALİH Umida, İslam Dünyası'nın Mucitleri, Focus Dergisi, Ocak 2005 sayısı

[55] Césaire'in "söylev"de Avrupalı küçük burjuva için kullandığı bir ifade

[56] GALEANO Eduardo, The War, 23.03.2003, Z-mag online

Sömürgecilik, İlerleme Yalanı ve Medeniyet

Ve Irak'a giren sömürgeci, "mağaralarda yaşayan atalarının" düzeyinde bile olmadığını kanıtladı. Medeniyetin doğduğu topraklardan birinde, Irak'ta, sömürgecinin ilk işi Mezopatamya medeniyetinin binlerce yıllık eserlerini barbarca yağmalamak oldu.

Irak'taki insan kaybının, Amerika'nın canice öldürdüğü kurbanların kaydı tutulabilir. Her gün yeni ölülerin rakamları haber bültenlerinden takip edilebilir. Ve hatta İngiltere'de 50 kişinin öldüğü bir El Kaide saldırısı için dünyanın her bölgesinde insanları saygı duruşunda bulunmaya zorladıklarını, televizyon ekranlarının ve gazetelerin sabahtan akşama dek onlar için yas tutmamız için normal akışlarını aksattıklarını düşündüğümüzde Irak'ta neredeyse her gün bu kadar insanın öldüğünü ve bunun bir dakikayı aşan bir haber değeri taşımadığını da ekleyebiliriz.

Ama bunların hiçbirisi Irak'taki insan kaybını ölçmemize yetmez. Irak'ın yağmalanan müzeleri ve barbarların ortadan kaldırmaya çalıştığı o koskocaman Mezopotamya medeniyetini düşündüğümüzde, tarih boyunca bu medeniyeti yaratan milyonlarca insanı da kayıplar listesine eklemek gerekmez miydi?

Batı üstünlüğü yalanının sürmesi Avrupalı olmayan medeniyetlerin yıkılmasına, tarihlerinin, kültürlerinin, arşivlerinin ve kimliklerinin yağmalanmasıyla mümkündür. Batı, kendinde olmayanı, yani eski dünyanın o üretimci ve verimli medeniyetler cennetini yok ederek yeni dünyayı kurmuştur.

Öyleyse o ilerleme yalanına ne oldu? Hani Batılının her tür insanlık dışı zorbalığını haklı gösterecek bir hediye

rına bir karşılıklı hizmetler ve suç ortaklığı şebekesi kurulduğunu kaydediyorum."[58]

Ve bütün bunlar bir yana, birkaç istatistiğe, hayatımızda değişen şeylerin Batılılar tarafından çıkarılan dökümüne şöyle bir bakıp ilerlediğimizi söyleyebilir miyiz? Yada o ilerleme denilen başarıların, Batılılar olmasa gerçekleşmeyeceğini kim garanti edebilir?

İslam tarihi alanındaki en güvenilir kaynaklardan biri olan başyapıtı "İslam'ın Serüveni"nde Hodgson İslam dünyası için bu durumu şöyle ifade eder:

"Batının ilerlemesini kriter kabul ederek İslam toplumunu yargılamak doğru bir davranış olmayacaktır. Bir kere Müslüman halkların on dokuzuncu yüzyıl ve sonrasındaki sorunları geri kalmalarının sonucu değildir...Evet büyük dönüşümü Batı gerçekleştirmiştir. Ama eğer dönüşüm bu yer ve zamanda meydana gelmemiş olsaydı, daha sonra İslamileşmiş ortamda oluşamayacağını düşünmemizi gerektiren esaslı hiçbir dayanak yoktur"[59]

Ya da Césaire'in deyişiyle:

"Avrupa'nın sömürgeci faaliyetini sömürge rejimde belli alanlarda ulaşılan maddi ilerlemelerle aklamaya çalışması a posteriori sahtekarlıktır-çünkü Avrupa müdahale etmeseydi aynı ülkelerin hangi maddi gelişme aşamasında olacağını kimse bilemediği için ani değişim, tarih boyunca her zaman her yerde mümkündür, çünkü teknolojinin Afrika ve Asya'ya girişi, bunların idari yeniden yapılanmaları, tek kelimeyle "Avrupalılaşmala-

---

[58] age.

[59] HODGSON M.G.S., *İslam'ın Serüveni, Bir Dünya Medeniyetinde Bilinç ve Tarih*, İz yayıncılık,1993

olarak sunulan şeye, Batılının dünyanın geri kalanında başardıklarına, yani Batının dünyanın geri kalanını ve tarihi ilerlettiği iddiasına.

"Uğultuları duyuyorum. Bana ilerlemeden, "başarılanlardan", tedavi edilen hastalıklardan, iyileştirilen yaşam standartlarından bahsediyorlar.

Ben, öz suları çekilip tüketilmiş, kültürleri ayaklar altında çiğnenmiş, kurumları yıkılmış, toprakları zapt edilmiş, dinleri darmadağın edilmiş, muhteşem sanat eserleri yok edilmiş, olağanüstü imkanları ortadan kaldırılmış toplumlardan bahsediyorum.

Ben, içlerine kurnazlıkla korkunun aşılandığı, kendilerine aşağılık kompleksine sahip olmanın, korkuyla titremenin, diz çökmenin, umutsuzluğa kapılmanın ve dalkavukça davranmanın öğretildiği milyonlarca insandan bahsediyorum."[57]

Dahası da var. O ilerici Batılı, madem ki dünyanın geri kalanını ilerletmek istemektedir, öyleyse neden hep toplumun en gerici güçleriyle işbirliği yapar, madem ki onları tiranlardan kurtarmak ister neden hep tiranların dostudur. Pinochet'e kadar bile gitmeye gerek yok, "ortaçağ"a karşı "medeni dünya"nın değerlerini savunan ve "Ortadoğu'da demokrasiyi yaymak, Müslümanları başlarındaki gerici tiranlardan kurtarıp modernleştirmek isteyen!" Bush'un Teksas'taki çiftliğindeki baş konuğu acaba neden Suudi kralıdır?

"Onlar bana bunlara neden olan yerel tiranlardan bahsediyorlar ama ben genellikle eski tiranların yenileriyle çok iyi geçindiklerini ve aralarında insanların zara-

[57] "Söylev"den

rı"(Japonya örneğinde de ortaya çıktığı gibi) hiçbir şekilde Avrupalının işgaline bağlı değildir; çünkü Avrupalı olmayan kıtaların Avrupalılaşması Avrupalıların topukları altında olmaktan başka bir şekilde de başarılabilirdi, çünkü bu Avrupalılaşma hareketi zaten yürürlükteydi, ve hatta yavaşlatılmıştı, çünkü Avrupa'nın her ele geçirişinde yolundan saptırılmıştı."[60]

Sömürgeciliğin Mantıki Sonucu Olarak Hitler ve Bush

Peki sömürgeciliğin bizzat Batılı insan açısından bir bilançosunu çıkaramaz mıyız? Sömürgecinin ödediği bedelden bahsediyorum. Hayır, yalnız 11 Eylül'ünki değil sömürgeciliğin yarattığı o topyekün bumerang etkisinden:

"Bunlar kanıtlıyor ki, sömürgecilik, tekrarlıyorum, en medeni adamı bile insanlıktan çıkarır, yerlilere duyulan nefret üzerine kurulan ve bu nefret aracılığıyla meşrulaştırılan sömürgeci faaliyet ve sömürgeci fetih, kaçınılmaz biçimde onu üstleneni dönüştürmeye yönelir, sömürgeci de vicdanını yatıştırmak için diğer insanı bir hayvan gibi görme eğilimi içine girer ve kendini ona hayvan gibi davranmaya alıştırır ve nesnel olarak bizzat kendisini bir hayvana dönüştürmeye yönelir. İşte sonuç budur, benim de işaret etmek istediğim sömürgeciliğin bumerang etkisi."[61]

Gerçekten de o "medeni" Avrupa'yı, o "saygıdeğer burjuva"yı tanımanın en iyi yolu sömürgelerinde yada kendi ülkesinde farklı ırktan insanlara yaptıklarını izlemektir. Avrupa değerlerini tanımak mı istiyorsunuz, sömürgelerine bakın.

---

[60] "Söylev"den

[61] age.

Kemal Tahir'in "Esir Şehrin İnsanları"ndaki Kamil Bey'i düşünün, hani Avrupalarda eğitim görmüş, Avrupa ordularının subayları ve elçileriyle en "medeni" salonlarda ahbaplık etmiş, Avrupa başkentlerinde özümsediği Avrupa kültüründe inceliğin ve zerafetin eksiksiz bir timsalini görmüş, sonra işgal altındaki yurduna dönüp kendisiyle yüzleşen paşa çocuğu Kamil Bey'i. Kendindeki uyanışı biraz olsun karısına da bulaştırabilmek için ne diyordu Kamil Bey:

"...Bir vatan kaybediyoruz karıcığım, bunu anlayamadığından eminim. İnşallah kavramana da meydan kalmaz. Ben Hindistan'ı, Siyam'ı, Mısır'ı, yani sömürgeleri hep dolaştım. Oralarda yabancı üniformasıyla dolu salonları, sarayları gördüm. İngiltere'de tanıdığımız subaylardan hiç birisi, sömürgelerinde gördüklerime benzemiyordu. Londra'da insan olan bir binbaşı, Hindistan'da hayvan haline gelmişti..."[62]

Ve ancak başkalarını hayvan olarak gördüğü için kendini hayvana dönüştüren bir kültür Hitler'i, Şaron'u ve Bush'u yaratabilirdi.

Ve dahası bunların hiçbiri marjinal tipler değildir, Batılının ta kendisidir, Batı kültürü ve sömürgecilik kendini en iyi bu örneklerde ortaya koyar. Batının hümanist duyarlılıklara sahip o sevimli kalabalıkları istedikleri kadar kendilerine yalan söylesinler onlar da birer küçük Hitler'dir.

Ve ne yazık, Batı sömürgeciliği ve buradan sağlanan zenginlikler üzerine kurulmuş Batı toplum düzeni Batılı olmayan medeniyetlerin hiç tanımadığı bir insan türü yaratmıştır. Bizim ancak filmlerde olacağına inandığımız o

[62] TAHİR Kemal, Esir Şehrin İnsanları, 2004, İstanbul

Irak'ta Ebu Gureyb hapishanesindeki iğrenç işkenceleri hatırlayın. Bırakın yapılmasını, hayal edilebilmesini bile tasavvur edemeyeceğiniz o rezillikleri.

Peki acaba boynuna tasma geçirdiği çıplak bir Iraklı'yla fotoğraf çektiren o Amerikalı kadın işkenceciyi Amerikan toplumunun marjinal bir mensubu olarak görmek mümkün mü? Hürriyet gazetesinin onu "bebek bekleyen kendi halinde genç bir kadın" olarak sunduğu röportaj[66] ve mahkemedeki açıklamalarına bakılırsa hiç de marjinal bir karakter gibi durmuyordu, üstelik yaptıklarının da çok sıradan şeyler olduğundan emindi.

Lynndie England kelimesi kelimesine kendisini şöyle savunmuştu:

"Bunun eğlenceli olduğunu düşünüyorduk, o yüzden esirlerin çıplak bedenlerinin üst üste yığılmış olduğu fotoğrafları çektik... bu bazen eğlenceli, ancak hiçbir zaman 'sınırı aştığımız' hissine kapılmadım.. bazı esirlerin

---

rına cevap veren diğer deneğe, verdiği her yanlış cevap için ceza vermeleri istenir. Deneğin başında otoriteyi temsil eden bir kişi hazır bulunur. Ceza elektrik vermektir ve her yanlış soruda verilen elektrik miktarı arttırılır. Doz ayarını gösteren cetvele bakarak denek ne kadar elektriğin neler yapabileceğini bilmektedir. Yüksek dozlara çıkınca deneyin ölümle sonuçlanacağı belirtilmektedir. Elbette ki bu bir deneydir ve diğer deneğe gerçekten elektrik verilmemektedir. Ancak elektrik veren denek bunu bilmemektedir ve yan odadan gelen bütün inlemelere, çığlıklara ve hatta diğer deneyin bayılmış yada ölmüş olabileceğini ifade eden uzun sessizlik dönemlerine karşın sonuç şudur: Deneklerin %66.5'i doz ayarını gösteren cetvelin bütün basamaklarını kullanmıştır. Yaklaşık 1000 kişi incelenmiş ve bunların ruh hastası olmamalarına, tersine gayet normal, sıradan insanlar olmalarına, örneğin sağlıklı işçiler, hizmetliler, öğrenciler vb.. dikkat edilmiştir. Bknz. Stanley Milgram: *Einige Bedingungen des Autoritaetsgehorsams und seiner Verweigerung*. Aktaran DUHM age. Ve *Otoriteryen Kişilik*, Veysel Batmaz derlemesi, Salyangoz Yayınları.

[66] BARAK Defne, *Lynndie England ile Röportaj*, Hürriyet Gazetesi

seri katiller artık bu insan türünün sıradan birer örneğine dönüşmektedirler.[63]

Her lafa "insan"la başlayan Batı aydınlanmasının sonuçta yarattığı "şey" budur. Bu insan türüne "şey" demeyi de bize Césaire öğretmiştir.

"Sömürgeci ve sömürge arasındaki ilişkide yalnız zorla çalıştırmaya, baskı ve gözdağına, polise, vergi toplamaya, hırsızlığa, tecavüze, zorunlu ürüne, nefrete, güvensizliğe, kendini beğenmişliğe, kabalığa, beyinsiz seçkinlere ve alçaltılmış kitlelere yer vardır.

Hiçbir insani ilişki yoktur, aksine sömürgeciyi bir dershane monitörüne, bir ordu çavuşuna, bir gardiyana, köleleri güden bir çobana; yerliyi ise bir üretim aracına dönüştüren bir hakimiyet ve itaat ilişkisi vardır.

Şimdi de bir denklem ilan etme sırası bende: sömürgecilik=şeyleşme"[64]

Kapitalizmin yarattığı insan artık bir "şey" değilse nedir? Hem de insanı dehşete düşüren bir "şey".

Görünüşte bir ailesi olan, çocuklarına bakan, sabah kalkıp işine giden, akşam televizyon izleyen ama içinde her an bir Hitler taşıyan, Afganistan bombalanırken klakson çalarak bunu kutlayan, El Kaide saldırınca camileri bombalayan, sıradan Müslümanları linç eden, Irak savaşını evin en rahat koltuğunda patates cipsi yeyip kola içerek izleyen bir insan.[65]

---

[63] Batı kapitalizminin yarattığı insanın sahip olduğu acınası korku kültürünün psikanalitik bir incelemesi için bknz. DUHM Dieter, *Kapitalizmde Korku*, Ankara,1996 ve *Otoriteryen Kişilik*, Salyangoz Yayınları, Derleyen ve Giriş: Veysel Batmaz, 2006.

[64] "Söylev"den

[65] Amerika'da yapılan meşhur Milgram deneyleri bu gerçeği kanıtlamaktadır. Bu deneyde denekler bir odaya sokulur ve onlardan yan odada sorula-

üzerine bastım, esirleri itip kaktım; ancak hiçbir zaman 'aşırı bir şey yapmadım... Erkek kardeşim, kız kardeşim ve annem ne olursa olsun hep yanımda. Bu beni şaşırtmıyor. Kesinlikle! Suçlu olmadığımı biliyorlar. Görüyorsunuz. Bana destek olan beni seven bir sürü kişi var. Benim harika olduğumu düşünüyorlar. Benim Bağdat kahramanı olduğumu söylüyorlar..."

Yine mahkemede kendisine verilen görevi yaptığına inandığını söylüyor. Ve bu tip iğrençliklerin o hapishanede rutin bir faaliyet olduğunu anlatıyor. Ve bu Alfred W. McCoy 'un buradaki işkencelerin 50 yıldan beri kullanılan standart CIA teknikleri olduğu ve CIA'nın bu tekniklerle ilgili el kitabında da bulunduğu hatırlatmasını doğruluyor.[67]

Söylenecek bir şey var mı, sömürgeciliğin ve kapitalizmin yarattığı bu yeni insan türüne acımaktan başka...

"Söylev"in en çarpıcı yanı, bence, sömürgeciliğin en vahşi, en saldırgan ve faşist biçimlerinin aslında tam da onun "hümanist", aydınlanmacı, ilerlemeci yani kısacası burjuva yanlarından kaynaklandığını tutkulu bir şekilde ortaya koymasıdır.

"Hitler'den bahsetmiyorum, ya da gardiyandan, ya da serüvenciden; ben yolun karşısındaki "terbiyeli çocuk"tan söz ediyorum, bir SS elemanından, gangsterlerden değil, saygıdeğer burjuvalardan bahsediyorum."[68]

---

[67] Mc. COY Alfred W., Torture at Abu Ghraib Followed CIA's Manual, Boston Blobe, 14.05.2004. Ayrıca işkenceyi NATO'ya bağlı kontrgerillanın resmi yöntemlerinden biri olarak tanımlayan NATO'nun Sahra Talimnamesi ve ABD'nin terörist faaliyetleri için bknz. ERDEM Özgür-UMUT Utku, *Terör Tekeli ABD*, İleri Sayı 6

[68] "Söylev"den

Sadece bu bile Batı tarafından aşağılanırken, Batı tarafından saldırıya uğrarken, Batı tarafından parçalanmaya ve yok edilmeye çalışılırken ve nihayet Batıya karşı mücadele ederken yine de anlaşılmaz biçimde kendine hedef olarak Batılılaşmayı koyan kafaları uyandırmaya yetmez mi?

Yabancılaşmadan Kurtulmak İçin...

Bu yabancılaşmadan kurtulmak için isterse iyi niyetli olduğuna inanalım, Batıdan gelen her tür kibirli çözümü reddetmekle başlamak gerek. Batı üstünlüğü yalanını temelinden reddetmeyen hiçbir muhalefeti, hiçbir insani desteği önemsemeyelim.

Çünkü bu kadar yüz yıl süren yağmacılıktan sonra artık "insanlık"a ihtiyacımız yok. Bırakalım oradan gelecek insanlık onların olsun.

Bırakalım, onlar kendi hastalıklı toplumlarını iyileştirecek çözümü bizde arasınlar.

Batı üstünlüğünün temellerine saldırmaya ve "sömürgeciliğin bumerang etkisi"nden gerçekten kurtulmaya niyetli olanlar buyursunlar, gelsinler. Ama bunların dışında kalanlarla bir yol arkadaşlığı kurmak mümkün değildir.

Tıpkı Césaire'in çağrısına kulak vermeye çağırdığı mücadele arkadaşlarına öğütlediği gibi gibi:

"Bu nedenle yoldaş, sadece sadist idarecileri ve açgözlü bankerleri değil, sadece namussuz, dalkavuk politikacıları ve boyun eğmiş yargıçları değil, aynı şekilde ve aynı sebepten dolayı kin dolu gazetecileri de, aptallıkla ve dolarlarla kaplı guatrlı akademisyenleri de, metafizik meraklısı etnografyacıları da, Belçikalı küstah ilahiyatçıları da, Nietche'nin kıçından kaçırdığı kötü kokularla doğmuş gevezelik yapan entelektüelleri de, paternalistle-

ri, rüşvetçileri, egzotizm meraklılarını da, tarım sosyologlarını, göz boyayanları, sahtekarları, boş konuşan sanatçıları ve üçkağıtçıları da ve genel olarak Batının burjuva toplumunu savunmak için kurulmuş bu sefil işbölümü içinde görevlerini yerine getiren herkesi, farklı yollardan ve iğrenç bir saptırma faaliyetiyle-aslında bu, tam da ilerleme ihtimalini inkar etme anlamına gelse de-İlerlemenin kuvvetlerine ortak olmaya çabalayanları, yani kapitalizmin aleti olan herkesi, açıkça yada gizli gizli bu sömürgeci haydutları destekleyen herkesi, her biri sorumlu, her biri nefret dolu, her biri köle tüccarı olan ve bundan böyle devrimci eylemin şiddetinden sorumlu olacak olan herkesi ama herkesi düşmanın bil.

Ve bütün bir arada bir derede olanları, kaçamaklar icat etmeye çalışan herkesi, şarlatanları ve sahtekarları, karışık işler içindekileri süpürüp at. Ve bu beyefendilerin şahsen samimi olup olmadıklarına, şahsen iyi niyetli veya kötü niyetli olup olmadıklarına bakma. Şahsen, yani Peter'in yada Paul'ün kendi vicdanlarında sömürgeci olup olmadıklarının hiç önemi yok; çünkü burada önemli olan şey, onların bir hayli sorunlu olan öznel iyi niyetlerinin, sömürgeciliğin bekçi köpekleri olarak yerine getirdikleri uğursuz görevin nesnel anlamından tamamen bağımsız olmasıdır."[69]

Peki onlar olmadan başarabilir miyiz?

Güldürmeyin adamı, atalarımız ve Doğulu kardeşlerimizin ataları dünyanın dört bir yanında milyonlarca kilometre kare toprağı onlardan çok daha üstün bir adalet ve insanlıkla yönetirlerken de onlardan mı yardım almışlardı?

---

[69] "Söylev"den

Ya onların bilimde, teknikte ulaştığı o muazzam aşama? Avrupa'nın bir çelik yığını olarak gözümüzde büyüdükçe büyüyen o endüstrisi? Ya Amerikan bombaları? Ya Garbın afakını saran çelik zırhlı duvar?

Sakın onlardan korkmanın gayet rasyonel bir tutum olacağından bahsetmeyin. Hele istiklal marşının ilk mısrası "korkma!" diye başlayan bir milletin mensupları olarak.

Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar/Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var/Ulusun! Korkma, nasıl böyle bir imanı boğar/Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar

Yapmamız gereken tek şey korkmamak!

Ve "bir medeniyetin ilk çürümeye başladığı yer kafası değil kalbi"yse eğer, bu kalpsiz medeniyete karşı kendi medeniyetimizi yükseltmek için tek ihtiyacımız olan, sağlam bir yürek, sağlam bir vicdan!

SÖMÜRGECİLİK ÜZERİNE SÖYLEV

Aimé Césaire

I

Kendi yarattığı problemleri çözmekten aciz olduğunu ispat etmiş bir medeniyet, çökmüş bir medeniyettir.

En hayati sorunlarına göz yummayı seçmiş bir medeniyet hasta bir medeniyettir.

Kendi ilkelerini düzenbazlık ve yalancılık uğruna kullanan bir medeniyet, ölüm döşeğindeki bir medeniyettir.

Gerçek şu ki; Avrupa Medeniyeti ya da "Batı" Medeniyeti denilen şey, iki asırdır burjuvazinin egemenliğinde şekillendiği için, kendi varlığından kaynaklanan iki temel problemi çözmekten acizdir: Proleterya sorunu ve sömürge sorunu; kaldı ki Avrupa, kendisini ne akıl ne de vicdan kalıplarının önünde temize çıkartma yeteneğinden de yoksundur ve gitgide daha da iğrenç bir ikiyüzlülüğe sığınmaktadır, çünkü artık insanları kandırması daha da zordur.

Avrupa savunmasızdır.

Görünüşe bakılırsa, Amerikalı stratejistlerin birbirlerine fısıldadıkları şey de budur.

Bu kendi başına pek de önemli değil.

Önemli olan, Avrupa'nın ahlaken ve ruhen savunmasız oluşudur.

Ve bugün ona yöneltilen suçlamalar yalnız Avrupalı kitlelerden değil, dünya çapında köleliğin derinliklerinden gelip kendilerini yargıçlığa terfi ettiren on milyonlarca insandan birden gelmektedir.

Sömürgeciler Çin Hindi'nde onları öldürebilir, Kara Afrika'da hapse tıkabilir, Madagaskar'da onlara işkence yapabilir, Batı Hint bölgesinde acımasız tedbirler alabilirler. Ancak bundan böyle sömürgeleştirilenler onlara karşı bir avantajları olduğunu biliyorlar.

Biliyorlar ki geçici "efendileri" yalan söylüyor.

Tam da bu yüzden efendileri güçsüz.

Ve benden sömürgecilik ve medeniyetten bahsetmem istendiğine göre, bütün yalanların kaynağı olan o esas yalanın üzerine gidelim.

Sömürgecilik ve medeniyet?

Bu konuyla uğraşırken, en sık başa gelen bela, sorunları ustalıkla saptıran ve dahası onlar için sağlanan nefret uyandırıcı çözümleri meşrulaştıran kolektif ikiyüzlülüğe iyi niyetle inanıp enayi durumuna düşmektir.

Başka bir deyişle, burada önemli olan şey, o ilk masum soruyu açık bir şekilde görmek, açık bir şekilde düşünmek-ki bu tehlikelidir- ve açık bir şekilde cevaplamaktır:

Sömürgecilik esasen nedir?

Ne olmadığı üzerinde anlaşmak gerekirse:

Ne İncil'i öğretmektir, ne hayırsever bir girişimdir; ne cehaletin, hastalıkların ve tiranlığın sınırlarını geriletme arzusudur, ne Tanrının yüceltilmesi için üstlenilen bir projedir, ne de hukuk düzenini genişletme çabasıdır. Sonuçlarından çekinmeksizin, ilk ve son kez olmak üzere ka-

bul etmeliyiz ki, buradaki tayin edici aktörler serüvenci ve korsan, toptancı ve gemi sahibi, altın arayıcısı ve tüccar, hırs ve güç, ve bunların da gerisinde, içsel nedenlerden dolayı, tarihin belli bir noktasında, birbirine rakip ekonomileri arasındaki rekabeti dünya ölçeğinde yaymaya kendisini zorunlu hisseden bir medeniyetin şeytani gölgesidir.

Analizime devam ederken, anlıyorum ki, bu iki yüzlülük çok yakın tarihlidir, yani ne büyük piramitlerin tepesinden Meksika'yı keşfeden Cortéz, ne Cuzco'nun önünde Pizzaro (ne de Cambuluc'un önünde Marco Polo) daha üstün bir düzenin habercisi olduklarını ilan etmişlerdi.

Onlar öldürdüler; onlar yağmaladılar; onların miğferleri, mızrakları, açgözlülükleri vardı; köleciliği savunanlar ise sonradan geldiler. Bu alanda baş suçlu; kurbanları Kızılderililer, Sarı ırktan insanlar ve Zenciler olan, "Hıristiyanlık=medeniyet", "paganizm=vahşilik" gibi sahtekarca denklemler üreten ve bunlar sayesinde ardı sıra iğrenç sömürgeci ve ırkçı sonuçlar getiren Hıristiyan ukalalığıdır.

İskan edilmenin, farklı medeniyetleri birbirleriyle ilişki içine sokmak için iyi bir şey olduğunu kabul ediyorum. Farklı dünyaları harmanlamak için mükemmel bir şey. Kendi özgün yetenekleri ne olursa olsun, kendi kabuğuna çekilen bir medeniyet körelir. Değişim medeniyetler için oksijendir, Avrupa'nın müthiş talihi onu bir kavşak haline getirmiştir, çünkü o bütün fikirlerin toplanma yeridir, bütün felsefelerin toplandığı havuzdur, bütün duyarlılıkların buluşma yeridir, enerjinin yeniden dağıtımı için en iyi yerdir, peki kabul.

Öyleyse soruyorum size: Sömürgecilik gerçekten de medeniyetlerin birbirleriyle ilişkiye geçmelerini sağladı

mı? Ya da, başka türlü ifade etmemi isterseniz; ilişki kurma yolları içinde en iyisi bu muydu?

Ben bunu hayır diye cevaplıyorum.

Ve diyorum ki; sömürgecilikle medeniyet arasında uçsuz bucaksız bir mesafe vardır, yürütülen bütün sömürge seferlerinden, düzenlenen bütün sömürge statülerinden, bakanlıklardan gönderilen bütün muhtıralardan tek bir insani değer oluşamazdı.

II

Önce, sömürgeciliğin sömürgeciyi nasıl medeniyetten çıkardığını, kelimenin tam anlamıyla onu nasıl vahşileştirdiğini, alçalttığını, gizli içgüdülerini, açgözlülüğünü, ondaki şiddeti, ondaki ırksal düşmanlığı ve ahlaki alçaklamayı nasıl uyandırdığını incelemeliyiz.

Ve her seferinde göstermeliyiz ki;

Vietnam'da her kafa kesilişinde, ya da göz çıkartılışında ve Fransa'da bu duruma razı olduklarında; küçük bir kız çocuğuna her tecavüz edilişinde ve Fransa'da bu duruma razı olduklarında; Madagaskarlı'ya her işkence yapılışında ve Fransa'da bu duruma razı olduklarında; medeniyet bir başka ezici yükün altına giriyor, evrensel bir gerileme başlıyor, bir kangren oluşuyor, hastalık mikrobu yayılmaya başlıyor.

Ve çiğnenen bütün bu anlaşmaların, propagandası yapılan bütün bu yalanların, hoş görülen bütün bu acımasız seferlerin, bağlanan ve "sorgulanan" bütün bu mahkumların, işkence yapılan bütün bu vatanseverlerin, cesaret verilen bu bütün ırksal kibrin ve sergilenen bu bütün kendini beğenmişliğin sonucunda, Avrupa'nın damarlarına damla damla bir zehir akıtılmaktadır, kıta, ağır ağır ama kesin olarak barbarlığa doğru ilerlemektedir.

Ve sonra güzel bir günün birinde burjuva, dehşet verici bir bumerang etkisiyle uyandırılıverir: Gestapo meşgul, hapishaneler dolu, işkenceciler işkence tezgahının etrafında yeni yöntemler icat etmekte, bu işkence yöntemlerini daha rafine hale getirip, tartışmaktalar.

İnsanlar şaşkın, öfkelenirler. "Ne tuhaf! Ama boş ver –Nazizmdir, gelir geçer!" derler. Ve beklerler ve ümit ederler ve gerçeği kendilerinden saklarlar.

Yani bunun bir barbarlık olduğu gerçeğini, muazzam bir barbarlık olduğunu, günlük barbarlıkların birikmesiyle oluşan en yüksek barbarlık olduğunu...

Onun Nazizm olduğunu, evet...

Fakat Nazizmin kurbanı olmadan önce onun suç ortağı olduklarını, Nazizm onların üzerine yüklenmeden önce onu hoş gördüklerini, onu temize çıkardıklarını, onu görmezden geldiklerini, onu meşrulaştırdıklarını...

Çünkü o zamana dek, Nazizmin yalnız Avrupalı olmayanlara uygulanmış olduğunu; Nazizmi kendilerinin besleyip büyüttüklerini, ondan sorumlu olduklarını...

Ve Nazizm bu Batılı Hıristiyan medeniyetini irinli sularında boğmadan önce onun her çatlağından sızdığını, her kılcalından kendine bir yol bulup fışkırdığını...işte bütün bunları hep kendilerinden saklarlar.

Evet, Hitler ve Hitlerizm tarafından uygulanan tedbirleri ayrıntılı olarak ve soğuk bir biçimde incelemek ve 20. yüzyılın o ayrıcalıklı, hümanist, Hıristiyan burjuvasının farkında olmaksızın içinde bir Hitler taşıdığını, Hitler'in bu burjuvanın içinde yaşadığını, Hitler'in onun kötü ruhu, içindeki şeytan olduğunu, eğer ona küfrederse tutarsız olacağını, ve aslında, Hitler'de affedemediği şeyin suçun

kendisi değil, insanlığa karşı olması da değil, insanın küçük düşürülmesi de değil; beyaz adama karşı işlenmiş bir suç olması, beyaz adamın küçük düşürülmesi, yani o vakte kadar yalnızca Cezayir'in Araplarına, Hindistan'ın kulilerine, Afrika'nın zencilerine reva görülen sömürgeci muamelenin bu sefer Avrupa'ya uygulanması olduğunu ifşa etmek harcanan çabaya değer bir şey olur.

İşte benim bu sahte hümanizme önyargıyla yaklaşmama neden olan en önemli şey: Onun çok uzun zamandır insan haklarını eksiltiyor olması, onun insan hakları kavramının dar, bölük pörçük ve tamamlanmamış olması-ki hala öyledir- ve bütün bunları hesaba katarak yeniden ifade edersek, alçakça ırkçı olması...

Hitler hakkında çok konuştum, çünkü o bunu hak ediyor: olayları geniş bir ölçekte görmemizi ve kapitalist toplumun, şu anki aşamasında, tıpkı bireysel bir ahlak sistemi kurmaktan aciz olması gibi "bütün insanların hakları" kavramını oluşturmaktan da aciz olduğunu kavramamızı sağlıyor. Birilerinin hoşuna gitse de gitmese de, çıkmaz sokağın sonundaki Avrupa'da-Adenauer, Schuman, Bidault ve diğerlerinin Avrupa'sını kastediyorum- Hitler de vardır. Vadesinden fazla yaşamaya can atan kapitalizmin sonunda Hitler vardır. Şekli bir hümanizmin ve felsefi vazgeçişin sonunda Hitler var.

Ve bu böyle olduğu için, onun ifadelerinden birini hatırlamadan edemiyorum:

"Biz eşitliği değil hakimiyeti amaçlıyoruz. Yabancı bir ırkın ülkesi bir kez daha serflerin, tarım emekçilerinin ve sanayi işçilerinin ülkesi olmalı. Bu, insanlar arasındaki eşitsizlikleri ortadan kaldırmak meselesi değil, onları genişletip bir hukuk içine sokmak meselesidir."

Bu kulağa gayet açık, kibirli ve vahşi geliyor ve bizi kasvetli bir gaddarlığın tam ortasına bırakıyor.

Fakat bir adım daha atalım.

Konuşan kim? Söylemeye utanıyorum:

Batılı hümanist, "idealist" filozof. Adının Renan olması bir tesadüf.

Pasaj, Fransa'nın kaba kuvvete karşı hakkın savaşı olarak sunduğu bir savaştan hemen sonra Fransa'da kaleme alınan "La Réforme Intellectuele et morale"den alınmıştır ve burjuva ahlakı hakkında bize çok şey anlatır:

"Daha aşağı ve dejenere ırkların üstün ırklar tarafından rejenerasyonu insanlık için yaratılan ilahi düzenin bir parçasıdır. Bizde sıradan adam, aşağı yukarı her zaman düşmüş bir soyludur, kuvvetli eli basit araçlardan çok silah tutmaya yatkındır. Çalışmaktansa savaşmayı seçer, yani ilk mevkine döner.

Regere imperio populos (İnsanlık için kurulan Tanrısal Krallık); işte bizim mesleğimiz. Bu her şeyi yakıp tutuşturan faaliyeti, Çin gibi fetih için haykıran ülkelerin üzerine yağdırın. Avrupa'yı rahatsız eden maceracıları birer *ver sacrum*a, Frenklerin, Lombard ve Normanlarınki gibi bir göçebe aşiretine çevirin ki, herkes doğru yerini bulsun.

Tabiat bir işçi ırkı yaratmıştır: harika bir el becerisi olan ve neredeyse hiçbir onur duygusu bulunmayan Çin ırkı; onları adaletle yönetin, böyle bir yönetime duydukları şükran duygusunun karşılığı olarak ve fetheden ırka yeterli bir ödenek olacak biçimde onlardan zorla vergi toplayın, ve onlar tatmin olacaklardır.

Toprağı işleyen ırk Zencilerdir. Onlara şefkat ve merhametle davranın ve bu görevi üstlenenler de olması ge-

rektiği gibi, efendiler ve askerler ırkı, yani Avrupa ırkı olacaktır.

Bu asil ırkı, Çinliler ve Zenciler gibi ergastulum'da çalışma seviyesine indirin, isyan edeceklerdir. Avrupa'da az çok her isyancı, rütbesini kaybetmiş, kendisine ırkına aykırı bir görev verildiğinden yoksul bir işçi haline gelmiş, ama aslında kahramanca bir hayat için yaratılmış bir insandır, daha da iyisi bir askerdir.

Ancak işçilerimizin isyan ettiği hayat, en azından onlar askerlik için yaratılmış varlıklar olmadıklarından bir Çinliyi yada fellahı mutlu ederdi. Bırakalım, her birimiz ne için yaratıldıysak onu yapalım ve her şey yoluna girsin."

Hitler? Rosenberg? Hayır, Renan.

Ancak bir adım daha derine inelim. Sözü edilen kişi, uzun soluklu bir politikacıdır. Peki bu sözlere kim karşı çıkıyor?

M. Albert Sarraut, Çin Hindi'nin önceki Genel Valisi, Ecole Coloniale'de öğrencilere nutuk atarken, onlara "Sözde her halkın üstünde bulunduğu topraklara sahip olma hakkı adına, yararlanılmamış kaynakların yeteneksiz insanların elinde bomboş durmasına yol açacak olan sözde kendini tecrit etme hakkı adına Avrupa'nın sömürgeci faaliyetlerine karşı çıkmanın aptalca" olduğunu söylediğinde kim karşı çıktı?

Bildiğim kadarıyla hiç kimse.

Ve Peder Barde diye birisi "eğer dünya nimetleri sayısız parçalara ayrılmış olarak kalsaydı, ki sömürgecilik olmasaydı böyle olacaktı, o zaman bu durum ne Tanrı'nın rızasına ne de insan topluluğunun isteklerine cevap verecekti" diye bizi ikna ederken kim öfkelendi?

Ya ondan sonra, onun din kardeşi Peder Muller diye birisi "İnsanlık, medenileşmemiş insanların yeteneksizlikleri, ihmalkarlıkları ve tembellikleriyle Tanrı'nın kendilerine bahşetmiş olduğu zenginlikleri sonsuza kadar boş bırakmalarına izin veremez, vermemelidir, onları bu zenginlikleri iyilerin hizmetine sunmaya zorlamalıdır" dediğinde kim karşı çıktı?

Hiç kimse.

Yani, ne bir tek kabul görmüş yazar, ne bir tek akademisyen, ne bir tek vaiz, ne bir tek "hak ve iman" için savaşan haçlı, ne de bir tek "insan hakları savunucusu"...

Ve nihayet, Sarraut'ların ve Barde'lerin, Muller'lerin ve Renan'ların ve daha güçlü ve daha iyi teçhizatlanmış uluslar lehine, Avrupalı olmayan halklara "kamusal amaçlar için bir tür kamulaştırma" uygulanmasını yasalara uygun bulan her bir kişinin ağızlarından çoktan beri sesini duyuran aslında Hitler'den başkası değildir.

Nereye mi varmak istiyorum? Şu fikre:

Hiç kimse masum amaçlarla sömürgeleştirmez, sömürgeleştiren hiç kimse de bunun bedelini ödemekten kurtulamaz, sömürgeleştiren bir ulus, sömürgeleştirmeyi ve zoru meşrulaştıran bir ulus, zaten hasta bir medeniyettir; ahlaken sakatlanmış bir medeniyet. Karşı konulmaz biçimde bir sonuçtan diğerine ilerleyen bir medeniyettir; öyle bir medeniyet ki bir yadsımadan diğerine, kendi Hitler'ini çağırır durur, yani kendi cezasını...

Sömürgecilik barbarlığı medenileştirme seferinde öyle bir mevzidir ki, buradan medeniyetin inkarı herhangi bir anda, katıksız bir şekilde ve kolayca su yüzüne çıkabilir.

Başka bir yerde sömürgeci seferlerin tarihinden derlenmiş birkaç olaydan bahsetmiştim.

Maalesef bu herkesi memnun etmedi. Anlaşılan kirli çamaşırları ortaya dökmüştüm. Hakikaten öyle yapmışım!

Cezayir'i işgal edenlerden biri olan Montagnac'tan alıntı yapmanın hiç mi anlamı yoktu? "Beni zaman zaman rahatsız eden düşünceleri aklımdan çıkartmak için bazı kafaları kestiriyorum, enginarların kafalarını değil, insanların kafalarını."

Count d'Hérisson'un mecliste konuşma hakkına karşı çıkmak acaba daha mı akıllıca olurdu:

"Oradan gelirken mahkumlardan çifter çifter toplanmış bir fiçı dolusu kulak getiriyoruz."

Saint Arnaud'un vahşi inancını açıkça söyleme hakkını acaba inkar mı etmeliydim: "Yakıp yıkıyoruz, yağmalıyoruz, evleri ve ağaçları yok ediyoruz."

Acaba Mareşal Bugeaud'u bütün bunları yürekli bir teoride sistematize etmekten ve meşhur atalarının emsaline başvurmaktan alı mı koymalıydım?

"Afrika'yı bir uçtan bir uca istila etmeliyiz, aynen Frankların ve Gotların istilası gibi."

Son olarak, acaba unutkanlığın izlerine, General Gerard'ın hatırlanmaya değer o kahramanca işlerine gönderme yapmalı, ve gerçeği söylemek gerekirse, hiçbir zaman kendini savunmayı hayal etmemiş bir şehir olan Ambike'nin zapt edilmesine sessiz mi kalmalıydım:

"Yerli silahlı adamlar sırf erkekleri öldürmek için emir almışlardı, fakat onları kimse engellemedi, kan kokusuyla kendinden geçmiş bir şekilde, tek bir kadının ve tek bir çocuğun bile canını bağışlamadılar...Akşamüzerine doğru hararet hafif bir sisin yükselmesine neden oldu: Şehrin

hayaleti, batan güneşte buharlaşan şey, beş bin kurbanın kanıydı."

Evet yada hayır, bu şeyler doğru mu? Ya arazi dürbünüyle iyi bir Vietnam katliamı izlerken, Loti'nin vücuduna şehvetli titremeler ve ürpermeler getiren o sadist zevkler ve isimsiz tatlar?

Doğru mu, değil mi?

Ve bu şeyler- kimsenin inkar edemeyeceği biçimde, doğruysa, bunu küçümsemek için, "bu cesetler hiçbir şey kanıtlamaz" da denecek mi?

Kendi adıma ben, şayet bu iğrenç insan kasaplığından birkaç ayrıntı hatırlamış olsaydım, bu; bütün bunlardan hastalıklı bir zevk almamdan dolayı değil, koparılan bu insan kafalarının, bu kulak koleksiyonlarının, yakılan onca evin, bu gotik istilaların, bu buharlaşan kanın, kılıçların ucunda yok olup giden bu şehirlerin kolay kolay akıldan çıkarılmasının mümkün olmamasından dolayı olurdu.

Bunlar kanıtlıyor ki, sömürgecilik, tekrarlıyorum, en medeni adamı bile insanlıktan çıkarır, yerlilere duyulan nefret üzerine kurulan ve bu nefret aracılığıyla meşrulaştırılan sömürgeci faaliyet ve sömürgeci fetih, kaçınılmaz biçimde onu üstleneni dönüştürmeye yönelir, sömürgeci de vicdanını yatıştırmak için diğer insanı bir hayvan gibi görme eğilimi içine girer ve kendini ona hayvan gibi davranmaya alıştırır ve nesnel olarak bizzat kendisini bir hayvana dönüştürmeye yönelir.

İşte sonuç budur: Tam da benim işaret etmeye çalıştığım sömürgeciliğin bumerang etkisi.

Haksızlık mı sizce bu? Hayır. Aynı faktörlerin bir gurur kaynağı olduğu bir dönem de vardı, yarınından emin bir

şekilde insanların kelimeleri ağızlarında gevelemedikleri bir dönem. Son bir alıntı; Essai sur la colonisation (Sömürgecilik üzerine bir deneme, Paris, 1907)'nin yazarı, Carl Siger diye birisinden:

"Yeni ülkeler, metropol ülkelerde belirli önyargılara, makul ve düzenli bir yaşam anlayışına göğüs germek zorunda olan bireye, sömürgelerde büyük bir serbestlik ve onu kazançlı kılacak şiddet içeren faaliyetler için geniş bir alan sağlar. Bu yüzden sömürgeler bir dereceye kadar, modern toplumlar için bir emniyet sübabı işlevini yerine getirebilirler. Sömürgelerin bize tek faydası bu olsaydı bile, yine de bu çok büyük bir fayda olacaktı."

Gerçekten, kimsenin düzeltmeye gücünün yetmeyeceği ve çekilecek hiçbir cezanın bedelini ödeyemeyeceği günahlar vardır.

Fakat biz sömürgeleştirilen hakkında konuşalım. Sömürgeciliğin tam olarak neyi yok ettiğini açık seçik görüyorum:

Ne Deterding ne Royal Dutch ne de Standart Oil beni o muhteşem Kızılderili Medeniyetleri, Aztekler ve İnkalar için avutabilir.

Gelecekteki bir tarihte can vermeye mahkum edilmiş olan ve yıkım prensibiyle tanıştırılmış medeniyetleri açık seçik görüyorum: Okyanusya, Nijerya, Malavi.

Güvenlik? Kültür? Hukuk düzeni? Bu sırada etrafıma bakıyorum ve her nerede sömürgeci ve sömürge yüz yüze geldiyse; kuvvet, zulüm, küstahlık, sadizm ve çatışma görüyorum; birkaç bin alt dereceden memurun, "bizim çocuklar"ın, esnafın, memurların ve nabza göre şerbet verme işi için gerekli olan yorumcuların aceleye gelmiş imalatını görüyorum.

İlişkiden bahsettim.

Sömürgeci ve sömürge arasındaki ilişkide yalnız zorla çalıştırmaya, baskı ve gözdağına, polise, vergi toplamaya, hırsızlığa, tecavüze, zorunlu ürüne, nefrete, güvensizliğe, kendini beğenmişliğe, kabalığa, beyinsiz seçkinlere ve alçaltılmış kitlelere yer vardır.

Hiçbir insani ilişki yoktur, aksine sömürgeciyi bir dershane monitörüne, bir ordu çavuşuna, bir gardiyana, köleleri güden bir çobana; yerliyi ise bir üretim aracına dönüştüren bir hakimiyet ve itaat ilişkisi vardır.

Şimdi de bir denklem ilan etme sırası bende:

Sömürgecilik=Şeyleşme

Uğultuları duyuyorum. Bana ilerlemeden, "başarılanlardan", tedavi edilen hastalıklardan, iyileştirilen yaşam standartlarından bahsediyorlar.

Ben, öz suları çekilip tüketilmiş, kültürleri ayaklar altında çiğnenmiş, kurumları yıkılmış, toprakları zapt edilmiş, dinleri darmadağın edilmiş, muhteşem sanat eserleri yok edilmiş, olağanüstü imkanları ortadan kaldırılmış toplumlardan bahsediyorum.

Onlar bilgileri kafama fırlatıp duruyorlar, istatistikleri, yolların mil uzaklıklarını, demiryolu raylarını.

Ben Kongo-Océan'a kurban edilen binlerce insandan bahsediyorum.[1] Ben, şu an bunları yazdığım sırada, Abidjan Limanını elleriyle kazanlardan bahsediyorum. Ben tanrılarından, topraklarından, alışkanlıklarından, yaşamlarından, yaşamdan, danstan, bilgelikten koparılmış milyonlarca insandan söz ediyorum.

---

[1] Brazzaville ile Pointe-Noire limanını birbirine bağlayan demiryolu hattı

Ben, içlerine kurnazlıkla korkunun aşılandığı, kendilerine aşağılık kompleksine sahip olmanın, korkuyla titremenin, diz çökmenin, umutsuzluğa kapılmanın ve dalkavukça davranmanın öğretildiği milyonlarca insandan bahsediyorum.

Onlar ihraç edilen pamuğun ya da kakaonun tonajıyla, zeytin ağaçları ve asmaların yetiştirildiği alanların kaç dönüm olduğuyla benim gözlerimi kamaştırmaya çalışıyorlar.

Darmadağın edilmiş doğal ekonomilerden söz ediyorum- öncesinde yerli nüfusa adapte olmuş uyumlu ve uygulanabilir olan ekonomilerden- tahrip edilen tarımsal mahsülden, sürekli olarak karşılaşılan kötü beslenmeden, yalnız metropolün faydalanacağı doğrultuda yönlendirilen tarımsal gelişmeden, ürünlerin, hammaddelerin yağmalanmasından söz ediyorum.

Onlar bu suistimallerden kendilerine bir gurur payı çıkarıyorlar.

Suistimallerden çok bahsettim, demek istediğim de şu; eskilerin üzerine çok daha iğrenç olan yenilerini ekleyip duruyorlar. Onlar bana bunlara neden olan yerel tiranlardan bahsediyorlar ama ben genellikle eski tiranların yenileriyle çok iyi geçindiklerini ve aralarında insanların zararına bir karşılıklı hizmetler ve suç ortaklığı şebekesi kurulduğunu kaydediyorum.

Onlar bana medeniyetten bahsediyorlar, ben proleterleşmeden ve mistifikasyondan bahsediyorum.

Kendi adıma Avrupalı olmayan medeniyetlerin sistematik bir savunusunu yapıyorum.

Her geçen gün, adaletin her yadsınması, polis tarafın-

dan yenilen her dayak, kan içinde boğulan her işçi talebi, her cezalandırma seferi, her polis arabası, her jandarma ve her milis eski toplumlarımızın değeri konusunda bizi ikna ediyor.

Onlar komünal toplumlardı, küçük bir azınlık için çalışan büyük bir çoğunluk değil.

Söylendiği gibi sadece kapitalizm öncesi (prekapitalist) toplumlar değil, kapitalizm karşıtı (antekapitalist) toplumlardı.

Her zaman demokratik toplumlardı.

Yardımsever toplumlardı, kardeşçe toplumlardı.

Ben, emperyalizm tarafından yok edilen toplumların sistematik bir savunusunu yapıyorum.

Onlar hakikiydiler, bir temenni değildiler; hatalarına karşın nefret edilecek yada suçlanacak toplumlar değildiler. Hallerinden memnundular. Onlarda "başarısızlık" sözcüğünün de "avatar" (Tanrının dünyaya insan ya da hayvan şeklinde inmesi fikri) sözcüğünün de bir anlamı yoktu. Onlar umudu dokunulmamış olarak sakladılar.

Oysa ki bunlar Avrupa dışındaki Avrupalı kurumlara atfedilebilecek kelimeler. Benim tek tesellim, sömürgeleştirme dönemlerinin geçmesi, ulusların bir süre için uyuması ve bu insanların hayatta kalması.

Böyle konuşunca, bazı çevreler anlaşılan benim içimde bir "Avrupa düşmanı" ve Avrupa öncesi geçmişe dönüşün peygamberini keşfettiklerini uyduruyorlar.

Kendi adıma, ben, bu tip görüşleri nerede ifade ettiğimi, Avrupa'nın insan düşüncesinin tarihindeki önemini nerede küçümsediğimi, nerede herhangi bir geriye dönüş için vaaz verdiğimi, hatta nerede bir geri dönüşün müm-

kün olabileceğini ileri sürdüğümü sonuçsuz bir şekilde arayıp duruyorum.

Gerçek şu ki; ben çok daha farklı bir şey söyledim: Sözgelimi Afrika'nın büyük tarihsel trajedisinin dünyanın geri kalanıyla temasa geçmekte bu kadar geç kalması kadar kötü olmadığını; Avrupa'nın yayılmaya tam da en vicdansız finansörlerin ve sanayicilerin ellerine düştüğü sırada başladığını; yolumuzun üzerinde bu tip bir Avrupa'yla karşı karşıya gelmenin bizim talihsizliğimiz olduğunu ve Avrupa'nın tüm insanlığın önünde, bu ceset kulelerinden sorumlu olduğunu açıklamaya çalıştım.

Başka bir bağlamda, sömürgeciliği değerlendirirken, Avrupa'nın kendisine hizmet etmeyi kabul eden bütün yerel feodal beylerle çok iyi geçindiğini, onlarla iğrenç bir suç ortaklığı ağı dokuduğunu, zorbalıklarını daha etkili ve randımanlı hale getirdiğini ve aslında en zararlı yönleriyle eskinin hayatta kalma süresini yapay olarak uzatma eğiliminde olduğunu ekledim.

Avrupa'nın modern sömürüyü eskinin adaletsizliğine, nefretle dolu ırkçılığı eskinin eşitsizliğine eklediğini söyledim.

Niyetimden dolayı saldırıya uğrarsam, belirtmek isterim ki, Avrupa'nın sömürgeci faaliyetini sömürge rejiminde belli alanlarda ulaşılan maddi ilerlemelerle aklamaya çalışması
a posteriori (deneysel olarak) sahtekarlıktır-çünkü Avrupa müdahale etmeseydi aynı ülkelerin hangi maddi gelişme aşamasında olacağını kimse bilemediği için ani değişim, tarih boyunca her zaman her yerde mümkündür, çünkü teknolojinin Afrika ve Asya'ya girişi, bunların idari yeniden yapılanmaları, tek kelimeyle "Avrupalılaşmaları"

(Japonya örneğinde de ortaya çıktığı gibi) hiçbir şekilde Avrupalının işgaline bağlı değildir; çünkü Avrupalı olmayan kıtaların Avrupalılaşması Avrupalıların topukları altında olmaktan başka bir şekilde de başarılabilirdi, çünkü bu Avrupalılaşma hareketi zaten yürürlükteydi, ve hatta yavaşlatılmıştı, çünkü Avrupa'nın her ele geçirişinde yolundan saptırılmıştı.

Bunun kanıtı ise şu anda Afrika'nın yerli insanları okul isterken reddedenin sömürgeci Avrupa olması, Afrikalılar limanlar ve yollar isterken Avrupalı'nın pintilik yapması, sömürgeleştirilenler ilerleme isterken, bunları geri bırakanın sömürgeci olmasıdır.

III

Daha da ileri gitmek gerekirse, şu an Batı Avrupa barbarlığının akıl almaz derecede yüksek bir noktaya ulaştığı ve bu noktanın ancak ABD barbarlığı tarafından geride bırakıldığı (oldukça geride bırakıldı, haklısınız) yönündeki fikrimi gizlemiyorum.

Ve Hitler'den bahsetmiyorum, ya da gardiyandan, ya da serüvenciden; ben yolun karşısındaki "terbiyeli çocuk"tan söz ediyorum, SS elemanlarından, gangsterlerden değil, saygıdeğer burjuvalardan söz ediyorum.

Bir ara Léon Bloy dolandırıcılara, yalancı şahitlere, sahtekarlara, hırsızlara ve pezevenklere "Hristiyan erdemlerinin örneklerini yerlilere sunma" sorumluluğu verilmesine içerlemişti.

İlerleme gösterdik: Bugün deniz aşırı toprakları yönetmenin "onuru" için sahtekarların ve işkencecilerin yöntemleriyle el altından işleri yürütenler –en ufak bir başarı bile göstermemekle birlikte- işte o "Hıristiyan erdemlerinin" sahipleridir.

Zalimliğin, yalancılığın, köpekliğin ve namussuzluğun Avrupa burjuvazisinin ruhunun derinliklerine gömüldüğünün bir işareti bu.

Tekrar ediyorum; Ben Hitler'den, SS kuvvetlerinden,

pogromlardan ya da toplu idamlardan bahsetmiyorum. Gafil avlanan bir reaksiyondan, fırsat tanınan bir refleksten, göz yumulan bir sinizmden bahsediyorum. Ve eğer kanıt isteniyorsa, Fransız Ulusal Meclisi'nde tanık olma ayrıcalığına eriştiğim yamyamca histeriden bahsedebilirim.

Hakikaten sevgili meslektaşlarım (onlar böyle diyorlar) sizlere şapkamı çıkartıyorum. (tabi ki bir yamyamın şapkası bu)

Şunu bir düşünün! Madagaskar'da 90 bin ölü! Çin Hindi ayaklar altında çiğnenmiş, paramparça edilmiş, suikastlar düzenlenmiş, Ortaçağın derinliklerinden akılda kalan işkenceler yapılmış. Ama ne manzara!

Uyuklayan vekilleri kendine getiren lezzetli ürpermeler. Vahşi bir curcuna! Bidault; boka batmış bir komünyon ekmeğine benzeyen, kaypak ve mutaassıp yamyamlık, Moutet; gizli ilişkiler ve tantanalı saçmalıkların yamyamlığı, Coste-Floret; afacan bir ayı yavrusunun, sürekli pot kıran bir aptalın yamyamlığı.

Bunları unutamayız, bayanlar baylar! Bir mumyanın sargıları kadar ağırbaşlı ve soğuk bir ifadeyle Madagaskarlı'yı bağlarlar. Birkaç basmakalıp sözle onu sizin adınıza hançerlerler. Kaşla göz arasında sizin adınıza onun bağırsaklarını çıkartırlar. İyi iş!

Bir damla kanı bile boşa harcamadan son damlasına kadar içenler, Ramadier gibiler, Silenyus[2] gibi itibarlarına leke sürenler, eski bir Gallinin deniz ayısına benzeyen bı-

[2] Klasik mitolojide Silenus Pan'ın oğlu olan bir yarı tanrıydı. Şarap Tanrısı Bacchus'un üvey babasıydı ve genellikle sarhoş olan, neşeli bir ihtiyar olarak tasvir edilir.

yığını onunla kolalayan Fontlup Esperaber[3] gibiler, fıçıdan çıkan fışkırmalara yönelen ve taze şarapla olduğu gibi kendini bunlarla da sarhoş eden Desjardins.

Şiddet! Zayıfın şiddeti.

Dikkate değer bir şey daha: Bir medeniyetin ilk çürümeye başlayan yeri kafası değil, kalbidir.

Kabul ediyorum ki Avrupa medeniyeti ve Avrupa'nın sağlığı söz konusu olduğunda, o titreyen ihtiyar ve Cizvit Papazları tarafından eğitilen o erdemli genç adam tarafından üzerimize adeta geğirilen o "Gebertin, Gebertin" "Hadi bakalım kan görelim" çığlıkları, benim üzerimde, Paris'te gerçekleşen en sansasyonel banka soygunlarından çok daha kabul edilemez bir izlenim bırakıyor.

Ve bakın, bu hiçbir şekilde bir istisna değil.

Aksine burjuva domuzluğu bir kuraldır. Bir asırdır onun izindeyiz. Onu dinliyoruz, ona şaşırıyoruz, onu buluyoruz, onu izliyoruz, kaybediyoruz, yeniden buluyoruz, onu gözetliyoruz, ve her geçen gün o, daha da mide bulandırıcı bir şekilde teşhir oluyor.

Oh! Bu beyefendilerin ırkçılıkları beni ilgilendirmiyor, onlara kızmıyorum. Sadece onu inceliyorum. Onu kaydediyorum, hepsi bu.

Kendini açıkça ifade ettiği için ve parlak gün ışığında bir belirti olarak ortaya çıktığı için ona neredeyse minnettarım.

Bir zamanlar Bastille'de fırtınalar estiren o korkusuz sınıfın artık sakat olduğunun bir işareti. Ve bu ceset gevezelik etmeye başladığında şöyle şeyler duyuyorsunuz:

---

3 Aslında sonraki olayların da kanıtladığı üzere kötü bir adam değildi, ancak o sıralar mutlak bir çılgınlık içindeydi.

"Kolomb'un yüzyılında yeni dünyanın düşük seviyedeki sakinlerini denkleri olarak tanımayı reddeden Avrupalıların bu ilk dürtüsünde bir çok açıdan haklılık payı vardı. Bir kimse, sadece ruhuna değil vücudunun dış görünüşüne bile damgasını vuran o aforozu okumadan, bir vahşiye bir an olsun bakamaz."

Bu mistik değirmenin öğüttüğü satırlardır ve Lapouge'nin imzasını taşır.

Sonra şunu duyarsınız:

"Doğal seleksiyona dayanan bir bakış açısıyla, siyah ve sarı unsurların, onlardan kurtulmanın zorlaşacağı ölçüde, bir nüfus artışı sağlaması gerekseydi, bunu bir bahtsızlık olarak görürdüm. Bununla birlikte, eğer geleceğin toplumu düalistik bir temelde, yani dolikosefal ırkın yönettiği ve aşağı ırkın kaba işçilikle sınırlandırıldığı biçimde organize edilecekse, ikinci görevin sarı ve siyah ırklara düşmesi makuldür.

Bu durumda, onlar, yine de dolikosefal ırk için bir sakınca değil bir avantajdır... Unutulmamalıdır ki, kölecilik, atın yada öküzün evcilleştirilmesinden daha anormal bir şey değildir. Bu yüzden gelecekte farklı biçimlerde yeniden ortaya çıkması mümkündür. Ki onun yerine tek bir üstün ırkın doğal seleksiyon yoluyla yükseltilmesi şeklindeki basit çözüm uygulanmazsa, muhtemelen bunun gerçekleşmesi kaçınılmaz hale gelecektir."

Bu da bilimsel değirmenden, Lapuoge.

Bir de şuna bakın (bu da edebiyat değirmeninden):

"Mambere'nin zavallı Bayas'ına karşı kendi üstünlüğüme inanmak zorunda olduğumu biliyorum. Biliyorum ki kanımla gurur duymalıyım. Üstün bir insan kendisinin

üstün olduğuna inanmayı bırakırsa, gerçekte üstün olmayı bırakır. Üstün bir ırk kendisinin seçilmiş bir ırk olduğuna inanmayı bırakırsa, seçilmiş bir ırk olmayı bırakır."

Bu da Afrika askeri Psichari'den.

Onu gazete jargonuna çevirin, alın size Faguet:

"Barbar, neticede Romalı ve Grek gibi aynı ırktandır. O bir kuzendir. Sarı adam, siyah adam, hiçbir şekilde bizim kuzenimiz değildir. İşte burada gerçek bir fark bulunur, gerçek bir mesafe, oldukça büyük bir mesafe: yani etnik mesafe.

Her şeyin ötesinde, medeniyet, şimdiye dek hiçbir zaman beyaz adam dışında birileri tarafından yaratılmamıştır...Eğer Avrupa sarı olursa, mutlaka bir gerileme olacak, yeni bir karanlık ve karışık dönem gelecektir, ki bu da yeni bir Ortaçağdan başka bir şey değildir."

Ve sonra daha da aşağılara, küreğin gidebileceğinden bile daha derine, cehennemin dibine kadar, hep aşağılara gidip dururlar. Ve işte karşınızda Bay Jules Romains, Académie Française ve Revue des Deux Mondes'tan (Tabi, Bay Farigoule'nin bir kez daha ismini değiştirip güvenlik amacıyla bu sefer de Salsette ismini almasını boşverin)[4].

Önemli olan Bay Jules Romains'in şunu yazacak kadar ileri gidebilmesidir:

"Şu hipotezi savunmayı kabul eden insanlarla bir tartışma yürütmek istiyorum: Metropolde, 5-6 milyonu Garonne vadisinde olan 10 milyon siyah bulunan bir Fransa.

[4] Jules Romains onun 1953'te resmi olarak kabul ettiği Louis Farigoule ismi yerine kullandığı takma adıydı. Salsette kitaplarının birinde geçen bir karakterdir. (Salsette discovers America-Salsette Amerika'yı keşfediyor,1942) Bununla beraber alıntı yapılan pasaj sadece 1950'de Fransa'da yayınlanan bu kitabın genişletilmiş ikinci baskısında bulunmaktadır.

Acaba güneybatımızın kahraman insanları hiç ırksal önyargıyla temas etmiş olmaz mıydı? Bütün gücün zencilere, kölelerin çocuklarına devredilmesi gibi bir sorun ortaya çıksa, en ufak bir endişe olmaz mıydı?

Bir keresinde 20 tane safkan siyahla karşılaştım...Zenci erkek ve kadınlarımızı sakız çiğnedikleri için kınamayacağım. Sadece, bu hareketin çeneleri vurgulamak gibi bir etkisi olduğuna ve bana Panathenaea'nın geçit törenlerinden çok ekvator ormanlarını hatırlattığına işaret edeceğim...Siyahların ırkı şimdiye dek asla bir Einstein, bir Stravinsky, bir Gershwin üretmedi ve üretmeyecek de."

Aptalca bir karşılaştırmadan diğerine: Revue des Deux Mondes'un ve diğer yerlerin peygamberi, bizleri "bütünüyle farklı" şeyler arasında benzerlikler çizmeye davet ettiğine göre; bir zenci olarak benim (hiç kimse keyfimin kahyası olmadığına göre) acaba şöyle düşünmeme izin var mı: Bu adamın sesiyle Dodona meşesinin hışırtıları, hatta bir kazanın titreşimleri arasında Missouri eşeğinin anırmasıyla olduğundan çok daha az ortak nokta vardır.[5]

Bir kere daha, sistematik olarak bizim eski Zenci medeniyetlerimizin tarafını tutuyorum, onlar nezaket sahibi medeniyetlerdi.

Öyleyse, diyorsunuz, gerçek sorun onlara geri dönmek. Hayır, tekrar ediyorum. Biz meseleleri siyah ve beyaz, ya hep ya hiç biçiminde algılayan insanlardan değiliz. Bizim için sorun, geçmişi tekrarlamak için hayalci ve verimsiz bir çabaya girişmek değil, ilerilere gitmek. Yeniden hayat

[5] Dodona'daki meşhur Yunan kehanetinin karşılıkları kutsal bir meşe ağacının hışırtılarında kendini belli etmişti. Meşhur bir tapınak hazinesi olan kazan, rüzgar tarafından sallandığında pirinçten bir kazana çarparak alışılmamış uzun süreli titreşimler yaratan bir kırbacı elinde tutan bir pirinç figürden oluşmaktaydı.

vermek istediğimiz şey ölü bir medeniyet değil. Bunu egzotizm meraklılarına bırakıyoruz. İstediğimiz şey, şimdiye dek güneşin altında çürüyerek kokuşmuş bir leşe dönüşen bu sömürgeci toplumun ömrünü uzatmak ise hiç değil. Yaratmamız gereken yeni bir toplumdur, esaret altındaki kardeşlerimizin yardımıyla, modern zamanların üretici güçleriyle zengin, eski günlerin kardeşliği ve dayanışmasıyla sıcak bir toplum.

Bunun mümkün olduğunu gösteren bir takım örnekler için Sovyetler Birliği'ne bakabiliriz.

Ama hadi yine biz Bay Jules Romains'a dönelim:

Kimse küçük burjuvanın şimdiye dek hiçbir şey okumadığını söyleyemez. Tersine, o her şeyi okumuştur, her şeyi hırsla yalayıp yutmuştur.

Ancak beyni, bazı basit sindirim sistemleri gibi işler. Önce filtre eder, ve bu filtre yalnızca burjuvanın temiz vicdanının kalın derisini besleyebilen şeylerin geçmesine izin verir.

Fransızların ülkelerine gelişinden önce Vietnamlılar eski, harika ve rafine bir kültürün insanlarıydılar. Bu gerçeği aklına getirmek Banque d'Indochine'in sindirim sistemini alt üst eder. Öyleyse haydi unutma makinesini başlatın.

Bugün işkence gören Madagaskarlılar, bir asırdan az bir zaman önce şairdiler, sanatçıydılar ve yöneticiydiler? Şşşşş! Ağzınızı kapalı tutun. Ve sessizlik çöker, sessizlik bir kasa kadar derin.

Neyse ki hala zenciler var.

Ah! Zenciler! Hadi zenciler hakkında konuşalım.

Kabul, zenciler hakkında konuşalım.

Sudanlıların imparatorluklarından mı? Benin'in bronz eserlerinden mi? Shango heykeltıraşlığından mı? Bana uyar, Avrupa başkentlerini süsleyen o duygusuz, kötü sanat eserleri arasında bizim için bir değişiklik olur. Ya Afrika müziği, onun hakkında konuşalım mı? Neden olmasın?

Ve ilk kaşiflerin söyledikleri hakkında konuşalım, onların gördükleri hakkında...Şirket yemliklerinde beslenenlerin değil! Ama d'Elbées, Marchais, Pigafettas! Sonra Frobenious! Sahi Frobenious'un kim olduğunu biliyor musunuz? Hadi beraber okuyalım: " Kemiklerinin iliklerine kadar medenileşmişler! Barbar zenci fikri bir Avrupa icadıdır."

Dar kafalı burjuva artık daha fazlasını duymak istemiyor. Kulaklarını kapatarak bu fikre bir fiske vuruyor.

Fikir, sinir bozucu bir sinek.

IV

Bu nedenle yoldaş, sadece sadist idarecileri ve açgözlü bankerleri değil, sadece namussuz, dalkavuk politikacıları ve boyun eğmiş yargıçları değil, aynı şekilde ve aynı sebepten dolayı, kin dolu gazetecileri de, para içinde yüzen kafasız akademisyenleri de, metafizik meraklısı etnografyacıları da, Belçikalı küstah ilahiyatçıları da, Nietche'nin kıçından kaçırdığı kötü kokularla doğmuş gevezelik yapan entelektüelleri de, paternalistleri, rüşvetçileri, egzotizm meraklılarını da, tarım sosyologlarını, göz boyayanları, sahtekarları, boş konuşan sanatçıları ve üçkağıtçıları da ve genel olarak Batının burjuva toplumunu savunmak için kurulmuş bu sefil işbölümü içinde görevlerini yerine getiren herkesi, farklı yollardan ve iğrenç bir saptırma faaliyetiyle (aslında bu, tam da ilerleme ihtimalini inkar etme anlamına gelse de) ilerlemenin kuvvetlerine ortak olmaya çabalayanları, yani kapitalizmin aleti olan herkesi, açıkça ya da gizli gizli bu sömürgeci haydutları destekleyen herkesi, her biri bütün bunların sorumluluğunu taşıyan, her biri nefret dolu, her biri köle tüccarı olan ve bundan böyle devrimci eylemin şiddetinden sorumlu olacak olan herkesi ama herkesi düşmanın bil.

Ve bütün bir arada bir derede olanları, kaçamaklar icat etmeye çalışan herkesi, şarlatanları ve sahtekarları, karı-

şık işler içindekileri süpürüp at. Ve bu beyefendilerin şahsen samimi olup olmadıklarına, şahsen iyi niyetli veya kötü niyetli olup olmadıklarına bakma. Şahsen, yani Peter'in ya da Paul'ün kendi vicdanlarında sömürgeci olup olmadıklarının hiç önemi yok; çünkü burada önemli olan şey, onların bir hayli sorunlu olan öznel iyi niyetlerinin, sömürgeciliğin bekçi köpekleri olarak yerine getirdikleri uğursuz görevin nesnel anlamından tamamen bağımsız olmasıdır.

Ve bu bağlamda, (bilinçli olarak çok farklı disiplinlerden alınmış) bir takım örnekler gösteriyorum:

- Gouro'nun, belli bazı doğru gözlemlerin arasında, peşin hükümlü ve kabul olunamaz tezlerin savunulduğu, "Les Pays Tropique"(Tropik Dünyalar) adlı kitabından: Hiçbir zaman büyük bir tropik medeniyetin olmadığını, büyük medeniyetlerin sadece ılıman iklimlerde var olduklarını, her tropikal ülkeye medeniyet tohumunun geldiğini fakat bu tohumun sadece tropikal olanların dışındaki yerlerden gelebileceğini, eğer tropikal ülkeler ırkçıların biyolojik laneti altında olmasa bile, en azından, bundan daha az etkili olmayan ve aynı sonuçları getirecek bir coğrafi lanetin onları tehdit edeceğini savunan Gurou'dan.
- Sonra Belçikalı ve misyoner, Peder Tempels'in "Bantu felsefesi"nden: Bir kimsenin hayal edebileceği en yapmacık ve kokuşmuş olanı, fakat anlaşılan Hinduizm başkaları tarafından keşfedildiğinden Zencileri "ahlaklı avarelere" çevirmekle tehdit eden "komünist materyalizme karşı koymak için" tam vaktinde keşfedilen Bantu felsefesinden.

- Medeniyetin tarihçi ve romancılarından (ki bunların ikisi de aslında aynı şeydir), şundan veya bundan değil, hepsinden ya da aşağı yukarı hepsinden, onların sahte objektifliklerinden, şovenizmlerinden, kurnaz ırkçılıklarından, beyaz olmayan ırklarda ve özellikle siyak ırkta bulunan herhangi bir meziyeti peşinen reddetme konusundaki ahlaksız tutkularından, tüm şan ve şerefi kendi ırklarının tekeline alma saplantılarından.
- Psikologlar, sosyologlar ve bunun gibilerden, onların ilkelliğe bakışlarından, hileli araştırmalarından, kendilerine hizmet eden genellemelerinden, taraflı spekülasyonlarından, beyaz olmayanların marjinal ve "kendine özgü" karakteri hakkındaki ısrarlarından, evrenselciliğin kurucusu Descartes'ın ifadelerinin hatırına, (bu beyefendilerin her biri ilkel düşüncenin zayıflığı fikrinin yüksek otoritesini yanlış çıkarmak için kendilerininkinin en sağlam bir rasyonalizme dayandığını iddia etmelerine karşın) rasyonalizmi barbarca inkarlarından örnekler veriyorum, ki ne diyordu Descarte: "akıl...her insanda tam ve bütün olarak bulunur", "Aynı türün bireyleri düşünüldüğünde onların yalnız rastlantısal nitelikleri açısından derece farkları olabilir, biçimleri ve doğaları açısından değil"[6]

Fakat bu kadar da hızlı gitmeyelim. Bu beyefendilerden bir kaçını takibe almaya değer.

Tarihçilerin, ister sömürge tarihçileri olsunlar ister Mısırolog, durumları hakkında kafa patlatacak değilim. Ön-

[6] Descartes'ın Discourse de la méthode adlı eserinin başlangıç sayfalarından

cekilerin durumu çok açıktır, ve bunların hangi mekanizma aracılığıyla okuyucularını kandırmış oldukları, bir zenci tarafından yazılmış en cüretkar kitap olan ve Afrika'nın uyanışında kuşkusuz önemli bir rolü üstlenecek olan *Nations négres et culture* isimli kitapta Şeyh Anta Diop tarafından ortaya çıkarılmıştır.[7]

Biraz daha emin olmak için, daha da geriye gidelim. Bay Gorou'ya.

Seçkin bilim adamlarının modern bilimlerin gelişmesinde "hiçbir payı olmayan" yerli toplumları incelemelerinin aşırı bir kibirlilikten kaynaklandığını söylememe gerek var mı? Bu incelemelerin, söz konusu halkların gayretlerinden, kurtuluş mücadelelerinden, yaşam ve özgürlük

[7] Bknz Sheikh Anta Diop, Nations négres et culture, Présence Africaine(1955). Heredot'un Mısırlıların esasen Etiyopyalıların kolonisi olduğunu açıklamasından ve Diyotorus Sicilus'un da bunu tekrarlayıp Etiyopyalıları hiçbir hataya imkan vermeyecek bir biçimde tanımlayarak saldırısını daha da şiddetlendirmesinden sonra bir karşı saldırı yürütmek çok daha önemli hale geldi. Bu durum kabul edildiğinde, ve neredeyse bütün Batılı bilim adamları onu açıklama olanağını tümüyle yitirme pahasına bile Mısır'ı kasıtlı olarak Afrika'dan koparmak için yola çıktıklarında, bu görevi başarıyla tamamlamak için bir çok yol bulunuyordu. Gustave Le Bon'un yöntemi dobra dobra ve pervasızca bir değerlendirmeydi: " Mısırlılar Hami'dirler, yani, Lidyalılar, Getuliyanlar, Numidyalılar, Mağribiler, Berberiler gibi beyazdırlar"; Maspero'nun bütün ihtimallere aykırı olarak Mısır dili ile semitik diller ve özellikle Yahudi-Arami tip arasında bağlantı kuran ve Mısırlıların esasen semitik olmaları gerektiği sonucuna ulaşan yöntemi; bu sefer coğrafi olan Weigall'in Mısır Medeniyetinin ancak aşağı Mısır'da doğmuş olabileceği ve buradan nehri yukarıdan takip ederek Yukarı Mısır'a geçtiği, çünkü aşağıya geçmenin mümkün olmadığını gördüğü biçimindeki yöntemi. Okuyucu Yukarı Mısır Zencilerin ülkesinin yanındayken Aşağı Mısır'ın Akdeniz'in yani beyaz toplulukların yanında olmasından dolayı bunun imkansız olduğunu anlamış olacaktır. Bu bağlamda Weigall'in tezlerine Scheinfurth'un nehrin yüzlerce mil yukarısına yerleştirdiği Mısır'ın hayvan ve bitki örtüsü temelindeki bakış açısıyla karşı çıkmak ilginçtir.

için, tropik ülkelerin kurtuluş gününün gelmesini bekleyen kültür için somut mücadelelerinden değil de iyi sömürgeciden kaynaklandığını söylemek kibirlilik değil de nedir? Ama onların yasası kategorik olarak şöyle diyor: "Tropikal bölgelerin daha geniş bir nüfusa ve daha yüksek bir medeniyete doğru ilerlemelerini sağlayan ve sağlayacak olan şey, tropikal olmayan bölgelerde geliştirilen kültürel unsurlardır."

Bay Gourou'un kitabının bazı doğru gözlemler içerdiğini belirtmiştim:

Sömürgeciliğin bilançosunu çıkartırken Gourou şunları yazıyor: "Tropikal çevre ve yerli toplumlar, kendilerine hastalıklı bir şekilde uyarlanan tekniklerle tanışmanın ceremesini çektiler; angaryadan, hizmetçilikten, zorla çalıştırılmaktan, kölelikten, işçilerin bir bölgeden diğerine nakledilmesinden,biyolojik çevredeki ani değişikliklerden ve kendilerinin daha az lehinde olan bu yeni özel koşullardan çok zarar gördüler."

Hoş bir kayıt! Üniversite rektörünün yüzündeki ifade! Bunu okuduğunda kabinedeki bakanın yüzündeki ifade! Gourou'muz tasmasını çıkardı, işte bu yüzden buradayız, her şeyi anlatacak, işte başlıyor:

"Tipik sıcak ülkeler kendilerini şu ikilemle karşı karşıya buluyor: ya ekonomik durgunluk ve yerlilerin korunması ya da sürekli ekonomik gelişme ve yerlilerin gerilemesi"

Bakın Bay Gorous, bu yazdıklarınız çok ciddi! Sizi ciddi şekilde uyarıyorum: bu oyunda ortaya koyduğunuz bahis sizin kariyerinizdir.

Böylece Gourou'muz geri çekiliyor ve burada durmayı tercih ediyor. Böylece, bu tip bir ikilem varsa, bunun an-

cak var olan rejimin çerçevesi içinde geçerli olacağını ve eğer bu paradoks bir tunç yasasının oluşmasını sağlıyorsa, bu yasanın sömürgeci kapitalizmin sadece fani olmakla kalmayıp çökmekte olan bir sistem olduğu gerçeğini açıkça belirtmekten kaçınıyor.

Ne kadar ahlaksız ve tamahkar bir coğrafya!

Eğer daha iyi bir şey varsa o da Peder Tempels'dir. Bırakalım Kongo'da yağma ve işkence yapsınlar, bırakalım Belçikalı sömürgeci bütün doğal kaynakları ele geçirsin, bütün özgürlükleri ezip geçsin, bütün gururu yok etsin, bırakalım huzur içinde istediğini yapsın, işte Aziz Peder Temples bütün bunlara razı oluyor.

Ama dikkat edin. Kongo'ya mı gidiyorsunuz? Saygı gösterin- yerlilerin mülkiyetine saygı gösterin demiyorum (Belçika'nın büyük şirketleri bunu kendilerine yöneltilmiş iğneli bir söz olarak alabilirler), yerlilerin özgürlüklerine saygı gösterin demiyorum (Belçikalı sömürgeciler bunun yıkıcı bir konuşma olduğunu düşünebilirler) Kongo ulusuna saygı gösterin demiyorum (Belçika hükümeti bunu yanlış anlayabilir)- peki ne diyorum:

Kongo'ya mı gidiyorsunuz? Bantu felsefesine saygı gösterin!

"Beyaz eğitici, siyah adamın kendisini, onun özgün insan ruhunu, bizi onu aşağılık bir yaratık olarak görmekten alıkoyan tek gerçekliği olan o ruhu yok etmekte ısrar etseydi, bu gerçekten gaddarlık olurdu. Sömürgeci açısından, ilkel ırkları geleneksel düşüncelerindeki hakiki özü oluşturan mantıktan koparmak insanlığa karşı işlenmiş bir suç olurdu." diye yazıyor Peder Tempels.

Bu ne cömertlik peder, bu ne coşkunluk!

Öyleyse Bantu düşüncesinin esasen ontolojik bir düşünce olduğunu bilin; Bantu ontolojisinin esasen hayat gücü ve hayat güçlerinin hiyerarşisi kavramlarına dayandığını, Bantu'ya göre dünyayı tanımlayan ontolojik düzenin Tanrı'dan geldiğini ve ilahi bir hüküm olarak buna saygı duyulmasının zorunlu olduğunu bilin.[8]

Harika! Herkes kazanıyor, büyük şirketler, sömürgeciler, hükümet; yani doğal olarak Bantu dışında herkes.

Bantu düşüncesi ontolojik olduğundan, Bantu ontolojik bir yaratılıştan memnun olunmasını ister. Tatmin edici maaşlar! Rahat evler! Yemek! Bu Bantular, temiz ruhlardır, size söylüyorum.

"Önce ve her şeyin ötesinde istedikleri şey ekonomik yada maddi durumlarının düzelmesi değil, beyaz adamın bir insan olarak onların itibarlarını, şereflerini ve bütün insani değerlerini tanıması ve bunlara saygı göstermesidir."

Sonuçta, Bantu hayat gücüne şapka çıkartırsınız, ölümsüz Bantu ruhuna bir göz kırparsınız. İşte sizin için bütün bunların bedeli. Kabul etmelisiniz ki ucuza kurtuluyorsunuz!

Hükümete gelince, o niye itiraz etsin ki? Baksanıza Peder Tempels nasıl da net bir memnuniyetle yazıyor:

"Beyaz adamla kurdukları ilk ilişkiden itibaren Bantu, bizi mümkün olan tek bakış açısıyla değerlendirdi, Bantu felsefesinin bakış açısıyla ve bizi hayat güçleri hiyerarşilerinin çok yüksek bir düzeyine entegre ettiler."

Bir başka deyişle, Bantu felsefesini öyle bir düzenle ki;

---

[8] Burada Bantu felsefesine değil, belli insanların onu politik amaçlarla kullanma biçimine saldırdığım gayet açıktır.

beyaz adam ve özel olarak Belçikalılar, hatta daha da özel olarak Albert yada Leopold Bantu hayat güçleri hiyerarşisinin en tepesinde yerini alsın, sen de işini görmüş olursun.

Bunu yaparak bir mucizeyi gerçekleştirmiş olacaksın: Belçika sömürgeci düzeninin sorumluluğunu Bantu Tanrısı üstlenecek ve ona karşı çıkacak her Bantu kutsal şeylere saygısızlıkla suçlanacak.

Bay Mannoni'ye gelince, Madagaskar ruhu hakkındaki kitabı ve gözlemleri ciddiye alınmayı hak ediyor.

Onun küçük büyüleyici hilelerini bütün ayrıntılarıyla birlikte adım adım takip edin, size, gün gibi aşikar biçimde, sömürgeciliğin psikolojiye dayandığını, bilinmeyen sebeplerden dolayı bu dünyada bağımlılık kompleksi olarak adlandırılması gereken bir şeyin ceremesini çeken bir grup insanın olduğunu, bunların psikolojik olarak bağımlılığa yöneldiklerini, bağımlılığa ihtiyaç duyduklarını, bağımlılığa can attıklarını, bunu istediklerini, talep ettiklerini, sömürgeleştirilen insanların çoğunda ve özellikle Madagaskarlılarda durumun tam da böyle olduğunu kanıtlayacaktır.

Irkçılığınızı alıp defolun!

Sömürgeciliğinizi alıp defolun!

İğrenç bir şekilde barbarlık kokuyorlar.

Bay Mannoni daha iyi bir şeye sahip: Psikanaliz. Varoluşçulukla süslendiğinde şaşırtıcı sonuçlar veriyor: En pejmürde klişeler sizin için cilalanıp yeniden önünüze sürülüyor, en saçma önyargılar izah ediliyor ve meşrulaştırılıyor ve sanki bir büyüyle ay yeşil peynire dönüştürülüyor.

Ama onu bir dinleyin:

"On Emir'den biri olan 'ananıza ve babanıza saygı gösterecek ve onları terk etmeyeceksiniz' emri tarafından belirlenen yükümlülükle karşı karşıya gelmek, Batılının kaderidir. Bu yükümlülük Madagaskar'lı için anlaşılmazdır. Gelişmesinin belli bir döneminde her Avrupalı içindeki arzuyu keşfeder...Bağımlılığın zincirlerini kırmak ve babasıyla eşit olmak için. Madagaskarlı ise hiçbir zaman! Madagaskarlı hiçbir zaman paternal otoriteyle rekabet etme deneyimini yaşamaz, "insanca başkaldırı"yı veyahut Adleryen aşağılık duygusunu, yani Avrupalı'nın geçmek zorunda olduğu ve onların aracılığıyla kişinin ergenlik dönemini aştığı başlangıç niteliğindeki alışkanlıkların medeni biçimlerine benzeyen çetin sınavların hiçbirini..."

Sözcük dağarcığıyla yaratılan bu zekice ayrıntılar, bu yeni terminoloji sizi korkutmasın! Şu eski nakarattan haberdarsınız:

"Zenciler birer koca bebektirler."

Bunu alırlar, sizin için allayıp pullayıp bir arapsaçına çevirirler. Sonuç Mannoni'dir.

Bir kere daha güveninizi tazeleyin ve rahatlayın! Yolculuğun başında bu biraz zor görünebilir, ama oraya bir kez vardığınızda, göreceksiniz ki bulacağınız şey yine tamamen sizin bagajınız olacak. Hiçbir şey eksik olmayacak, hiçbir şey kaybolmayacak, o meşhur beyaz adamın mesuliyeti bile.

Bu yüzden, kulak verin: (Yalnız Batılılara tahsis edilmiş) "bu çetin sınavlardan geçerek, kişi, terk edilmenin çocuksu korkusunu alt eder ve Batılıların en değerli varlıkları ve aynı zamanda mesuliyetleri olan özgürlük ve bağımsızlığı elde eder."

Ya Madagaskarlı? diye sorarsanız. "Yalan söyleyen kefiller ırkı" derdi Kipling. Bay Mannoni de teşhisini koyardı:

"Madagaskarlı böyle bir terk edilme durumunu hayal bile edemez...O ne kişisel bağımsızlık ister ne de serbest sorumluluk."

(Haydi, bunun nasıl olduğunu hepiniz bilirsiniz. Bu Zenciler, özgürlüğün ne olduğunu hayal bile edemezler. Onu ne isterler ne de talep ederler. Bunu onların kafasına koyanlar beyaz kışkırtıcılardır. Ve şayet zencilere özgürlük verseydiniz, bu özgürlükle ne halt edeceklerini bilemezlerdi.)

Buna karşın, Bay Mannoni'yi, Madagaskarlıların (son olarak 1947'de olmak üzere) Fransız işgalinden beri defalarca kez ayaklandığı konusunda uyarırsanız, varsayımlarına sadık kalan Mannoni size bunun tam anlamıyla nevrotik bir davranış, kolektif bir çılgınlık, bir cinnet geçirme olduğunu, ve dahası, meselenin Madagaskarlıların gerçek hedeflerine ulaşması değil, bir "hayali güvenlik" meselesi olduğunu ve bunun da şikayetçi oldukları baskının aslında hayali bir baskı olduğu anlamına geldiğini söyleyecektir.

Bir kimse ancak bu kadar açıkça ve bu kadar çılgınlık derecesinde hayal ürünü gerekçelerle, kendi yaralarını iyileştiren kaptanın barakasını yakma kıssasına binaen, canavarca bir nankörlükten bahsedebilir.

Eğer en barışçı toplumları umusuzluğa sürükleyen bu sömürgeciliği eleştirmeye kalkarsanız, Bay Mannoni size neticede sorumlu olanın sömürgeci beyazlar değil, sömürgeleştirilen Madagaskarlılar olduğunu açıklayacaktır. "Allah hepsinin belasını versin, beyazları Tanrı olarak gördüler ve ilahiyattan beklenebilecek her şeyi de onlardan beklediler!"

Eğer Madagaskarlı nevrozuna karşı reva görülen mu-

amelenin gereğinden fazla sert olduğunu düşünüyorsanız, her şey için bir cevabı bulunan Mannoni, insanların bahsettiği o meşhur zulümlerin çok abartılmış olduklarını, bunlarının hepsinin birer nevrotik uydurma olduklarını, o işkencelerin hep hayali cellatlar tarafından yapılan hayali işkenceler olduklarını size kanıtlayacaktır.

Fransız hükümetine gelince; kendini çok ılımlı gösterdi, çünkü eğer sağlıklı bir psikolojinin kurallarına saygı göstermeyi istemiş olsaydı; kurban etmek gerektiğinde Madagaskarlı vekilleri tutuklamak onun için memnuniyet verici oalcaktı.

Abartmıyorum. Konuşan Mannoni'dir:

"Madagaskarlılar çok klasik yollardan giderek azizlerini şehitlere, kurtarıcılarını günah keçilerine çeviriverdiler. Hayali günahlarını kendi tanrılarının kanında yıkamak istediler. Bu bedel pahasına, hatta sadece bu bedel pahasına tutumlarını ters yüz etmeye hazırdılar. Bu bağımlı psikolojinin özelliklerinden birinin, hiç kimse iki efendiye birden hizmet edemeyeceğine göre, bunlardan birinin diğerine kurban edilmesi olduğu gibi görünüyor. Tananarive'deki sömürgecilerin en kışkırtılmışı bu kurban psikolojisinin esası hakkında karmaşık bir anlayışa sahipti ve onlar kurbanlarını talep ettiler. Yüksek Komisyon binasını kuşattılar, eğer kendilerine birkaç masumun kanı verilirse "herkesin tatmin olacağını" ona garanti ederek. İnsani bir bakış açısıyla rezilce olan bu davranış, tamamen, yüksek platolardaki nüfusun içinden geçmekte olduğu duygusal rahatsızlıkların oldukça eksiksiz bir kavranışına dayanıyordu."

Açıkçası, bu kana susamış sömürgeciyi temize çıkartmanın ilk adımıdır. Bay Mannoni'nin psikolojisi en az Bay

Gorou'nun coğrafyası yada Peder Tempels'in misyoner teolojisi kadar "tarafsız" ve "özgürdür".

Ve hepsinde ortak olarak bulunan çarpıcı özellik de en insani problemleri konforlu, boş kavramlara indirgemek için giriştikleri burjuva çabadır:

Mannoni'deki bağımlılık kompleksi fikri, Peder Tempels'teki antolojik fikir, Gorou'daki tropikallik fikri.

Peki bütün bunların arasında Çin Hindi Bankası'na ne oldu?

Ya Banque de Madagaskar'a?

Ya Polis kırbacına?

Ya vergilere?

Ya Madagaskarlı'ya verilen bir avuç pirince ve nhaqué'e?[9]

Ya şehitlere?

Ya katledilen masum insanlara?

Ya kasalarınızda biriken kana bulanmış paralara, baylar?

Buharlaştılar! Yok oldular, birbirlerine karıştılar, sönük muhakemelerin krallığında tanınmaz hale geldiler.

Fakat bu beyefendiler için talihsiz bir şey söz konusu. Şu ki; onların burjuva efendileri böyle üçkağıtçı bir tartışmaya çok ama çok daha az heveslidirler ve onlara sırt çevirmeleri ve daha az kurnaz ve daha çok vahşi olan diğerlerini alkışlamaları için sürekli uyarılırlar.

İşte Yves Florenne'e açık biçimde şans tanıyan şey de

[9] Çin hindi halklarına Fransızlar tarafından verilen isim. (Amerikan İngilizcesinde "gook"yani çamur)

budur. Ve elbette, burada, Le Monde gazetesinin zarif biçimde düzenlenmiş sayfalarında onun hizmetinin küçük takdimleri bulunur...

Tamamen güvence altına alınmış, kanıtlanmış etkisiyle, ikna edici sonuçlarıyla bütünüyle testten geçmiş olarak burada biz tam da bir çeşit ırkçılıkla, Fransız ırkçılığıyla karşı karşıyayız. Hala çok sağlam değil, doğru, ama geleceği parlak. Adamın kendisini dinleyelim:

"Okurumuz (huysuz Florenne'le zıtlaşma küstahlığını gösteren bir öğretmen) iki melez kızı, yani öğrencilerini düşünerek Fransız ailemizin içinde büyüyen ölçülerdeki entegrasyondan gurur duyuyor...Acaba tersine Fransızların siyah ailesine entegre olduklarını (ya da sarı ya da kızıl, hiç fark etmez), yani saflığının bozulduğunu, yok olduğunu görse tepkisi aynı olur muydu?"

Yves Florenne'e göre Fransa'yı oluşturan şeyin kan olduğu, ulusun temellerinin biyolojik olduğu açık: "Fransız insanları ve onların dehası aynı zamanda hem kuvvetli hem de zarif olan bin yıllık bir dengeden doğmuştur, ve...bu dengedeki kimi korkunç bozukluklar otuz yılı aşkın zamandır maruz kalınan büyük ve çoğu zaman tehlikeli yabancı kanının karışmasıyla aynı zamana denk gelir."

Kısacası, melezler düşmanımızdır. Artık sosyal kriz yok! Artık ekonomik kriz yok! Geriye kalan her şey ırksal kriz! Elbette ki hümanizm prestijini hiç kaybetmez (Batı dünyasındayız), birbirimizi anlamamız gerek değil mi?

"Fransa insan evreni içinde kendini kaybederek değil, kanıyla ve ruhuyla, kendisi olarak kalarak evrensel olacaktır."

İşte bu, Fransız burjuvasının Hitler'in yenilgisinden 5 yıl sonra ulaştığı noktadır! Ve çok net biçimde, onun tarih-

sel cezası da burada yatar: Bir ahlaksızlık çukuruna batmışçasına ona dönmekle suçlanmak ve Hitler'in kusmuklarını geveleyip durmak.

Çünkü sonuçta daha Yves Florenne hala köylü romanlarının, "toprak dramları"nın ve kem göz hikayelerinin üzerine titrerken Hitler, bazı büyücü masallarının köylü kahramanlarınınkinden çok daha fazla kem gözlerle "Halk devletinin yüce amacı, üstün ırkın itibarı ve güzelliğini yaratan kültürü yayarak ırkın orijinal unsurlarını korumaktır" diye konuşuyordu.

Yves Florenne bu dolaysız alçalışın farkında.

Ve bundan mahcup olmaktan çok uzak.

Pekala, bu onun hakkıdır.

Bizim ona kızmaya hakkımız olmadığı gibi.

Çünkü, sonuçta biz kaçınılmaz olanı kabullenmeliyiz ve kendimize ilk ve son kez şöyle söylemeliyiz:

Burjuvazi her geçen gün daha da hırlamaya, daha da acımasız, daha da utanmaz, kısacası daha da barbar olmaya mahkumdur; her çöken sınıfın kendisini geçmişinin bütün kirli sularının içine döküldüğü bir havuza dönüşmüş halde bulması amansız bir kanundur; her sınıfın ortadan kalkmadan önce kendisini tamamıyla ve bütün cephelerde sefil bir biçimde küçük düşürmesi ve başları bir gübre yığınına gömülmüş biçimde son şarkılarını söylemesi evrensel bir kanundur.

V

Dosya hakikaten kabarık.

Varoluşunun temeli kan dökmeye ve ölüm tohumları ekmeye dayanan bir canavar...

Hatırlarsınız ki bu canavar, yani kapitalizm kendini en iyi kafalara ve vicdanlara ifşa ettiğinde bu vahşi numunenin biçimindeydi.

O zamandan beri hayvan kansızlaştı, saçları dökülüyor, derisi artık eskisi gibi parlak ve cilalı değil, ancak azgınlığı sadizmle karışmış olarak var olmaya devam ediyor. Bundan dolayı suçu Hitler'e atmak kolay. Ya da Rosenberg'e, Jünger'e ve diğerlerine. Ya da SS'e.

Peki ya şuna ne demeli:

"Bu dünyada her şey suç kokar: gazete, duvar, insanın yüz ifadesi."

Baudlaire bunu daha Hitler doğmadan önce söylemişti.

Bu, belanın daha derin bir kaynağı olduğunu gösteriyor.

Ve Isidore Ducasse, Lautréamont Kontu..[10]

---

[10] Isidore Ducasse- Lautréamont kontunun takma adıdır- kısa yaşamı boyunca(1846-1870) pek tanınmayan ancak sonraki nesil şairler üzerinde bü-

Bu bağlamda Chants de Moldoror etrafında yaratılan skandal atmosferini dağıtmanın tam zamanıdır.

Gaddarlık? Edebi gök taşı? Hastalıklı bir hayal gücünün taşkınlıkları? Gelin şimdi! Daha yakından bakın.

Bakın ne kadar da kolaymış!

Gerçek şu ki; Lautréamont, canavarı, o alışılmış canavarı, yani kahramanını kavramak için kapitalizm tarafından yaratılan o demir adamın gözlerinin içine dürüstçe bakmalıydı.

Kimse Balzac'ın dürüstlüğünü inkar etmez.

Fakat bir dakika bekleyin: Vautrin'i alın, Tropikal bölgeden yeni gelmiş olsun, ona baş meleğin kanatlarını ve sıtma titremelerini verin, Paris sokaklarında ona Uruguaylı vampirler ve etobur karıncalar eşlik etsinler ve işte Maldoror'u elde edersiniz.[11]

Dekor değiştiriliyor, ama dünya aynı dünya, insanlar aynı insanlar. Hala sert, inatçı, ahlaksız, saf ve eskiden olduğu gibi bugün de bir insan diğerinin bedensel zevklerinin kaynağı.

İnanıyorum ki; bütün unsurların bir araya getirilme-

---

yük bir etkisi olan sürrealizmin bir müjdecisidir. Tek bir sıra dışı eseriyle hatırlanır, *Chants de Maldoror*, şeytani kahramanının Tanrı'ya ve topluma karşı şiddetli bir başkaldırının içinde olduğu nesir şeklindeki bir tür epik şiir. Maldoror'un başından geçen birbiriyle bağlantısız olaylar, sadizm ve vampirizmle dolu, zaman zaman mistik ve lirik ve daha çok grotesk, ürpertici ve erotik bir takım fantastik hayallerdir. Bir bütün olarak eserde bir kabusun yoğunluğu vardır ve sanki yazarın bilinç altından fırlamış gibidir.

[11] Goriot Baba'da ve başka romanlarda görünen Vautrin, Balzac'ın İnsanlık Komedyası'nın en önemli kötü adam karakteridir. Eski bir tüccar kılığında yaşayan usta bir suçlu olarak, namussuz, ahlaksız ve kaderinin peşinde sadece kendi amacına odaklanan biridir. Vautrin, kapitalist topluma karşı alaycı bir yaklaşımla, zamanının saygıdeğer burjuvasıyla karşılaştırıldığında hiç de o kadar ahlaksız olmadığını düşünür.

siyle, bütün kaynakların analiz edilmesiyle, bütün çalışma koşullarının aydınlatılmasıyla; durum 1865 yılındaki keskin gözlerden kaçamayacağından, *Chants de Maldoror* hakkında, bu coşkun destanın tamamen farkına varılmamış yönlerine, çok özel bir toplum biçiminin amansızca suçlanmasına ışık tutacak olan bir materyalist ve tarihsel yorum sağlamanın mümkün olacağı gün de elbet gelecektir.

Bunu yapmadan önce elbette ki, gizli güçlere inananları ve yolumuzu karartan metafizik açıklamaları temizlemiş olmalıyız. Kimi ihmal edilen dörtlüklerin (mesela, bize tam da altının şeytani gücünün ve para istiflemenin kötülenmesini düşündürten, bit madeniyle ilgili o en ilginç bölüm) önemini yeniden tesis etmek için; bu dizeleri yazarın eserindeki en hayranlık verici bölüm olarak gerçek yerine iade etmek için; onun içinde hakikaten ne varsa sırf onu bulmaya istekli olmak için; ayrıcalıklı ve rahat mevkilerde olanların yeni gelenlere yer açmak üzere birlikte daha kapalı hareket etmeyi reddettikleri bir toplumun nadir bulunan alegorik bir görünüşünü öğrenmek için bunu yapmak zorundayız. Ve –geçerken söylemiş olalım; katı bir şekilde reddedilmiş bir çocuğu kim içtenlikle karşılar? Halk! Burada paçavracı olarak tabir edilen halk. Baudlaire'in paçavracısı:

Kulak asmadan polislerin casuslarına
Ruhunu boşaltır muazzam entrikalara
Büyük yeminler eder ve yüce kurallar
buyurur
Kötünün canını sıkar, arka çıkar
kurbanların amacına[12]

[12] Bknz "Le Vin des chiffonniers", Les Fleurs du mal içinde, çeviren C.F. MacIntyre

Öyleyse, Lautréamont'un düşman yaptığı o düşman, o yamyam, insan beynini kemiren "yaratıcı", o insan pisliği ve altından yapılmış bir tahta tünemiş sadist, ikiyüzlü, zampara, "başkalarının ekmeğiyle beslenen" ve ara sıra sanki "gece boyunca üç fıçı kan emmiş bir tahta kurusu gibi" zil zurna sarhoş biçimde bulunan o tembel adam o zaman anlaşılacak değil mi? İşte o zaman birisinin o yaratıcıyı görmek için bulutların ötesine bakması gerekmediği, hatta onu Desfossés'in ticaret rehberinde ve kimi konforlu yönetim kurullarında bulmanın çok daha kolay olduğu anlaşılacak.

Fakat bırakalım böyle olsun.

Ahlakçılar bu konuda hiçbir şey yapamazlar.

Birilerinin hoşuna gitse de gitmese de, burjuvazi, bir sınıf olarak, tarihin bütün barbarlığının sorumluluğunu üstlenmeye mahkumdur, Ortaçağ işkenceleri ve engizisyonun, savaş kışkırtıcılığı ve hikmeti hükümete yakarışların, ırkçılık ve köleciliğin, kısacası hücum eden sınıf olarak insan ilerlemesinin somut örneği olduğu dönemde unutulmaz biçimlerde protesto ettiği her şeyin sorumluluğunu üstlenmeye mahkumdur.

Ahlakçılar bu konuda hiçbir şey yapamazlar. Bundan böyle burjuvazinin gündeminde şiddet, yozlaşma ve barbarlıktan başka hiçbir anlam taşımayan, ilerlemeci bir insanlıktan çıkartma kanunu vardır.

Nefreti, yalancılığı ve kendini beğenmişliği az kalsın unutuyordum.

Neredeyse Roger Caillois'i de unutuyordum.[13]

---

[13] Bknz. Roger Callois, " Illusions a rebours", Nouvelle Revue Française, Aralık ve Ocak 1955

Tamam öyleyse: Çok eski zamanlardan beri ilgisiz ve özensiz bir çağın sert düşüncesini ve ağırbaşlı tarzını öğretmekle görevlendirilen Caillois, tam da bu yüzden büyük bir gazaba uğramış durumda.

Neden?

Sorumluluk duygusunda acınası bir bozulmayla birlikte, en son becerilerini Batı medeniyetinin egzotik medeniyetler üzerindeki kapsamlı üstünlüğü hakkında şüphe tohumları ekmekte kullanan Batı etnografyasının ihaneti yüzünden.

Şimdi, nihayet Bay Callois savaşa giriyor.

Avrupa en kritik zamanlarda böyle kahraman kurtarıcılar öne sürme yeteneğine sahiptir.

Bizim açımızdan 1927'de Batıyı savunmak için bir Haçlı savaşına girişen Bay Massis'i hatırlamamak affedilmez bir şey olurdu.

Aynı kutsal davayı savunmak için kalemini bir Toledo kamasına çeviren Bay Callois'i daha iyi bir kaderin beklediğine emin olmak istiyoruz.

Bay Massis ne diyordu?

O "Batı medeniyetinin ve elbette ki insanlığının kaderinin şu an tehdit altında" olup, "endişelerimizi cezp etmek, kültürümüzü yaratan iddialara meydan okumak, sahip olduğumuz değerlerin en can alıcı kısmını yalancı çıkarmak" konusunda her alanda bir çabanın söz konusu olmasına üzülüyordu ve bu "felaket tellalları"na karşı savaş açmaya yemin ediyordu.

Callois düşmanı hiç de farklı bir biçimde tanımlamıyor. Düşman, son elli yıldır "fevkalade ağır hayal kırıklıkları ve acılar yüzünden kültürlerinin muhtelif ideallerini acıma-

sızca inkar eden" ve böyle yaparak da "özellikle Avrupa'da inatçı bir keyifsizlik" sürdüren şu "Avrupa aydınları"dır.

Caillois'in kendi adına son vermek istediği şey de bu keyifsizlik ve endişedir.[14]

Ve hakikaten, Viktorya döneminin İngilizlerinden bu yana hiç kimse tarihi sakin ve şüphe bulutlarından arınmış biçimde incelemedi.

Doktrini? Onda sadeliğin erdemi var.

Bilimi keşfeden Batıydı. Nasıl düşünüleceğini bilen yalnız Batıydı, Batı dünyasının sınırlarının bittiği yerde ortaklık kavramının egemen olduğu, mantıktan yoksun,

---

[14] Tam da M. Caillois'ın bu haçlı savaşına giriştiği sırada hükümet tarafından desteklenen Belçikalı bir sömürgeci derginin (Europe-Afrique, No:6, Ocak 1955) etnografi üzerine tamamen benzer bir saldırıya girişmesi önemlidir: "Önceden, sömürgecinin sömürgeleştirilen insanla ilişkisi hakkındaki temel kavrayışı medeniyle vahşinin ilişkisi biçimindeydi. Bu nedenle sömürgecilik kaba saba, hiçbir şüpheye izin vermeyen ancak sağlam ve belirgin bir hiyerarşiye dayanıyordu." İşte bu makalenin yazarı Bay Piron hiyerarşik ilişkiyi tahrip ettiği için etnografiyi suçlamaktadır. Aynı Bay Caillois gibi o da Michel Leiris ve Claude Lévi-Strauss'u suçlar. İlkini suçlamasının nedeni "La Question raciale devant la science moderne" adlı kitapçığında yazmış olduğu şu satırlardır: "Bir kültür hiyerarşisi kurmaya çalışmak çocukçadır." İkincisini suçlamasının nedeni ise "sahte evrimcilik"e saldırmış olmasından dolayıdır, çünkü o "kültürler arası farklılıkları aynı noktadan başlayan tek bir gelişme çizgisinin aşamaları olarak görerek ve aynı amaç doğrultusunda onları birleşmeye zorlayarak bu farkları hasır altı etmeye çabalamaktadır." Mircea Eliade şu satırları yazmaya cesaret ettiği için özel bir muameleyi hak ediyor: "Avrupalı'nın önünde artık yerliler değil, muhataplar vardır. Diyaloğa nasıl başlanması gerektiğini bilmek iyi olur; ilkel ya da geri kalmış olarak adlandırılan dünya ile modern Batı dünyası arasında bir süreklilik için artık herhangi bir çare bulunmadığını fark etmek kaçınılmazdır." Son olarak bu da, bir kereliğine, Amerikan düşünürlerinin kafa yormaktan kaçındığı haddinden fazla eşitlikçilik için - Kolombiya Üniversitesi Psikoloji profesörü Otto Klineberg'den: "Başka kültürleri sırf farklı oldukları için kendimizinkine göre aşağı görmek önemli bir hatadır." Bay Caillois'in iyi arkadaşları olduğu kesin.

sakat düşüncenin ta kendisi olan o ilkel düşünce biçiminin loş krallığı başlıyordu.

Bu noktada biri startı verir.

Birisi Bay Callois'ye hatırlatır ki, Lévy-Bruhl tarafından keşfedilen meşhur ortaklık yasası bizzat kendisi tarafından reddedilmiştir. Ömrünün sonbaharında Lévy-Bruhl "mantık söz konusu olduğunda şimdiye dek ilkel mantaliteye özgü bir karakteristik tanımlama çabasında" hatalı olduğunu, tersine, bunların zekalarının mantığın bakış açısıyla bizimkilerden (Batılılarınkinden) farklı olmadığına...bu yüzden resmi bir inkara artık bizimkinden daha fazla tahammül edemeyeceklerine....Bu yüzden de bizim de yaptığımız gibi mantıksal olarak imkansız olan (bu teze) zihinsel bir refleksle karşı çıkacaklarına" ikna olduğunu dünyaya ilan etmiştir.[15]

Zaman kaybı! Bay Caillois düzeltmenin değersiz olduğunu düşünüyor. Caillois'e göre gerçek Lévy Bruhl, ancak ilkel insanların abuk sabuk şeyler konuştuğunu söyleyen Lévy Bruhl olabilir.

Tabii, bu doktrine direnen birkaç küçük olgu kalmaktadır.

Sözgelimi, aritmetik ve geometrinin Mısırlılar tarafından bulunması, astronominin Asurlular tarafından bulunması, yine Kimya'nın Araplar arasında doğmuş olması, örneğin Batı düşüncesi henüz gözü dönmüş bir mantık öncesi pozisyondayken İslam dünyasında rasyonalizmin ortaya çıkmış olması...bunlar hep önemsiz detaylardır.

Fakat Bay Caillois bu münasebetsiz detayları çok geçmeden yerli yerine koyuverir, çünkü "bütüne uymayan bir

[15] Les Carnets de Lucien Lévy-Bruhl, Presses Universitaires de France, 1949

keşif" net biçimde, sadece bir detaydır, yani ihmal edilebilen önemsiz bir şeycik.

Tahmin edeceğiniz gibi, hazır böyle bir başlangıç yapmışken Bay Caillois yarı yolda duracak değildir.

Bilimi kontrol altına aldıktan sonra, ahlakta da hak iddia edecek.

Düşünün bir kere! Bay Caillois şimdiye dek hiç kimseyi yememiş! Hiçbir sakatı yiyip bitirmeyi hayal etmemiş! Bay Caillois'in aklına hiç yaşlı ebeveyninin günlerini kısaltmak gelmemiş!

Pekala, işte size Batının üstünlüğü:

"İnsana, yaşlı ve zayıfları yok etmeyi doğal karşılamayacak ölçüde saygı gösteren yaşam disiplini."

Sonuç kaçınılmaz: yamyamlarla, insanı parça parça edenlerle ve daha aşağı türlerle karşılaştırıldığında Avrupa ve Batı, insan onuruna saygının somut örneğidir.

Fakat biraz daha ileri gidelim ve hızlı bir biçimde gidelim ki düşüncelerimiz, Batının bir sürü kahraman evladının, ben tam da bu satırları yazarken, zindanların yarı-karanlığında, insan onuruna saygının otantik izlerini (ki teknik ifadesiyle onlara "elektrik", "banyo küveti" yada "Filistin askısı" deniliyor) ikinci sınıf Afrikalı kardeşlerinin üzerlerine cömertçe boca ettikleri Cezayir ve Fas'ta başı boş dolaşmasın.

Haydi devam edelim: Bay Caillois henüz seçkin başarılar listesinin sonuna gelmedi. Bilimsel üstünlükten ve ahlaki üstünlükten sonra şimdi sırada dinsel üstünlük var.

Burada, Bay Caillois Doğunun boş prestijinin kendisini yanıltmaması için dikkatlidir. Asya, tanrıların anası, belki, ama Avrupa da ayinlerin hanımı. Ve bakın ne kadar da harika:

Bir tarafta (Avrupa dışında) "gülünç maskeleriyle, kolektif cinnetiyle, vahşi alkolizmiyle, naif bir coşkuyu kabaca istismar etmeleriyle voodoo törenleri; diğer tarafta ise (Avrupa'da) Chateabriand'in Géni edu christianisme'inde evvelce övgüler yağdırdığı otantik değerler: "Katolik dininin anlaşılmaz sırları ve dogmaları, komünyonları, heykeltıraşlarının sembolizmi ve kilise müziğinin yüceliği"

Muazzam bir zafer şenliği için bir neden daha, değil mi?

Ve Bay Caillois'in o çok gurur duyduğu müzeler...

Bütün bunlar düşünüldüğünde, müzelere gerek kalmasaydı aslında çok daha iyi olacağı fikri bir an olsun Bay Caillois'in aklından geçmez mi?

Avrupa'nın kendi hesabına Avrupalı olmayan medeniyetlere müsamaha göstermesi; onları canlı, dinamik, zengin, bir bütün olarak ve bozulmamış halde bırakması daha iyi olmaz mıydı?

Bu medeniyetlerin ölü ve dağınık taraflarını usulen sınıflandırılmış biçimde beğenimize sunmaktansa, onların gelişmelerine ve kendilerini tamamlamalarına izin verilseydi daha iyi olmaz mıydı? Her neyse.

Müze kendi başına hiçbir şeydir, yani hiçbir anlama gelmez. Kibirli bir kendi kendini tatmin gözleri bozduğunda, başkaları için gizli bir küçümseme kalpleri soldurduğunda, ırkçılık kabul edilsin yada edilmesin sempatiyi yok ettiğinde müze hiçbir şey söyleyemez.

Yani eğer onun tek amacı gösterişin hazzını beslemekse, bunun hiçbir anlamı yoktur; ve sonuçta İslam'la savaşan fakat ona saygı duyan Saint Louis'nin samimi bir çağdaşı, onu bilme fırsatından yoksun çağdaşlarımızdan (çat

pat bir etnografik literatüre sahip olsalar da) daha çok fırsata sahiptir.

Hayır, dünyanın bütün müzeleri toplansa bilgi terazisinde bir zerre insan sıcaklığı kadar bile ağır çekmezler.

Ve bütün bunlardan çıkan sonuç ne?

Adil olalım; Bay Caillois makul birisidir.

Bütün alanlarda Batının üstünlüğünü kabul ettirdikten ve böylece sağlam ve son derece değerli bir hiyerarşiyi yeniden tesis ettikten sonra Bay Caillois konuyu hiç kimsenin imha edilmemesi gerektiği şeklinde bağlayarak bu üstünlüğün hali hazırdaki kanıtını bizlere sunar.

Ona göre Zenciler linç edilmeyeceklerinden, Yahudiler de yeni şenlik ateşlerini beslemeyeceklerinden emin olmalıdır.

Sadece tek bir şey var: Şunun açıkça anlaşılması zorunludur ki Zenciler, Yahudiler ve Avustralyalılar bu toleransı kendi meziyetlerine değil, Bay Caillois'in yüce gönüllüğüne; sadece geçici gerçekler sunabilen bilimin hükümlerine değil, tek mutlak doğru olan Bay Caillois'in vicdanının yargılarına borçludurlar.

Ve bu toleransın Bay Caillois'in kendine karşı hissettiği sorumluluk duygusundan başka hiçbir şartı ve güvencesi yoktur.

Belki bir gün bilim insanlığın yolunda yürümesine engel olan ağır bir yük meydana getiren bu geri kalmış ve yavaş ilerleyen kültürlerin temizlenmesi gerektiğini ilan edebilir, fakat eminiz ki o kritik anda Bay Caillous'un vicdanı tam da vaktinde masum bir vicdandan soylu bir vicdana dönüşerek celladın kolundan tutacak ve salvus sis'i söyleyecektir.

İşte ona minnettar olduğumuz o özlü not:

"Bence, ırkların, insanların ve kültürlerin eşitliği sorunu ancak yasa önünde bir eşitlikten bahsettiğimizde anlamlıdır, gerçekteki eşitlikten değil. Aynı şekilde kör, sakat, hasta, geri zekalı, cahil yada yoksul (bir kimse Batılı olmayanlara karşı ancak bu kadar nazik olabilirdi) olan insanlar; güçlü, açık görüşlü, sağlam, sağlıklı, zeki, kültürlü ve zengin insanlarla kelimenin maddi anlamında eşit olamazlar.

İkinciler kendilerine daha çok haktan ziyade daha çok görev yükleyen daha büyük bir yeteneğe sahiptirler...Benzer bir şekilde, biyolojik veya tarihsel sebeplerle çeşitli kültürler arasında hali hazırda düzey, güç ve değerler açısından farklılıklar vardır. Bu farklılıklar hakikaten bir eşitsizliğe sebep olur. Bunlar hiçbir şekilde, ırkçılıkta olduğu gibi üstün olan insanların lehine haklar açısından bir eşitsizliği haklı çıkartmaz. Aksine onlara ek görevler ve artan sorumluluklar yükler."

Ek görevler? Dünyayı yönetme görevi değilse nedir?

Artan sorumluluklar? Dünyadan sorumlu olmak değilse nedir?

Ve Caillois-Atlas cömertçe ayağını yere basar ve bir kez daha kuvvetli omuzlarına beyaz adamın kaçınılmaz sorumluluğunu yüklenir.

Bay Calliois'ten bu kadar çok bahsettiğim için okuyucu beni affetsin. Bu, onun "felsefe"sinin gerçek değeri her ne ise, onu fazla büyütmemden kaynaklanmıyor. Okuyucu, bir taraftan sağlam bir mantığa bürünmüş olduğunu iddia ederken diğer taraftan bu kadar istekli bir biçimde ön yargılara kurban olan ve bu kadar şehvetli biçimde klişeler içinde debelenen bir düşünürü ne kadar ciddiye almak

gerektiğini sorgulamış olabilir. Ama onun görüşleri özel bir ilgiye layıktır çünkü bu görüşler önemlidir.

Hangi açıdan önemlidirler?

Binlerce ve binlerce Avrupalı'nın ruh hali açısından ya da daha net bir şekilde söylersek, Batılı küçük burjuvanın ruh hali açısından.

Hangi açıdan önemlidirler?

Şu açıdan: Tam da o kelimeyi ağzında en çok geveledi-ği bir zamanda, Batı gerçek bir hümanizme, yani dünya ölçeğinde bir hümanizme hiç bu kadar uzak olmamıştı.

VI

Geçmiş zamanlarda burjuvazi tarafından keşfedilen ve baştan başa bütün dünyaya taşınan değerlerden biri "insan"dı ve onun başına neler geldiğini gördük.

Bir diğeri ise ulustu. Şu bir gerçek: ulus bir burjuva fenomenidir.

Tamamen; ama eğer dikkatimi insandan ulusa doğru çevirirsem, burada da büyük bir tehlike söz konusu olduğunu, Roma İmparatorluğu eski dünya için ne ise sömürge projesinin de modern dünya için aynı olduğunu ifade etmem gerekir: felaketin başlangıcı ve kıyametin habercisi.

Bir düşünün! Kızılderililer katledildi, Müslüman dünya kurutuldu, Çin dünyası kirletildi ve iyi bir yüzyıl uğruna baştan çıkartıldı, Zenci dünyası insanlıktan diskalifiye edildi, kudretli sesler sonsuza kadar susturuldu, yuvalar, yurtlar çar çur edildi; bütün bu enkaz, bütün bu harabe, bir monoloğa indirgenmiş insanlık... sahi siz bütün bunların bir bedelinin olmayacağını mı sanıyorsunuz?

Gerçek şu ki; bu politika Avrupa'nın kendi iflasından başka bir şeye sebep olmaz, ve Avrupa eğer dikkat etmezse kendi etrafında yarattığı boşlukta telef olup gidecek.

Onlar sadece Kızılderilileri ya da Hintlileri ya da Okya-

nusyalıları ya da Afrikalıları boğazladıklarını sandılar. Gerçekte onlar, birbiri ardına, arkasında Avrupa medeniyetinin özgürce gelişebileceği surları devirdiler.

Tarihsel koşutluklar kurmanın ne kadar hatalı olduğunu bilirim, özellikle benim şimdi kurmak üzere olduğumun. Yine de, Edgar Quinet'ten hiç de önemsiz olmayan bir gerçeklik öğesi içeren ve üzerinde düşünmeye değer bir sayfa almama izin verin.

İşte şöyle:

"İnsanlar barbarlığın niçin eski medeniyetler içinde aniden doğduğunu soruyor. Sanırım cevabı biliyorum. Bu kadar basit bir nedenin herkes için yeteri kadar açık olmaması çok şaşırtıcı.

Eski medeniyet sistemi her ne kadar düşman ve hatta birbirlerinden habersiz gibi gözükseler de aslında birbirlerini koruyan, destekleyen ve himaye eden belli sayıda milliyetten ve ülkeden oluşmaktaydı.

Genişleyen Roma imparatorluğu bu ulus topluluklarını fethetmeyi ve yok etmeyi üstüne aldığında, gözleri kamaşan sofistler bu yolun sonunda Roma'da insanlığının zaferinin var olduğunu sandılar. İnsan ruhunun bütünlüğünden bahsettiler; bu sadece bir hayaldi.

Bu milliyetler Roma'yı koruyan bir çok istihdam bölgesi haline gelmişlerdi...Böylece Roma, tek bir medeniyete doğru o sözde zafer yürüyüşünde, birbiri ardınca Kartaca'yı, Mısır'ı, Yunanistan'ı, Filistin'in güney kısmını, eski İran'ı, Alp dağlarının güneyini ve Alplerin ötesindeki Galya'yı yok ettiğinde; vuku bulan şey, aslında dalgaları altında can vereceği insan okyanusuna karşı kendisini koruyan setleri bizzat kendisinin yıkmış olmasıydı.

Yüce gönüllü Sezar Gallileri ezerek sadece Tötonlar için yolu temizlemiş oldu. Bir çok toplum, bir çok dil yok edildi, birçok şehir, birçok halk, birçok yurt imha edildi. Roma'nın etrafında bir boşluk yaratıldı ve barbarlar tarafından istila edilmeyen bu yerlerde barbarlık kendiliğinden doğdu.

Yenilen Galliler Bagaud'lara dönüştüler. Böylece şiddetli çöküş, şehirlerin tek tek kökünün kazınması, antik medeniyetin yıkılmasına yol açtı. Çünkü bu gösterişli toplumsal yapı çok sayıda mermer sütuna benzeyen çeşitli milliyetler tarafından destekleniyordu.

Zamanın bilge adamlarının alkışlarıyla bu sütunların her biri yıkıldığında, bina çatırdayarak çöktü; ve günümüzün bilge adamları hala bir an içinde bu kadar büyük bir enkazın nasıl yaratılabileceğini anlamaya çalışıyorlar."

Ve şimdi soruyorum: Burjuva Avrupa bundan farklı olarak ne yaptı?

Medeniyetlerin kökünü kazıdı, ülkeleri ortadan kaldırdı, milletleri harabetti, "faklılığın kökünü" kazıdı. Artık daha fazla set, daha fazla siper kalmadı. Barbarın zamanı yakındır. Modern barbarın. Yani Amerika'nın zamanı. Şiddet, ifrada vardırma, israf, savurganlık, merkantilizm, blöf, konformizm, aptallık, bayağılık, kargaşa.

1913'te Büyükelçi Page Wilson'a şöyle yazıyordu:

"Dünyanın istikbali bizim elimizde...Pek yakında dünyanın yönetimi açıkça avuçlarımızın içine düştüğünde ne yapacağız?"

Ve 1914'te:

"Ekonomik güçler tartışmasız biçimde ırkın liderliğini elimize verdiğinde bu İngiltere'yle ve bu İmparatorluk'la biz ne halt edeceğiz?"

Bu imparatorluk....Ve diğerleri...

Ve hakikaten bu beyefendilerin anti sömürgeciliğin bayrağını ne kadar da gösterişli bir biçimde açtığını görmüyor musunuz?

"Mirastan mahrum edilen ülkelere yardım" diyor Truman.

"Artık eski sömürgeciliğin zamanı geçti." Bakın bu da Truman.

Bunun anlamı Amerikan finans çevrelerinin dünyadaki her bir koloniye akın etme zamanının artık geldiğini düşünmeleridir. Bu yüzden sevgili arkadaşlar, bu noktada dikkatli olmalısınız.

Biliyorum ki bazılarınız, Avrupa'dan tiksindiğiniz için ve kendi isteğinizle tanık olmadığınız bütün bu iğrenç belalar artık sizi canınızdan bezdirdiği için Amerika'ya dönüyorsunuz (oh! şükür ki çok fazla sayıda insan böyle yapmıyor) ve kendinizi bu ülkeyi bir muhtemel kurtarıcı olarak görmeye alıştırıyorsunuz.

"Ne talih kuşu ama!" diye düşünüyorsunuz.

"Buldozerler! Sermayenin ağır yatırımları! Yollar! Limanlar!"

"Ama ya Amerikan ırkçılığı!"

"N'olmuş yani? Sömürgelerdeki Avrupa ırkçılığı bizi buna dayanmaya alıştırdı!"

Ve işte buradayız, büyük Yanki riskini göze alarak.

Bu yüzden bir kere daha çok dikkatli olun!

Amerikan hakimiyeti kişinin yakasını kurtaramayacağı tek egemenliktir. Yani hiçbir yara izi kalmadan kimse ondan yakasını kurtaramaz demek istiyorum.

Ve fabrikalardan ve sanayiden bahsettiğinize göre, küllerini histerik bir şekilde ormanlarımıza ve çalılarımızın diplerine saçan o heybetli fabrikayı görmüyor musunuz?

Dalkavuklar yaratan o fabrikayı; o muazzam makineleşmeyi görmüyor musunuz, insanın makineleşmesini; yani kirlenmemiş, tahrip edilmemiş, lekelenmemiş her bir şeyin, bizim gibi yağmalanmamış, ve bugüne dek kendisini korumayı başarmış insan ruhumuzun devasa biçimde ırzına geçilişini görmüyor musunuz?

Makine, evet, onu hiç gördünüz mü? İnsanları ezmek, öğütmek ve aşağılamak için yapılmış o makineyi hiç gördünüz mü?

Öyle ki tehlike çok büyük.

Öyle ki, eğer Batı Avrupa, Afrika'da, Okyanusya'da, Madagaskar'da (yani Güney Afrika'nın giriş kapısında), Büyük ve Küçük Antiller'de (yani Amerika'nın giriş kapısında) insanlara ve kültürlere saygıya dayanan yeni bir milliyetler politikası girişimini üstlenmezse ve hatta, Avrupa ölen kültürleri canlandırmaz ya da yenilerini ortaya çıkarmazsa, ülkelerin ve kültürlerin bilinçlendiricisi haline gelmezse (bunu, şu an esasen Vietnam'daki fakat aynı zamanda Demokratik Afrika birliği'ndeki mücadelede simgeleşen sömürge halklarının hayranlık verici direnişini hesaba katmadan söylüyorum); Avrupa son fırsatı da kaçıracak ve ölüm karanlığının tabutunu bizzat kendi elleriyle hazırlayacak.

Geçmişten bugüne gelerek ulaştığımız nokta Avrupa'nın kurtuluşunun metodlarda yapılacak bir devrim meselesi olmadığıdır. Bu gerçek bir devrim meselesidir. Tarihin bütün haksızlıklarını, bütün evrensel adaletsizlikleri etinde hissetmekten ızdırap çektiği için, sınıfsız bir toplu-

ma ulaşana kadar, insanlıktan çıkmış bir dar burjuva tiranlığının yerine geçecek olan ve hala evrensel bir misyona sahip olan tek sınıfın devrimi: proleteryanın.

MAURICE THOREZ'E MEKTUP

Aimé Césaire

Aimé CÉSAİRE
Martinique milletvekili

Maurice THOREZ'e
Fransız Komünist Partisi Genel Sekreteri

Fransız Komünist Partisi'ne ve Sovyetler Birliği'nin himayesinde şekillenen Komünist Enternasyonal'e yönelik hislerimi kolaylıkla sıralayabilirdim; itiraz ve yakınmalarım uzun bir liste oluştururdu.

Ancak zaten son zamanlarda bu alanda rekor sayıda ürüne sahibiz.

Kruşçev'in Stalin'le ilgili açıklamaları öylesine açıklamalardı ki, komünist faaliyete katılımı ne düzeyde olursa olsun, herkesi, bir ümitsizlik, ıstırap ve utanç çukuruna doğru sürükledi.

Bütün o ölüler, o işkence görmüş insanlar, idam edilenler...Hayır, ne ölümlerinden sonra itibarlarını iade etmek, ne ulusal cenaze törenleri, ne de resmi açıklamalar onların kısılmış sesleri karşısında bir arpa boyu yolu bile ifade edemez. Onlar akıllardan çıkmayacak bir şekilde beyinlere saplanıp kalacaktır, böyle kuru bir ifadeyle onların hayaletlerinden kurtulmak mümkün değildir.

Bundan böyle onların hatırası, tam da sistemin temeline sonsuza dek yerleşmiş filigranlar* gibi, bizlere başarısızlığımızın ve alçalışımızın akıllardan çıkmayan görüntüsünü anlatacak.

14. Kongre'de, Fransız Komünist Partisi'nin, sıkıntımızı dağıtmak ve vicdanlarımızın ülserleştirici ve kanatıcı incinmesine bir son vermek üzere, önderliğin gülünç itibar kaybetmeme gayretiyle dikte ettirdiği anlaşılan tutumu ise hiç de böyle olmamıştır.

Uçsuz bucaksız bir yığın haline gelen sorunlarımızı, bir önem sırasına koymaksızın şu şekilde listeleyebilirim:

Stalin'in kullandığı yöntemler hakkında Kruşçev tarafından açıklanan detaylar; halk demokrasilerinin bir çoğunda şu an kapitalist ülkelerde olandan hiç de farklı olmayan bir biçimde işçi sınıfını sömüren tam bir devlet kapitalizminin var olduğuna inanmamızı sağlayan devlet-işçi sınıfı ilişkileri; kardeş parti ve devletler arasındaki ilişkiler hakkında Stalinist tipteki komünist partiler arasında ekseriyetle paylaşılan anlayış; beş yıl boyunca bağımsızlık isteğini bildirmek kabahatini işlemiş Yugoslavya'ya yönelik sürdürülen kesintisiz sövgü çığı hakkındaki tanıklığımız; Rus Komünist Partisi ve devleti şahsında diğer komünist partilerin ve sosyalist devletlerin bağımsızlığını garanti etme yönünde herhangi bir eğilimi ifade eden olumlu bir işaretin olmayışı; ya da Rus olmayan partilerin ve özellikle Fransız Komünist Partisi'nin sunulan fırsatı değerlendirmek ve Rusya'dan bağımsızlığını ilan etmek konusundaki göze çarpan isteksizliği; birçok Avrupa ülkesinde ve sosyalizm adına, Yugoslavya dışında her birinin

* Filigran özellikle banknotlarda kullanılan, yalnızca ışığa tutulduğu zaman görülebilen ve bu yolla banknotun sahte olup olmadığını anlamamızı sağlayan özel işaretlerdir.

onay verdiği, halkla tüm temasını yitirmiş bürokrasilerin, kendisinden hiçbir şey beklenmeyecek bu bürokratik koltukları gasp ederek (ki bunun böyle olduğunun kanıtlarına da artık sahibiz) insanlığın uzun zamandır bir rüya olarak bağrına bastığı şeyi, yani Sosyalizmi, bir kabusa dönüştürmek gibi rezil bir mucizeyi başarmış olmaları...vb...

Fransız Komünist Partisi'ne gelince, insanlar onun destalinizasyon yolunda gitmek konusundaki gönülsüzlüğünden kaçınılmaz biçimde etkilenmiştir; ancak sadece bununla sınırlı değil. Stalin'i ve onu bu saçma davranışlara yönelten yöntemleri suçlama konusundaki isteksizliğinden; itiraz kabul etmeyen kendini beğenmişliğinden; kendi hesabına ve kendi amaçları için Stalin'in antidemokratik yöntemlerinden vazgeçmeyi reddetmesinden de etkilenmişlerdir. Kısacası insanlar, Stalin'in kendisinden daha tutucu ve ebedi olan ve konjonktür izin verip de Fransa'da iktidara gelme şansını bir elde etse Rusya'da yol açtığı felaket getiren sonuçları burada da yaratacak olan bir Fransız Stalinizminden bahsetme hakkını bizlere sağlayan her şeyden etkilenmişlerdir.

Hayal kırıklığımızı nasıl bastırmalıyız?

Şunu söylemek gerek:Kruşçev raporunu öğrendiğimizde içimizde bir ümit ışığı doğmuştu.

Fransız Komünist Partisi'nden dürüst bir öz eleştiri bekledik; kendisini bu suça ortak olma suçundan aklayacak bir red bekledik; bu suçtan vazgeçtiğine dair bir yemin belgesi değil, sadece sanki komünist partinin yeni keşfettiği bir şeymiş gibi, vakur ve taze bir ayrılış...

Ancak bunun yerine, Le Havre'da*, hataları konusunda

* FKP'nin ilk sayfada sözü edilen 14. kongresinin yapıldığı yer

dik kafalı bir inatçılıktan; yalanlarda ısrar etmekten; hiçbir zaman yanlış bir şey yapılmadığı konusunda fantastik rol kesmelerden; kendi rutin sınırlarını aşıp gelişmelerin düzeyine yükselme konusunda papalık rahiplerinden bile daha beter bir bunak beceriksizliğinden ve sofuca bir gururu gözlerden kaçırmak için girişilen o bütün çocukça hilelerden başka hiçbir şey görmedik.

Evet! Bütün komünist partiler dünyayı karıştırmaya başlıyor. İtalya. Polanya. Macaristan. Çin. Ve, bu genel fırtınanın ortasında, Fransız Partisi saf saf aynaya bakıyor ve memnun olduğunu açıklıyor. Şimdiye kadar tarihin gecikmiş ve yapılması gereken işleri içerisinde bu kadar acı verici bir şekilde tecrit olan insanların dramını hiçbir zaman bu kadar güçlü bir şekilde hissetmemiştim.

Ama bu itiraz zemini ne kadar vahim olursa olsun (bir idealin iflası ve bütün bir neslin başarısızlığının acıklı bir örneği olduğundan dolayı kendi içinde tamamen yeterlidir), benim bir siyah insan olarak şartlarım ve niteliklerimle ilgili olması gereken bir takım düşünceler ilave etmeyi isterim.

Dosdoğru ifade edeyim: Olayların ışığı altında (ve farklı görünümlerinin kendilerini sosyalist olarak tanımlayan ülkelerde şimdiye kadar kendini belli ettiği ve öyle görünüyor ki halen belli etmeyi sürdürdüğü vurdumduymaz bir antisemitizmi de değerlendirdikten sonra) şu fikre ulaştım ki; bizim yolumuz ve kaderimizle komünizminki, pratikte uygulandığı biçimiyle tamamen ve basit bir şekilde aynı değildir ve olamaz da.

Ben söz konusu olduğumda kritik bir olgu da şu: Biz siyah insanlar, tarihsel evrim sürecinin bu spesifik anında, kendimize özgü yanlarımızı, benzersizliğimizi, yani bizim

tam olarak kim olduğumuz nosyonunu, ve her alanda ve her planda bu bilinçlenmeden kaynaklanan sorumluluklarımızı üstlenmeye hazır olduğumuzu bilinçli olarak ve enine boyuna kavramış bulunuyoruz.

Başka hiç kimseninkiyle karıştırılmaması gereken "bizim dünyadaki yerimiz"in benzersizliğini...

Başka herhangi bir sorunun tali biçimlerine indirgenmemesi gereken sorunlarımızın benzersizliğini...

Korkunç talihsizliklerle örülü ve başka hiçbir tarihe ait olmayan tarihimizin benzersizliğini...

Yaşamak ve daha gerçek bir biçimde daima yaşatmak niyetinde olduğumuz kültürümüzün benzersizliğini...

Ve sonuç? Ya bizim yollarımızın, geleceğe giden yolların değil hepsinin, yani politik olanlar kadar kültürel olanlarının da izine hiçbir haritada kolay kolay rastlanmıyorsa? Ya bu yollar hala keşfedilmeyi bekliyorsa ve onları keşfetme işi başkalarının değil de bizim işimizse, o zaman ne olacak?

Yani tam da şunu demeye varıyorum: İnanıyoruz ki bizim sorunlarımız, ya da hoşunuza giderse bunlara sömürge sorunu diyelim, kimi daha önemli global sorunların tali bir parçası olarak, başkalarının üzerinde yorum yapma hakkını ellerinde tuttukları genel durum adına, üzerinde düzenleme yapabileceklerini ve uzlaşmalar sağlayabileceklerini planladıkları bir parçası olarak ele alınamaz.

(Burada, açıktır ki Fransız Komünist Partisi'nin Cezayir hakkındaki oyundan bahsediyorum, hani partinin Guy Mollet-Lacoste hükümetine Kuzey Afrika politikasında tam yetki veren oyundan. Aynı özgür ellerin başka bir yerde aynı uzlaşma için bir kez daha kalkmayacağı konusunda hiçbir garantimiz yok.)

Her durumda, açıkça ortaya çıkmıştır ki bize uygulanan sömürgecilik, siyah insanların ırkçılığa karşı mücadelesi, Fransız işçilerinin Fransız kapitalizmine karşı mücadelesine nazaran çok daha karmaşıktır, ve elbette, bütünüyle farklı bir tabiata sahiptir, ve hiçbir durumda bu mücadelenin bir parçası, tamamlayıcı bir kısmı olarak ele alınamaz.

Çoğu zaman kendime sormuşumdur, bizim gibi toplumlarda (köylü toplumları olarak tarımsal olan ve işçi sınıfının çok küçük, orta sınıfların ise gerçek sayısal güçlerinin oranının ötesinde politik bir öneme sahip olduğu toplumlarda), politik ve toplumsal koşullar, güncel bağlamda, komünist oluşumların somut sonuçlara ulaşmaktan kopmuş biçimde hareket etmesine meydan vermese; (ve dahası bu komünist oluşumlar metropoldaki, "anavatan" partisiyle federasyon ya da vassallık ilişkisi içinde birleştiğinde bu böyle olur) ve spesifik bir ideoloji adına esasen toplumun koşullarına uygun olanı ve sömürgecilik karşıtı insanı inkar etmek yerine mümkün olan en esnek ve en kapsamlı örgütlenme biçiminin peşine düşse, öyle ki küçük bir azınlığı Prusyalılaştırmak yerine en çok sayıda bireye hayat aşılama yeteneğindeki bir örgütlenme biçiminin peşine düşse her şey daha iyi olmaz mıydı?

Bahsettiğim, öyle bir örgütlenme biçimi ki Marksistlerin içinde boğulmayacağı ama bir maya işlevini yerine getirecekleri, şimdiki gibi halk güçlerini bölen bir rolü değil, parlak fikirleri ve yönlendirici rolleri üstlenecekleri bir örgütlenme biçimi.

Seçimlerdeki başarımıza karşın, bugün bir çıkmaz sokağa doğru sürükleniyoruz; bana gelince, işte sorun burada çözülüyor.

Kendimi daha dar bir bakış açısının karşısında ve daha geniş bir bakış açısının yanında ifade ediyorum; bizim bu kötü durumumuzda başkalarıyla omuz omuza bir araya gelmemizi sağlayan bir hareketin yanındayım ve bunlara sabırla tahammül etmek üzere bizi tek başımıza bırakan her kim olursa olsun karşısındayım; güçleri bir araya getirenin yanında, kısımlara, hiziplere, kiliselere ayıranın karşısındayım; kitlelerin yaratıcı gücünü harekete geçirenlerin yanında, onu yolundan saptırıp kısırlaştıranların karşısındayım.

Avrupa'da solun güçlerini biraraya getirmek günün görevidir; ilerici hareketlerin ayrılan unsurları birleşmeye yöneliyor, ve hiç şüphe yok ki Stalinist Komünist Partiler geminin yürümesine engel olan önyargılar, alışkanlıklar ve Stalin'den miras kalan yöntemlerden ibaret olan ağırlıklardan kurtulmaya kesin olarak karar verirlerse birleşmeye yönelik hamleler karşı konulmaz bir hal alacak. Hiç şüphe yok ki bu arınma gerçekleştiğinde birleşmek istemeyen diğer sol partiler bu birleşmeyi hiçe saymak için her tür gerekçeden ve her tür bahaneden yoksun kalacaklar, ve birleşmenin düşmanları akıntıya karşı koyamayacak kadar yalnız ve çaresiz kalacak.

Ve bu böyle olmasaydı; bölücü çizgilerin çoğu zaman yapay olduğu, dışarıdan getirilen ve Avrupa'da geçerli olan modelin birer sureti olan bölünme modellerinin yerel siyasetimize fütursuzca nakledildiği ülkemizde; biz esası kurtarmak için herşeyi, ama tali olan her şeyi feda etmek konusunda nasıl bu kadar kararlı olabilirdik? Esas olan kardeşlerimiz ve yoldaşlarımızla birliğimizdir. Gücümüzün temeli bu birliktir, geleceğe duyduğumuz güvenin simgesi budur.

Gerçekten, hayatın kendisi bir kumar ve ekmek gerçek-

ten aslanın ağzında. Gelin kendiniz görün! Siyahların her toprağında büyük bir birlik rüzgarı uğulduyor! Yırtılan kumaşların her dakika nasıl yeniden onarıldığını gelin kendiniz görün! En çetin yollardan kazandığımız tecrübe bize şunu öğretti ki tek bir silahımız var, sadece tek bir elverişli silah, ancak son derece güçlü: birlik silahı, her tür sömürgecilik karşıtı ruh ve kararlılığı bir amaca yönelten bir silah; ve yine anladık ki bizim dağılma günlerimiz, yapayalnız çaresizliğimizdeki o sarsılma, anlaşma kabiliyetinden yoksun metropoldeki partilerin etrafında dört dönmemiz, bunlar bizim zayıflık ve bozgun günlerimizdir.

İnanıyorum ki siyah tenli insanlar enerji ve tutku yönünden zengindir; onlar ne kuvvete ne de hayal gücüne muhtaçlar; ancak kendilerinin olmayan, kendileri için oluşturulmamış, kendileri tarafından inşa edilmemiş ve ancak kendilerinin uyum sağlayabileceği amaçlara adapte edilmemiş organizasyonlar içinde bu potansiyellerin solup gitmekten başka bir kaderi olamaz.

Bu, ne yalnız başına devam etme kararıdır ne de her tür ittifakı hiçe sayma. Bu sadece ittifak ile itaati birbirine karıştırmama amacını güden bir karardır.

Bir omuz silkmeyle vazgeçmeye elverişli bir dayanışma... Evet, işte mevcut durumun bizi yedekte tutmakla tehdit etmesi tam da budur. Ve tehlike Fransız Komünist Partisi üyelerinde gözlemlediğimiz göze çarpan kusurlardan kaynaklanıyor. Onların kökleşmiş asimilasyon politikasından; onlarda hemen hemen irade dışı bir refleks haline gelmiş şovenizmden; onların Avrupa burjuvazisiyle paylaştıkları neredeyse temel inançları haline gelmiş her türden Batı üstünlüğü inancından; Avrupa'da meydana gelen evrim sürecinin mümkün olan tek biçim olduğu inancından; arzu edilen bu biricik evrim sürecinin bütün

dünyanın içinden geçmek zorunda olduğu tek evrim biçimi olduğu inancından; toparlarsak, tehlike, çok seyrek itiraf edilen ama yine de onların hakiki inançları olan büyük harfle Medeniyet'e ve büyük harfle İlerleme'ye duydukları inançtan kaynaklanıyor. (küçümseyici bir şekilde "kültürel görecelilik" olarak adlandırdıkları kavrama karşı düşmanlıklarına dikkat edin; ve tüm bu kusurlar hiçbir şey getirmeyen ve fırsatı kaçırmaksızın tartışmaya meydan vermeden parti adına ahkam kesen, kestirip atan bir entelektüel kast içinde doruğuna yükseliyor.) Yeri gelmişken, Fransız komünistlerinin eğitimlerini şirin, eski bir okulda aldıklarına da işaret edilmelidir. Stalin'in okulunda. Ve "gelişmiş" ve "yavaş gelişen" kavramlarını sosyalist düşünceye sokan da aynı Stalin'dir.

Ve eğer Stalin, gelişmiş halkların (özel olarak Büyük Rusların) geri kalmış halklara sorunlarını aşmada yardım etme görevinden bahsediyorsa, anlayabildiğim kadarıyla sömürgeci paternalizm hiç de başka bir amacın peşindeymiş gibi gözükmüyor.

Stalin ve müritleri vakası belki bir paternalizm sorunu olmayabilir. Ancak şundan kesin olarak emin olunmalıdır; ikisi o kadar benzerdir ki onları birbirinden ayıran hiçbir şey yoktur.

Hadi bir sözcük uyduralım: "kardeş gibilik". İşte mesele budur. Sorun kardeşler arası bir sorun olduğuna göre, büyüklük, kendini beğenmişlik ve tecrübeyle dolu bir büyük birader kendisinin de Akıl ve İlerleme'ye doğru takip ettiği yolda size rehberlik etmek için elinizi tutar. (Maalesef bu el bazen sizinkini zorla tutup yakalamak eğilimindedir)

Evet, işte bizim kesinlikle istemedimiz şey de bu. Artık hiçbir şekilde bunu istemiyoruz.

Evet, biz toplumlarımızın daha yüksek bir gelişme seviyesine yükselmesini istiyoruz, ancak kendi istemiyle; dahili bir gelişme, dahili ihtiyaçlar, organik bir ilerleme aracılığıyla ve bu gelişmenin biçimini değiştiren, onu engelleyen, onun şerefine gölge düşüren hiçbir dışsal müdahale olmaksızın.

Bu koşullar altında, kimseyi bizim yerimize düşünmeye, bizim yerimize araştırma ve keşif yapmaya yetkili kılamayacağımız; ve isterse bizim en iyi dostumuz olsun, kimsenin bizim yerimize cevaplar bulmasını kabul edemeyeceğimiz gerçeği artık anlaşılmalıdır. Bütün ilerici siyasetlerin amacı günün birinde sömürge halklarına özgürlüklerini iade etmek ise; o halde bu ilerici partilerin günlük faaliyeti en azından bu sözde hedefle çelişmemeli ve gelecekteki özgürlüğün gerçek temellerini, psikolojik olduğu kadar örgütsel temellerini de her geçen gün yok etmemelidir.

Ve bu temeller aslında tek bir anlama gelir; inisiyatifi ele alma hakkı.

Reddettiğim şeyin Marksizm ya da komünizm olmadığını, tersine esas kınadığım şeyin belli insanların Marksizmi ve Komünizmi kendi amaçları için kullanmaları olduğunu açıklığa kavuşturmak için sanırım yeteri kadar söz sarfettim.

Benim istediğim şey Marksizm ve komünizmin siyah insanların hizmetine koşulması, siyah insanların Marksizm ve komünizmin hizmetine koşulması değil. Doktrin ve hareketler insanlara uydurulmalıdır, insanlar hareketlere değil.

Ve elbette bu, komünistlerin dışında diğerleri için de geçerlidir. Hıristiyan ya da Müslüman olsaydım yine aynı şeyi söylerdim.

Bizim tarafımızdan yeniden düşünülmedikçe, bizim için yeniden yorumlanmadıkça, bize yönelmedikçe ve bizim ihtiyaçlarımızı karşılamadıkça bütün doktrinler değersiz ve hükümsüzdür.

Bunların hepsi gayet açık görünüyor. Pekala, ama işlerin şu an nasıl işlediğine bakıldığında hiç de açık değil. Yapılacakları bizim yerimize yapma, kararlarımızı bizim yerimize alma, bizim adımıza düşünme, sonuçta biraz önce bahsettiğim temel bir kişilik hakkı olan inisiyatif hakkımızı reddetme alışkanlığı Avrupa'da muhafazakar sağdan kızıl sola kadar her bir partinin, her bir çevrenin içine öylesine yerleşmiş ki aklıma bir kopernik devrimi yapmaktan başka bir şey gelmiyor.

İşte muhtemelen meselenin esası da bu.

Bir Çin komünizmi var. Birinci elden bir tanışıklığım olmamasına karşın ona karşı oldukça önyargılıyım. Ve umarım Avrupa komünizmini bozan o korkunç hatalara düşmez. Ama Afrika damgalı bir komünizmin filizlendiğini görmek benim ilgimi çekerdi ve bu konu şimdi daha da fazla merakımı uyandırıyor. (Böyle bir komünizm) bize bütün diğer seçenekler içinde farklı varyantlar sunabilirdi (faydalı, değerli, orijinal varyantlar) ve eski çağdan bize miras kalan bilgeliğimiz doktrinin çeşitli noktalarını gölgede bırakabilir ya da bu noktaları tamamlayabilirdi.

Ancak söylemeliyim ki asla bir Afrika, Madagaskar ya da bir Batı Hint komünizmi olmayacak, çünkü Fransız komünizmi kendisininkini bize empoze etmeyi daha uygun buluyor. Asla bir Afrika, Madagaskar ya da bir Batı Hint komünizmi olmayacak, çünkü Fransız Komünist Partisi sömürge halkları karşısındaki görevlerini uygulanması gereken bir vesayet ilişkisi biçiminde algılıyor, ve Fransız

komünistlerinin anti sömürgeciliklerinin hakiki içeriği, savaştıkları sömürgeciliğin değirmenine su taşıyor. Ve yine, "rue Saint-Georges"* daireleri ülkelerimizi misyonerlik faaliyeti alanları ve manda altındaki bölgeler olarak görmekte ısrar ettiği sürece Fransa'ya bağlı sömürge ülkelerde herhangi bir yerli komünizm olmayacak, ki bu da uzun vadede aynı anlama gelir.

Konumuza dönersek, içinden geçtiğimiz dönem bir çifte başarısızlığın gölgesinde yaşanıyor: Stalinizmden başka bir şey olmadığı uzun bir süredir belli olan ama bizim uzun bir süre için sosyalizm sandığımız başarısızlık.

Bu nedenle şu an bütün dünya bir çıkmazın içinde.

Bunun tek anlamı hiçbir çıkış yolu kalmaması değil de nedir? Ama artık sahtekarlık, gaddarlık ve suçtan başka hiçbir yere götürmeyen eski yolları terketmenin zamanı gelmiştir.

Bu kadarı yeter. Bizim açımızdan "yeter"in anlamı diğerleri politikalar üretirken artık tembel tembel tembel oturmakla tatmin olma niyetinde olmamamızdır. Diğerleri yerinde saydığı sürece, diğerleri işlere hile karıştırdığı sürece, diğerlerinin huzursuz vicdanları bizi sırf safsata ve alayların ağına düşürdüğü sürece, biz de tembel tembel oturamayız

Ve Zenciler hakkında az önce söylediğim şeyler diğer insanlar için de geçerli.

Kesinlikle. Yine de her şey kurtarılabilir, hatta Stalin'in buraya ve Avrupa'nın diğer ülkelerine yerleştirdiği sahte sosyalizm bile, yeter ki şimdiye dek sopanın ucunda kal-

* Fransız Komünist Partisi sömürgeler kısmının sandalyesi, Fransız Deniz Aşırı Sömürgeler Bakanlığı'nın muhteşem ekip arkadaşı

maya devam etmekten başka hiçbir şey yapmasına izin verilmeyen insanlara yeniden inisiyatif verilsin; yeter ki güç ve iktidar yukarılardan insin ve insanların içine kök kalsın, ve saklamayacağım: Polanya'da tam da şu sıralar tanık olduğumuz heyecan dalgası beni neşe ve umutla doldduruyor.

Fakat burada daha özel olarak benim kendi mutsuz ülkem Martinik'i düşünmeme izin verilsin.

Onu düşündüğümde görüyorum ki, Fransız Komünist Partisi Martinik'e halis bir ütopik illüzyonun dışında herhangi bir umut sağlamaktan acizdir; Fransız Komünist Partisi şimdiye dek hiçbir zaman bunu sağlamak için bir zahmete bile katlanmamıştır; bize sahtekarca ama yine de dünya ölçeğinde stratejik bir ilginin dışında en ufak bir ilgi göstermemiştir.

Martinik'i düşündüğümde görüyorum ki; komünizm celladın asimilasyon ilmiğini boynumuza geçirme işini becermiştir; bizi Karayipler havzasında tecrit etme işini becermiştir; bizi bir çeşit ada gettosuna hapsetme işini becermiştir; bizi, deneyimleri bizim için öğretici ve verimli olabilecek (çünkü onlar bizimle aynı sorunlara sahipler ve demokrasi yürüyüşleri son derece coşkulu) diğer Batı Hint bölgelerinden koparma işini becermiştir. Son olarak komünizm bizi (evrim süreci, bugün olduğu gibi, bizimkine zıt bir gidişat izleyen) Siyah Afrika'dan koparma işini becermiştir.

Ve medeniyetimizin bendi ve kültürümüzün kaynağı olan bu Siyah Afrika, yine de benim Antillerin yeniden dirilişi işin peşine düştüğüm şeydir; yabancılaşmamız üzerine üzerine son fırça darbelerini atmaktan başka bir şey yapamayacak olan Avrupa değil, bu adaları yeniden canlan-

dıracak ve onlara yeniden kişilik kazandıracak tek medeniyet olan Afrika'nın peşindeyim.

Evet, biliyorum.

Bunun yerine bize Fransız halkıyla dayanışma öneriliyor; Fransız proleteryasıyla ve komünizm aracılığıyla bütün dünya proleteryasıyla. Bu dayanışma çabalarını önemsiz görmüyorum, onları inkar da etmiyorum. Yalnız onların metafizik bir dünyada paramparça olduklarını görmek istemiyorum.

İlahi bir hakka sahip hiçbir müttefik yoktur. Yalnız mekan, tarihsel an ve şeylerin doğası gereğince bizlere yaklaşan müttefikler vardır. Eğer Fransız proleteryasıyla yaptığımız ittifak bizim diğerleriyle ilişkiye geçmemizi engellerse, diğer gerekli ve doğal, haklı ve verimli ittifaklardan çekilmemizi ya da onları unutmamızı sağlamaya çalışırsa, eğer komünizm en canlı dostluklarımızı ortadan kaldırır, bizi diğer Batı Hint adalarına bağlayan ilişkileri, yani bizi Afrika'nın çocuğu yapan bağı yıpratırsa o zaman derim ki; komünizm, bizi bütün soğuk soyutlamaların en soğuğunun özelliklerine sahip soyut bir şey uğruna yaşayan bir kardeşliği değiş tokuş etmeye zorlayarak bize büyük zararlar vermiştir.

Bir itirazı önceden tahmin edebiliyorum.

Taşralılık, yerelcilik? Hiçbir şekilde değil. Kendimi dar anlamda belli bir topluluğa bağlılık (partikülarizm) içinde diri diri gömecek değilim. Ancak ete kemiğe bürünmemiş bir evrenselcilik uğruna kendimi kaybetmeye de niyetim yok.

Yolunu kaybetmenin iki biçimi vardır: tekil (özel, kendine özgü, particular) olanın içinde kendini yalıtmak ve bir duvar örmek ya da "evrensel" olanın boşluğu içinde eriyip gitmek.

Benim farklı bir evrensellik anlayışım var. Kendine özgü olanla zenginleşmiş, her kendine özgü olanı içine almış, her birinde derinleşmiş ve her birinin bir arada var olduğu bir evrensellik.

O zaman...? O zaman yeniden işe girişmek için gereken sabra sahip olmalıyız; bozulanı yeniden yapmak, taklit etmek yerine icat etmek, kendi güzergahımızı "yaratmak" ve bizi yolumuzdan alıkoyan sipariş üzerine yapılan, hazır, dondurulmuş biçimlerden kurtulmak kararlılığına sahip olmalıyız.

Özlü bir şekilde ifade etmek gerekirse; şu andan itibaren çabalarımızı hakikat ve adalet için yanıp tutuşan bütün insanların çabalarıyla birleştirmeyi ve onlarla ortaklık içinde dürüst ve etkili bir biçimde siyah insanların bugün ve gelecek uğruna mücadelelerine (bir adalet mücadelesi; bir kültür mücadelesi; bir onur ve özgürlük mücadelesi) yardım edecek organizasyonlar (ki onları, tarihin omuzlarına yüklediği ağır sorumlulukları her alanda üstlenmeye hazırlayabilen organizasyonlar) oluşturmayı vazifemiz olarak kabul ediyoruz:

Bu nedenle Fransız Komünist Partisi'nden istifamı nazikçe kabul etmenizi dilerim.

Paris, 24 Ekim 1956

ANTİ-SÖMÜRGECİLİĞİN POETİKASI

Robin D. G. Kelley

Sömürgecilik Üzerine Söylev: Bir Savaş İlanı

Aimé Césaire'nin "Sömürgecilik Üzerine Söylev"i belki de en iyi şekilde bir savaş ilanı olarak tanımlanabilirdi. Ben de ona neredeyse "bir üçüncü dünya manifestosu" diyecektim, fakat duraksıyorum, çünkü esasen o, manifestolara eşlik eden önerme ve savlardan yoksun eski düzene yöneltilmiş bir polemiktir.

Yine de, "söylev" tam da Marx ve Engels'in 102 yıl önce yaptıkları gibi çağının ruhunu yakalayarak devrimci bir tonda konuşur. 1950'de ilk kez "Discours sur le colonialisme" olarak yayınlandığında, tam da eski imparatorlukların çöküşün eşiğinde olduğu bir zamanda, Avrupa'yı maddi, manevi ve felsefi bir savaş alanı içinde yüzüstü bırakan faşizme karşı bir dünya savaşına kısmen müteşekkir olarak ortaya çıktı.[16]

Dönem Afrika, Asya ve Latin Amerika'da dekolonizasyon ve isyan dönemiydi. Beş yıl önce, 1945'te, dünyanın dört bir yanından gelen siyah insanlar Afrika'nın kurtuluşunu ve geleceğini tartışmak üzere 5. Pan Afrika Kongresi için İngiltere'nin Manchester şehrinde toplanmışlardı.

[16] Birinci baskı 1950'de Editions Réclame tarafından yayımlandı. Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş baskısı 1955'te Présence Africaine tarafından yayımlandı, daha sonra 1972'de Monthly Review Press tarafından çevrildi ve yayımlandı.

Beş yıl sonra, 1955'te ise bağlantısız ülkelerin temsilcileri üçüncü dünyanın kurtuluşu ve geleceğini tartışmak üzere Endonezya'nın Bandung şehrinde toplanacaklardı.

Kenya'da Mau Mau sömürgeci efendilerine karşı bir ayaklanma için tam da yeni harekete geçmişken Çin'de Mao'nun devrimi bir yaşındaydı. Fransa Cezayir, Tunus, Morokko, Kamerun ve Madagaskar'da ayaklanmalarla karşı karşıyaydı ve Viet Minh tarafından Dien Bien Phu'da küçük düşürücü bir yenilgiye uğratılmıştı. İsyan her yerdeydi.

Hindistan, Filipinler, Guyana, Mısır, Guatemala, Güney Afrika, Alabama, Missisipi, Georgia, Harlem, adını siz koyun. İsyan! Malcolm X bir keresinde bu sıradışı zamanı, 2. Dünya Savaşı'nın sonundan geç 1950'lere kadar süren bu uzun on yılı, "siyahların dev okyanus dalgası" olarak tanımlamıştı.

"Sömürgecilik Üzerine Söylev" savaş sonrası dönemde üretilen sömürgecilik karşıtı edebiyatın (W.E.B Du Bois'nin "Renk ve Demokrasi-1945" ve "Dünya ve Afrika-1947", Frantz Fanon'un "Siyah Deri Beyaz Maskeler-1952", George Padmore'un "Pan-Afrikanizm mi Komünizm mi? Afrika için yaklaşan mücadele-1956", Albert Memmi'nin Sömügeci ve Sömürge-1957", Richard Wright'ın "Dinle Beyaz Adam-1957, Jean Paul Sartre'ın denemesi "Siyah Orfeus-1948" ve "Présence Africaine" ile "African Revolution" gibi yayınları içeren) bu dev okyanus dalgası içinde tartışmasız biçimde anahtar metinlerden biridir.

Bu dönem boyunca üretilen radikal edebiyatın bir çoğu gibi, Söylev, sömürge sorununu ön plana ve merkeze yerleştirir. Her ne kadar Césaire, komünizmle yakın ilişkisine

bağlı kalarak, modern proleteryayı, bir yere kadar devrimci bir güç olarak yüceltilmiş statüsünden ve tahtından tamamen indirmese bile, Avrupa işçi sınıfı pratikte Césaire'in eserinde görünmez.

Bu sömürgecilik hakkında bir kitaptır, sömürgeciliğin sömürgeleştirilen üzerindeki, kültür üzerindeki, tarih üzerindeki, medeniyetin hakiki içeriği üzerindeki ve en önemlisi sömürgeci üzerindeki etkisi hakkındadır. En halis Hegelyen üslup içinde, Césaire, sömürgeciliğin sömürgeciyi medenilikten çıkarmak üzere nasıl işlediğini gösterir:

İşkence, şiddet, ırksal nefret ve ahlaksızlık hakim sınıfı barbarlığın cehennem çukuruna daha ve daha derin biçimde iterek, sözüm ona uygarlaşmış olanların üzerinde bir ölü ağırlığı oluşturur. Sömürgeci gücün araçları barbar ve zalim bir şiddete ve korkutmaya dayanır ve son olarak sonuç bizzat Avrupa'nın alçalmasıdır.

Söylev'in İki Yönlü Anlamı

Aynı zamanda Avrupa da bağımlıdır. Césaire, Fanon'un "Avrupa abartmasız biçimde Üçüncü Dünyanın eseridir" şeklindeki meşhur önermesini önceleyerek, sömürgecilerin üstünlük duygularının ve dünyanın uygarlaştırıcıları olarak bir misyona sahip olduklarına dair inançlarının "öteki"yi bir barbara dönüştürmeye bağlı olduğunu bir daha ve bir daha ifşa eder.[17]

Afrikalılar, yerliler, Asyalılar emperyalistlerinkine eşit bir medeniyete veya bir kültüre sahip olamazlar, aksi halde sonrakilerin dünyanın geri kalanına hakim olmak ve

[17] Frantz Fanon, The Wretched of the Earth, çeviri: Constance Farrington(New York, Grove Pres,1967, sf 102)

sömürmek için hiçbir amacı ve meşrulaştırıcı nedeni kalmaz. Başka bir deyişle sömürgesel karşılaşma Césaire'nin "şeyleşme" olarak adlandırdığı biçimde sömürgeleştirilenin yeniden icadını ve geçmişin kasıtlı olarak ortadan kaldırılmasını gerektirir.

Söylev, bu nedenle iki yönlü bir anlama sahiptir: "Söylev" Césaire'nin sömürgeciliğin maddi ve manevi tahribatı hakkındaki söylevidir ve sömürgeci söylemin eleştirisidir.

Césaire'nin, bizim şu an "post-kolonyal çalışmalar" olarak adlandırdığımız eser patlamasını önceden görerek, Dominique O. Mannoni, Roger Caillois, Ernest Renan, Yves Florenne ve Jules Romains gibi şahsiyetler hakkındaki eleştirisi, diğerlerinin de ötesinde, açığa çıkartmaktadır ki sömürge ideolojisinin -ki bu ırksal ve kültürel hiyerarşinin ideolosidir- dolaşımı sömürgeci hakimiyeti olduğu kadar polis ve köle işgücünü de gerektirir.

Şaşırtıcı bir şekilde, onun içeriği üzerine ayrıntılı bir değerlendirme zahmetine girmeksizin öncü çalışmalardan biri olduğu nakaratını tekrarlamanın ötesinde, çok az sayıda post-kolonyal eleştiri, Söylev'e gereğince ilgi göstermiştir. Robert Young'ın "White Mythologies: Writing History and the West(1990)", Fanon'daki bazı argümanların önceden "Söylev'de bulunmasına karşın, post-kolonyal çalışmaların çıkış noktasını Fanon'un "Yeryüzünün Lanetlileri"yle başlatır.[18]

---

[18] Robert Young: White Mythologies: Writing History and the West(Londra: Routledge, 1990), sf119. Metnin sömürgecilik sonrası çalışmalarla ilişkisi hakkındaki fikirlerime etkide bulunan "Söylev"in zorlama bir savunması da Bart Moore-Gilbert'in Postcolonial Theory: Contexts, Practices, Politics (Londra: Verso, 1997)dir. "Söylev"in sadece Fanon'u değil Homi Bhabba, Edward Said, Wilson Harris, Chiuna Achebe ve Chinweisu'nun çalışmalarını da öncelediğini ileri sürer.

Diğer yandan, edebi eleştiriler ise ya "Söylev"i göz ardı etmeye ya da Césaire'nin Martinik Komünist Partisi'nin üyesi olarak 11 yıllık görevinden kaynaklanan bir aykırılık olarak reddetmeye meyillidir. "Söylev" Marksist ortodoksiye uyup uymayışına bakılarak okunagelmiştir.[19]

Faşizmin Bir Kaynağı Olarak Sömürgecilik ve Hümanizm Geleneği

Ben "söylev"in sömürgecilik, faşizm ve devrim hakkındaki düşüncelerimize eleştirel katkılarda bulunduğunu öne sürmek istiyorum. İlk olarak; onun Batı medeniyeti tarihini yeniden kalıba dökmesi, bizim faşizmin bizzat sömürgecilikten ve bu nedenle faşizmi tehdit ettiği düşünülen hümanizm geleneğinin ta kendisinden kaynaklanan köklerini yerli yerine oturtmamıza yardım ediyor.

İkincisi; Césaire, "Söylev"i yazdığında ne Marksizm hakkında kafası karışıktı ne de bir Marksist gibiymişçesine rol yapıyordu. Tersine, W.E.B Du Bois ve M.N. Roy gibi seleflerinin çizgisi üzerinde, sömürgecilik karşıtı mücadelenin dönemin temel tarihsel hareketi olarak proleter devriminin yerini aldığını savunarak Marx'ı revize etmeye girişiyordu. Akıl yürütmeleri müthiştir: gelmekte olan devrim kapitalizm sosyalizm karşıtlığı terimleriyle değil (son paragrafı saymazsak, buna daha sonra döneceğiz) bütünüyle yeni bir dünya hayal etmenin yolunu açacak

[19] Örnekleri için bknz. A. James Arnold, Modernism and Negritude:The Poetry and Poetics of Aimé Césaire(Cambridge: Harvard University Pres, 1981), M.A.M. Ngal, Aimé Césaire: Un Homme a la recherche d'une patrie(Dakar: Nouvelles Editions Africaines,1983), Lilyan Kesteloot ve B. Kotchy, Aimé Césaire, L'Homme et l'ouvre(Paris: Présence Africaine,1973), Jane L. Pallister, Aimé Césaire (New York: Twayne Publishers,1991), Susan Frutkin, Aimé Césaire: Black Between Worlds (Miami: Center for Advanced International Studies,1973)

olan, ırkçı ve sömürgeci sistemin toptan ve tamamen yıkılması biçiminde öne sürülüyordu.

Böyle bir dünyanın neye benzeyebileceği hiç telafuz edilmez, fakat bu da beni "söylev" hakkındaki son noktaya getiriyor: "Söylev" sürrealist bir metin olarak okunmalıdır, hatta belki de Césaire'nin bir isyan olarak şiir anlayışı (Rimbaud aracılığıyla) ve tarihsel materyalizmi yeniden gözden geçirmesinin niyetlenmemiş bir sentezi olarak. Bütün Marksist eleştirileri ve negritüdyen değerlendirmelerine göre, Césaire'in metni kişinin bilinç altının derinliklerine öyle bir iner ki sömürgecilik bütün var oluşuyla birlikte kavranabilir.

O işaret fişekleriyle doludur, öfkeyle doludur, mizahla doludur. Bir çözüm ya da strateji ya da bir el kitabı ya da özlü alıntılardan oluşan bir küçük kızıl kitap değildir. O şenlik ateşinin içinde dans eden bir alevdir.

Aimé Césaire'nin Hayat Hikayesi

Aimé Césaire'in bir sömürgecilik eleştirmeni olarak sicili kusursuzdur. 26 Haziran 1913'te beş kardeşiyle birlikte terzi bir anneyle yerel vergi müfettişi bir baba tarafından büyütüldüğü Basse-Pointe'nin küçük bir kasabasında, Martinik'te doğdu. Babasının iyi eğitimli olmasına ve küçük burjuvazinin kültürel duyarlılıklarını paylaşmalarına karşın, Césaire ailesi kırsal yoksulluğun eşiğine yakın yaşadı. Aimé 11 yaşında parlak ve erken yetişmiş bir öğrenci haline geldiğinde Fort-de France'daki Schoelcher Lisesi'ne kabul edildi.

Orada çocukluğundaki futbol arkadaşlarından biri olan Guyanalı Léon Gontran Damas ile tanıştı. (Damas siyah hareketini başlatma işinde Césaire ve Senegal'li şair

Léopold Sédar Senghor ile birlikte çalışmayı sürdürecekti) Césaire 1931 yılında liseyi bitirdi ve Fransızca, Latince, İngilizce ve tarihten ödüller aldı. Bir çok arkadaşının aksine, anavatan Fransa'ya gitmek üzere evden ayrılmak için bekleyemedi. "Antiller dünyasında huzurlu değildim" diye hatırlıyordu. Paris'te yedi yıl kaldığı süre boyunca bu değişecekti.[20]

Paris'e yerleşir yerleşmez, Ecole Normale Superieure'nin oldukça zor olan giriş sınavlarına hazırlanmak üzere Lycée Louis-le-Grand'a kaydoldu. Orada benzer düşünceli birkaç entelektüelle, ki en önemlisi Senghor'la tanıştı. Senghor ve bir başka Senegal'li entelektüel olan Osman Soce ile tanışmak Césaire'de Afrika'ya karşı bir ilgi uyandırdı ve onların ortak çalışmaları negritude akımını doğurdu.

O zaman Paris'te daha başka siyah diaspora entelektüel çevreleri ve özellikle Paulette Nardal ve Léo Sajous tarafından yayınlanan La revenue du monde noir'den gelen bir salon işleten Nardal kardeşler de vardı. Esas olarak Etienne Lero, Réne Ménil, J.M Monnerot ve Pierre ve Simone Yoyotte'den oluşan bir başka Martinikli öğrenci çevresi sürrealizme ve komünist devrime bağlılıklarını ilan etmek üzere bir araya geldiler.

1932'de yayınlanan ilk ve tek Légitime Défense sayılarında Fransızca konuşan siyah burjuvaziyi şiddetle suçladılar, Orta Amerika adaları edebiyatının haysiyetsizliğine saldırdılar, Langston Hughes ve Claude McKay gibi birçok siyah Amerikan yazarını tebrik ettiler ve (Scottsboro davasına özellikle dikkat çekerek) ırkçılığı kınadılar.

---

[20] Arnold, Modernism and Negritude,sf 1-8, alıntı sf 8

Césaire'nin Nardal kardeşlerin salonu hakkında bilgisi vardı ama kendi beğenilerine göre onu "aşırı burjuva" buluyordu. Ve bu yüzden Légitime Défense'yi okuduğunda grubun oldukça fazla asimile olduğunu düşünmüştü:

"Onları Fransız sürrealistlerinden ya da Fransız komünistlerinden ayırt eden hiçbir şey yoktu. Başka bir deyişle, onların şiirleri renksizdi."[21]

Césaire, Senghor, Léon Damas ve diğerleri L'étudiant noir denilen bir derginin etrafında toplanan farklı bir entelektüel çevrenin parçasıydılar. Derginin Mart 1935 sayısında, Césaire içinde ilk kez negritude terimini icat ettiği asimilasyona karşı tutkulu bir yazı kaleme aldı. Tam da o sırada Ecole Normale Superierue'nin giriş sınavları için Fransız ve Avrupa beşeri ilimleri üzerine harıl harıl çalışıyor olması ironik olmaktan da öte bir durumdur. Sınavlar Césaire'ye gerekli bedeli ödetti, bununla beraber, Césaire'nin alenen reddettiği bir kültürün ta kendisini özümseme zorunluluğu; fiziki ve duygusal bedelleri zaten yorucu olan perhizi daha da ağırlaştırmış olmalıdır.

Cahier d'un retour au pays natal

1935 yazı sırasında sınavlarını tamamladıktan sonra, bir öğrenci arkadaşıyla birlikte Yugoslavya'da kısa bir tatile çıktı. Adriyatik kıyılarını ziyaret ederken, belli bir mesafeden küçük bir adayı gördükten sonra yurdunun hatıralarıyla baş başa kaldı. Duygulanarak, gençliğinin Marti-

[21] Alıntı Depestre'nin kitabın sonunda yer alan mülakatından, Arnold, Modernism and Negritude, Paris'teki siyah diaspora aydınları için bknz. Tyler Stovall, Paris noir: African Americans in the Citi of the Light(Boston ve New York: Houghton Mifflin,1996) Brent Edwards, Black Globality: The International Shape of Black Intellectual Culture(Ph. D. Dissertation, Columbia University,1997)

nik'i -toprak, halk ve bu yerin görkemi- hakkında uzun bir şiir üzerinde çalışarak sabahladı. Ertesi sabah bu küçük ada hakkında bir araştırma yaptığında, buranın Martinska olduğunu öğrendi. Sihirli bir tesadüf sonucunda, o mehtaplı gece yazdıkları, sonradan onun en meşhur şiiri olacak şiirin ilk dizeleriydi: Cahier d'un retour au pays natal (Anavatanıma dönüş defteri). Ertesi yaz, Martinik'e döndü, fakat daha büyük bir yabancılaşma duygusuyla karşılaştı.

Harlem rönesansının Afro-Amerikan yazarları ve onların Güney temsilcileri üzerine tezini bitirmek için Fransa'ya döndü ve sonra, 10 Haziran 1937'de L'etudiant noir'da birlikte çalıştığı Martinikli öğrenci arkadaşı Suzanne Roussy'yle evlendi.[22]

Çift 1939'da Martinik'e döndü ve Fort de France'da öğretmenliğe başladılar. Réne Ménil, Lucie Thesée, Aristide Maugée, Georges Gratiant ve başkalarıyla güçlerini birleştirerek Tropiques isminde bir dergi çıkarttılar. Tropiques'in çıkmasıyla Martinik, Guadeloupe ve Guyana gibi sömürgeleri Vichy hakimiyeti altına sokacak olan Fransa'nın faşist Vichy rejiminin eline geçmesi aynı zamana rastladı. Sonuç ürkütücüydü, binlerce Fransız denizcisi adaya vardığı zaman, Césaire ve yoldaşlarının bu "renkkörü" Fransız kardeşliği hakkında sığınabilecekleri bütün yanılsamalar da paramparça oldu.

Irkçılıkları küstahça ve dolaysızdı. Edebiyat eleştirmeni A. James Arnold'un gözlemlediği gibi "Askeri rejimin duygusuzluğu, Martiniklilerin, resmi asimilasyon politi-

[22] Maryse Condé, "Cahier d'un retour au pays natal": Céesaire, Analyse critique(Paris: Hatier,1978); Norman Shapiro, ed., Negritude: Black Poetry from Africa an the Caribbean(New York: October House,1970)sf 224; Pallister, Aimé Césaire, ppxiii, xiv

kasının bir yere kadar maskelemiş olduğu, kendi ülkelerinin de diğerleri gibi bir sömürge olduğu gerçeğini yok saymalarını zorlaştırdı. Bu koşullar Césaire ve arkadaşlarını daha fazla sömürgecilik karşıtı bir duruş için hazırlayarak savaşın sonunda onların radikalleşmelerini sağladı.[23]

Tropique

Rejimin Tropique'i sansür etmeye ve yıkıcı olduğuna inanıldığı zamanlarda da yasaklamaya yönelik resmi politikası da grubun radikalleşmesini hızlandırdı. 10 Mayıs 1943 tarihli kötü bir şöhrete sahip bir mektubunda Martinik İstihbarat Servisi Şefi Kaptan Bayle, "ırksal ve sekter olan devrimci bir bakış açısına" sahip olduğu gerekçesiyle Tropique'nin yasaklanmasını savunuyordu. Bayle, editörleri toplumun maneviyatını zehirlemekle, nefret tohumları ekmekle ve ülkenin ahlaki değerlerini tahrip etmekle suçluyordu. İki gün sonra editörler parlak bir polemik üslubuyla şu cevabı yazdılar:

" 'Irkçılar', 'sekterler', 'devrimciler', 'nankörler ve vatan hainleri', 'ruhları zehirleyenler', bu sıfatların hiçbiri gerçekte bizleri gücendirmemektedir. Racine gibi 'ruhları zehirleyenler', Zola gibi 'nankörler ve vatan hainleri', Hugo gibi 'devrimciler'. İhtiraslı biçimde Rimbaud ve Lautréamont gibi 'sekterler'. 'Irkçılar', evet. Drumont ve Hitler'inkine karşı Toussaint L'Ouverture'ün ve Claude McKay'in ve Langston Hughes'in ırkçılıkları. Geri kalanı için bizden özür dilememizi veya davamızı savunmamızı veya yararsızca karşılıklı suçlamalara ve tartışmalara girişmemizi beklemeyin. Aynı dili konuşmuyoruz.

[23] Arnold, Modernizm and Negritude, pp12-13

İmza: Aimé Césaire, Suzanne Césaire, Georges Gratiant, Aristide Maugée, Réne Ménil, Lucie Thesée."[24]

Fakat Tropique'i yaşatmak için onu bir Batı Hint yerli kültürü dergisi gibi göstererek pervasızlıklarını kamufle etmeleri şarttı. Yine de, bütün baskı ve dalaverelere karşın Tropique dünyanın en önemli ve en radikal sürrealist yayınlardan biri olarak savaş boyunca varlığını sürdürdü. 1941'den 1945'e kadar dergide(Césaire'ler, Réne Ménil ve diğerleri tarafından) yayınlanan deneme ve şiirler postsömürge geleceğe ilişkin bir vizyon kadar sofistike bir sömürgecilik karşıtı duruşun evrimini de belli eder.

Onlarınki modernizmden ve sömürge öncesi Afrika'nın düşünce biçimlerinden ve pratiğinden yararlanan bir özgürlük vizyonuydu; aklı devrimcileştirmenin stratejisi olarak sürrealizmden, üretici güçlerin devrimcileştirilmesi için Marksizmden yararlandılar. Bu, bütün bu kuvvetlerden bağımsız bir pozisyon yaratma gayretiydi; yani Négritude, Marksizm ve sürrealizmin bir tür evliliğiydi ve bu alandaki kolektif çabalar genel olarak uluslararası sürrealizm üzerinde, özelde ise André Breton üzerinde derin bir etkiye sahip olacaktı.

Aynı zamanda Tropique, Breton ve aynı şekilde Pierre Mabille, Benjamin Peret ve diğer sürrealistler tarafından yazılan metinleri de yayınladı.[25]

---

[24] "Lettre du Lieutenant de vaisseau Bayle, chef du service d'information, au directeur de la revue Tropiques, Fort-de-France, 10 Mayıs 1943" ve "Réponse de Tropiques a M. Le Lieutenant de vaisseau Bayle, Fort-de-France, 12 Mayıs 1943"(Aimé Céesaire, Suzanne Césaire, Georges Gratiant, Aristide Maugée, René Méenil, Lucie Thesée), Tropiques, cilt1(tıpkıbasım)", Aimé Césaire(Paris: Editions Jean-Michel Place,1978) Documents-Annexes,ppxxxvi, xxxviii.

[25] Bknz. Michael Richardson, Refusal of the Shadow: Surrealism and the Caribbean, çeviri: Michael Richardson ve Krzysztof Fiijalkowsky(Londra:

Aslında, Suzanne Césaire'yi sürrealizmin en orijinal teorisyenlerinden birisi olarak ilan etmek yanlış olmaz. Sürrealizmi futurizm ve kübizm gibi dar "avant garde" eğilimlere hapseden eleştirmenlerin aksine, Suzanne Césaire onu Romantizm, sosyalizm ve Negritude gibi daha geniş hareketlere bağladı. Sürrealizm, diyordu, bir ideolojiden ziyade bir ruh halidir, "olağanüstü olan için sürekli bir hazır olma durumudur".

Tropique 1941 sayılarından birinde, Marksistlere yabancı olan terimlerle yeni imkanlar düşünüyordu; okurları "tuhaf, olağanüstü ve fantastiğin sahasını, belli eğilimlere sahip insanlar tarafından küçümsenen sahayı" kucaklamaya davet ediyordu. "Burası özgürleştirilmiş imajdır, şaşırtıcıdır ve daha fazla umulmadık ve büyük olamayacak kadar harikadır. Metamorfozların ve halisünasyon ve delilik işaretleri altında dünyanın alt üst oluşlarının başkanlığında şair, ressam ve sanatçı buradadır.[26]

Sürrealizm ve Aimé Césaire

Ve yine de olağanüstü olanın sahasından söz ettiği zaman, Martinik'te ve dünyanın geri kalanındaki günlük yaşamın ezici gerçekliğini bir an bile unutmadan, gözleri sömürgeci hakimiyetin zincirlerinin tam üzerindedir. "Sürrealizm ve Biz: 1943"te eşinin "Söylev"ine ulaşacak bir cesaret ve açıklıkla şöyle yazar:

"Nitekim, sürrealizm, bizim hayata karşı devrimci tav-

Verso,1996) s.7-15,69-182;Franklin Rosemont, ed., Andre Breton-What is Surrealism?: Selected Writings(New York: Pathfinder,1978), s. 83-92;Arnold, Modernism and Negritude,s12-13

[26] Penelope Rosemont, Surrealist Women: An İnternational Anthology(Austin: University of Texas Pres,1998)s.137; Franklin Rosemont, "Suzanne Césaire: In theLight of Surrealism (yazarın elindeki yayınlanmamış çalışma)

rımızla çelişmekten, onu sulandırmaktan veya yolundan saptırmaktan ziyade güçlendiriyor. İçimizdeki sabırsız kuvveti besliyor ve red etmelerden oluşan büyük ordumuzu durmadan kuvvetlendiriyor.

Ve ben aynı zamanda geleceği düşünüyorum.

Milyonlarca siyah el dehşetlerini dünya savaşının gözü dönmüş göklerine savuracak. Bütün insanların mirastan en çok yoksun bırakılanları uzun, uyuşturucu bir uykudan kurtulmuş olarak küllerin ovasından ayağa kalkacak.

Bizim sürrealizmimiz bu ayaklanan insanlara ta derinlerden gelen bir yumruk sağlayacak. Bizim sürrealizmimiz nihayet bugünün aşağılık dikotomilerini aşmamızı sağlayacak. (Beyaz/siyah, Avrupalı/Afrikalı, medeni/barbar) Nihayet yaşayan kaynaklardan çıkan Mahoulis'in sihirli gücünü yeniden keşfederek, sömürgeci ahmaklık kaynakçının mavi alevinde temizlenecek. Metal, çeliğin kesici yüzü, yani bizim benzersiz görüş alışverişimiz aracılığıyla değerimizi yeniden elde edeceğiz.[27]

Her ne kadar sürrealizmin Aimé Césaire üzerindeki etkisi son zamanlarda şüpheyle karşılansa da, onun sürrealizmi genellikle Andre Breton'un Cézaire üzerindeki etkisi bağlamında tartışılıyor. Sürrealizm bu bağlamda "Avrupa düşüncesi" olarak görülüyor ve Marksizm gibi, Avrupalı olmayan geleneğe yabancı olduğu düşünülüyor. Fakat bu tarz "difüzyonist" yorumlar Césaire'lerin sürrealizmin yenilikçileri olmaları ve Breton ve arkadaşlarını taze fikirlerle tanıştırmaları konusunda hiçbir açık kapı bırakmı-

[27] Penelope Rosemont, Surrealist Women: An İnternational Anthology,pp.136-137. "Surrealism and Us:1943" Refusal of the Shadow, yayına hazırlayan Michael Richardson,s.123-126 içinde yeniden basıldı, fakat ben Rosemont'un çevirisini tercih ediyorum.

yor. Ben Césaire'lerin yalnız sürrealizmi kucaklamakla kalmayıp- Paris grubundan bağımsız olarak gerçekleştiğini ekleyebilirim- yeni dehlizler açtıklarını ve "olağanüstünün sahası"nı teorileştirmede muazzam katkıları olduğunu belirtmek istiyorum.[28]

Bütün bunların ötesinde Aimé Césaire sürrealist eğilimlerini hiçbir zaman inkar etmedi. Kitabın sonuna eklenen röportajında bunu şöyle açıklıyor: "Sürrealizm bana kafam karışmış biçimde aradığım şeyi sağladı. Onu keyifle kabul ettim, çünkü, onda bir esin kaynağından çok bir doğrulanma buldum." Sürrealizm, onun açıklamasına göre kuvvetli bilinç altı güçlerini toplamasına yardım etti. "Bu, benim için, Afrika'ya çağrıydı. Kendime dedim ki: Yüzeysel olarak Fransız olduğumuz doğru, Fransız alışkanlıklarının izlerine sahibiz; Kartezyen felsefe tarafından, Fransız retoriği tarafından damgalanmış durumdayız; fakat bütün bunlarla bağımızı koparırsak, eğer derinlere inersek, o zaman karşılaşacağımız şey esas itibariyle siyah olacak." Ve Jacqueline Leiner ile bir başka röportajda, Breton'un rolü hakkında daha da fazla heyecanlıydı: "Breton bize cesaret getirdi, kuvvetli bir tavır almamıza yardım etti. Tereddütlerimizi ve araştırmalarımızı kısa kesti. Fark ettim ki; karşılaştığım sorunların çoğu Breton ve sürrealizm tarafından çözüldü. Breton'la karşılaşmamın kendi başıma vardığım yolun doğrulanması olduğunu söyleyebilirim. Bu bize zaman kazandırdı, şimdi haydi daha hızlı gidelim, daha uzağa gidelim. Karşılaşma sıra dışıydı."[29]

---

[28] Brent Hayes Edwards Césaire'nin sürrealizme şiirsel meydan okumasının aydınlatıcı bir betimlemesini sunar. O Césaire'in eserini sürrealizmden ayrılma olarak görürken ben daha çok bir dönüşüm olarak düşünmekten hoşlanıyorum. Brent Hayes Edwards, "Ethnics of Surrealism, Transition 78(1999), s. 132-134

Bunun ötesinde, 1940'ların sonunda bir komünist vekil olarak bile, Césaire *Le Surréalism en 1947* (André Breton ve Marcel Duchamp tarafından hazırlanan bir sergi kataloğu) gibi sürrealist yayınlarda şiirlerini yayınlamaya devam etti. Bu dönemin iki şiir koleksiyonundaki sürrealist imgeleri inkar edilemez: Les Armes miraculeuses-1944(Mucizevi silahlar) ve Soleil cou coupé-1948(Boynu vurulan güneş)[30]

Sürrealist Bir Metin Olarak Söylev

Césaire'nin 1944'te Haiti'ye yaptığı yedi aylık ziyaret boyunca yazdığı ve ertesi yıl Tropique'te gün ışığına çıkan denemesi, "Şiir ve idrak" şiirin devrimci doğası üzerine en sistematik ifadelerinden birini temsil eder. "Şiir bilgisi bilimsel bilginin büyük sessizliği içinde doğar" şeklindeki basit fakat provokatif önermeyle açılır ve sonra Césaire şiirin niçin dünyanın krizinin ötesine geçmek için ihtiyaç duyduğumuz bilgi biçimini gerçekleştirmede biricik yol olduğunu göstermeye girişir.

Césaire'nin geleceği görmeyi başarmanın, ilerlemek için ihtiyacımız olan bilgiyi elde etmenin metodu olarak şiirle kucaklaşması beş yıl sonra ortaya çıkacak olan "Söylev"i anlamak için çok önemlidir. "Söylev"i sömürgecilik gerçekliğine karşı tarihsel nesir şeklinde yazılmış bir şiir olarak düşünürsek, o zaman belki de Cesair'in işaret ettiği "Şiire önderlik eden şey, en anlaşılır ve net anlayış, en keskin duyarlılık ya da en ince duygulardan ziyade bir bütün olarak deneyimdir." ifadesine kulak verebiliriz.

---

[29] Jacqueline Leiner "Entretien avec A.C.", Tropique'in Aimé Césaire tarafından yayına hazırlanan birinci cildinde(tıpkıbasım)(Paris Editions Jean-Michel Place, 1978).

[30] Pallister, Aimé Césaire, s. 29-33

Bu, her şey anlamına gelir, her tarih, her gelecek, her hayal, her yaşam formu, bitkiden hayvana, her yaratıcı dürtü bilinçaltının derinliklerine gömülmüştür. Eğer şiir, elbette, bilginin ve isyanın güçlü bir kaynağıysa, Césaire'in onu "Söylev"in en keskin silahı olarak kullanması beklenir. Sanırım bir çok okur da onaylayacaktır; çınlayan, savaş tam tamları sesi çıkaran, kendiliğinden patlayan bu pasajlar denemenin en güçlü kısımlarıdır.

Fakat hipotezler, yeterli derecede kanıt, konu cümleleri ve madde işaretleriyle dolu sistematik bir eleştiri bekleyen okurların hayal kırıklığına uğrayacağı kesindir. Césaire'nin şiirsel bilgiye ilişkin üçüncü önermesini düşünün: " Şiirsel bilgi, içinde insanın seferber edilmiş zenginliklerinin tamamıyla nesneyi püskürttüğü şeydir."[31]

Sürrealizm aynı zamanda "Söylev"in oluşumunda da önemlidir çünkü, Pan Afrikanizme ve Siyah hareketine neden olan hareketler gibi o da kendi bağımsız anti sömürgeci köklerine sahiptir. Césaire'nin eleştirisinin ille de sürrealistlerden türediğini öne sürüyor değilim, daha çok Césaire(ve o zamanın daha bir çok siyah entellektüeli) ile sürrealistler arasında gerçekleşen karşılıklı etkilenmenin kısmen İmparatorluk'a karşı pozisyonlarındaki yakın eğilimle açıklanabileceğini öne sürüyorum.

1920'lerin ortalarına kadar Avrupa sürrealistleri genellikle radikal bildiriler hazırlayan fakat sosyal devrime çok az ilgi gösteren kültürel put kırıcılarıydı. Fakat 1925'te, Paris sürrealist grubu ve Fransız Komünist Partisi'nin aşırı sol kanadı Fransız sömürgeciliğine karşı Morokko'daki Rif ayaklanmasının lideri Abdülkerim'i destekleme nokta-

[31] "Poetry and Knowledge" olarak Michael Richardson tarafından yeniden yayına hazırlandı, Refusal of Shadow içinde, s.134-145

sında bir araya geldiğinde, bu durum değişecekti. Onlar aktif biçimde Fransız sömürge hakimiyetine bir son verme çağrısı yaptılar.

Aynı yıl, yazar ve Fransa'nın Japonya'daki büyük elçisi olan Paul Claudel'e yazdıkları bir açık mektupta Paris grubu şöyle ilan etti: " Biz derinden ümit ediyoruz ki devrimler, savaşlar ve sömürge ayaklanmaları, Şark'ta bile zararlı haşaratlarını savunduğunuz Batı medeniyetini yok edecektir."

Yedi yıl sonra, Paris grubu, sömürge sorunu üzerine en militan demeçlerini ortaya koydu. "Öldürücü insancıllık(1932)" başlığını taşıyan ve esas olarak Rene Crevel tarafından kaleme alınıp Andre Breton, Paul Eluard, Benjamin Peret, Yves Tanguy ve Martinikli sürrealist Pierre Yoyotte ve J.M. Monnerot tarafından imzalanan belge, sömürgecilik, kapitalizm, ruhban sınıfı, siyah burjuvazi ve ikiyüzlü liberaller üzerine amansız bir saldırıdır.

Modern Batının üzerine inşa edildiği hümanizmin ta kendisinin aynı zamanda köleliği, sömürgeciliği ve soykırımı meşrulaştırdığını öne sürdüler.

"Ve Biz Sürrealistler kronik ve kolonyal biçimdeki emperyalist savaşı bir iç savaşa çevirmenin tarafında olduğumuzu ilan ediyoruz. Böylece biz enerjilerimizi devrimin, proleteryanın ve onun mücadelesinin hizmetine sunuyoruz ve sömürge ve bundan dolayı renk sorununa karşı tavrımızı bu şekilde tanımlıyoruz."[32]

---

[32] Rosemont tarafından yayına hazırlanan Andre Breton-What is Surrealism?, s.36-37, Maurice Nadeau, The History of Surrealism, çeviren Richard Howard(Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press, 1989, orjinali1944), s. 117, "Murderous Humanitarianism" Race Traitor-Özel Sayı-Surrealism: Revolution Against Whiteness 9(Yaz 1998), s. 67-69 içinde yeniden basıldı. İlk kez Nancy Cunard tarafından yayına hazırlanan Negro: An Anthology(New York, 1996, orjinali 1934) de ortaya çıktı.

Batı Medeniyetinin Mantıki Sonucu Olarak Nazizm

"Öldürücü insancıllık" Césaire'nin eleştirisi ile birlikte yankılandığı sırada, Césaire'nin proleteryaya-Avrupa proleteryasına bu belgeyi imzalayanlardan daha az inancı vardı. Bundan başka, İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden dönemin bir ürünü olarak, "Söylev" sömürgecilik mantığıyla faşizmin yükselişi arasında direkt bir bağlantı kuruyordu.

Césaire Avrupa'nın "Nazizm kendisine zarar vermeden önce, onu temize çıkardığını, ona gözlerini kapadığını, onu meşrulaştırdığını, çünkü, o vakte kadar, o sadece Avrupalı olmayan insanlara uygulanmıştı, Nazizmi Avrupa'nın büyüttüğünü, ondan Avrupa'nın sorumlu olduğunu, ve kızıllarmış sular içindeki Batı, Hıristiyan medeniyetinin büyük binasını yıkıp yutmadan önce, onun her çatlağından damladığını, sızdığını, aktığını" kışkırtıcı bir şekilde ifade etti. Bu yüzden faşizmin gerçek suçu, "o zamana dek özel olarak Cezayir'in Araplarına, Hindistan'ın kulilerine ve Afrika'nın 'zenci'lerine tahsis edilmiş sömürge prosedürlerini beyaz insanlara tatbik etmekti.

Bu noktada Césaire'i "söylev" yayınlanmadan önce aynı sonuçlara ulaşmış olan radikal siyah entelektüellerin daha geniş bağlamı içine yerleştirmeliyiz , Cedric Robinson'un ileri sürdüğü gibi, W.E.B. Du Bois, C.L.R. James, George Padmore ve Oliver Cox'tan oluşan bir grup radikal siyah entelektüel, faşizmi ilerleme yürüyüşünden bir sapma, beklenmeyen bir sağ kanat sapması olarak anlamaktan ziyade Batı medeniyetinin bizzat kendisinin mantıki sonucu olarak anladılar. Onlar faşizmi kölelik ve sömürgeciliğin, kökleri yalnız kapitalist politik ekonomide değil aynı zamanda daha modernitenin şafağında bile onda bu-

lunan ırkçı ideolojilerde olan global sistemin yakın akrabası olarak gördüler. 1936 gibi erken bir tarihte sonradan Howard Üniversitesi'nde siyaset bilimi profesörü olacak olan Ralph Bunche, emperyalizmin faşizmi doğurduğunu öne sürüyordu.

"Faşist doktrin" diye yazıyordu Bunche " aşırı şovenizmiyle, devletin abartılmış yüceliğiyle, ırkın operakomik yüceltilmesiyle; dünyanın bütün karanlıkta kalmış halklarını fetheden ve acımasız sömürüsünü onlara yönelten dünya emperyalizmi politikasına güç verdi."

Du Bois bu hususta en berrak değerlendirmelerin sahibiydi: "Hitler ve Mussolini'nin komünizmle savaştığını ve beyaz insanları zengin, bütün siyahları fakir yapmak için ırksal önyargıları kullanmakta olduğunu biliyordum. Fakat Büyük Britanya'nın ve Fransa'nın sömürgeciliklerinin tam olarak aynı amaca ve faşistlerin ve Nazilerin kullanmaya çalışıyor oldukları aynı metotlara sahip olduğunu fark edinceye kadar bu böyle değildi."

Sonra, "Dünya ve Afrika(1947)"da şöyle yazar: "Toplama kampları, tamamen sakatlama ve öldürme, kadınların kirletilmesi veya çocukluk döneminin iğrenç küfürleri türünden hiç bir Nazi zulmü yoktur ki Hıristiyan Medeniyeti ya da Avrupa tarafından dünyayı yönetmek için doğmuş üstün bir ırk adına dünyanın her yerinde siyah insanlara karşı uzun zamandır uygulanmakta olmamış olsun."[33]

---

[33] Cedric J. Robinson, "Fascism and the Response of Black Radical Theorists"(yazarda bulunan yayınlanmamış çalışma), Cedric J. Robinson, "Fascism and the Intersection of Capitalism, Racialism and Historical Consciousness", Humanities in Society 3, sayı:6(Bahar 1983), s.325-349, Cedric J. Robinson, " The African Diaspora and the Italo-Ethiopian Crisis", Race and Class 27, sayı:2 (Bahar 1985), s. 51-65; W.E.B. Du Bois, The Autobiography of W.E.B. Du Bois, yayına hazırlayan Herbert Aptheker (New York: International Publishers,1968), s.306-306, Ralph J. Bunche, "French

"Barbar Zenci Fikri Bir Avrupa İcadıdır"

Üstün bir ırkın var olduğu fikrinin ta kendisi meselenin tam kalbine yerleşmiştir, ve bu yüzden "Söylev"in unsurları Afrika'nın başarılarını yeniden elde etmek için Negritude'un itici gücünden faydalanır. Çıkış noktasını Leo Frobenius'un "barbar zenci fikri bir Avrupalı icadıdır"[34] şeklindeki öğüdünden alan Césaire, sömürgecinin ilkel olanı "uygarlaştırma" misyonunun sadece bir sis perdesi olduğunu kanıtlamak için yola çıkar.

İlle de bir fark aranacaksa sömürgecilik; bütün toplumların, yüksek düzeyde sofistike ve kompleks şekilde işlemekle kalmayıp nasıl beraber yaşayabileceğimiz ve modern dünyayı nasıl yeniden kuracağımız konusunda Batıya değerli dersler de sunabilecek bütün toplumların korkunç yıkımıyla sonuçlanır. Cesair'in sömürge öncesi Asya ve Afrika kültürlerinin "pre-kapitalist olmakla kalmayıp aynı zamanda anti-kapitalist olduğu konusundaki" ısrarı, doğrusu, Julious Nyerere, Kenneth Kaunda ve Senghor gibi Afrikalı milliyetçi liderler tarafından geliştirilen ve Afrika'nın sosyalizmi sömürge öncesi köy yaşamı temelinde de kurabileceğine ilişkin romantik iddiaları da önceler.

"Söylev" Césaire'nin medeni Afrika'nın yolunu takip

---

and British Imperialism in West Africa", Journal of Negro History 21, no. 1(Ocak 1936), s.31; W.E.B. Du Bois, The World and Africa(New York: International Publishers,1947), s.23

[34] Césaire, Senghor ve Negritude Hareketindeki çalışma arkadaşları; Histoire de la civilisation africaine isimli muazzam etnografik çalışmasıyla Afrika medeniyetinin güçlü bir savunusunu sağlayan Alman irrasyonalisti Leo Frobenious'tan büyülenmişlerdi. Bknz. Suzanne Césaire, "Leo Frobenious and the Problem of Civilisation(1941), Refusal of the Shadow, yayına hazırlayan Michael Richardson içinde, s. 82-87; L.S. Senghor, "The Lessons of Leo Frobenious", Leo Frobenious:An Anthology, yayına hazırlayan E. Haberland (Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1973), s. Vii; Jacqueline Leiner, "Entretien avec A.C."

eden barbar Batı meselesinde yolu açtığı ilk yer değildir. Victor Schoelcjer'in "Esclavage et colonisation"a yazdığı önsözde şöyle der:

"Onların alıp götürdüğü adamlar evler inşa etmesini, imparatorluklar yönetmesini, şehirler kurmasını, toprağı ekip biçmesini, madencilik yapmasını, pamuk dokumasını, çelik yapmasını biliyorlardı.

Onların dinleri ülkenin kurucusuyla kurulan mistik bağlantılara dayanan kendi güzelliğine sahipti. Birlik, şefkat ve yaşa saygı üzerine inşa edilmiş gelenekleri memnuniyet vericiydi.

Zorlama yoktur, yalnız karşılıklı yardımlaşma, yaşama neşesi, özgürce kabullenilmiş disiplin.

Düzen-Samimilik- Şiir ve Özgürlük"[35]

Bu pasajı ve kitabın kendisini okumak, Césaire'nin Frantz Fanon adındaki en parlak öğrencilerinden birini derinden etkiledi. Fanon'un Afrika'daki şehirleri ve bilgisi geniş siyahların hikayelerini keşfetmesi bir ilham kaynağı oldu. "Bunların hepsi" diye yazıyordu Siyah Deri Beyaz Maskeler(1952)'de "geçmişteki mezarlarından çıktılar ve içindekilerle birlikte ortaya serildiler, mantıklı bir tarihsel mekan bulmamı mümkün kıldılar. Beyaz adam haksızdı, Ben ilkel değildim, bir yarım adam da değildim, Ben iki bin yıl önce bile altın ve gümüş içinde çalışan bir ırka aittim."[36]

Negritude "barbar zenci"yi ortadan kaldırmak için mu-

[35] Aimé Césaire, "Introduction to Victor Schoelcher", Esclavage et colonisation(Paris: Presses Universitaries de France,1948), s.7 aynı zamanda Fanon'un "Black Skin, White Masks", çeviren Charles Lam Markman(New York: Grove Pres,1967), 130-131'de de alıntı yapılmıştır.

[36] Fanon, "Black Skin, White Masks", s.130

cizevi bir silaha dönüştü. Cedric Robinson'un "Siyah Marksizm: Siyah Radikal Geleneğin Anlamlandırılması"nda işaret ettiği gibi bu kolay bir görev değildi, çünkü "Zenci"nin icadı –ve onunla beraber gelen tüm saf beyaz ırk uydurmaları ve ırksal sınırlama politikaları- Batının fizik ve entelektüel enerjilerinin muazzam boyutlarda harcanmasını gerektiriyordu.

Bütün bir Avrupalı "aydın" nesli, "Avrupalı" ırkının saflığını sağlamak için Avrupa'yı beyazlaştırmak üzere Mısır ve Nubia'nın kültürel ve entellektüel katkılarını Avrupa tarihinden silip süpürmek için canla başla çalıştılar. Bunun yanı sıra, onların tarihlerini yok etmek ve bütün kıtayı ve onun nesillerini bir yük hayvanı ya da vahşi putperestler derecesine indirgemek için yazılı sayfaları kullanarak bütün Afrika'yı her tür medeniyet görünüşünden soyutladılar.

Sonuç; bir tarafta göze çarpan biçimde ayrılmış, moderniteden yalnız kendisi sorumlu olan ve ırksal anlamda saf bir bütünlük olarak Avrupa'nın; diğer tarafta ise "Zenci"nin yaratılmasıydı.[37]

Yine de, Césaire her ne kadar sömürge öncesi Afrika'yı samimi, komünal toplulukların birleşimi olarak anlamlandırsa da, asla bir geri dönüş çağrısı yapmaz. Eski arkadaşı Senghor'un aksine, Césaire'nin Negritude'in içeriğine verdiği anlam gelecek odaklı ve moderndir.

"Söylev"deki pozisyonu gayet nettir: "Bizim için sorun geçmişi tekrarlamak için hayalci ve kısır bir girişim, değil aşmak ve ilerlemektir. Diriltmek istediğimiz, ölü bir toplum değildir. Bunu egzotikliğe meraklı olanlara bırakıyo-

[37] Cedric Robinson, Black Marxism: The Making of the Black Radical Tradition(Chapel Hill, NC: University of North Carolina Pres,2000)

ruz...Yaratmamız gereken yeni bir toplumdur, esaret altındaki kardeşlerimizin yardımıyla, modern zamanların üretici güçleriyle zengin, eski günlerin kardeşliği ve dayanışmasıyla sıcak bir toplum."

Césaire ve Komünizm

Hemen ardından şok edici satır gelir:

"Bunun mümkün olduğuna dair bazı örnekler için Sovyetler Birliği'ne bakabiliriz."

1950'de Césaire Martinik Komünist Partisi'nde beş yıldan beri lider konumundaydı. Komünist partiden Fort-de-France Belediye Başkanı seçildiği gibi Fransız Ulusal Meclisi'ne de milletvekili olarak seçilmişti. Şimdi, şu ana kadar yazdığı ve yaşadığı her şeye dayanarak sorabiliriz: Neden 1950'lerde Stalinizmi yeni bir toplumun örneği olarak gösterecekti?

Neden büyük bir şair ve sürrealizmin başlıca seslerinden biri derhal Komünist Parti'ye katılacaktı?

Aslında, savaş sonrası dünyanın genel durumunu düşününce onun kararı hiç de şok edici değildir. Bir kere, savaştan sonra dünya çapındaki komünist partilerin ve özellikle Avrupa'dakilerin itibarlarının zirvesinde olduklarını ve Joe Stalin'in savaş yıllarını liberal demokrasinin müttefiki olarak geçirdiğini hatırlayın.

İkincisi bir çok önde gelen yazar ve sanatçı kendilerini radikal toplumsal dönüşüme adamışlardı, özel olarak Karayiplerde ve Latin Amerika'da komünist olmuşlardı, Césaire'nin arkadaşları Jacques Romain, Nicolas Guillen ve René Depestre de bunlar arasındaydı.

Üçüncüsü, politikaya katılmaya istekli olan Césaire bu

şekilde etkili olabileceğini erkenden öğrendi. Aşağı yukarı seçilir seçilmez, Martinik, Guadeloupe, Guyana ve Reunion'u koloni statüsünden Fransız Cumhuriyeti'nin departmanlarına dönüştürmeye girişti. Departmantalizasyonun bu bölgeleri Fransız metropolündeki departmanlarla eşit bir mevkiye getireceği hususunda ısrar ediyordu. Césaire'nin dokunaklı ve tutkulu argümanları 1946'da departmantalizasyonla sonuçlanan bir yasanın çıkmasını sağladı. Buna rağmen, eski kolonilerin cumhuriyet tarafından özümsenmesinin eşit hakları sağlama alacağına dair hayali boş bir hayale dönüştü.

Sonunda, çoğu zaman Martinikli siyah bürokratları yerinden ederek sömürgelere daha büyük sayılarda Fransız görevli gönderildi. Bu sırada 1955'te "Söylev"in genelde bilinen üçüncü baskısını kaleme aldı, artık departmantalizasyonun sözünü sakınmayan bir eleştirmeni haline gelmişti.[38]

Böylece, Césaire'nin bir komünist lider olarak rolüne bakınca, "Söylev"de Sovyetler Birliği'ne selam göndermesine yada metnin son satırlarında bile proleter devrimini kurtarıcımız olarak adlandırmasına şaşırmamamız gerekir. Yine de asıl şaşırtıcı olan bu ifadelerin metnin geri kalanıyla nasıl bağdaşmaz olduğudur.

Césaire'nin Tanımladığı Yeni Üçüncü Dünyacı Evrensellik

Avrupa'nın ölmekte olan, kendi kendini tahrip etmenin eşiğinde olan (sömürgeci şiddetin ve zulmün ödleklerinin beyaz işçi sınıfı dilleri bağlı bir yardakçılıkla her şeyi

[38] Arnold, Modernism and Negritude, s.114, 169-170; Susan Frutkin, Aimé Césaire: Black Between Worlds, s.26-27

seyrederken gelip ülkelerine tünedikleri) bir medeniyet olduğunu gösterdikten sonra, son çözüm olarak proleter devrimi önerir. Ama kitabın başından sonuna kadar Avrupa'da kurtarılmaya değer hiçbir şey olmadığını, Avrupa işçi sınıfının ırkçılığı, emperyalizmi ve sömürgeciliği desteklemede Avrupa burjuvazisiyle güçlerini birleştirdiğini ve sömürgelerdeki ayaklanmaların ileriye giden yolu işaret edebileceğini belirterek Fanon'u önceler.

Temelde, "Söylev" Marksizme karşı bir meydan okuma ya da revizyondur, sürrealizmden Césaire'nin erken dönem şiirlerindeki rasyonalizm karşıtı fikirlerden ve Negritude içindeki keşiflerden faydalanır. Sömürgeciliğin yok etmeye çalıştığı şeylerden doğacak olan yeni manevi değerler için haykırma biçimiyle hiç de materyalist değildir.

Césaire'in Marksizme karşı tutumu "Söylev"in üçüncü baskısının çıkışından bir yıldan az bir süre sonra daha da netleşir. Césaire Ekim 1956'da partiden istifasını sunarak FKP Genel Sekreter'i Maurice Thorez'e meşhur mektubunu kaleme alır. Stalinizmden acı verici serzenişlerinin ötesinde mektubun esası sömürge sorunuyla ilgilidir- ama sadece sömürgelere yönelik parti politikalarıyla değil metropoldaki ve Martinik'te komünist partiler arasındaki kolonyal ilişkiyle de. Siyah insanların kendi kaderlerini tayin etme ihtiyacında olduğunu ileri sürerek "sömürge sorununun daha önemli global meselelerin tali bir parçası olarak ele alınması"na karşı uyarıda bulunur.

Bir başka deyişle ırkçılık sınıf mücadelesinin tali bir parçası sayılamaz. Césaire'in mektubu "Söylev"e kıyasla üçüncü dünyanın birliği fikrinin daha cesur, daha dolaysız bir açıklamasıdır. Halen kendini Marksist olarak tanımlasa ve ittifaklara açık olsa bile "İlahi hak ve yetkiye sahip hiçbir müttefik olamaz" diyerek uyarıda bulunur.

"Eğer komünist partinin peşinden gitmek "en canlandırıcı dostluklarımızı ortadan kaldıracaksa, bizi diğer Batı Hint adalarına bağlayan ilişkiyi ortadan kaldıracaksa, bizi Afrika'nın çocuğu yapan bağı koparacaksa, o zaman ben derim ki komünizm, bizi, yaşayan bir kardeşliği bütün soğuk soyutlamaların en soğuğuna benzeyen bir şeyle değiştirmeye zorlayarak bize zarar vermiştir."

Daha önemlisi Césaire'in yeni bir toplum için yolu temizleyecek olan bir üçüncü dünya ayaklanmasına yatırım yapması Fanon'u önceler. Pratikte "evrensel" olanı, Avrupa'yı ayrıcalıklı kılmayan bir biçimde yeniden tanımlamayı tercih ederek; Avrupa'dan, eski hümanizmden ve bunların evrensellik iddialarından vazgeçmişti.

Césaire şöyle açıklıyor:

"Kendimi dar grup bağlılığıyla sınırlamayacağım. Fakat nereden geldiği belli olmayan bir evrenselcilik için de kaybolmak niyetinde değilim...Farklı bir evrensellik anlayışım var. Kendine özgü olanla, mevcut bütün kendine özgü olanlarla, her birini derinleştirerek ve her birinin bir arada varoluşuyla zenginleşmiş bir evrensellik."[39]

Césaire'in "Söylev"de tane tane söylediği ve Thorez'e mektubunda daha açık biçimde ifade ettiği şey, dekolonizasyon çağında Afrikalı entelektüeller arasında hızla ilerleyen ruhu damıtmıştır. O zamanlar, bu her yere yayılan ruh neticede Negritude ne anlama geliyorsa işte oydu, hiçbir zaman basit bir ırksal köktencilik meselesi değildi.

Eleştirmen, bilgin ve film yapımcısı Manthia Diavara dönemin atmosferini ve sömürgeci düzenin "Söylev" tü-

[39] Aimé Césaire, Letter to Maurice Thorez(Paris: Présence Africaine,1957), s.6, s.7, s.14-15

ründen radikal eleştirilerinin yeni nesil için ne anlama geldiğini çok iyi yakalar:

"Negritude'nin Afrika'dan bile büyük olduğu fikri, evrensel kurtuluş vaat eden uluslararası bir hareketin parçası olmamız, kaderimizin dünya çapında işçilerin ve sömürgeleştirilen halkın evrensel kurtuluşuyla birleşmesi, işte bütün bunlar daha önceden bizim için geçerli olan kandaşlık, etnisite ve ırka kıyasla bize çok daha büyük ve önemli bir kimlik sağladı. Yeni tarihsel misyonumuzun farkına varmamız bizi o günlerde atalarımızın arkaik kimlikleri olarak gördüklerimizden ve onların dinsel hilelerinden özgürleştirdi, bu bizi ırktan özgürleştirdi ve Fransız kimliğinin beyazlığından duyduğumuz korkuyu aklımızdan çıkardı. Çok yakın bir zaman önce sömürgeleştirilmiş ve dünya tarafından hor görülmüşken insanlığın kurtarıcıları olarak anılmak, bizlere, kapitalizmi, her türden ırkçılığı ve kabileciliği küçümseyişimizi çoğaltan bir haklılık duygusu kazandırdı."[40]

Son olayların ışığında-Doğa Afrika'daki soykırım, kıta çapında demokrasinin çöküşü, Küba'nın izole edilmesi, üçüncü dünya olarak adlandırılan yerlerde ilerici hareketlerin yok edilmesi- bazıları doğruluk anının çoktan geçip gittiğini, Césaire ve Fanon'un tahminlerinin yanlışlandığını ileri sürebilir.

Avrupa'nın Adımlarını Takip Etmeme Çağrısı

Aptalların sömürgeciliğin yenilenmesi çağrısı yaptığı, şiddet ve istikrarsızlık tanımlarının "barbarlık" ve "geri-

[40] Manthia Diawara, In Search of Africa(Cambridge: Harvard University Press, 1998), s.6-7. Diawara'nın denemesinin esas konusu Jean-Paul Sartre'ın "Black Morpheus"u olsa da, burada Césaire ve Fanon'unkiler de dahil olmak üzere bütün literatürden genel olarak bahsediyor.

lik" gibi tam da Césaire'in bu sayfalarda eleştirdiği sömürgeci dille yapıldığı bir dönemle karşı karşıyayız. Fakat bu bütünüyle bir mistifikasyon, sömürgecilik formal biçimiyle parçalandı ama sömürgeci devlet yerinde duruyor.

Demokrasinin birçok sorunu, öncekinden temel farkı içinde siyah yüzlerin de bulunması olan eski sömürge devletinin ürünü. Bu durum, ister eski tip İngiliz veya Fransız görevliler olsun, ister yeni Amerikan şirketlerinin yöneticileri yada "geri" ülkelere sempatisi tam da Césaire'in teşhir ettiği sömürgeci söylemi yansıtan Stalinistler olsun, sömürgeci efendilerini taklit etmekten memnun bir yeni yönetici sınıfın-Fanon'un kendisi hakkında bizi uyardığı sınıfın- yükselişiyle ilgilidir.

Postsömürge teorisinin hakiki radikallerinin size söyleyeceği gibi, hemen hemen "postsömürge" anındayız. Resmi aygıt ortadan kaldırılmış olabilir, ama sömürgeci hakimiyetle birlikte kurulan politik, ekonomik ve kültürel bağlantılar birkaç değişiklik dışında halen devam ediyor.

"Söylev" düşünme biçimine kıyasla politik ekonominin özellikleriyle az ilgilendi. Buradaki ders şudur; sömürgeci hakimiyet kusursuz bir düşünme biçimini ve geliştirilen, iyi olan ve medenileşen her şeyin Avrupa terimleriyle tanımlanması ve ölçülmesini gerektirir. "Söylev" dünyaya mümkün olduğu kadar hızlı biçimde ilerleme çağrısı yapar, bununla birlikte şiddet, yok etme ve soykırım üzerine inşa edilmiş olan hakim sınıfların ilerleme ideolojisini yok etmeye çağırır.

Hem Fanon hem de Césaire siyahi dünyayı Avrupa'nın adımlarını takip etmemeleri, eski yola da geri dönmemeleri, fakat hep birlikte yeni bir yön çizmeleri yönünde uyarmıştır. Bugün tanık olduğumuz şey, her nasılsa (ve

burada Césaire'in hala Fort-de-France Belediye Başkanı olarak nutuk atmaya devam ettiği sevgili Martinik'ini de ekliyorum) bu özet sayfalarda yakalanan tasavvur ve vizyonu yansıtıyor.

Aynı eski politik partiler, aynı ordular, aynı emek sömürüsü yöntemleri, aynı hapsetme taktikleri, sürgüne gönderme, radikal anlamda farklı bir yaşama biçimini hayal etmeye ve gözlerimizin tam önünde olağanüstü olanı yaratmaya cesaret eden sanatçı ve entelektüellerimizi söndürmek.

Son olarak, "Söylev" bir yol haritası ya da bir devrim projesi olmaya niyetlenmedi. O bir şiirdir ve bu yüzden de isyandır. O, Césaire'in kendi mucizevi silahlarından gelen, Tropique'deki çalışmasıyla şekillenen, kalıba dökülen ve Vichy rejimine meydan okuyan, Avrupa kültürünü öğrenme ve hem Fransa'dan hem de anavatanından yabancılaşma duygusuyla oluşan bir ayaklanma hareketidir.

O bir ayaklanmadır, patron, yönetici, öğretmen ve yoldaş olarak ortaya çıkan efendiye vurulan bir darbedir. Büyük Batı medeniyeti metinlerinin bir yanından diğer yanına kalın fırça darbeleriyle yazılan devrimci bir duvar yazısıdır; öldürücü bir kesinlikle fırlatılan ve geride kalanlarla yeni bir tarih yazabileceğimiz şekilde savaş alanını temizleyen bir el bombasıdır. "Söylev" hiç de bozuk bir düzen üzerine cansız bir belge değildir. İlle de fark aranacaksa farklı bir ilerleme yolu için hayal dünyamızın derinliklerine inmeye bir çağrıdır. Tam da Césaire'in kapitalizmin yamyam doğasını ve şiirsel bilginin gücünü aydınlatmak için Lautreamont'un Chants de Maldoror'undan faydalanması gibi, "Söylev" sömürgeciliğin sonuçlarına ilişkin yeni kavrayışlar ve sömürgecilik sonrası düştüğümüz çıkmazdan bir çıkış yolu hayal etmek için bir model sunar. Halen

eski sömürge düzeninin bütün izlerini ortadan kaldırma ihtiyacında olmamıza karşın, eskiyi yıkmak savaşın sadece yarısıdır.

Aimé Césaire'yle Röportaj

"BİZİM MÜCADELEMİZ YABANCILAŞMAYA KARŞI BİR MÜCADELEYDİ"

Rene Depestre

Aşağıdaki röportaj 1967'de Haiti'li şair ve militan RENE DEPESTRE tarafından yapıldı. İlk kez Poesias'ta, Casa de las Americas tarafından yayınlanan Aimé Césaire'in yazılarının bir antolojisi içinde yer aldı. İspanyolca'dan İngilizce'ye çeviri Maro Riofrancos tarafından yapıldı. Çeviri, başlık ve ara başlıklar bana aittir.

Şiirden Vazgeçerek Şair oldum

RENE DEPESTRE: Eleştirmen Lilyan Kesteloot "Anavatanıma Dönüş"ün otobiyografik bir kitap olduğunu yazmıştı. Doğru mudur?

AİME CESAİRE: Kesinlikle. Otobiyografik bir kitaptır, ancak aynı zamanda kendimi anlamaya çalıştığım bir kitaptır. Belirli bir biçimde bir biyografiye kıyasla gerçekliğe daha yakındır. Onun genç bir adamın kitabı olduğunu hatırlamalısınız: kitabı tam da çalışmalarımı bitirip Martinik'e döndükten hemen sonra yazmıştım. Bunlar on yıllık bir eksiklikten sonra ülkemle kurduğum ilk temaslardı, bu yüzden kendimi bir izlenimler ve imajlar denizi tarafından hücuma uğramış halde buldum. Aynı zamanda Martinik'in geleceği üzerine derin bir ızdırap duydum.

RENE DEPESTRE: Kitabı yazdığında kaç yaşındaydın?

AİME CESAİRE: Yaklaşık 26 yaşında olmalıyım.

RENE DEPESTRE: Ancak, en çok göze çarpan yanı muazzam olgunluğuydu.

AİME CESAİRE: Yayınlanan ilk kitabımdı, ama biriktirdiğim ya da tedricen oluşturduklarımı da içeriyordu. Bunlardan önce oldukça az şiir yazmış olduğumu hatırlıyorum.

RENE DEPESTRE: Fakat onlar yayınlanmamıştı.

AİME CESAİRE: Yayımlanmamışlardı, çünkü onlardan çok memnun değildim. Gösterdiğim arkadaşlarım onları ilginç bulmuşlardı ancak beni tatmin etmedi.

RENE DEPESTRE: Neden?

AİME CESAİRE: Çünkü kendime ait bir biçim bulmuş olduğumu düşünmüyordum. Hala Fransız şairlerinin etkisi altındaydım. Kısacası, "Anavatanıma Dönüş Defteri" bir düzyazı şiir biçimini alsaydı, gerçekten de bu şans eseri olacaktı. Fransız edebiyat geleneğiyle bağlarımı koparmak istememe karşın, şiire sırtımı dönmeye karara verdiğim ana kadar kendimi onlardan kurtaramadım. Aslında, şiirden vazgeçerek şair olduğumu söyleyebilirsiniz. Ne demek istediğimi anlıyor musun? Şiir benim için kabul edilmiş Fransız biçiminin üstümdeki boğucu hakimiyetini ortadan kaldırmanın tek yoluydu.

RENE DEPESTRE: Seghers tarafından yayınlanan seçme şiirlerinin önsözünde Lilyan Kesteloot Mallarme, Claudel, Rimbaud ve Lautreamont'u seni etkileyen şairler arasında sayıyor.

AİME CESAİRE: Lautreamont ve Rimbaud benim neslimin birçok şairi için muazzam bir esin kaynağıydı. Ayrıca Claudel'den de vazgeçmediğimi de söylemeliyim. Sözgelimi, Tete d'Or bende derin izler bırakmıştır.

RENE DEPESTRE: Şüphesiz, muazzam bir şiirdir.

AİME CESAİRE: Evet, gerçekten muazzam bir şiirdir,

çok güzeldir. Doğal olarak, Claudel hakkında beni kızdıran pek çok şey vardı, ama her zaman onu büyük bir dil ustası olarak gördüm.

RENE DEPESTRE: "Anavatanıma Dönüş" senin kişisel deneyiminin damgasını taşır, bir Martinikli genç olarak yaşadıklarının, ve ayrıca zenci ırkının Fransız etkisinin tayin edici olmadığı Antiller'deki yolculuğuyla ilgilidir.

AİME CESAİRE: Kendi üzerimdeki Fransız etkisini inkar etmiyorum. İstesem de istemesem de, bir şair olarak kendimi Fransızca ifade ediyorum ve Fransız edebiyatı çok açık biçimde beni etkilemiştir. Fakat kuvvetle vurgulamak isterim ki –Fransız edebiyatının bana sağladığı elemanları bir ayrılık noktası olarak kullanırken- aynı zamanda daima Afrika mirasıyla iletişim kurma olanağına sahip bir dil yaratmaya çalıştım. Başka bir deyişle, benim için Fransızca yeni ifade biçimleri geliştirmekte kullanmak istediğim bir araçtı. Bir Antil Fransızcası, bir siyah Fransızca, hala Fransızca olmaya devam eden ancak siyah bir karaktere sahip bir dil yaratmak istedim.

Sürrealizm Benim İçin Afrika'ya Çağrı Anlamına Geliyordu

RENE DEPESTRE: Sürrealizm bu yeni Fransız dilini keşfetme çabalarına yardımcı oldu mu?

AİME CESAİRE: Sürrealizmi kabul etmeye hazırdım, çünkü sürrealist şairleri etkileyen aynı yazarları başlangıç noktası olarak kullanarak kendim bunu önceden geliştirmiştim. Benim ve onların düşünme biçimleri ortak referans noktalarına sahipti. Sürrealizm bana kafam karışmış biçimde aradığım şeyi sağladı. Onu keyifle kabul ettim çünkü onda bir esin kaynağından daha çok bir doğrulan-

ma buldum. O Fransız dilinin infilak olmasını sağlayan bir araçtı. Her şeyi tamamen sarstı. Bu çok önemliydi çünkü geleneksel biçimler -sıkıcı ve çok kullanılmış biçimler- beni eziyordu.

RENE DEPESTRE: Bu da sürrealist harekette senin ilgini çeken şeydi...

AİME CESAİRE: Sürrealizm özgürleştirici bir faktör olduğu ölçüde beni etkiledi.

RENE DEPESTRE: Öyleyse sürrealizmin içerdiği özgürlük kavramına çok duyarlıydın. Sürrealizm derin ve bilinçaltı kuvvetleri açığa çıkartıyordu.

AİME CESAİRE: Aynen öyle. Ve benim düşünme biçimim şu çizgileri takip etti: İyi öyleyse, eğer sürrealist yaklaşımı benim özel koşullarıma uygularsam, bu bilinç altı kuvvetlerini bir araya toplayabilirim. Bu, benim için Afrika'ya çağrı anlamına geliyordu. Kendime dedim ki: Yüzeysel olarak Fransız olduğumuz doğru, Fransız alışkanlıklarının izlerini taşıyoruz; Kartezyen felsefeyle, Fransız retoriğiyle damgalanmış durumdayız, ancak eğer bütün bunlarla bağımızı kopartır ve derinliklerimize inersek, bulacağımız esasta siyah olduğumuz olacak.

RENE DEPESTRE: Başka bir deyişle, bu bir yabancılaşmadan kurtulma süreciydi.

AİME CESAİRE: Evet, benim sürrealizm olarak yorumladığım bir yabancılaşmadan kurtulma süreci.

RENE DEPESTRE: Öyleyse sürrealizm senin eserlerinde kendisini şöyle ortaya koydu: Otantik karakterini ve bir şekilde Afrika mirasını geri kazanma çabası olarak.

AİME CESAİRE: Kesinlikle.

RENE DEPESTRE: Ve bir zehrini giderme süreci olarak.

AİME CESAİRE: Derinliklere dalış. O benim için Afrika'nın içine dalmaktı.

RENE DEPESTRE: Bilincini kurtarmanın bir yoluydu.

AİME CESAİRE: Evet, toplumsal varoluşun altında, her çeşit ırsi tabakanın ve alüvyonun tortularını bıraktığı bir derin varoluşun bulunduğunu hissettim.

Martinik'li öğrenciler ya Fransız sağcıları yada Fransız solcuları tarafından asimile ediliyorlardı

RENE DEPESTRE: Şimdi, Paris yaşamında L'Etudiant noir isimli küçük dergide Leopold Sedar Senghor ve Leon-Gontran Damas ile birlikte çalıştığın döneme gelmek istiyorum. Bu dönem, "Anavatanıma Dönüş"te ifade edilen Negritude'in ilk aşaması mıydı?

AİME CESAİRE: Evet, onu algıladığımızda o zaten çoktan beri Negritude idi. Grubumuzda iki eğilim vardı. Bir tarafta, J. Monnerot, E. Lero ve Rene Menil gibi soldan, zamanın komünistlerinden insanlar vardı. Komünist oldukları için onları destekledik. Fakat çok geçmeden onlardan ayrılmak zorunda kaldım-bunu Senghor'a borçluyum-çünkü onlar Fransız komünistleriydi. Onları Fransız sürrealistlerinden ve Fransız komünistlerinden ayıran hiçbir şey yoktu. Başka bir deyişle şiirleri renksizdi.

RENE DEPESTRE: Yabancılaşmadan kurtulmaya çalışmıyorlardı.

AİME CESAİRE: Bence asimilasyonun izlerini taşıyorlardı. O zamanlarda Martinik'li öğrenciler ya Fransız sağcıları yada Fransız solcuları tarafından asimile ediliyorlardı. Fakat her zaman bu bir asimilasyon süreciydi.

RENE DEPESTRE: Esas olarak seni Komünist Martinik'li öğrencilerden ayıran Zenci sorunuydu.

AİME CESAİRE: Evet, Zenci sorunu. O sıralarda komünistleri bizim Zenci özelliklerimizi unuttukları için eleştiriyordum. Komünist gibi davranıyorlardı, burası tamam, ama teorik, soyut komünistler gibi. Politik sorunların bizim Zenci olarak koşullarımızla ilgisi olmadığını öne sürdüm. Biz çok sayıda tarihsel özelliklerimizle birlikte Zenciyiz. Sanırım, bu konuda Senghor'dan etkilenmiş olmalıyım. O zaman Afrika hakkında neredeyse hiçbir şey bilmiyordum. Senghor kendisiyle karşılaştıktan hemen sonra, bana Afrika hakkında bir çok şey anlattı. Üzerimde büyük bir etkisi oldu: Afrika'yı ve Afrika'nın benzersizliğini açığa çıkarttığı için ona çok şey borçluyum. Ve ben de bütün gerçekliğimi kuşatacak bir teori geliştirmeye çalıştım.

Komünizmi Yerelleştirmeyi Denedim

RENE DEPESTRE: Komünizmi yerelleştirmeyi denedin.

AİME CESAİRE: Evet, bu benim çok eski bir eğilimimdi. Hatta sonraları komünistler Zenci sorunu lehine konuştuğum için beni terk ettikleri zaman bile-ki bunu benim ırkçılığım olarak adlandırıyorlardı-. Fakat şöyle cevap verecektim: Marks tamam, ama Marks'ı tamamlamamız gerekiyor. Zencilerin kurtuluşunun sadece politik bir kurtuluştan daha fazla şeyler içerdiğini hissediyordum.

RENE DEPESTRE: L'Etudiant noir, Birleşik Devletler'deki Zenci Rönesansı Hareketi, Haiti'deki La Revue indigene ve Küba'daki Negrismo ile bağlantılı olarak iki dünya savaşı arasındaki hareketler arasında bir ilişki görüyor musun?

AİME CESAİRE: Bu hareketlerden etkilenmedim çün-

kü onları tanımıyordum. Fakat paralel hareketler olduklarına eminim.

RENE DEPESTRE: İki dünya savaşının arasındaki yıllarda Haiti'de, A.B.D.'de, Küba'da, Brezilya'da, Martinik'te Afrika'nın kültürel özgünlüklerinin farkına varan paralel hareketlerin doğmasını nasıl açıklıyorsun?

AİME CESAİRE: Dünya tarihinin bu döneminde Zenciler arasında bir bilinçlenmenin var olduğunu ve bunun kendini aslında birbiriyle hiçbir ilişkisi olmayan bu hareketler içinde ortaya koyduğunu düşünüyorum.

RENE DEPESTRE: Sıra dışı bir fenomen olarak Jazz vardı.

AİME CESAİRE: Evet, Jazz fenomeni vardı. Marcus Garvey hareketi vardı. Çocukken bile insanların Garvey hakkında konuştuklarını çok iyi hatırlıyorum.

RENE DEPESTRE: Marcus Garvey konuşmaları A.B.D.'nin Zenci kitlelerini harekete geçiren bir çeşit Zenci peygamberiydi. Hedefi bütün Amerikalı Zencileri Afrika'ya götürmekti.

AİME CESAİRE.: Bir kitle hareketinin ilham kaynağı oldu ve yıllarca Amerikan Zencilerinin sembolü olarak kaldı. Fransa'da Le Cri des negres adında bir gazete vardı.

Siyahlar Arasındaki Dayanışmanın Farkına Varma

RENE DEPESTRE: Sanırım, Dr. Sajous, Jacques Roumain ve Jean Price-Mars gibi Haitililer de bu gazetede birlikte çalışmışlardı. Ayrıca La Revue du monde noir'nın Rene Maran, Claude McKay, Price-Mars, Achille kardeşler, Sajous ve diğerleri tarafından çıkarılan altı sayısı vardı.

AİME CESAİRE: O sıralar Langston Hughes ve Claude

McKay'in şiirlerini okuduğumuzu çok iyi hatırlıyorum. McKay'in kim olduğunu çok iyi biliyordum, çünkü Paris'te 1929'da ya da 1930'da Amerikan Zenci şiiri antolojisi çıkmıştı. Ve McKay'in romanı, Banjo-ki Marseilles'teki dok işçilerinin yaşamını anlatıyordu-1930'da yayınlanmıştı. Bu gerçekten de bir yazarın Zencilerden söz ettiği ve onlara edebi bir değer verdiği ilk çalışmalardan birisiydi. Bu yüzden herhangi bir Amerikalı zenciden etkilenmemiş olmama karşın, en azından ABD'deki hareketin çok berrak bir bilinçliliğe ulaşılmasında vazgeçilmez olduğunu hissettiğimi de söylemek zorundayım. Kabaca belirtmek gerekirse 1920'ler ve 1930'lar boyunca üç temel etki altında kaldım. İlki, Mallarme, Rimbaud, Lautreamont ve Claudel'in eserleri aracılığıyla Fransız edebiyatının etkisiydi. İkincisi Afrika'ydı. Afrika hakkında çok az şey biliyordum, ama etnografik incelemeler aracılığıyla bilgimi derinleştirdim.

RENE DEPESTRE: Avrupalı etnografların Negritude kavramının gelişmesine katkıları olduğunu düşünüyorum.

AİME CESAİRE: Elbette. Ve üçüncü etkilenme olarak da, beni direkt olarak etkilemeyen fakat yine de siyahi dünyanın dayanışmasına ilişkin bilinçlenmemi sağlayan bir atmosferi yaratan ABD'deki Zenci Rönesansı Hareketiydi.

RENE DEPESTRE: O sıralar söz gelimi Haiti'de La Revue indigene ve Jean Price-Mark'ın kitabı Ainsi parla l'oncle etrafında odaklanan aynı çizgideki hareketlerin farkında değildin.

AİME CESAİRE.: Hayır, ancak sonraları Haiti'deki hareketi ve Price-Mars'ın ünlü kitabını keşfettim.

RENE DEPESTRE: Senghor'la karşılaşmanı, Antiller'deki hareketle Afrika'daki hareketin karşılaşmasını nasıl tanımlardın? Bu özel bir olayın sonucu muydu, yoksa bilinçlenmedeki paralel gelişmenin mi?

AİME CESAİRE: Basitçe, o sıralar Paris'te farklı kökenlerden birkaç düzine Zenci vardı. Senghor gibi Afrikalılar, Guyanalılar, Haitililer, Kuzey Amerikalılar, Antililer vesaire. Bu benim için çok önemliydi.

Amaç Afrikalıyı Siyah Derili Bir Fransıza Dönüştürmekti

RENE DEPESTRE: Paris'teki bu Zenci çevrelerinde Afrika kültürünün önemine ilişkin bir bilinçlenme var mıydı?

AİME CESAİRE: Evet, ilaveten siyahlar arasındaki dayanışmanın farkına varma. Dünyanın farklı bölgelerinden gelmiştik. Bu bizim ilk buluşmamızdı. Kendimizi keşfetmekteydik. Bu çok önemliydi.

RENE DEPESTRE: Olağanüstü önemliydi. Peki Negritude kavramına nasıl ulaştın?

AİME CESAİRE: Sanırım biraz da kollektif bir yaratım oldu. Terimi ilk kez ben kullandım, doğrudur. Ama onun hakkında grubumuzda konuşmuş olmamız mümkündür. Negritude gerçekten asimilasyon politikasına karşı bir direnişti. O zamana kadar, benim neslime kadar, Fransızlar ve İngilizler-ama özellikle Fransızlar- sınır tanımaz biçimde bir asimilasyon politikası uygulamaktaydı. Afrika'nın ne olduğunu bilmiyorduk. Avrupalılar Afrika'yla ilgili her şeyi aşağılıyorlardı ve Fransa'da insanlar barbar ve medeni iki dünyadan söz ediyorlardı. Barbar olan dünya Afrika'ydı, medeni olan ise Avrupa. Bu yüzden birisinin bir Af-

rikalıya yapabileceği en iyi şey onu asimile etmekti: amaç onu siyah derili bir Fransız'a dönüştürmekti.

RENE DEPESTRE: Haiti de 19. yüzyılın başında benzer bir tecrübe yaşadı. Kendilerinin asimile edilmelerine izin veren yazarlar tarafından yaratılan bütün bir sahte Haiti edebiyatı vardır. Haitinin bağımsızlığı, yani bizim ilk bağımsızlığımız, Fransa'nın ülkemizdeki varlığına karşı şiddetli bir saldırıydı, ama bizim ilk yazarlarımız Fransız kültürel değerlerine aynı şiddetle saldırmadı. Onlar bilinçlerinin sömürgesizleştirilmesine doğru ilerleyemediler.

AİME CESAİRE: İşte bu bovarisme olarak bilinen şeydir. Martinik'te de biz bovarisme'nin ortasında kalmıştık. Zamanını şiirler ve soneler yazıp bunları Toulouse Çiçek Oyunları türünden yarışmalara göndermekle geçiren Martinikli yoksul küçük eczacıyı hala hatırlarım. Şiirlerinden birisi ödül kazandığında çok gurur duymuştu. Hatta bir gün bana jürinin bu şiirlerin bir siyah adam tarafından yazıldığını fark etmemiş olduğunu söyledi. Başka bir deyişle, şiirleri o kadar kişiliksizdi ki bu ona gurur veriyordu. Benim aşağılayıcı bir suçlama olarak algıladığım şey onu gururlandırıyordu.

RENE DEPESTRE: Bir bütünüyle yabancılaşma vakası.

AİME CESAİRE: Tam üstüne bastın. Bizim mücadelemiz yabancılaşmaya karşı bir mücadeleydi. Bu mücadele Negritude'u doğurdu. Çünkü Antiller Zenci olmaktan utanıyorlardı, Zenciliklerini örtmek için her yolu denediler: Renkli insan, esmer tenli insan ve bunun gibi bir çok aptalca ifade kullacaklardı.

Bir Meydan Okuma Olarak Zenci Sözcüğünü Kabul Ettik

RENE DEPESTRE: Evet, gerçekten aptallık.

AİME CESAİRE.: Bir meydan okuma yolu olarak Zenci sözcüğünü kabul ettiğimizde, bu gerçekten de cüretkar bir isimdi. Belli bir yere kadar bu öfkeli gençliğin reaksiyonuydu. Zenci sözcüğü için bir utanç olduğundan biz de zenci sözcüğünü seçtik. L'etudiant noir'yı kurduğumuzda geçekten isminin L'etudiant negre olmasını istediğimi ama Antiller safından büyük bir direnmenin geldiğini söylemeliyim.

RENE DEPESTRE: Bazıları zenci sözcüğünün çirkin olduğunu düşünüyordu.

AİME CESAİRE: Evet, çok çirkin ve çok saldırgan, böylece ben de negritude'den bahsetmeye cüret ettim. Bizde cüretkar bir irade vardı ve negre ve negritude sözcüklerinde bunun şiddetli bir onaylanmasını bulduk.

RENE DEPESTRE: "Anavatanıma Dönüş"te Haiti'nin zenciliğin beşiği olduğunu ifade ettin. Senin sözcüklerinle "Haiti, zenciliğin ilk defa kendi ayakları üzerinde doğrulduğu yer". Yine, sence, ülkemizin tarihi bir anlamda Zenciliğin tarih öncesi. Negritude kavramını Haiti tarihine nasıl uyguladın?

AİME CESAİRE: Pekala, Kuzey Amerikalı Zenciyi ve Afrikalı Zenciyi keşfetmemden sonra, siyah dünyanın bütünlüğünü keşfetmekle devam ettim ve bu da beni Haiti'nin tarihine getirdi. Martinik'i seviyorum, fakat burası yabancılaşmış bir ülke, oysa Haiti benim için kahraman Antilleri, Afrikalı Antilleri temsil ediyor. Afrika ve Antiller arasında bağlantılar kurmaya başladım ve Haiti en Afrikalı ülke. Aynı zamanda müthiş bir tarihi olan bir ülke: Yeni

Dünya'nın ilk Zenci destanı Haitililer tarafından yazıldı, Toussaint L'ouverture, Henri Christophe, Jean-Jacques Dessalines ve bunun gibi insanlar tarafından. Haiti Martinik'te çok iyi tanınmıyor. Ben Haiti'yi tanıyan ve seven az sayıda Martinikliden biriyim.

RENE DEPESTRE: Öyleyse, sana göre, Haiti'deki ilk bağımsızlık mücadelesi Negritude kavramının bir doğrulanması ve bir göstergesiydi. Bizim ulusal tarihimiz eylem içindeki Negritude'tur.

Harika ve Önemli Siyah Medeniyetleri Varolmuştur

AİME CESAİRE: Evet, eylem içindeki Negritude. Haiti Zencilerin yeni ve özgür bir dünyayı şekillendirme kararlılığını doğrulayarak ilk kez ayağa kalktığı ülkedir.

RENE DEPESTRE: Bütün bir 19. yüzyıl boyunca Negritude terimini kullanmaksızın dünya tarihi için Haiti'nin önemini anlayan bir çok kişi oldu. Hannibal Price ve Louis-Joseph Janvier gibi Haitili yazarlar önceden de siyahi kültürel ve estetik değerlerin yeniden kazanılması ihtiyacından bahsediyorlardı. Antenor Firmin gibi bir deha, Paris'te De l'egalite des races humaines başlıklı ve bizim erken dönem yazarlarımızın karakteristik özelliği olan toptan ve renksiz asimilasyonla savaşmak için Haiti'deki Afrika kültürünü yeniden değerlendirmeye çalıştığı bir kitap kaleme almıştı. 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, bazı Haitili yazarların- Justin Lherisson, Frederic Marcelin, Fernand Hibbert ve Antoine İnnocent- ülkemizin özgünlüklerini, Afrikalı bir gerçeğe sahip olduğumuz gerçeğini, köleliğin daha dün doğmadığını, büyünün ulusal kültürümüzün gelişmesinde önemli bir unsur olduğunu keşfetmeye başladığı söylenebilir. Şimdi Negritude kavramı-

nı daha yakından gözden geçirmek gerek. Negritude serüvenciler arasında yaşayageldi. Bu kavramın her zaman orijinal anlamında, patlayıcı doğasıyla beraber anlaşıldığını sanmıyorum. Aslında, bugün Paris'te ve daha bir çok yerde, hedefleri "Anavatanıma Dönüş"ten çok farklı olan insanlar var.

AİME CESAİRE: Herkesin kendi Negritude'ine sahip olduğunu söylemek isterim. Negritude hakkında çok fazla teorileştirme oldu. Alçakgönüllülükten çıkarak onu gereğinden fazla kullanmaya çalışmadım. Fakat eğer birisi bana benim Negritude anlayışımın ne olduğunu sorarsa, her şeyin ötesinde onun soyut olmaktan çok somut bir bilinçlenme olduğu cevabını veririm.

Bahsettiğim şey-içinde yaşadığımız atmosfer, Zencilerin kendilerinden utandığı asimilasyon atmosferi- çok büyük bir öneme sahiptir. Bir reddetme atmosferi içinde yaşıyoruz ve bir aşağılık kompleksi geliştirdik. Her zaman siyah insanın kendi kimliğini aradığını düşünmüşümdür.

Ve bana öyle geliyor ki; eğer istediğimiz şey bu kimliği inşa etmekse, o zaman ne olduğumuza ilişkin somut bir bilinçliliğe sahip olmamız gerekir-bu yaşamımızın ilk gerçekliğidir; zenci oluşumuz; zenci olduğumuz ve bir tarihimizin olduğu, büyük değere sahip belli kültürel unsurları içeren bir tarih, ve senin de söylediğin gibi Zencilerin daha dün doğmamış olması, çünkü harika ve önemli siyah medeniyetleri var olmuştur.

Yazmaya başladığımız sırada, insanlar sanki Afrika'nın dünyaya hiçbir katkısı olmamış gibi tek bir bölümünü bile Afrika'ya ayırmadan bir dünya medeniyeti tarihi yazabiliyordu. Bu yüzden Zenci olduğumuzu ve bundan gurur duyduğumuzu ve Afrika'yı bir bakıma insanlık tarihindeki

boş sayfalar olarak düşünmediğimizi ilan ettik ve sözün kısası bizim Zenci mirasımızın saygı duyulmaya değer olduğunu ve bu mirasın geçmişe havale edilmeyip bu değerlerin hala dünyaya büyük bir katkısı olacağını ileri sürdük.

RENE DEPESTRE: Yani değerlerin evrenselleşmesi...

AİME CESAİRE: Evrenselleşme, yaşayan değerlerin tükenmemiş oluşu. Tarlanın suyu çekilmedi. Eğer onu terlerimizle sularsak ve yeni tohumlar ekersek hala meyve verebilirdi. Yani durum buydu: dünyaya anlatılacak şeyler vardı. Bizim Avrupa medeniyetinden gözlerimiz kamaşmamıştı. Avrupa medeniyetinin damgasını taşıyorduk ama Afrika'nın Avrupa'ya katkı yapabileceğini düşünüyorduk.

Bu aynı zamanda aramızdaki dayanışmanın doğrulanmasıydı. Şöyle ki: Cezayir'deki ve ABD'deki kardeşlerimin başına gelenlerin benim üzerimde yansımalara sahip olduğunu fark ettim. Anladım ki; Haiti'de ve Afrika'da olan bitene kayıtsız kalamam. Böylece, bir şekilde bir tür siyah medeniyetinin dünya çapında yayılması fikrine yavaş yavaş ulaşmış olduk. Ve farklı coğrafyalarda bir "Zenci vakası"nın var olduğu ve hatta Afrika'nın benim de ülkem olduğu gerçeğine ulaşmış oldum. Afrika kıtası, Antiller, Haiti vardı, Martinikliler ve Brezilyalı Zenciler vardı vb... İşte benim için Negritude kavramının anlamı.

Negritude Neticede Solun Bir Parçasıydı

RENE DEPESTRE: Ayrıca Negritude kavramının kendisini de önceleyin bir hareket vardı-iki dünya savaşı arasındaki Negritude hareketinden söz ediyorum- Avrupalı ressamlar arasında görülen Afrika sanatına olan ilgiyi ifade eden ve pre-Negritude olarak tanımlayabileceğin bir

hareket. Avrapalı sanatçıların ilgisiyle Zencilerin arasında bir ilişki görüyor musun?

AİME CESAİRE: Kesinlikle. Bu hareket bilincimizin gelişmesinde bir diğer faktördür. Zenciler Fransa'da Picasso, Vlaminck, Braque vb. tarafından moda haline getirildi.

RENE DEPESTRE: Aynı dönemde sanatseverler ve sanat tarihçileri-mesela Fransa'da Paul Guillaume ve Almanya'da Karl Einstein- Afrika heykel sanatının niteliğinden oldukça etkilenmişlerdi. Afrika sanatı egzotik merakından vazgeçti ve bizzat Guillame onu "20. yüzyılın ruhunun hayat veren spermi" olarak değerlendirdi.

AİME CESAİRE: Blaise Cendrar'ın Zenci Antolojisini de hatırlıyorum.

RENE DEPESTRE: Afrikalı Zencilerin sözlü edebiyatına hasredilmiş bir kitaptı. Sanat dergisi Action'un zamanın sanatsal öncüleri tarafından yazılan Afrika maskeleri, heykelleri ve diğer sanatsal objeleri hakkında makalelerin yer aldığı üçüncü sayısını da hatırlayabiliyorum. Şiirleri Afrika'yı hatırlatan bölümleri dolu olan Guillaume Apollinaire'yi de unutmamalıyız. Kısacası, Negritude kavramının taraftarları tarafından paylaşılan ideolojik ve politik inançlar temelinde oluşturulduğunu düşünüyor musun? Negritude hareketindeki yoldaşların, Negritude davasının ilk mílitanları senden ayrı bir yol takip etti. Mesela, Senghor, parlak bir zeka ve ateşli bir şiir, ama Negritude konusunda bir dolu çelişki.

AİME CESAİRE: Bizim yakınlığımız her şeyin ötesinde bir duygu meselesiydi. Ya siyah gibi hissedersin ya da hissetmezsin. Ama meselenin aynı zamanda bir politik yanı da vardı. Negritude, neticede solun bir parçasıydı. Bir an

için bile kurtuluşumuzun sağdan geleceğine inanmadım, bu imkansız. Senghor ve ben, her ikimiz de kurtuluş mücadelemizin bizi sola yerleştirdiğini hissediyorduk, fakat her ikimiz de siyah sorununun basitçe bir toplumsal olarak görülmesini reddediyorduk. Bugün bile, hala, bunun Franasa'da solun iktidarı alması sorunu olduğunu ve ekonomik koşullardaki bir değişiklikle siyah sorununun da ortadan kalkacağını düşünen insanlar var. Bunlarla hiçbir zaman uyuşmadı. Bence ekonomik sorun önemlidir, ama bir tek önemli olan da o değildir.

RENE DEPESTRE: Kesinlikle, çünkü bilinç ile gerçeklik arasındaki ilişkiler son derece karmaşıktır. Tam da bu nedenle toplumumuzu sömürgesizleştirirken bir o kadar da akıllarımızı ve içsel yaşamımızı sömürgesizleştirmemiz gereklidir.

AİME CESAİRE: Aynen öyle, ve o günlerde Martinikli komünistlere şöyle dediğimi çok iyi hatırlıyorum; Sizin de işaret ettiğiniz gibi siyah insanlar iki kat proleterleşmiş ve yabancılaşmışlardır: ilk planda işçiler olarak, fakat aynı zamanda siyah olarak da, çünkü neticede insanlık nosyonu bile inkar edilen tek ırktan söz ediyoruz.

Césaire Hakkında Yazılanlardan Seçmeler

EDWARD SAID, FRANTZ FANON, ALİ ŞERİATİ, LILYAN KESTELOOT, JEAN PAUL SARTRE, GAVATRI SPIVAK, ROBERT YOUNG, MARC FERRO

FRANTZ FANON

...Sınırların kaldırıldığı oranda dünyanın genişleyeceği inancında içerilmiş bulunan psikolojik bir olguyla yüz yüzeyiz; kendi adasında mahsur bırakılan, dışarıya en küçük bir gedik bırakmamacasına kapalı bir atmosferde tıkanıp kalan Zenci, Avrupa'nın süsünde ve parıltısında açık havanın işaretini vehmetmektedir. Bu bakımdan itiraf etmemiz gerekir ki, *Cahier d'un retour au pays natal* isimli kitabında Aimé Césaire son derece net ve çarpıcı tablolar sergiliyor. Adı geçen kitapta tasvir edilen Fort-de-France'ın bu küçük şehri, yolu izi olmayan kumlara kaplı, kupkuru bir yer. "Orada güneşin altında kupkuru ve çıplak, kumlar üzerine serili, kendi terkedilmiş ve ilkel yaşama duygusunun üzerine kapanıp kalmış, tükenmez dertlerin ve belaların yükü altında beli bükülmüş, soluğu kesilmiş, kendi alınyazısına karşı hırçın, her yönden görünmeyen hisarlarla çevrili, kendi toprağının sütüyle karnını doyurmaktan aciz, önü ne yana dönse kapalı, yolları kesik, sınırları dikenli, hayvansal ve bitkisel nimetlerden yoksun bir şehir hayaleti." Césaire'in tasvirini, şiirsel üslubunun ötesinde yorumlamalı. O zaman, Fransa'ya gideceği haberini alan siyah adamın (hayata yeniden başlayacağı haberini almışçasına) girdiği sevinç nöbetini de, değişmek yolunda gösterdiği azmi de anlamak daha kolay olacaktır. Önünde

değişmenin yönünü ve biçimini gösteren bir model, bir düzen olmasa da, Zenci bu yolda herhangi bir düşünce süreci yaşamadan değişecektir artık....

....Anti-semitizm de ırkçı tavır almanın öteki türleri de kanıma dokunuyor benim, öfkem beynime sıçrıyor, dizginlenmez bir isyanla sarsılıyorum, bana insan olma şansı, insan olma hakkı tanımıyorlar çünkü. Ben, kardeşlerime, benzerlerime çizilen kaderden soyutlayamam kendimi. Benim her hareketim, her davranışım insan yanımın, karakterimin bir dışavurumudur. Duraksamam, geri durmam ve korkaklığım mayamın, karakterimin göstergesidir. Aimé Césaire'in sesi kulaklarımda çınlıyor sanki:

"Radyomun düğmesini çevrince Amerika'da zencilerin linç edildiğini işitiyorum ve diyorum ki kendi kendime, bize yalan söylemişler: Hitler ölmemiş, radyomun düğmesini çeviriyorum ve öğreniyorum ki Yahudiler hala aşağılanıyor, hor görülüyor ve yurtlarından kovuluyorlar, o zaman diyorum ki kendi kendime, bak bize yalan söylemişler, Hitler ölmemiş, radyomun düğmesini çeviriyorum ve öğreniyorum ki, Afrika'da çalışma kampları kurumlaştırılıyor, yasallaştırılıyor, o zaman diyorum ki kendi kendime, bak bize yalan söylediler: Hitler yaşıyor..."

Evet hiç kuşku yok, Avrupa uygarlığı ve onun ileri gelenleri sorumludur sömürge ırkçılığından. Ama Manoni'ye kalırsa kelimesi kelimesine bunun tersine hükmetmemiz gerekir, çünkü bakın ne diyor: "Sömürge ırkçılığının sorumlusu Avrupa uygarlığı ve onun önde gelen temsilcileri değildir, çok çalışıp az kazanan küçük memurların, küçük tüccar ve kolonyalistlerin eseridir kolonyal ırkçılık." Bu noktada bir kez daha Césaire'e dönüyoruz:

"Ve sonra güzel bir günün birinde burjuva, dehşet veri-

ci bir bumerang etkisiyle uyandırılıverir: Gestapo meşgul, hapishaneler dolu, işkenceciler işkence tezgahının etrafında yeni yöntemler icat etmekte, bu işkence yöntemlerini daha rafine hale getirip, tartışmaktalar.

İnsanlar şaşkın, öfkelenirler. "Ne tuhaf! Ama boş ver –Nazizmdir, gelir geçer!" derler. Ve beklerler ve ümit ederler ve gerçeği kendilerinden saklarlar.

Yani onun barbarlık olduğu gerçeğini, muazzam bir barbarlık olduğunu, günlük barbarlıkların birikmesiyle oluşan en yüksek barbarlık olduğunu...

Onun Nazizm olduğunu, evet...

Fakat Nazizmin kurbanı olmadan önce onun suç ortağı olduklarını, Nazizm onların üzerine yüklenmeden önce onu hoş gördüklerini, onu temize çıkardıklarını, onu görmezden geldiklerini, onu meşrulaştırdıklarını...

Çünkü o zamana dek, Nazizmin yalnız Avrupalı olmayanlara uygulanmış olduğunu; Nazizmi kendilerinin besleyip büyüttüklerini, ondan sorumlu olduklarını.

Ve Nazizm bu Batılı Hıristiyan medeniyetini irinli sularında boğmadan önce de onun her çatlağından sızdığını, her kılcalından kendine bir yol bulup fışkırdığını, hep kendilerinden saklarlar."

...Césaire'in başkaldırışına kulak verelim şimdi:

"Yükseliyor...Toprağın derinliklerinden yükseliyor...Yükseliyor siyah dalga, haykırışların dalgası; hayvani kokularla yükseliyor bataklıklar, öfkeli çıplak ayakların sert vuruşları...Ve tepeleri aşan patikalardan gürül gürül insan akıyor; toprak renkli dereler, vahşi seller halinde gümbür gümbür iniyor her yandan aşağılara doğru, mahşeri ırmaklara dönüşmek için, çürümüş okyanuslara, ko-

kuşmuş okyanuslara dökülmek için, zenci kahkahalarının keskin yankılarıyla ve ucuz alkol bulutları arasında..."

Anlayabildik mi? Bütün çağıltısıyla aşağılara doğru iniyor Césaire. Aşağılarda, derinlerde nelerin olup bittiğini görmeye razı; görüp sonra yeniden yukarılara tırmanacak. Şafak için hazır, yeni bir güne doğmak için olgun bir güneş gibi... Kendi iniyor, ama siyah adamın inmesine izin vermiyor. Omuzlarına alıyor ve bulutlara yükseltiyor onu. Cahier d'un Retour au pays Natal'da bizi buna hazırlamıştı zaten. Yapmaya karar verdiği şey, Gaston Bachelard'ın deyimiyle, yükselen, yücelen ruhsallık:

Ve bunun için, beyaz dişli,
İnci dişli efendim,
Saç ayağa rahatlıklar, Tanrı bağışı rahatlıklar onlara
İnce boyunlu kibar insanlara yani...
Alsınlar ve üstüne otursunlar
Ama benim danslarım da bana
Bana kalsın uğursuz zenci dansları
Bukağıları kıran danslar
Parmaklıkları parçalayan
Ne güzel oh ne güzel ne hoş
Ne iyi ne haklı dedirten danslar benim
Dansların hepsi-hepsi benim
Ve raketimle esaslı bir vuruşla
Göklere fırlattığım güneş bile
Güneş ve onun kızgın dansları
Bile yetmiyor bana artık
Yetmiyor
Dön öyleyse kıvrıl çevremde
Çevresinde büyüyen gövdemin
Kalk doğrul yaşa diye çırpınan bir ruh
Gibi kendi gövdesine
Dön çevresinde büyüyen gövdemin

Parmaklarıma dokun
Güzel ölçülü parmaklarıma
Göster hünerini
Ben de duyumlarımla sarayım seni
Bilincin ritmini tenin sevincini
Aşılayayım sana
Alevler çıkarayım
Zayıf mahcup ışıltılarla yükselen
Çözmek için yüzündeki karanlığı
Prangalar ve zincirler vereyim
Çürüyen bileklerinden düşmüş
Ve topuklarından kölelerin
Bataklıklara sokup çıkarayım seni
Kemiren rüzgarlara
Hoyrat sözler
Acı ve yakıcı sözler
Fısıldayayım sana
Dön dön durma göster kendini
Dön dön sarıl bana
Sarıl bana titreyerek
Fırtınanın kollarına atılan
Çalılar ve otlar gibi
Sarıl bana öfkeyle
Bizi saran öfkeyle
Bizi saran ve kemiren
Kanımızı emen kanımızı kurutan
Öfkeyle sarıl bana
Derine in, ta derine
Saf ve katışıksız damarlara
Senden başka
Senin saflığından başka
Saflık tanımayan tabakalara
Sarıl bana haydi sarıl sarıl ve ört
Sakla beni biçilmemiş bir tarlanın
Firar eden bir zenciyi sakladığı gibi

Saflığımız karışsın birbirine
Bulutsuz bir akşamı andıran
Rengarenk saflığımız
Sarıl şimi çekinmeden
Sarıl bana
Geniş ve güçlü kollarını uzat
Işıltılı balçığa biçim verir gibi
Yoğur beni benim kara titreşimlerimi
Acılarla yoluna devam eden
Yaşlı yerkürenin boğuk titreşimlerine
Ekle beni benim titreşimlerimi
Acılı kahırlı kardeşliğe ada ruhumu
Kalbimi cesedimi
Sonra istersen yıldızlara as
Geçirip boynuma ilmiği
Yeter ki sen yüksel
Sen barış güvercini
Yüksel izliyorum seni
Yüksel peşinden geliyorum
Yüksel göklerin kara yıldızı
Göğü, göğün buzlu camını
Keserek geçen bir elmas gibi
Yüksel derin ve kara boşluğa
Yüksel gömülmek istediğim yere kadar
Göğün öteki yüzüne
Ayın öteki yüzüne...

Bir siyah şair için Marksist dünya görüşünü benimsemenin, siyah derili olmanın mantıksal bir sonucu olduğunu söyleyen Sartre'ı şimdi daha iyi anlıyoruz sanırım. Siyah entellektüel için işleyen mekanizma aşağı yukarı şöyledir: Zenciyi bir günah ve kötülük sembolü olarak görür gibi olduğum zaman zenciden nefret etmeye başlıyorum; ama öte yandan bir zenci olduğumu da tüm açıklığıyla görüyorum, bunu unutmam mümkün değil. Bu çelişik du-

rumdan kurtulmak için ki yol var önümde: ya başkalarından derimin rengiyle ilgilenmelerini isteyeceğim, ya da bunun tersine siyahlığımın özellikle farkında olmalarını sağlayacağım. Elimde olmadan, siyahın kötülüğün rengi olduğunu kabule yatkın olduğuma göre, bu sefer kötülüğün ne olduğunu irdelemeye çalışacağım. Beni gayri insani ve düşmanca fantezilerle beslenen hastalıklı ve çatışmalı br sonuca doğru sürükleyen bu duruma bir son vermek için önümde tek bir çözüm kalıyor: başkalarına benim üstümde bir rol veren bu anlamsız dramı aşmak ve ikisi de kabul edilmez olan siyah ve beyaz deyimlerini sözlüğümden çıkartıp insan kavramını, sadece insan kavramını yücelterek evrenselliğe yönelmek.

Yine Césaire'i dinleyelim:

Ha ha
Güçleri sıkı demir atmış
Kazanılmış
İhtiyaç duyulmuş
Ellerim parlak süpürgeotlarında yıkanıyor
Anato ağaçlarının bataklarında
Kabağım yıldızlarla ağır
Güçsüzüm ama, ah güçsüzüm
Yardım edin
Ve burada metamorfozun kıyısındayım
Kör boğulmuş
Kendinden korkmuş, kendinden ürkmüş
Tanrılardan...tanrı değilsiniz. Özgürüm ben.
ASİ: Bu geceyle anlaşmalıyım, yirmi yıldır
Beni yumuşakça çağırdığının duydum...

Geceyi, yani kimlik duygusunu yeniden ele geçirmiş olarak, Césaire öncelikle "ağacın dibini beyaza boyamanın

yararsız olduğunu, kökün gücünün boyanın altından bağırdığını..." öğrendi.

Sonra kendindeki beyazı ortaya çıkarınca, onu öldürdü.

"Kırdık kapıları. Efendinin odası ardına dek açıktı. Efendinin odası parıl parıl aydınlatılmıştı ve efendi oradaydı, oldukça sakin...ve biz durduk... O efendiydi... İçeri girdim. 'Sendin' dedi bana, oldukça sakin... Bendim o. Gerçekten de bendim, söyledim ona, iyi köle, sadık köle, köle köle ve birdenbire gözleri yağmurlu bir günde korkmuş iki kargaydı... Sapladım, kan fışkırdı: Bugün anımsadığım biricik vaftiz bu... Beklenmedik ve keskin bir iç devrimin ardından, şimdi kendi ayaklanan çirkefine haraç ödüyordu."

(Çeviren: Mustafa Haksöz,
Siyah Deri Beyaz Maskeler, Sosyalist Yayınları)

EDWARD SAID

Şarkiyatçılık'tan

...Şarkiyatçılık'ta ulaşmaya çalıştığım şey, nesiller süren düşmanlıkların, savaşın, emperyalist denetimin kışkırtıcısı olan ayrılmaları, çatışmaları kavramanın yeni bir yolunu bulmaktı. Kaldı ki sömürgecilik sonrası araştırmalardaki en ilginç gelişmelerden biri, mecelle haline gelmiş kültürel ürünleri, yerlerinden etmek ya da günah keçisi yapmak üzere değil, bunları ikili köle-efendi diyalektiğinin bir değişkesine hapsetmenin ötesine geçerek bazı kabullerini yeniden incelemek üzere yeniden okumaktı. Kuşkusuz Rushdie'nin Midnight's Children'ı (Geceyarısı Çocukları) gibi şaşırtıcı bir ustalığa sahip romanları, C. L. R. James'in anlatılarını, Aimé Césaire ile Derec Walcoot'un

şiirlerini okumak da benzer bir etki yaratmıştır; bu tür yapıtların cüretkar yeni biçimler bulma konusundaki başarıları, esas olarak tarihsel sömürgecilik deneyiminin yeniden ele geçirilerek canlandırılmasından ve yeni bir paylaşma estetiğine, sık sık da aşkın bir yeniden dillendirmeye dönüştürülmesinden geliyordu...

(Çeviri: Berna Ülner, Metis Baskısı)

Kültür ve Emperyalizm'den

...Sömürgecilik sonrası yazarlarının çoğu kendi geçmişini kendi içinde taşıyor: Onur kırıcı yara izleri olarak, çeşitli yapıp etmelerin kışkırtıcısı olarak, yeni bir geleceğe doğru geçmişe olan bakışta değişiklik yapma gizil gücü olarak, ivedilikle yeniden yorumlanabilecek ve kullanılabilecek deneyimler olarak. Burada eski suskun yerli, imparatorluktan geri alınmış ülke topraklarından konuşup davranmaktadır. Rüşdi'de, Derek Walcoot'ta, Aimé Césaire'de, Chinua Achebe'de, Pablo Neruda'da ve Brian Fidel'de bu özellikler görülür. Bugün bu yazarlar sömügecilik dönemi başyapıtlarını gerçek anlamıyla okuyabilmektedir; o başyapıtlar, tıpkı Avrupa etnolojisinin, yerlilerde kendilerine ilişkin bilimsel söyleme müdahale yetisi bulunmadığını varsayması gibi, bu yazarları yanlış tasavvur etmekle kalmayıp, kendileri konusunda yazılmış olanı okuyacak, ya da doğrudan yanıtlayacak yetinin de bulunmadığını varsaymıştı...

...Avrupalılarda, Batı ile Batı olmayan arasındaki ilişkiler perspektifiyle ilgili olarak uyanan büyük ve zihin karıştırıcı değişiklik duyumsaması, tümüyle yeni, ve Avrupa Rönesansı'nda ya da ondan üç yüz yıl sonra Doğu'nun keşfinde yaşanmamış türdendi. Poliziano'nun 1460'larda Yunan klasiklerini bulgulayıp yayınlaması ya da Bopp'la

Schlegel'in 1810'larda Sanskrit dilbilgisi uzmanlarını okuması ile, Fransız siyaset kuramcılarının ya da oryantalistlerinin 1961'de Cezayir Savaşı sırasında Fanon'u ya da Césaire'in 1955'te, tam Fransa'nın Dien Bien Phu'daki yenilgisinin ardından yayınlanan Sömürgecilik Üzerine Söylev'ini okumaları arasındaki farkları düşünün. Şu son söz ettiğim talihsiz kişiler, hiçbir öncellerinin başına gelmemiş bir şey olarak, yerlilerin bir yandan kendi ordusuna karşı savaşıp bir yandan da kendisine seslenmeleri yetmiyormuş gibi, bir de Bossuet ve Chateaubriand'ın dilini ve Hegel, Marx ve Freud'un kavramlarını-üstelik tüm bunları üretmiş olan uygarlığın bizzat kendisini suçlamak üzere- kullanan bir metin okumaktadırlar...

....Cezayirlileri ve Hintlileri kitlesel ayaklanmaya iten radikal enerji sonuçta bağımsızlıkla gemlenip söndürülmüş müdür? Hayır, çünkü ulusçuluk, direnişin yalnızca bir yönüydü ve en ilgin ya da süreğen yönü değildi. Gerçekten de ulusçuluğun tarihini böylesine sert bir biçimde anlayıp yargılayabilmemiz, tarihsel emperyalizm deneyiminin bütününe daha derin bir muhalefet tarafından sunulan yepyeni bir perspektifin mirasıdır; bu muhalefet, olumlu yönüyle Freud, Marx ve Nietzche'nin merkez değiştirici öğretilerinden, olumsuz yönüyle ise ulusçu ideolojilerin yetersizliklerinden geliyor. Bu yeni muhalefet, Aimé Césaire'in Sömürgecilik Üzerine Söylev'ine nüfuz ediyor; Césaire burada sömürgesel bağımlılık ideolojileriyle karaderili ırkın aşağı olduğu fikrinin el altından modern psikiyatri jargonuna alındığını, modern psikiyatrinin ise, kendi altında yatan ve yine kendi emperyal otoritesini sarsacak nitelikteki yapıbozmacı kuram gücünü kullanma olanağı verdiğini göstermektedir...

(Çeviren: Necmiye Alpay, Hil Yayınları Baskısı)

Şarkiyatçılığı Yeniden Düşünmek'ten

..."Şark"ın altbaşlıkları olarak "Arap" ya da "Müslüman" gibi etiketler o kadar anlama doymuş, tarih, din ve siyaset tarafından o kadar aşırı belirlenmişlerdir ki bugün kimse, bu etiketlerin yapıştırıldığı nesneleri (tabii eğer varlarsa) perdeleyen müthiş polemiklerin varlığını dikkate almaksızın onları kullanamaz.

Bir taraf bu gözlemleri ne kadar çok yaparsa, diğer taraf o kadar rutin bir biçimde reddediyor onları. Hiçbir şeyin, hatta basit bir betimleyici etiketin bile yorum alanının ötesinde ya da dışında olmadığını iddia etmeye çalışan herkesin karşısına, ilim ve irfanın yorumun kaprislerini aşacak bir biçimde tasarlandıklarını ve nesnel hakikate ulaşmanın mümkün olduğunu söyleyen birilerinin çıkacağı kesindir. Bu iddia, Avrupa'nın Şark'taki büyük sömürge yerleşimleriyle sıkı fıkı olan Şarkiyatçılığın otoritesini ve nesnelliğini tartışma konusu yapan Şarklılara karşı kullanıldığında epey siyasi bir hal alıyordu. Benim Şarkiyatçılık'ta söylediklerim, esasen benden önce A. L. Tibawi, Abdullah Laroui, Enver Abdül Malik, Talal Asad, S. H. Alatas, Frantz Fanon, Aimé Césaire, Sardar K. M. Pannikar ve Romila Thapar tarafından söylenmişti. Bu yazarların hepsi de emperyalizmin ve sömürgeciliğin yarattığı tahribatın acısını çekmişlerdi ve onları Avrupa'ya sunan bilimin otoritesine, menşeine ve kurumlarına meydan okurken aynı zamanda kendilerini de bu bilimin söylediğinden daha fazla bir şey olarak kavramaktaydılar...

Çeviri: Tuncay Birkan, *Kış Ruhu*,
Edward Said, Metis Yayınları içinde)

JEAN PAUL SARTRE

...Ama daha ciddi bir şey var söylenecek: ırkçı olmayan, hatta ırkçılığa karşı olan bir ırkçılık ortaya koyuyor zenci. Dünyayı yönetmek istemiyor o; nereden gelirlerse gelsinler, etnik ayrılıkların ortadan kalkmasını istiyor sadece. Hangi renkten olursa olsun ezilenin yanında yer almak istiyor, ezilenin davasını olumluyor. Böylece, daha önce subjektif, varoluşçu ve tenik olan zenci davası, Hegel'in dediği gibi, birden proleteryanın objektif, pozitif ve haklı davası haline dönüşüyor. Senghor'a göre Césaire için Beyaz sermayeyi temsil eder, zenci de emeği...kendi ırkından siyah derili insanları aşarak dünya proleteryasının kavgasını terennüm eder onun şarkısı.

Bunu söylemek kolay, ama düşünmek ve anlamak biraz zor. Zenci davasının en ateşli şairlerinin aynı zamanda militan birer Marksist olmaları bir tesadüf değil kuşkusuz.

Ne var ki bu durum ırk düşüncesinin, sınıf düşüncesiyle içiçe bulunmasını engellemiyor. Birincisi somut ve yerel, ikincisi soyut ve evrensel, biri Jaspers'ın zihniyet dediği şeyle çakışıyor, öteki idrak dediği şeyle; birincisi psikobiyolojik bir uzlaştırma çabasının ürünü durumundadır, ikincisi yaşama deneyiminden çıkarak geliştirilmiş metodolojik düşüncenin. Gerçekte, zenci davası (negritude) diyalektik düşünce sürecinin bir alt evresi olarak karşımıza çıkmaktadır. Beyaz insanın üstünlüğünün teori ve pratikte olumlanması tez durumundaysa, antietik bir değer olarak karşımıza çıkan zenci davası da negatif yüklemi sağlayan karşı kutup durumundadır. Fakat bu negatif yüklem tek başına yeterli değildir, zenci davasını güden zenciler de pekala farkındalar bunun, insani değerlerin sentez edilip hayata hakim kılınmasının ancak ırk ayrımının ortadan kaldırıldığı bir toplumda mümkün olduğunu onlar da

bilmektedir. Bu itibarla, zenci davası, gerçekte, kendi sonunu kendi içinde taşımaktadır, bir varış noktası değil bir geçiş bölgesidir, nihai amaç değil geçici bir araç sadece...(Césaire)....Şiirin kaynağı kuruyacak mı? Ya da, büyük siyah akıntı, karıştığı denizin büyüklüğüne rağmen onun rengini değiştirecek mi? Yine de mesele bu değil: her çağ kendi şiirini yaratır, tarihsel şartlar, her çağda, ancak şiirle ifade edilebilen ve aktarılabilen hamleler, meşaleyi alıp götürebilecek bir ulus, bir ırk ya da bir sınıf seçer. Çağa temel eğilimini veren şiirsel hamle, devrimci hamleyle bazen aynı çizgiyi izler, bazen de ondan ayrı bir yol tutturur. Bugün zenciye, dünyayı temellerinden sarsacak güçlü bir sesle haykırma imkanını verdiği için tarihi gelişmeyi yürekten selamlayabiliriz."

(Black Orpheus'tan)

GAYATRI CHAKRAVORTY SPİVAK

Yeni bir Avrupa evrenselciliğinin kendini örgütlediği ve ABD önderliğindeki küreselleşmenin apaçık bir kaderi takip ettiği bu günlerde Aimé Césaire'in "Sömürgecilik üzerine Söylev"inin bir kez daha okunması şarttır.

ANDRE BRETON

Aimé Césaire yalnız siyahları değil bütün insanlığı kucaklayan ve benim için her zaman insani değerlerin prototipi olarak kalacak bir siyahtır.

MARYSE CONDÉ

Yarım yüzyıl sonra bile Aimé Césaire'in söylevi dinamizminden ve büyüleyici gücünden hiçbir şey kaybetmedi.

LILYAN KESTELOOT

Césaire Şiirine Genel Bir Bakış

Aimé Césaire (1913 Martinik) 25 Haziran 1913'te Martinik'te doğan Césaire, Ecole Normale Superieure'da lisans yaptı. Fort-de-France'da birkaç yıl öğretmenlik yaptıktan sonra, 1944'de Komünist Parti milletvekili seçildi. Uzun süre Fort-de-France Belediye Başkanlığı görevinde bulundu.

Césaire'in zencilik hareketinde rolü büyüktür. Ve de yapıtı ele alındığı zaman insan şaşırmaktadır. Çünkü Césaire'in şiiri alabildiğine zordur, Damas'ın şiiri gibi halka hiç dayalı değildir. Lirik konu Senghor'un şiiri gibi pitoreskle ne süslenmiş ne de bezenmiştir. Ama biçemde olduğu kadar tonda ve temalarda da gerçekten dobradır. Söz dizimi çarpıtılmış, o denli geniş sözcük dağları bulunan bir biçemdir ki, sözlük yardımı olmaksızın bir şiiri pek seyrek kavranılabilir. Üstelik biçemi zaman zaman açıklanması zor bir ustalık ve incelik isteyen, çok kişisel simgeleri aşırı kullanır. Böylelikle Césaire'in her dizesi açık ve belirgin bir anlamı olan bir imge ya da bir dizi imge içerir. Bu imgelerin anlamı keşfedilmezse şiir anlaşılmaz kalır. Césaire'in dramının ve mesajının anlaşılması bunun için bu hermetik sandıkların açılmasına bağlıdır.

Çünkü Césaire'in özünü, kişisel sorunlarının, halkının ve ırkının dramı, militan eyleme "angajman"ı, insancıl,

öyleyse bunların belirlediği evrensel tanıklığın tam kaynaşması, bütünleşmesi oluşturur. "Yenilmiş bir halkta kükürt ve lav ağacını iklime uydurmak" yani, toplumsal ve ırksal olduğu kadar kültürel sarsıntıları, başka yerde daha önce görüldüğü gibi Antillerde yeniden oluşturmak, (Meşru Savunma, Claude Mac Kay, Guillen, Damas), onarı insanlık onuru duygusuna yeniden kavuşturmak, onları yaşama korkusundan, kısacası köle zihniyetinden kurtarmak için-çünkü Frobenius'u yansılarsak, Antillilerin "iliklerine dek sömürgeleştirildikleri" söylenebilir- yaklaşık yirmi yıldır boş yere çabalayan Martinik milletvekilinin kişisel sorunları...

Alabildiğine yalnız, desteklenmeyen, yanlış anlaşılmış, kıskançlıklarla, dalaverelerle hatta kompolarla karşı karşıya kalan önderin sorunları (Bknz. Kral Cristophe, Ve Köpekler Susuyordu). Césaire kendi yakınlarının alçaklığına karşı olduğu kadar yabancıların açgözlülüğüne karşı da savaşım vermek zorunda kalmış isyancıdır.

Sürgün, yaralı, Antiller'deki kardeşleriyle paylaştığı sorun; Afrika'ya duyulan sıla özlemi ve 70 km genişliğinde, üçyüz bin sakiniyle çok kalabalık bir adada boğulma duygusu: "Her yanı umutsuzca tıkanmış bu ada"- "bu kuş pisliği, bu ağlayan mercanların hıçkırıkları, kafes ve bataklık".

Irk dramına gelince, kimse Césaire'in dile getirdiğinden daha iyisini yapamaz, hatta belki de güzelini duyamaz. Césaire'in sesi Zenci diasporasının sınırlarına dek erişti, onun "Anavatanıma Dönüş Defteri" yeryüzündeki tüm zencilerin ulusal marşı olarak değerlendirilmektedir. Çünkü Césaire bu yapıtında Antiller'deki, ABD'deki, Afrika'daki, Avrupa'daki, geçmişteki ve şimdiki zencileri, köleleri ve kahramanları aynı aşk ve başkaldırıyla taşıyabilmiştir.

Césaire zenci biliminin, acılarının ve isteklerinin gerçekten sesi olmuştur.

Dramıyla eylemi arasında tam bir kaynaşma olduğunu söyledim. Gerçekten Césaire için ikisi arasında kopuklk yoktur. Sözcüklerle eylemler arasında ayrım bulunmaz. Yazın bir yanda, kılgısal yaşam bir yanda değildir. Şu dizeleri yazarken "şu biricik ırka" kendini bütünüyle adamıştır.

...
üye yapın beni onun kanından
emanetçi yapın beni onun hıncından
benden beni bir bitiş adamı yapın
bir balama yapın benden beni
bu cellatlardan yapın beni
işte böğrünü sarmak zamanı yiğit bir adam gibi
...

Burada bir inanç, tüm ve geri dönülmesi olanaksız yaşam için belli başlı bir angajman söz konusudur.

Evrensel tanıklık, Césaire bunu da şöyle dile getirmektedir.

Kendini beğenmişi olsaydım eğer bu biricik ırkın, hiç de diğer ırkların kiniyle olmazdı bu.

Özünde, "zenciliğin, kardeşliğin saldırgan yakarışından başka bir durumu olmadığını" söylememiş miydi bir gün? (1963) Vaadedilmiş toprak gibi umut beslemeyi, ilan etmeyi, kehanette bulunmayı kesmediği kardeşlik...

Unutmamıştı beceriksizliğine rağmen geleceğini kardeşliğin.

Césaire'in zenci-Afrikalı dünyasına ilişkin şaşırtıcı yankısını haklı kılan ve açıklayan insan/sözükler/davranışlar arasında çok seyrek görülen bu tutarlılıktır kuşkusuz.

Çünkü dilinin engelleriyle düşüncelerinin karmaşıklığı arasında geçen, dağları yerinden oynatan inancın yarı büyülü kuvveti, tümüyle doğal bir insanın inanış gücüdür bu.

(Çeviren: Metin Cengiz- Aimé Césaire,
Seçme Şiirler, Nazım Hikmet Kültür
ve Sanat Vakfı 2000 içinde.)

MARC FERRO

Hindistan'daki Britanya varlığına ait görüntülere, özellikle Londra'daki National Film Archive'de muhafaza edilen 1911 tarihli Grand Durbar görüntülerine göz attığımızda, günahkâr bir benzeşme yakalarız: O yürüyüş kıtası, o miğferler, o disiplin, İmparator V. George'a doğru bilgece ve estetik bir biçimde düzenle akan o teatral alan, koruma kordonlarıyla uzakta tutulan o kalabalık -bu taç giyme törenindeki her şey bize yirmi yıl sonra yapılan Hitler'e özgü törenlerin bir tür ilk örneğini ısrarla düşündürüyor. Basit bir rastlantı mı?

Bir başka tersine paralellik 1955'te Aime Cesaire tarafından kurulmuştur: "XX. yüzyılın koyu Hıristiyan burjuvazisinin Hitler'de affedemediği şey, suçun kendisi, insana karşı işlenen suç, insani değerlerin çiğnenmesi değil, beyaz adama karşı işlenen suçtur (...); o zamana kadar Avrupa'nın Araplara, Hintli çek-çek hamallarına, Afrikalı zencilere takındığı sömürgeci tutumu Hitler'in Avrupalılara karşı takınmasıdır."

(Çeviren: Muna Cedden,
Sömürgecilik Tarihi, İmge Yayınevi)

ALİ ŞERİATİ

İnsanlık ve toplumu değiştiren, bilim-ötesi, insanlığa özgü bir bilinç. Bu bilinç, doğa-üstü bakış açısı, "sorumlu ve yapıcı" bilgisi ile, kendi hayat ve hareketi sonucunda yaratıcı ve toplumu değiştirici insan tipini doğurur. İşte, bu sorumlu, ağır ve tehlikeli mesajı yüklenen ve yarının tarihinin iplerini elinde tutanlar, "aydınlardır". Bu aydınları ille de bilginler arasında aramak gerekmez. Aydının belgesi, tahsil ve tasdik değildir. Bilimsel ve teknik veriler de değildir. Yüce değerlere sahip olma, toplum bilgisine sahip olma, yol arayabilme, yapıcılığa özgü yetenek, hidayet ve hakikati tanımaktır aydın için aslolan!

Bu gerçekler, felsefi, bilimsel, sanatsal ve teknik bilinmeyenler değil, belki, toplumsal realiteyi, zamanı, zorlukları, hareket, kemal ve kurtuluş yollarını arama gerçekleridir. Bu bilgi, kendine özgü yapısıyla teknik ve akıl ötesidir. Aynı zamanda toplum yapıcı, medeniyet doğurucu başarıya ulaşmış bir ulusun, düşünsel ve toplumsal dirilişi ile hareketinin etkenidir de. Şu an bile, belli bir oranda bu tavrı bulmak mümkündür. Bilimsel bilgi ile bilim-ötesi bilgiyi teşhis etmek, ya da sosyal, politik ve diğer bir deyimle ideolojik bilgiyi, bilimsel bilgiden ayırt etmek artık kolaydır. Her birimiz, çağdaş, tanınmış çehreleri bu ölçüye göre tahlil edebiliriz. Pasteur, Koch, Watt, Marconi, Marx, Newton, Darwin, Einstein bir tarafta iken Seyyid Cemal, Abduh, Kevakıbi, İkbal, Gandhi, Seyyid Kutub, Julius Nyerere, Aime Cesaire, Fanon, Che Guevara, Ömer Mevlud ve ismini sayamayacağımız diğerleri diğer tarafta...

ROBERT YOUNG

...Peki ama Césaire'in söylediği gibi yegane tarih beyazken, yeni bir tarihi nasıl yazmalı? Sömürgecilik yapılarının eleştirisinin, edebi ve kültürel olduğu teorinin standart siyasi konularına nisbetle marjinal bir faaliyet, sadece azınlıkların ve sömürgecilik tarihine yönelik bir uzman ilgisi olanların ihtiyaçlarını tedarik ettiği sanılabilir. Fakat her ne kadar metropoliten Avrupa kültürünün coğrafi çevresiyle alakalıysa da onun uzun vadeli stratejisi Avrupa düşüncesi ve bilhassa tarih yazımının kökten bir yeniden yapılandırmasını başarmaktır....Burada mesele sömürgecilik eleştirisini Avrupa kültürünün karşısına yerleştirmek değil bunların zaten birbirine ne kadar derinden bulaştıklarını göstermek olmuştur. Nasıl Rönesans'tan bu yanaki dünya tarihi Avrupalılaşmanın etkileri olmadan tasavvur edilemezse, Rönesans'tan bu yanaki Avrupa düşüncesi de sömürgeciliğin tesiri olmadan düşünülemez. Dolayısıyla sorun, bugünün ırkçılığı ezip yok etme rüyası gibi, sömürgeci düşünüşü Avrupa düşüncesinden çıkarmak, onu sürgün etmek, değildir. Mesele daha çok Avrupalı bilgi sistemlerini, onların sömürgedeki ötekisinin etkisi/sonucu olarak işleyişlerinin uzun tarihini göstermek için yeniden konumlandırmaktır ki bu Fanon'un gözleminde özetlenen bir tersine çevriliştir: Avrupa harfi harfine üçüncü dünyanın yaratılışıdır....Athusser'in tüm hümanizmleri tek bir tane halinde stratejik türdeşleştirmesine itimat ederek Lukacs, Sartre ve diğerlerince yapılan, insanın değişmeyen tabiatına dair Aydınlanma telakkisi yerine, 'insanı bizzat kendisinin ve tarihteki faaliyetinin ürünü olarak' görecek yeni bir 'tarihsel hümanizm'i ikame ikame edecek yeni bir hümanizm kurmaya yönelik Marksist-hümanist teşebbüslerini tümden ihmal eder. Fakat işte bu tarihsel fa-

aliyetin kendisi her iki türden hümanizmin Césaire ve Fanon gibi Avrupalı olmayan düşünürlerce yapılan eleştirilerinin temelini teşkil etti. Hümanizm karşıtlığının bu versiyonu hümanizmin sömürgecilik tarihine müdahil olmasının idraki ile başlar ki bu da bu ikisinin kolay ayrılabilir olmadıklarını gösterir. Çünkü sömürgecilik perspektifinden bakıldığında hümanizm, sömürgecilerin kendilerini kendi insanlarına mazur göstermesi şeklinde üretilen bir meşrulaştırma biçimi olarak başladı....

(Çeviren: Can Yıldız, Robert Young,
Beyaz Mitolojiler, Bağlam Yayınları)

"YERYÜZÜNÜN LANETLİLERİ"NE ÖNSÖZ

Jean Paul Sartre

Çok da uzun olmayan bir zaman önce, dünyanın nüfusu iki milyardı: Beş yüz milyon insan ve bir buçuk milyar yerli. Ne söylenmesi gerekiyorsa birinci gruptakiler söylüyor, ikinci gruptakiler de bu sözleri heceleyip duruyordu. Bu iki kesim arasında ise, küçük devletlerin kralları, derebeyler ve herşeyiyle yapmacık bir burjuvazi aracılık işlevi görüyordu. Sömürgelerdeki gerçek çıplaktı, oysaki sömürgeciler onun giyinik olmasını istiyorlardı. Tıpkı bir çocuğun annesini sevmesi gibi, yerlilerin de efendilerini sevmeleri gerekiyordu. Ve Avrupalı elit bu amaçla bir yerli elit oluşturmaya girişti. Ergenlik çağındaki umut vadeden gençleri topladı, bunların alınlarına kızgın demir ile Batı kültürünün ilkelerinin damgaladı ve ağızlarını tumturaklı, parlak sözcüklerle tıkadı. "Anavatan"da kısa bir süre tutulan bu gençler "beyaza boyanmış" olarak memleketlerine geri gönderildiler. Bu yürüyen yalanların, artık, Batıda öğretilenleri tekrarlamaktan başka kardeşlerine söyleyecek bir şeyi kalmamıştı. Paris'ten, Londra'dan ve Amsterdam'dan belli sözcükleri piyasaya sürüyorduk, örneğin "Partenon" yada "Kardeşlik" diyorduk, Afrika'da ya da Asya'da bir yerlerde dudaklar kıpırdıyor ve tekrarlamaya başlıyordu: "....tenon"... "....lik..."... İşte Altınçağ böyleydi.

Ancak artık bu sona erdi. Ağızlar kendi başlarına açıldılar, sarı ve siyah sesler yine bizim hümanizmimizden

söz ediyorlardı, fakat artık konu bizim hümanist olmayışımızdı. Biz bu nazik kızgınlık ifadelerini, başlangıçta hoşnutsuzluk duymadan dinledik, hatta önceleri bu sözler bizde gururlu bir hayranlık bile doğurdu. "Bakın, görüyor musunuz! Artık kendi başlarına konuşuyorlar! Bakın onları nasıl adam ettik! İdeallerimizi kabul edeceklerinden zaten kuşkumuz yoktu, hatta bunları o kadar benimsediler ki, şimdi bizi o ideallere sadık olmamakla suçluyorlar." İşte artık Avrupa kendi misyonuna inanabilirdi. Asyalıları Helenleştirmişti, Greko-Latin Zenciler denilen yeni bir tür yaratmıştı. Bunlardan bahsederken, kendi aramızda hemen ekliyorduk, bırakalım havlasınlar, bu onları rahatlatır. Havlayan köpek ısırmaz.

Ve sonra başka bir kuşak geldi ve sorunu kökünden değiştirdi. Bu yeni kuşağın şair ve yazarları, inanılmaz bir azim göstererek, bizim değerlerimizin onların yaşamlarının gerçekleriyle bağdaşmadığını, bu değerleri ne tümüyle dışlayabildiklerini ne de tümüyle özümseyebildiklerini bize anlatmaya çalışıp durdular. Kısacası, şunu söylemek istiyorlardı: Bizi birer ucube haline getiriyorsunuz, hümanizminiz bizim insanlık ailesinin bir parçası olduğumuzu ileri sürüyor, ırkçı uygulamalarınız ise bizi ondan ayırıyor. Onları hiç rahatsız olmadan dinledik. Sömürge yöneticileri Hegel okumak için para almazlar, ki zaten bu meseleye ilişkin ondan pek fazla bir şey de okumamışlardır, ancak, rahatsız bilinçlerin kaynağını kendi iç çelişkilerinden aldığını bilmek için de zaten bir filozofun anlatmasına gerek yoktur. "Bu tepkilerin bir yere ulaşacağı falan yok. Dolayısıyla bırakalım rahatsızlıkları sürsün, onlar ancak laf üretirler, birşey yapamazlar."

Uzmanlar, onların şikayetlerinden bir hak talebi doğsa bile, bunun ancak bir entegrasyon talebi olacağını söyle-

yip durdular. Kuşkusuz onlara bu hak verilemezdi; aksi takdirde, sömürüye dayalı olan sistem yıkılırdı. Ancak onların gözlerinin önünde bu havucu tutmak yeterliydi: Onlar da dörtnala bu havuca koşacaklardı. İsyana gelince, bu konuda hiçbir endişemiz yoktu. Hangi aklı başında yerli kalkar da Avrupa'nın öz evlatlarını, yalnızca onlar gibi birer Avrupalı olmak için katlederdi? Kısacası bu iflah olmaz adamları teşvik etmeye devam ettik ve bir defalığına olmak üzere Goncourt ödülünü bir Zenciye vermekte bile hiçbir mahzur görmedik. Tabi bu 1939'dan önceydi...

Yıl 1961. Dinleyin: "Kısır tekerlemelerle ya da mide bulandırıcı taklitlerle zamanımızı yitirmeyelim. Bir yandan İnsan'dan söz edip, diğer yandan, dünyanın dört bir yanında, rastladığı her yerde, kendi sokaklarının her köşesinde, durmadan İnsan'ı katleden bu Avrupa'dan vazgeçelim. Çünkü bu Avrupa yüzyıllardır, bir sözde 'tinsel serüven' adına, insanlığın neredeyse tümünü zaptetmiş durumda." Bu yeni bir ses tonu. Acaba buna cüret eden kim? Bir Afrikalı, Üçüncü Dünyalı, eski bir "yerli". Ekliyor: "Avrupa şu an böylesine çılgın bir durumda ve son hızla çok derin uçurumlara doğru ilerliyor, en iyisi ondan uzak durmamızdır." Başka bir deyişle; Avrupa'nın işi bitik. Bu hoş olmayan bir gerçek, fakat hepimiz bunun böyle olduğunu iliklerimize kadar hissetmiyor muyuz?

Ancak, bir hususu belirtmek gerekir. Bir Fransız, örneğin, diğer Fransızlara "işimiz bitik!" dediğinde -ki, 1930'lardan bu yana, hemen her gün bu söz söylenmektedir- bu öfke ve aşk ile yanıp tutuşmuş birinin sözüdür, söyleyen kendini diğer yurttaşlarıyla bir tutmaktadır. Ve sonra genel olarak şunu ekler: "Ne var ki..." Ne olduğu malumdur: Artık hiçbir hataya tahammül yoktur, şayet öğütlerine harfi harfine uyulmazsa, işte o zaman ülke

mahfolacaktır. Kısacası, bu, arkasından bir öğüdün geldiği, bir tehdittir ve bu sözler diğer yurttaşların bu sözlere katılımı ölçüsünde daha az şoke edicidir. Fanon ise, tersine, Avrupa'nın kendi mahfına doğru koştuğunu söylerken, bir alarm çığlığı atıyor olmaktan çok uzaktır, o bir teşhis koymaktadır. Bu doktor ne Avrupa'yı bir ümitsiz vaka olarak görür (ki, mucizelerin her zaman mümkün olduğu bilinir) ne de ona tedavi reçeteleri sunar: Sadece onun can çekişmekte olduğunu tespit eder. Dışarıdan belirleyebildiği arazlara dayanarak onu tedavi etmeye gelince, hayır, o bu işte yoktur. Onun kafasında başka kaygılar vardır; Avrupa ölmüş kalmış onun umurunda değildir. Dolayısıyla, kitabı skandal niteliğindedir. Ve şayet, hafife alarak ve hoşnutsuzlukla bu kitap "Bize ne getiriyor!" diye mırıldanırsanız skandalın gerçek doğasını gözünüzden kaçırırsınız. Zira, gerçekten Fanon size hiçbir şey getirmediğinden, kitabı -başkaları için çok yakıcı olmasına karşınsizin için buz gibi soğuk kalır ve dolayısıyla kitapla yeterince ilgilenmeyebilirsiniz. Kitapta sık sık sizden söz edilir, fakat hiçbir zaman size hitap edilmez.

Siyah Goncourt'lar ve sarı Nobel'ler sona ermiştir: Sömürgelere artık ödül verilmeyecek. Fransız dilini konuşan bir eski yerli bu dili yeni gereksinimlere uygun olarak "eğip bükmekte", kullanmakta ve yalnızca sömürgelere seslenmektedir: "Tüm azgelişmiş ülkelerin yerlileri birleşiniz!" Ne düşüş: Babaları için tek konuşmacılar bizlerdik, oğullar ise bizi artık muhatap bile almıyorlar, bizler yalnızca söylem konularıyız. Kuşkusuz Fanon söz arasında bizim ünlü suçlarımıza, Setif'e, Hanoi'ye, Madagaskar'a değiniyor, fakat onları mahkum etmeye çalışmıyor: Onları kullanıyor. Sömürgeciliğin taktiklerini, sömürgecileri anavatanlarıyla birleştiren ve ayıran ilişkilerin karmaşık

oyununu ortaya koyması kardeşleri içindir; amacı onlara bizim oyunlarımızı bozmayı öğretmektir.

Kısacası, Üçüncü Dünya bu ses ile kendisini keşfediyor ve kendisine sesleniyor. Üçüncü Dünya'nın farklılıklarla dolu olduğu, orada hâlâ köle durumundaki halkların, sahte bir bağımsızlık elde etmiş olan halkların, hükümranlık elde etmek için çarpışmakta olan halkların, nihayet tam özgürlüğü elde etmiş fakat emperyalist bir saldırganlığın sürekli tehdidi altında olan halkların bulunduğu biliniyor. Bu ayrımlar sömürgecilik tarihinden, diğer bir deyişle baskıdan kaynaklanıyor. Anavatan bazı yerlerde birkaç feodal yöneticiyi maaşa bağlamakla yetinirken, bazı yerlerde bölerek ve yöneterek baştan sona sahte bir yerli burjuvazi yaratıyor; başka yerlerde ikili bir oyun oynuyor: Sömürgeye yeni yerleşimciler getiriliyor ve aynı zamanda sömürülüyor. Böylece, Avrupa bölünmeleri, zıtlıkları artırmış, sınıflar ve hatta kimi kez ırkçılıklar yaratmıştır, sömürge toplumların katmanlaşmasını ve bu katmanlaşmanın artmasını sağlamaya çalışmıştır.

Fanon hiçbir şeyi gizlemiyor; eski sömürge, bize karşı savaşabilmek için kendisine karşı da savaşmalıdır: Aslında bu içiçe geçmiş iki mücadeledir. Savaşın sıcaklığı tüm iç engelleri eritir; işadamlarından ve kompradorlardan oluşan güçsüz burjuvazi, her zaman imtiyazlı bir konumda olan kent proletaryası, yıkık dökük kasabaların lümpen proletaryası, bunların tümü ulusal ve devrimci ordunun yedek gücü olan kırsal kitlenin tutumu doğrultusunda tavır alırlar. Zira, sömürgeciliğin gelişmeyi kasten engellediği bu ülkelerde köylülük ayağa kalktığı zaman devrimci sınıf olarak hemen yerini alır. Çünkü, baskıyı en yoğun biçimde yaşar ve kentlerdeki işçilerden çok daha fazla eziyet çeker. Açlıktan ölmemesi için varolan bütün yapıların tam olarak yıkılmasını istemek zorundadır.

Ulusal devrim zafere ulaşmak için sosyalist olmalıdır; devrimci sınıf işlerini kısa keser ve bunun sonucunda iktidara yerli burjuvazi geçerse, yeni devlet, şeklen bağımsızlığı olsa da emperyalistlerin elinde kalmış olacaktır. Katanga örneği bunu yeterince açıklar. Üçüncü Dünya'nın birliği henüz sağlanamamıştır. Bağımsızlığın öncesinde olduğu kadar sonrasında da, tüm sömürge halkların, her ülkede, köylü sınıfının kumandası altında birleşmesini sağlamaya yönelik bir girişimi söz konusudur. Fanon'un Afrika, Asya ve Latin Amerika'daki kardeşlerine açıkladığı şey şudur: Ya devrimci sosyalizmi her yerde ve hep birlikte gerçekleştireceğiz ya da eski tiranlarımız tarafından tek tek mağlup edileceğiz. Fanon hiçbir şeyi saklamıyor, ne zayıflıkları, ne anlaşmazlıkları, ne de mistifikasyonu. Bir yerde hareket kötü bir başlangıç yapmış, diğerinde, başlangıçtaki çarpıcı başarılarının ardından hız kaybına uğramış, başka yerlerde duraklamış ise ve yeniden başlaması isteniliyorsa buradaki halkların burjuvazilerini başlarından atmaları gerekmektedir.

Fanon, okuyucuyu en tehlikeli yabancılaşmalara, örneğin lider kültüne, Batı kültürüne ve aynı şekilde geçmişteki Afrika kültürüne dönüşe karşı sertçe uyarıyor. Zira, gerçek kültür devrim kültürüdür, yani devrim sırasında sıcağı sıcağına gelişen kültürdür. Fanon yüksek sesle konuşuyor. Biz Avrupalılar onu duyabiliyoruz: Elinizde tuttuğunuz bu kitap bunun kanıtıdır. Peki, Fanon sömürgeci güçlerin onun samimiyetinden yararlanabileceklerinden korkmuyor mu?

Hayır, Fanon hiçbir şeyden korkmuyor. Zaten bizim yöntemlerimiz çürümüş, bazen kurtuluşu geciktirebilirler, fakat önleyemezler ve yöntemlerimizi değiştirebileceğimizi de düşünmeyelim, metropolün boş bir hayali olan yeni

sömürgecilik artık geçersizdir. "Üçüncü Güçler" yoktur ya da varsalar bile bunlar zaten sömürgeciliğin iktidara getirmiş olduğu beş para etmez burjuvalardır. Yalanlarımızı birbiri ardından açığa çıkarmış olan bu intibah halindeki dünyada bizim Makyavelizm'imizin artık yapabileceği pek bir şey yok. Sömürgelerdeki adamlarımızın önünde bir tek yol var: Güçleri kalmışsa, şiddet kullanmak; yerlinin de yapacağı bir tek seçim var: Kölelik ya da egemenlik. Bu kitabı okuyup okumamanızın Fanon açısından hiçbir önemi yok. O bu kitabı eski hilelerimizi kardeşlerinin gözlerinin önüne sermek için yazmış ve yapacak başka hilemiz kalmadığından da emin. Kardeşlerine diyor ki: "Avrupa pençelerini kıtalarımıza geçirdi, bu pençelere onları çekene kadar vurmalıyız; çağımızın bizim yararımıza olan bir yönü şu ki: Bizerta'da, Elizabethville'de, ya da Cezayir Bledin'de olup biten her şeyden tüm dünyanın haberi oluyor. Bloklar karşıt tarafları tutuyorlar ve birbirlerini kolluyorlar, bu durumdan yararlanalım, tarihte yerimizi alalım ve böylece tarihi ilk kez evrenselleştirelim. Savaşalım, başka silahımız olmasa bile bıçağımız bize yeter."

Avrupalılar bu kitabı açıp içine girin. Karanlıkta birkaç adım attıktan sonra gece vakti bir ateşin çevresinde toplanmış olan yabancıları göreceksiniz; yaklaşıp onları dinleyin, zira onlar ticaret merkezlerimize ve onları koruyan kiralık askerlerimize ne yapacaklarını konuşuyorlar. Belki sizi görecekler, fakat seslerini bile alçaltmadan kendi aralarında konuşmaya devam edecekler. Bu kayıtsızlık size dokunacak: Onların babaları, o gölge yaratıklar, sizin yaratıklarınız, ölü ruhlardı, onlara ışık verenler sizdiniz, yalnızca sizinle konuşurlardı, siz bu zombilere yanıt vermek zahmetine bile girmezdiniz. Onların oğulları ise sizi görmezden geliyorlar; bir ateş onları ısıtıyor ve aydınlatıyor,

bu ateş sizinki değil. Şimdi, saygılı bir uzaklıktan onlara bakan siz, kendinizi karanlık içinde, soğuktan ürperir bir halde bulacaksınız. Dönüp durun bakalım; içinden yeni bir şafağın doğacağı bu karanlıklardaki zombiler bu kez sizden başkası değil.

Bu durumda, bu kitap bizim için yazılmamış, öyleyse onu niçin okuyalım, pencereden fırlatıp atalım diyeceksiniz. Bu kitabı okumak için iki nedeniniz var. Birincisi şu: Fanon kardeşlerine sizleri açıklıyor ve bizi kendimize yabancılaştıran mekanizmayı gösteriyor: Nesnel gerçekliğin ışığında kendinizi keşfetmeniz için bu açıklamadan yararlanın. Kurbanlarımız, bizi, kendi yaralarından ve zincirlerinden tanıyorlar ve onların tanıklığını çürütülemez kılan da işte bu. Kendimizi ne hale getirdiğimizi kavramamız için onları ne hale soktuğumuzu bize göstermeleri yeterli.

Bunun bir yararı olur mu? Evet, çünkü Avrupa batmak tehlikesiyle karşı karşıya. Fakat, yine diyeceksiniz ki, biz anavatanda yaşıyoruz ve aşırılıkları onaylamıyoruz. Bu doğru, siz sömürgecilerden değilsiniz, fakat onlardan daha iyi de değilsiniz. Onlar sizin öncülerinizdi; onları denizaşırı ülkelere gönderen sizdiniz, onlar da sizi zengin ettiler. Çok fazla kan dökerlerse, onlara sahip çıkmayacağınız hususunda onları uyardınız. Bu şuna benzer: Devletler de diğer ülkelerde ajitatörler, provokatörler ve casuslar beslerler, fakat yakalandıklarında onlara sahip çıkmazlar. Bu denli liberal, bu denli insancıl olan ve kültüre olan sevgisini, abartılı bir yapmacıklığa dek vardıran sizler, sizin sömürgelerinizin olduğunu ve bu sömürgelerde sizin adınıza insanların katledildiğini unutmuş gibi görünüyorsunuz.

Fanon yoldaşlarına (içlerinden bazılarına, özellikle de, fazlasıyla batılılaşmış olanlarına) anavatan halkının sö-

mürgelerdeki adamlarıyla dayanışmasından bahsediyor. Bu kitabı okumak cesaretini gösterin. Bu, herşeyden önce sizi utandıracaktır ve Marx'ın söylemiş olduğu gibi, utanmak devrimci bir duygudur. Görüyorsunuz ki, ben de öznel yanılsamalardan kendimi kurtaramıyorum; ben de size "her şey yitirilmiş, ne var ki..." diyorum. Bir Avrupalı olarak düşmanın kitabını çalıyor ve bu kitaptan Avrupa için bir kurtuluş reçetesi çıkarıyorum. Bundan yararlanın.

Ve işte ikinci neden; Sorrel'in faşist saçmalıklarını bir yana bırakırsanız, Fanon'un, Engels'ten bu yana, tarihsel süreci gün ışığına çıkaran ilk kişi olduğunu görürsünüz. Mutsuz bir çocukluğun ya da gözü dönmüşlüğün onda acayip bir şiddet arzusu yaratmış olduğunu falan da zannetmeyin; Fanon sadece vaziyeti yorumluyor, o kadar. Fakat, bu, onun, liberal ikiyüzlülüğün sizden sakladığı ve hem onu hem de bizi meydana getirmiş olan diyalektiği aşama aşama ortaya koymasına yeterlidir. Geçtiğimiz yüzyılda, burjuvazi, işçileri aç gözlü isteklerinin etkisiyle yoldan çıkmış, gözü doymaz yaratıklar olarak gördü; fakat, bu korkunç vahşileri kendi türümüzün içine kabul etmeye de özen gösterdi. En azından onların özgür olduğunu, yani işgüçlerini satma özgürlüğüne sahip olduklarını düşündü.

İngiltere'de olduğu gibi, Fransa'da da, hümanizm evrensel olduğunu ileri sürer. Zorla çalışmak ise bunun tam tersidir. Hiçbir sözleşme yoktur, üstelik gözdağı vardır ve bu da baskıyı oluşturur. Deniz aşırı yerlerdeki askerlerimiz anavatanın evrenselciliğini yadsıyarak, insan türüne numerus clausus'u uygularlar. Kimse, suç işlemiş olmaksızın, kendi benzerini köleleştiremeyeceği, soyamayacağı ya da öldüremeyeceği için, yerlilerin insan benzeri bir varlık sayılamayacağı ilkesini koyarlar. Vurucu güçlerimize bu görüşü uygulamaya geçirmek misyonu verilmiştir. Sö-

mürgecinin onlara yük hayvanı muamelesinde bulunmasını haklı kılmak için, ilhak edilmiş toprakların insanlarını gelişmiş maymunlar düzeyine indirgemek emri verilmiştir.

Sömürgelerdeki şiddet bu köleleştirilmiş halkı sindirmeyi amaçlamakla kalmaz, aynı zamanda onları insanlıktan çıkarmayı da amaçlar. Onların geleneklerini yok etmek, onların dillerinin yerine kendi dilimizi geçirmek ve kendi kültürümüzü bile vermeden onların kültürünü yok etmek için her şey yapılır; aşırı yorgunluk onları sersemleştirileceklerdir. Gıdasız ve hasta durumdayken hâlâ güçleri kalmışsa bile, gerisini korku halleder; tüfekler yerlilere çevrilir, siviller gelip onların topraklarına yerleşirler ve onları kırbaç tehdidiyle toprağı kendilerinin adına işlemeye zorlarlar. Yerli direnirse, askerler ateş açar ve yerli ölü bir adam olur; boyun eğerse kendini küçültür, artık insan değildir; utanç ve korku karakterini zedeleyecek ve kişiliğini paramparça edecektir. Bu iş uzmanlar tarafından sertlikle yürütülür;

"Psikolojik tedavi"ler yeni ortaya çıkmadı. Beyin yıkama da öyle. Yine de, bu denli çaba harcamalarına rağmen, amaçlarına hiçbir yerde ulaşamadılar: Ne zencilerin ellerinin kesildiği Kongo'da, ne de, yakın zamana dek, itiraz edenlerin (yani, asilerin) dudaklarının, kilit vurmak amacıyla, delindiği Angola'da. Bir insanı hayvanlaştırmanın olanaksız olduğu söylemiyorum, yalnızca onu yeterince zayıflatmadan bu amaca ulaşılamayacağını söylüyorum. Dayak hiçbir zaman yeterli değildir, açlığı daha da artırmak gerekir.

Kölecilikte bu durum sorun yaratır. Zira kendi türünüzden birini ehlileştirdiğiniz zaman, ondan alacağınız verim düşer ve ona ne kadar az verirseniz verin ondan ala-

cağınızdan daha fazlasını vermiş olursunuz. Bu nedenle, sömürgeciler ehlileştirmeyi yarıda kesmek zorunda kalırlar. Sonuçta, ortada, yine, ne insan ne de hayvan, sadece yerli vardır. Dövülmüş, kötü beslenmiş, (yalnızca belirli bir dereceye kadar) korkmuş olan yerli, ister siyah, ister sarı, ister beyaz olsun, hep aynı karakter özelliklerini gösterir. Tembeldir, içten pazarlıklıdır, hırssızdır, nasıl yaşadığı belli değildir, yalnızca şiddeti tanır.

Zavallı sömürgeci, işte çelişkisi apaçık ortada. Yağmaladıklarını öldürmek zorunda. Fakat, bu mümkün değil, zira onları sömürmesi gerekiyor. Soykırım düzeyinde katliam yapamadığı, hayvanlaştırmaya varan kölelik düzenini kuramadığı için kontrolü elinden kaçırır, işler tersine döner ve şaşmaz bir mantık gereğince, gidişat onu sömürgesinden yoksun kalmaya kadar götürür.

Bu hemen olmaz. Başlarda Avrupalının egemenliği sürer. Avrupalı savaşı çoktan yitirmiştir, fakat bunun farkında değildir; yerlilerin artık onun bildiği türden yerliler olmadığını henüz bilmez; onu konuşurken duyarsanız, sanki yerlilerin içinde kök salmış kötülüğü yok etmek ya da bastırmak amacıyla, onlara kötülük ettiğini zannedersiniz; ve üç kuşak sonra bu kötülük içgüdüleri artık bir daha oluşmayacaklardır. Hangi içgüdüler? Köleleri efendilerini öldürmeye zorlayan içgüdüler mi? Efendi, yerli tarafından, kendisine yöneltilmiş olanın kendi acımasızlığı olduğunu göremiyor mu? Bu ezilmiş yerlilerin vahşiliğinde, iliklerine dek işlemiş olan ve kurtulamadığı, kendi sömürgeci vahşiliğini görmüyor mu?

Bunun nedeni basittir. Mutlak güce sahip olmasıyla ve bunu yitirmek korkusuyla çıldıran bu zorba varlık, bir zamanlar insan olduğunu artık pek hatırlamıyor; kendisini bir tüfek ya da kırbaç sanıyor, "aşağı ırk"ların reflekslerini

koşullama yoluyla ehlileştirilmelerini sağlayacağına inanıyor. Ancak, insan belleğini ve onun silinmez hatırasını unutuyor. Ve belki hiç bilmediği bir şey daha var. Biz, ancak başkalarının bizde yarattıklarını derin ve kökten bir şekilde olumsuzlayarak kendimiz oluruz. Üç kuşak mı demiştik? İkinci kuşak daha dünyaya gözünü açar açmaz babasının nasıl dövüldüğünü görür. Psikiyatri diliyle "travmatize" olur. Yaşam boyu.

Fakat bu sürekli yinelenen saldırganlıklar, onları boyun eğdirmek bir yana dursun, tam tersine Avrupalının er ya da geç bedelini ödeyeceği dayanılmaz bir çelişki yaratır. Bundan sonra, sıra kendilerine geldiğinde ve utanç, açlık ve acının ne olduğunu öğrendiklerinde, gücü uygulanan şiddetin derecesine eşit olan volkanik bir öfke uyanır içlerinde. Onların şiddetten başka hiçbir şeyden anlamadığını mı söylediniz? Elbette; birincisi, tek şiddet sömürgecininkidir; fakat çok geçmeden onlar da kendi şiddetlerini yaratırlar; yani şiddet, aynaya bakınca aksimizi görmemiz gibi, geri teper.

Yanılmayın sakın, bu çılgınca öfkeyle, bu acımasızlık ve kin ile, bu sürekli bizi öldürmek isteğiyle, gevşemekten korkan kasların bu sürekli gerginleşmesiyle insanlaşır onlar. Onları yük hayvanı haline getirmek isteyen sömürgeci yüzünden ve aynı zamanda ona karşı eylemleri aracılığıyla insanlaşırlar... Henüz soyut haldeki nefret, bu kör nefret onların tek hazinesidir. Buna davetiye çıkaran bizzat efendidir, çünkü onları hayvanlaştırmak isterken çıkarları gereği yarı yolda durur, fakat bu, nefreti kırmayı başaramaz. Bu yüzden, bu yarı yerliler, ezenin gücü ve zayıflığının hayvan konumunu inatçı bir şekilde reddetmeye dönüşmesinden dolayı, halâ insandır.

Bunun ardından geleni ise çok iyi biliyoruz: Tabii ki

yerliler tembeldir, bir tür sabotajdır bu. Sinsidirler, hırsızdırlar. Ve kuşkusuz, bu küçük hırsızlıkları henüz örgütlenmemiş olan bir direnişin başlangıcına işarettir. Ancak, bu aşamada, daha ileri gidenler de vardır: Aralarında, silahların önüne yalın kılıç atılarak kendilerini kanıtlayanlar da vardır; bunlar onların kahramanlarıdırlar ve diğerleri ise Avrupalıları öldürerek insanlaşırlar, bunlar vurulur: Haydut ve şehit... Onların çektikleri acı dehşet içindeki kitlelerin ruh halini yüceltir.

Evet, korku içinde... Bu ilk aşamada sömürgecinin saldırganlığı yerliler arasında bir terör akımı biçiminde içe döner. Bunu söylerken yalnız bitmez tükenmez baskı araçlarımızla karşılaştıkları zaman duydukları korkuyu değil, kendi öfkelerinin içlerinde yarattığı korkuyu da kastediyorum. Bir yanda onlara yöneltilmiş silahlarımız, diğer yanda bu dehşet verici güdüler. Ruhlarının derinliklerinden gelen ve hiçbir zaman farkında olmadıkları bu öldürme arzuları arasında köşeye sıkışmışlardır; öncelikle, bu onların şiddeti değil, bizim şiddetimizdir ve bu ezilen yaratıkların ilk eylemi de onların ve bizim ahlak anlayışımızın lanetlemiş olduğu ancak yine de onların insanlığının son barınağı olan bu itiraf edilemez öfkeyi derinlere gömmektir. Fanon'u okuyun: Çaresizlik dönemlerinde, çılgınca öldürme arzusunun yerlilerin kollektif bilinçaltının ifadesi olduğunu göreceksiniz.

İçte tutulan bu öfke dışa yöneltilerek patlama yapamazsa, o ezilen yaratıkların bizzat kendilerini yok eder. Kendilerini kurtarmak için birbirlerini bile katlederler. Kabileler gerçek düşman ile karşı karşıya gelemedikleri için birbirleriyle savaşırlar. (Sömürge politikasının da bu düşmanlıkları körüklediğinden emin olabilirsiniz) Kardeşine bıçak çeken bir insan, onu öldürmekle, ortak alçalma-

larının nefret uyandıran görüntüsünü ortadan kaldırdığını düşünür; yadsıdıkları insanlıktan çıkma sürecini kendi istekleriyle hızlandırırlar. Sömürgecinin eğlenen bakışları altında, doğaüstü engeller koyarak, bazen eski ve ürkütücü mitleri canlandırarak, bazen de kendilerini dinsel törenlere yönelterek, kendilerine karşı en büyük önlemleri alacaklardır: Saplantılı bir insan, her an kendisini meşgul eden bazı saplantılara sığınarak, en derin gereksinimlerinden kaçar.

Dans ederler, bu onları meşgul eder, kaslarının acı veren gerginliğini gevşetir; üstelik dans dile getiremedikleri "hayır" sözcüğünü ve işleyemedikleri cinayetleri, çoğu zaman onlar farkında olmaksızın, gizlice dile getirir. Cezbe halinde kendinden geçme şekline bürünen bu son çareye bazı bölgelerde başvurulur. Eskiden, bu basit bir dinsel uygulamaydı, inanç sahibinin kutsal ile kurduğu bir iletişim tarzıydı; şimdi ise aşağılanma ve umutsuzluğa karşı bir silah olarak kullanılmaktadır.

Mumbo-Jumbo ve kabilenin bütün idolleri aralarına iner, onların şiddetini yönetir ve tükenene dek trans halinde harcar. Yani, sömürgeleşmiş halk, sömürge yabancılaşmasına karşı kendini dinsel yabancılaşma ile korur. Sonuçta ortaya eşi benzeri görülmemiş bir durum çıkar: İki yabancılaşma birbiriyle kaynaşır ve birbirini güçlendirir. Bazı psikozlarda sürekli aşağılanmaktan bıkkın düşmüş olan hezeyanlı kişi, günün birinde kendisine iltifatlar yağdıran bir meleğin sesini duymaya başlar; fakat, kuşkusuz aşağılanmalar sona ermiş değildir, sadece, kutlamalara dönüşür. Bu bir savunmadır, fakat aynı zamanda onların serüveninin de sonudur; kişilik parçalanmıştır ve hasta deliliğe doğru gider.

Dikkatli bir şekilde seçilmiş belli talihsizliklerle ilişkili

olan ve daha önce bahsetmiş olduğum bir diğer büyü daha var: Batı kültürü. Diyebilirsiniz ki, ben onların yerinde olsaydım mumbo-jumboyu Batılıların Akropolis'ine yeğlerdim. Çok iyi, durumu kavradınız. Fakat tamamen değil, çünkü siz onların yerinde değilsiniz, ya da henüz değilsiniz. Yoksa onların seçme hakkı olmadığını bilirdiniz; her ikisini de kabul etmek zorundalar.

İki dünya... Bu iki büyü demektir; bütün gece dans ederler ve şafakta ayine katılmak üzere kiliseleri doldururlar; her gün içlerindeki parçalanma büyür. Düşmanımız kardeşlerine ihanet edip bizim işbirlikçimiz oluyor; kardeşleri de aynı şeyi yapıyor. Yerli statüsü, sömürgecinin sömürgeleştirilmiş halkta, o halkın rızasıyla, oluşturduğu ve sürdürdüğü nevrozdur.

Hem insanlık durumundan bahsetmek hem de onu yadsımak: İşte bu çelişki patlayıcıdır. Ve patlar da. Bunu benim kadar siz de biliyorsunuz. Artık kibritin çakılmak üzere olduğu bir zamanda yaşıyoruz. Artan doğum oranı kıtlığı çekilmez hale getirdiğinde, dünyaya gelenler ölmekten daha çok yaşamaktan korktuklarında, şiddetin fırtınası herşeyi yerle bir eder.

Cezayir'de, Angola'da, Avrupalılar görüldükleri yerde katlediliyorlar. Bumerang anıdır bu; şiddetin üçüncü aşamasıdır; bumerang bize geri döner, bize çarpar ve ilk atanın biz olduğumuzu bu kez eskisinden daha iyi kavramış da olmayız. "Liberaller" aptala döner; yerlilere karşı yeterince nazik olmadığımızı, onlara mümkün olduğunca bazı haklar vermenin daha akıllıca ve adilce olacağını kabul ederler; onları bu çok ayrıcalıklı kulübe, bizim türümüze korumasız ve sürüler halinde kabul etmekten daha iyisi akıllarına gelmez; ve şimdi bu barbar, çılgın patlama onları kötü sömürgecilerden farksız kılmıştır. Anavatandaki

sol utanmıştır. Yerlilerin gerçek kaderini, amansız bir baskıya maruz kalmış olduklarını kabul etmekte, onların isyanlarını mahkum etmemektedir, zira bizim bu isyanı kışkırtmak için herşeyi yapmış olduğumuzu da bilmektedir. Ancak, yine de bazı sınırların bulunduğunu, bu gerillaların yüreklerinde bir şövalyelik tutkusunun bulunduğunu göstermelerinin gerektiğini; bunun onların kendilerinin de insan olduklarını kanıtlamalarını sağlayacak en iyi olanak olduğunu düşünür.

Sol, kimi kez, onları uyarır: "Çok ileri gidiyorsunuz, sizi artık desteklemeyeceğiz." Yerliler onların desteğine hiç mi hiç aldırmazlar; çünkü en büyük desteğin bile onlara pek bir yararı yoktur. Savaşları başladığında şu katı gerçeği görmüşlerdir: Onlardan hepimiz yararlandık, hiçbirimiz masum değiliz, kanıtlamaları gereken hiçbir şey yok, kimseye yaranmaya çalışmayacaklar. Bir tek görev, bir tek amaç var: Sömürgeciliği eldeki tüm imkanları kullanarak yok etmek. Aramızda daha ileri görüşlü olanlar son çare olarak bu görevi ve bu amacı kabul etmeye hazırdır; fakat yine de biz, bu zorlu kişilik sınavında, bu aşağı insanların bir insanlık bildirgesi tavizi koparmak için tüm insanlık dışı araçları kullandığını da görmemezlik edemeyiz. Öyleyse bu hakkı onlara bir an önce verelim ve sonra bunu hak etmek için barışçıl yükümlülüklerle bırakalım çabalasınlar. Nefsimizin derinlerinde ırksal önyargılar var.

Fanon'u okumaları iyi olur. Fanon bu bastırılamayan şiddetin ne anlamsız bir fırtına, ne vahşi içgüdülerin ayaklanması ve hatta ne de küskünlüğün sonucu olduğunu mükemmel bir biçimde göstermektedir. Bu şiddetle insan kendini yeniden yaratmaktadır. Sanırım şu gerçeği bir zamanlar kavramıştık, sonra unuttuk; şiddetin izlerini hiçbir nezaket silemez, yalnızca şiddet yok edebilir ve sömür-

ge sömürgelik nevrozundan ancak sömürgeciyi silahla kovduğunda kurtulur. Öfkesi taştığı zaman, yitirdiği masumluğunu yeniden keşfeder ve kendi benliğini yarattıkça kendisini tanır. Onun savaşından çok uzakta olan bizler, bunu barbarlığın bir zaferi olarak görürüz, oysa ki bu mücadele, yavaş fakat emin adımlarla ilerleyen isyancının, kendi iradesini kullanarak kurtuluşa ulaşmasını sağlar, çünkü çevresindeki ve içindeki sömürge karanlığını ancak bu şekilde parçalar.

Savaş bir kez başladığında, artık köşe bucak kaçacak yer yoktur. Bu savaş başından beri amansızdır. Korkabilirsiniz, ya da korkutabilirsiniz; yani kendinizi utanılacak bir yaşantının akışına bırakabilir, ya da doğuştan gelen birlik hakkınızı elde edebilirsiniz. Köylü eline bir silah aldığı zaman, eski mitler söner ve yasaklamalar birer birer unutulur. İsyancının silahı onun insanlığının kanıtıdır. Çünkü ayaklanmanın ilk günlerinde öldürmeniz gerekir. Bir Avrupalıyı öldürmek bir taşla iki kuş vurmaktır; aynı zamanda hem bir ezeni hem de bir ezileni yok etmektir. Sonuçta ortada bir ölü insan ve bir özgür insan olur; sağ kalan ilk kez ayaklarının altında ulusal bir toprağın varlığını hisseder.

Bu aşamada ulus ondan ayrı durmaz; nereye giderse gitsin, nerede olursa olsun ulus da oradadır, onu izler ve asla gözden kaybolmaz, çünkü onun özgürlüğüyle ulus tek bir şeydir. Fakat ilk şaşkınlıktan sonra sömürge ordusu saldırır; bu durumda hepsi ya birleşecek ya da yok olacaklardır. Kabileler arası anlaşmazlıklar ortadan kaldırılır. Çünkü, her şeyden önce devrimi tehlikeye atarlar ve daha önemlisi şiddeti yanlış düşmana yöneltmiş olmaktan başka bir işe yaramazlar. Şayet Kongo'da olduğu gibi, bu anlaşmazlıklar sürüp gidiyorsa, bunun nedeni sömürgeci

ajanların bu fitneyi körüklemesidir. Ulus ileriye doğru yürüyüşüne devam etmektedir; çocuklarının her biri kendisini kardeşlerinin savaştığı yerde bulur. Birbirlerine karşı duyguları, size duydukları nefretin tam tersidir; onlar öldürdükleri sürece ve her an yeniden öldürmek zorunda kaldıkları düzeyde kardeştir.

Fanon okuyucularına "kendiliğindenliğin" sınırlarını, "örgütlenme"nin gerekliliğini ve tehlikelerini göstermektedir. Ancak, davanın zorlukları ve büyüklüğü ne düzeyde olursa olsun, girişimin her aşamasında devrimci bilinç derinleşir. Son kompleksler de uçup gider, kimse gelip bize bir Cezayir Ulusal Kurtuluş Ordusu (ALN) askerinin "bağımlılık" kompleksinden söz etme gereği duymaz.

Gözündeki perdeden kurtulan köylü gereksinimlerinin bilincine varır. Daha önce de bu gereksinimler onu yiyip bitirecek kadar önemliydi, ancak köylü onları bilmezden gelmeye çalışıyordu, fakat artık onların sonsuz gereksinimler olduklarını keşfetmiştir. Halkın içinden çıkan ve beş yıl (hatta Cezayir'de sekiz yıl) sürebilen bir savaşı sürdürmeyi arzulanır kılan bu şiddetin içinde askeri, siyasal ve toplumsal gereklilikler birbirinden ayrılamaz. Savaş, sadece komuta ve sorumluluk konusunu gündeme getirerek bile, barışın ilk kurumları haline gelecek yeni yapılar kurar.

O halde insan, bu durumda bile yeni gelenekler edinebilir ve korkunç bugünün gelecekteki çocuklarını yaratır ve biz onu her gün ateş altında doğan ya da doğacak olan bir yasayla meşrulaşmış olarak görürüz: Son sömürgeci öldürüldüğünde, kendi ülkesine gönderildiğinde ya da asimile edildiğinde azınlığın bu türü yok olur ve yerini sosyalizme bırakır. Ama isyan burada da bitmez; zira, siz de kabul edersiniz ki, isyancı, yaşamını, eski anavatanın eski bir

sakini olmak için tehlikeye atmamıştır. Ne kadar sabırlı olduğuna bir bakın. Belki başka bir Dien Bien Phu'nun hayalini kuruyor, fakat buna güvendiğini de sanmayın; o, yoksulluğu içinde, güçlü silahları olan zengin insanlara karşı savaşan bir dilencidir. Kesin zaferler beklerken, hatta belki de hiç beklemeksizin, hasımlarını sakatlayana kadar yoruyor. Kimi kez kesin zaferler bekleyerek ve çoğu kez de hiç bir şey beklemeyerek rakiplerini iyice zorluyor.

Bu mücadele korkutucu kayıplar vermeksizin olmaz. Sömürgecilerin ordusu vahşileşir. Mimlemeler, temizlik harekatları, nüfusun başka yerlere gönderilmesi, sınır dışı etme operasyonları başlar ve kadınlar ile çocukların da öldürüldüğü olur. Yerli bunu bilir. Bu yeni insan, yaşamına, yaşamının sonuna gelmiş biri gibi başlar; kendini potansiyel bir ölü olarak görür. Öldürülecektir; bu tehlikeyi kabul etmekle kalmaz, bundan emindir. Bu potansiyel ölü, karısını ve çocuklarını yitirmiştir; o kadar çok insanı ölürken görmüştür ki, zaferi yitirip de sağ kalmaktansa ölmeyi yeğler; zaferin tadını başkaları çıkaracaklardır, fakat bu önemli değildir, zira o çok fazla bıkkındır. Fakat bu bıkkınlık inanılmaz bir cesaretin temelidir. Biz insanlığımızı ölüm ve umarsızlığın bu yanında buluyoruz, o ise işkence ve ölümün ötesinde. Biz rüzgar ektik, biçtiğimiz fırtına o oldu. Şiddetin çocuğu olarak o, insanlığını her an şiddetten alır. Biz onun sırtından insan olmuştuk, o da kendisini bizim sırtımızdan insan yapar. Başka bir insan. Evet, daha iyi niteliklere sahip bir insan.

Fanon burada durur. İleriye uzanan yolu göstermiştir. O, mücadele edenlerin sözcüsüdür ve Afrika kıtasının tüm anlaşmazlıklara ve tüm bölünmelere karşın birlik olması çağrısında bulunmuştur. Fanon amacına ulaştı. Tarihsel dekolonizasyon olgusunu tüm ayrıntılarıyla anlatmak is-

teseydi, bizden söz etmesi gerekirdi; onun ise hiç de böyle bir niyeti yoktur. Fakat Fanon'un kitabını kapattığımız zaman, yazara karşın tartışma bizim içimizde sürüp gider; çünkü biz ayaklanan halkların gücünü hissediyor ve ister istemez yanıt veriyoruz. Dolayısıyla yeni bir şiddet ortaya çıkıyor; ve bu kez biz de bu şiddete dahiliz, çünkü doğası gereği bu şiddet "yarı yerli" değiştikçe bizi de değiştiriyor.

Takkemizi önümüze koyup düşünmeliyiz, tabi hala düşünebiliyorsak; çünkü bugün Fransa, Belçika ya da İngiltere'den aldığı darbelerle sersemlemiş durumdaki Avrupa'da ne kadar hafif olursa olsun zihinlerimizin bir an bile başka yöne çevrilmesi sömürgecilik suçunda işbirlikçi olmakla hemen hemen aynı şeydir. Bu kitabın bir önsöze en küçük bir gereksinimi bile yok, çünkü bize hitap etmiyor. Gene de, tartışmayı sonuçlandırmak için önsöz yazma gereği duydum, çünkü bizler de Avrupa'da sömürgesizleştirildik. Yani her birimizin içinde olan sömürgeci vahşi bir şekilde sökülüp atılıyor. Eğer tahammül edebilirsek kendimize bir bakalım ve ne hale gelmekte olduğumuzu görelim.

Her şeyden önce, açığa çıkan beklenmedik durumla yüzleşelim. İnsanlığımızı üzerindeki elbiseleri çıkarırken izleyelim. Sömürgelere baktığınızda Batı hümanizmini çırılçıplak halde görebilirsiniz ve bu hiç de güzel bir manzara değildir. Yalanlardan oluşan bu ideoloji, yağmayı mazur göstermeye yarayan kusursuz bir araçtan başka bir şey değildi; şekere bulanmış sözcükleri, etkili duyarlığı yalnızca saldırganlıklarımızın bir mazeretiydi. Şiddet yanlısı olmayanlar ve biz ne kurban ne de cellatız diyenler de hoş bir görüntüden ibarettir. İyi öyleyse; madem ki oy verdiğiniz hükümet, genç kardeşlerinizin tereddütsüz ve acımasız hizmet ettiği ordunuz soykırım yaptığı zaman kurban değilsiniz, o halde hiç kuşkusuz cellatsınız.

Kurban olmayı ve bir iki gün hapse atılma riskini göze almayı seçerseniz, yalnızca ateşten uzakta kalmayı seçiyorsunuz demektir. Fakat ateşin uzağında kalamayacaksınız; ateş sonuna kadar orada kalmak zorundadır. Bunu her ne pahasına olursa olsun anlamaya çalışın. Şiddet bu akşam başlasaydı ve sömürü ve baskı yeryüzünde hiç varolmasıydı, belki şiddet karşıtı sloganlar savaşı sona erdirebilirdi. Fakat tüm rejim, hatta sizin şiddet karşıtı düşünceleriniz bile bin yıllık bir baskıyla koşullanmışsa, pasifliğiniz yalnızca sizi kendinizi ezenlerin safına yerleştirmeye hizmet eder.

Sömürücü olduğumuzu çok iyi biliyorsunuz. Pençelerimizi önce altın ve madenlere, sonra "yeni kıtaların" petrolüne geçirdiğimizi ve onları eski ülkelere geri getirdiğimizi de biliyorsunuz. Saraylarımız; katedrallerimiz ve büyük sanayi kentlerimiz bu gerçeğin müthiş sonuçlarına tanıktır. Fiyatların birdenbire düşmesi tehlikesi başgösterdiğinde, sömürge pazarları hemen bu darbeyi yumuşatır ya da başka yerlere yöneltirdi. Zenginliğin kaymağını yiyen Avrupa, insanlık konumunu yurttaşlarına de jure (doğal bir hak) olarak vermişti. Bizim için insan olmak demek, sömürgeciliğin suç ortağı olmak demektir, çünkü istisnasız hepimiz sömürge talanından yararlandık. Bu semirmiş, cansız kıta Fanon'un haklı olarak belirttiği gibi narsizme kapılmıştır.

Cocteau Paris'ten rahatsız olur hale geldi. Paris için "sürekli kendisinden söz eden bu şehir" diyor. Peki Avrupa farklı mı? Ya süper-Avrupalı canavar Kuzey Amerika? Laf, laf, laf... Özgürlük, eşitlik, kardeşlik, sevgi, onur, yurtseverlik ve bir sürü süslü laf. Bütün bunlar bizi pis zenci, pis Yahudi ve pis Araplar hakkında ırkçılık karşıtı konuşmalar yapmaktan alıkoymadı. Yüksek düşünceli insanlar,

liberaller ya da yumuşak kalpliler, bu tutarsızlıktan şok olduklarını söyleyerek durumu protesto ettiler, fakat ya yanılmışlardı ya da dürüst değillerdi, çünkü bizde ırkçı bir hümanizmden daha tutarlı hiçbir şey yoktur, çünkü Avrupa insan olmayı ancak köle ve canavar yaratarak başarabilmiştir. Bir yerlerde yerli bir halk oldukça bu sahtekârlık ortaya çıkmadı; insan ırkı nosyonunda, en gerçekçi uygulamaların kılıfı olarak hizmet gören soyut bir evrensellik varsayımı bulduk. Okyanusun diğer yanında, bizim sayemizde belki bin yıl sonra şimdi bulunduğumuz konuma gelebilecek aşağı bir ırk vardı; kısacası biz seçkinleri insan türüyle karıştırdık. Bugün yerli halklar gerçek doğalarını ortaya koyuyor ve aynı zamanda bizim ayrıcalıklı "kulübümüzün" de zayıflığını (yani bir azınlıktan başka bir şey olmadığını) gösteriyor. Daha da kötüsü, diğerleri bize karşı ismen insan haline geldiğinden biz insanlığın düşmanı gibi gözüküyoruz; seçkinler sınıfı kendisini gerçek renkleriyle gösteriyor. Bu haliyle seçkinler sınıfı bir çeteden başka bir şey değil. Yüksek değerler sistemimiz erimeye başlıyor; yakından bakılınca kanla lekelenmemiş tek bir tanesini bile göremezsiniz. Bir örnek arıyorsanız, şu güzel sözcükleri anımsayın: "Fransa ne kadar da cömert!" Biz mi cömertiz? Ya Sétife ne oldu? Ya bir milyondan fazla Cezayirlinin ölümüne neden olan sekiz yıllık korkunç savaş? Ya işkenceler?

Fakat kimse bizi böyle bir misyona ihanet etmekle suçlamıyor. Çünkü zaten böyle bir misyonumuz hiç olmadı. Söz konusu olan cömertliğin kendisidir; bu güzel melodik sözcüğün yalnızca bir anlamı vardır: statü belirleyen bir anlaşmanın bahşedilmesi. Suların öte tarafındaki özgürleşmiş yeni insanlar için kimsenin kimseye bir şey verme gücü ya da hakkı yoktur; çünkü herkes her alanda bütün

haklara sahiptir. Bir gün insan türü gelişmesini tamamladığında, kendisini dünyada yaşayanların toplamı olarak değil, karşılıklı gereksinimlerinin sonsuz birliği olarak tanımlayacaktır. Ben burada duruyorum; gerisini siz rahatlıkla halledebilirsiniz; tek yapacağınız şey ilk ve son kez aristokrat erdemlerimize cepheden bakmaktır. Bu erdemler çatlayıp dökülüyor; onları var eden sefillerin aristokrasisini nasıl yaşatabilecekler? Birkaç yıl önce bir burjuva sömürgeci sözcüsü Batı'yı savunmak için bula bula yalnızca şunu bulmuştu: "Biz melek değiliz. Fakat en azından biraz pişmanlık duyuyoruz."

Ne büyük bir itiraf! Eskiden kıtamız başka araçlarla suyun üstünde tutulurdu: Parthenon, Chartres, İnsan Hakları ya da gamalı haç. Şimdi bunların değerini biliyoruz; ve karaya oturmaktan kurtulmamızın tek yolu Hıristiyanlığa özgü pişmanlık duygusudur. Yolun sonuna geldiğimizi görüyorsunuz; Avrupa her yerinden su sızdırıyor. Peki ne olmuş? Çok basit: Geçmişte tarihi biz yaptık, şimdi bizden tarih yapılıyor. Güç oranları tersine dönmüş durumda; sömürgesizleştirme başladı; kiralık askerlerimizin yapabileceği tek şey bunun tamamlanmasını geciktirmektir.

Eski "anavatanlar" yine de işlerini tam olarak yapmak ve daha başlamadan kaybedilmiş bir savaşa tüm güçleriyle girmek zorundalar. Serüvenin sonunda, Bugeaud'un kuşkulu zaferi anlamına gelen sömürge vahşetini yeniden göreceğiz, fakat bu vahşet on kat arttırılsa da yeterli olmayacak. Ulusal istihbarat birimleri Cezayir'e gönderiliyor ve yedi yıl boyunca orada kalarak hiçbir sonuç alamıyorlar. Şiddet yönünü değiştirdi. Zaferi kazanan bizken, şiddet uyguladığımızda bunun bize bir etkisi olmuyordu; başkalarını çökertiyor, fakat bizim hümanizmimiz bundan etkilenmiyordu. Kâr sayesinde birleşmiş anavatanların halk-

ları ortak suçlarını vaftiz ediyor, adına kardeşlik ve sevgi diyordu; bugün her yerde çıkmaza girmiş olan şiddet, askerlerimiz aracılığıyla bize geri dönüyor, içimize giriyor ve bize sahip oluyor. Geriye dönüş başlıyor; yerli kendisini yeniden yaratıyor, biz Avrupalılar, aşırılar ve liberaller çözülüyoruz. Öfke ve korku şimdiden ayyuka çıkmış durumda; Cezayir'deki zenci avında kendisini açıkça gösteriyor. Peki şimdi hangi taraf barbar? Barbarlık nerede? Hiçbir şey eksik değil, tamtamlar bile; araba kornaları "Cezayir Fransızdır" diye ötüyor, Avrupalılar Müslümanları diri diri yakıyor.

Fanon bize, daha kısa bir süre önce bir psikiyatristler kongresinin yerli halkın suç eğilimi karşısında üzüntü duyduğunu anımsatır. "Bu insanlar birbirlerini öldürüyorlar dediler, 'bu normal değil. Cezayirlilerin korteksi az gelişmiş olmalı.' Başkaları da orta Afrika'da 'Afrikalıların frontal loblarını çok az kullandıkları' sonucuna vardılar. Bu eğitimli insanlar bugün araştırmalarını Avrupa'da, özellikle Fransızlarla ilgili olarak sürdürseler iyi olur. Çünkü son birkaç yıldır biz de "beynimizin ön kısmını az kullanma" kurbanları olmalıyız ki, yurtseverlerimiz kendi yurttaşlarını öldürüyor ve evde yoklarsa evi ve kapıcılarını havaya uçuruyorlar. Bu yalnızca bir başlangıç; iç savaş sonbaharın ya da bir sonraki yılın baharının habercisidir. Fakat bizim loblarımız kusursuz görünüyor; yerlileri yok edemediğimiz için şiddet gittiği yoldan geri dönüyor, kişiliğimizin derinliklerine kök salıyor ve bir çıkış yolu arıyor. Cezayir halkının birliği Fransız halkının birbirinden ayrılmasına neden olmaktadır; eski anavatanın tüm topraklarında kabileler arası savaş dansı ediyor. Terör Afrika'dan ayrılıp buraya yerleşmiş durumda; çünkü çok açıktır ki yerli tarafından yenilgiye uğratılma utancını bize kendi

kanımızla ödetmek isteyen çılgın yaratıklar var. Başkaları da var, daha az göze batıyorlar ama eşit derecede suçlular; liberaller ve yumuşak solculardan söz ediyorum, Bizerta'dan sonra, Eylül linçlerinden sonra sokağa çıkıp "Yeter artık" diye hangisi bağırdı?

Ateş ve öfke onların arasında da tırmanıyor. Kesinlikle hazırlanıyorlar. Öfkelerini mitleri ve karmaşık ritüellerinde gizliyorlar; hesaplaşma gününü ve karar gereğini ertelemek amacıyla iş başına, bütün işi her ne pahasına olursa olsun hepimizi karanlıkta tutmak olan bir büyücü getirdiler. Hiçbir şey yapılmıyor; bazılarının açığa çıkardığı, bazılarının reddettiği şiddet bir boşluğa dönüşüyor; bir gün Metz'de, ertesi gün Bordeaux'da patlayacak; şiddet orada, burada, her yerde. Bizi yerli seviyesine götürecek olan yolu adım adım izleme sırası artık bizde. Fakat tam olarak yerli olabilmek için toprağımızın eskiden sömürgeleşmiş bir halk tarafından işgal edilmesi ve açlıktan ölmemiz gerek. Bu hiçbir zaman olmayacak, çünkü bizi avucuna almış olan sömürgecilik, artık itibarı kalmamış bir şeydir; bizi ayaklarımızın üstünde durduracak olan da bu bunak, kendini beğenmiş efendidir. İşte karşınızda bizim mumbo-jumbomuz.

Fanon'un son bölümünü okuduğunuz zaman, eski bir sömürgeci olmak yerine sefaletin doruğunda bir yerli olmanın sizin için çok daha iyi olduğunu kabul edeceksiniz. Bir polisin günde on saat işkence yapmaya zorunlu tutulması doğru değildir; bu hızla giderse, işkencecilerin aşırı çalışması yasaklanana dek sinirleri harap olacaktır. Ulusun ve ordunun moralinin yasa gücüyle korunması istendiğinde, ulusun orduyu sistemli olarak demoralize etmesi doğru bulunmaz, aynı şekilde cumhuriyetçi geleneklere sahip bir ülkede yüzbinlerce gencin cuntacı subayların

emrine verilmesi de doğru değildir. Sevgili yurttaşlarım, bizim adımıza işlenen bütün suçları çok iyi bilen sizler, kendinizi yargılamış olma korkusuyla bunlar hakkında hiç kimseye, hatta kendi kendinize bile tek bir söz etmemeniz de doğru değildir. Başta neler olup bittiğini kavramadığınıza; daha sonra ise bu tür şeylerin doğruluğu konusunda kuşkuya kapıldığınıza inanmaya hazırım, fakat şimdi biliyorsunuz ve gene de dilinizi tutuyorsunuz.

Sekiz yıllık suskunluk; ne büyük bir alçalma! Suskunluğunuz da bir işe yarasa bari; bugün işkencenin körleştirici ışığı en yüksek noktada; tüm ülkeyi körleştiriyor. Bu acımasız ışık altında sahte olmayan tek bir gülüş, öfke ya da korkuyu gizlemek için makyaj yapılmamış tek bir yüz, suç ortaklığımızı ve bıkkınlığımızı ele vermeyen tek bir hareket yoktur. Bugün, ölü bir insana rastlamak için iki Fransız'ın yan yana gelmesi yeterlidir. Bir ölü mü dedim? Fransa bir zamanlar bir ülkenin adıydı. Dikkat edelim de, 1961'de bir sinir hastalığının adı olmasın.

İyileşebilecek miyiz? Evet. Çünkü şiddet, Aşil'in topuğu gibi, neden olduğu yaraları iyileştirebilir. Bugün elimiz kolumuz bağlı, sindirilmiş ve aşağılanmış haldeyiz; daha fazla alçalamayız. Sömürge aristokrasisi için neyse ki bu henüz yeterli değildir; Fransızları sömürgeleştirme işini bitirmeden Cezayir'de kurtuluşu geciktirme misyonunu tamamlayamaz. Her gün cephede geri çekiliyoruz ve bundan kaçamayacağımızdan emin olabilirsiniz; katillerin buna ihtiyacı var; bizim peşimize düşecek ve sağa sola körlemesine vurup duracaklar.

Böylece büyücü ve fetişlerin devri bitecek; savaşmak zorunda kalacaksınız, yoksa toplama kamplarında çürürsünüz. Bu diyalektiğin sonudur; bu savaşı yargılıyorsunuz, fakat yine de Cezayirli savaşçıların yanında olduğu-

nuzu söylemeye de cesaret edemiyorsunuz; hiç korkmayın; sömürgecilere ve paralı askerlere güvenebilirsiniz; onlar sizi ite kaka götürürler. Sonra belki sırtınız duvara dayandığında, eski, sık sık yinelenen suçlarla içinizde büyüyen bu yeni şiddetin dizginlerini sonunda bırakırsınız. Fakat, hep derler ya, bu başka bir hikaye: insanlığın tarihi. Bu tarihi yaratanların saflarına katılacağımız zamanın yaklaştığına eminim.